

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΥΧΟΣ 201 - 202

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1969

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὕλης:
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἑωστერიκοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 800.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἑωστერიκοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 50.00

Ἀνταπιστάλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀρ. 23—25, Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Δ. Μέρτζιου	: Λουκάς Σουγδουρῆς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, ἐκδότης ἐν Βενετία (1570—1591) (ἱστοριοδιφικὰ)	Σελ. 1
Σπ. Στούπη	: Δουλοπάροικοι Ἠπειρώται κατὰ τὸν Μεσαίωνα (ἱστορικὴ μελέτη)	15
Φιλαρέτου Βιτάλη	: Ἡ τελευταία θέλησις τοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως Ναθαναὴλ (ἱστορικὰ στοιχεῖα)	21
Δημητρ. Παντελοδήμου	: Τὰ Φιλελληνικὰ κείμενα τοῦ Σταυβριάνδου (ἱστορικὸ δοκίμιο)	29
Γεωργίου Παῖσιου	: Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης (ἱστορικὴ πραγματεία)	38
Νικολάου Β. Πατσέλη	: Ἀνέκδοτοι λόγοι Γεωργίου Γαζῆ Δελβινακιώτου Γραμματέως Στρατηγοῦ Καραϊσκάκη (ἱστορικὰ φιλολογικὰ)	42
Πάνου Γρίσπου	: Δασικὴ Λαογραφία (λαογρ. πραγματεία)	53
Νίκου Χρ. Τσάκα	: Πάργα — Στεριά (λαογρ. μελέτη)	57
Καλλιόπης Χρ. Τσίλη	: Παροιμίες (λαογρ. συλλογὴ)	61
Κώστα Π. Βλάχου	: Κύριε — Ἀρνηση (ποιήματα)	64
Νίκου Τέντα	: Ἀγρύπνια (ποίημα)	65
Νανᾶς Κοντοῦ	: Αὐτὲς οἱ φωνές (ποίημα)	65
Ἀλεξ. Ξιούρα	: Ἡ ζωὴ ποὺ χαιρετοῦσα (ποίημα)	65
Γ. Βαλέτα	: Πέντε προσωπογραφίες τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ (φιλολογικὴ μελέτη)	66
Κων. Ν. Τριανταφύλλου	: Ἐνα ἔγγραφον ἐκ τοῦ Ἀρχείου Μυρτιώτισσας (φιλολογικὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα)	76
Π. Α. Χρονοπούλου	: Τὰ ψέμματα τῆς Ἀλμας (διήγημα)	78
Εὐριπίδη Σούρλα	: Ἠπειρώται λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες ὡς μεταφρασταὶ τοῦ Ἰπποκράτους (κριτικὸν σημείωμα)	82
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα	: (Ἐνα ἀνέκδοτο ποίημα)	93
Κων. Μπράτσου	: «Λυκόφως» (ποίημα)	93

ΑἰΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Τὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ «Σκουφᾶ» (Συντάξεως). — Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου : Ἑρμηνείας Φωτιάδου : «Στὰ βήματα τῆς μοίρας» — Κυριακὸν Μητσοτάκη : Πρόσωπα καὶ τόποι. — Τασίας Ἀδάμ : Ποιήματα (Δ. Κόκκινου). — Κων. Δ. Στεργιοπούλου : Τὸ Μικτὸν Ἠπειρωτικὸν Στράτευμα κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου (Κ. Α. Λαζαρίδης).

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΟΣΙΗ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1969

ΤΕΥΧΟΣ 201—202

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΛΟΥΚΑΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΚΔΟΤΗΣ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ

(1570 — 1591)

Ἐνα σχεδὸν αἰῶνα πρὸ τοῦ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Νικόλαος Γλυκὺς ἰδρύσῃ τὸ περίφημον Τυπογραφεῖον⁽¹⁾ ἐν Βενετίᾳ (1670), εἶχεν ἐμφανισθῇ εἰς τοὺς Ἐκδοτικούς καὶ Τυπογραφικούς κύκλους ἓνας ἄλλος Ἰωαννίτης, ὁ Λουκάς Σουγδουρῆς τοῦ Ἰωάννου. Οὗτος ἀνευρέθη ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ Παλαιὸν Μητρώον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος⁽²⁾ ἀπὸ τοῦ 1573 μέχρι τοῦ 1588. Πρόσφατος ἔρευνα, γενομένη παρὰ τοῦ γράφοντος εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος, τὸν ἐμφανίζει ὡς ἐνεργὸν αὐτῆς μέλος ἀπὸ τοῦ 1573 μέχρι τοῦ 1590. Ἐλάμβανε, δηλαδή, μέρος εἰς τὰς Συνελεύσεις τῶν μελῶν καὶ εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὰ ἔτη 1573 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 82 - 84 - 85 - 87 - 88 - 89 μέχρι καὶ τοῦ 1591, ὅτε καὶ χάνονται τὰ ἔχνη του καὶ δὲν γνωρίζομεν ἂν ἀπεβίωσεν ἐν Βενετίᾳ ἢ ἂν ἐπέστρεψε στὰ Γιάννινα.

Ἐχομεν ὅμως μίαν ἄλλην πηγὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαθαίνομεν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Λουκάς Σουγδουρῆς εὗρίσκετο ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τὸ 1570, ὅτε καὶ κατέβαλε τὸ ἥμισυ τῆς δαπάνης ἵνα ἐκτυπωθῇ ἐν ΕὐΧΟΛΟΓΙΟΝ ἐκ σελίδων 255. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς δαπάνης τὸ κατέβαλεν ἓνας ἄλλος ἐκδότης ὀνόματι Ἰππόλυτος Βάλερις. Ἰδοὺ ὁ τίτλος τοῦ Εὐχολογίου ὡς τὸν παραθέτει ὁ Αἰμίλιος Λεγκράν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν του (Τόμος 4ος σελ. 170 ἀρ. 680).

ΕὐΧΟΛΟΓΙΟΝ

«Τὸ παρὸν εὐχολόγιον ἐτυπώθη Ἐνετίησιν ἐν οἰκίᾳ κυρίου Ἰπολίτου τοῦ Βαλέριδος, ἀναμαλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ καὶ τοῦ κυρίου Λουκά τοῦ σουγδουρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι καὶ ἐπιμελείᾳ πολλῇ διορθωθὲν καὶ ἀκριβῶς συντεθὲν παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι κυρίου Ἰωάννου τοῦ Ναθαναήλου· περιέχει δὲ πλεῖστα ἅπερ οὐκ ἦσαν ἐν τοῖς προτυπωθεῖσιν Εὐχολογίοις καὶ τὰ συγκεχυμένως καὶ ἀτάκτως καὶ ὡς ἔτυχεν ὄντα παρ' ἐκείνοις, εὐτάκτως καὶ ἀρμοδίως συντέθηκε.

1. βλ. Κ. Δ. Μ. Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων (Ἡπειρ. Χρονικά 10ος Τόμος σελ. 1—186).

2. βλ. Κ. Δ. Μ. Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον (Ἡπ. Χρ. Τ. 11ος σελ. 240).

νάχου Μανασσῆ Πλέσσα, ἐτάφη ἐν τῇ Μονῇ τὸ 1554. Λέγεται ὅτι ὑπῆρχε Σχολή καὶ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν θετικαὶ πληροφορίες.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὑπῆρχε, ὡς προεῖπον, Σχολή εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ Λουκάς Σουγδουρῆς καὶ ὁ σύγχρονός του Ἰωαννίτης, Γεώργιος Ἡγούμενος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ εὐεργέτου Ἐπιφανίου. Ὁ Γεώργιος, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων γραπτῶν μνημείων, παρουσιάζεται ὡς ἓνας ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν Ἰωαννιτῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

* *

Ὅτι ὁ Σουγδουρῆς ἐγνώριζε καλῶς τὴν ἐλληνικὴν καταφαίνεται καὶ ἐκ τινος ἐν συνεχείᾳ δημοσιευμένου ἐγγράφου, καθ' ὃ οἱ τρεῖς συνεταῖροι ἐκδόται, οἱ ιδρύσαντες τὸ 1584 Ἐκδοτικὸν Οἶκον ἐν Βενετίᾳ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν Ἑλληνικῶν βιβλίων, εἰς τὸν Λουκᾶν Σουγδουρῆν ἀνέθεσαν νὰ ἐξεύρῃ κατάλληλον διορθωτὴν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν πληρεξουσιότητα νὰ κανονίσῃ ὁ ἴδιος καὶ τὴν ἀμοιβὴν ποὺ θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν διορθωτὴν.

* *

Καὶ τώρα δημοσιεύω περίληψιν τῶν περαιτέρω παρατιθεμένων ἀνεκδότων νοταριακῶν ἐγγράφων.

Τὸ ὑπὸ γράμμα Α' εἶναι συμβόλαιον τῆς 27 Ἰανουαρίου 1584 δυνάμει τοῦ ὁποίου τρεῖς ἐκδόται Ἑνετοὶ συνεκρότησαν Ἑταιρείαν ἵνα τυπώσουν Ἑλληνικὰ Ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ συνεβλήθησαν μὲ δύο τυπογράφους (stampadori), οἱ ὅποιοι καὶ ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς ἐκτυπώσεως. Εἰς τὸ συμβόλαιον ἀναφέρονται οἱ ὅροι τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας, τοὺς ὁποίους θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ συμβολαίου παρατίθεται λεπτομερὴς σημείωσις τῶν ἐκτυπώθησομένων Ἑλληνικῶν βιβλίων, δέκα εἰδῶν, διὰ συνολικὸν ποσὸν ὀκτὼ χιλιάδων ἑπτακοσίων ἀντιτύπων (8700).

Εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ὑπὸ γράμμα Α' συμβολαίου ἐγένετο τὴν 19 Ἀπριλίου 1584 μία προσθήκη ὑπὸ τοῦ Νοταρίου, διὰ τῆς ὁποίας οἱ τρεῖς συμβληθέντες συνεταῖροι ἀποδέχονται ὡς τέταρτον συνέταιρον τὸν Λουκᾶν Σουγδουρῆν, ὅστις, ἀφοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἀπεδέχθη πάσας τὰς συμφωνίας, ἐξουσιοδοτήθη ἵνα ἐξεύρῃ κατάλληλον διορθωτὴν, ὡς προεῖπον, διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων.

Τὸ ὑπὸ γράμμα Β' ἐγγραφὸν φέρει τὴν αὐτὴν, μὲ τὸ ὑπὸ γράμμα Α', χρονολογίαν ἥτοι τῆς 27 Ἰανουαρίου 1584 καὶ καθορίζει λεπτομερέστερον τοὺς ὅρους τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Ἀποτελεῖ, δηλονότι, μίαν συμπλήρωσιν.

Εἰς τὸ γράμμα Γ' ἐγγραφὸν ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἐκ τῶν συνεταίρων Ἰάκωβος Λεοντσίνι ἔχει νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ προσφάτως ἀποθανόντος ἐκδότου Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι Δουκάτα 365 καὶ ἐπειδὴ ἕτερος ἐκδότης ὁ Ἰωάννης Ἀλιπράνδι ὀφείλει ἴσον σχεδὸν ποσὸν εἰς τὸν ἀποβιώσαντα, ἐπῆλθε συμφωνία ἵνα ὁ Ἀλιπράνδι ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν Λεοντσίνι τὸ ὀφειλόμενον παρ' αὐτοῦ ποσόν, τὸ δὲ μικρὸν ὑπόλοιπον πρὸς ἐξόφλησιν τὸ κατέβαλεν ἐνώπιον τοῦ νοταρίου καὶ τῶν μαρτύρων ὁ πενθερὸς τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι. Τὸ ἐγγραφὸν τοῦτο ὑπὸ γράμμα Γ' εἶναι τῆς 5ης Ἰανουαρίου 1585.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ τώρα μία παρέμβασις.

Μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων ἐκδοτῶν τρεῖς μόνον εἶναι γνωστοὶ ὡς ἐκδόται ἑλληνικῶν βιβλίων κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἥτοι ὁ Ἰάκωβος Λεοντσίνι ἢ Λιοντσίνι, ὁ Ἰωάννης—Βαπτιστῆς Ταουρότσενι καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀλιπράνδι.

Ὁ Πρῶτος ἐξέδωκεν ὄχι ὀλίγα ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἀπὸ τοῦ

1560 και μετέπειτα και αναφέρεται ότε μὲν ὡς Ἰάκωβος Λεογκίνος ἢ Λιονκίνος ἢ Λεογγίνος.

Ὡς πρὸς τὸν δεύτερον ἐκδότην Ταουρότσειν, οἱ Ἕλληνες διορθωταὶ τῶν κειμένων τὸν μετεμόρφωσαν τελείως. Τὸ ἐπώνυμον Ταουρότσειν ἢ Ταουρότσεινους τὸ ἐχώρισαν εἰς δύο. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν «Τάου» τὸ ἔκαμαν ἄρθρον «Τοῦ» καὶ τὸ δεύτερον συνθετικὸν «ρότσειν» ἢ «ρότσεινο» τὸ ἔκαμαν «Ρίκαινο» καὶ παρουσίασαν ἐκδότην «ρίκαινον, τοῦ ρίκαινου ἢ ρίκαινοῦ ἢ τῷ ρίκαινῳ, ποῦ εἶναι ἀνυπόπαρκτοι (βλ. ἐκδόσεις βιβλιογραφίας Λεγκράν ὑπ' ἀρ. 739(8), 749(8), 750(8), 751, 752, 757, 758, 759, 778, 789 καὶ 815. Καὶ ὁ Λεγκράν εἰς τὸ εὑρετήριον ποῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τοῦ 4ου τόμου, τὸν ἀναφέρει ὡς Rikenus.

Τὸ μόνον ἐπώνυμον ποῦ δὲν ὑπέστη ἀλλίωσιν τινα εἶναι τὸ τοῦ τρίτου ἐκδότου Ἀλιπράνδι καὶ ἀναφέρεται σωστά, ὡς Ἰωάννης Ἀλιπράνδι, καὶ ἦτο βιβλιοπώλης.

* *

Ἐπανερχομαι εἰς τὰ ἐπισυνημμένα ἔγγραφα.

Τὸ ὑπὸ γράμμα Δ' νοταριακὸν ἔγγραφον τῆς 26ης Ἰουνίου 1585, ἀναφέρει ὅτι ὁ βιβλιοπώλης Ἰωάννης Ἀλιπράνδι παρέλαβε διάφορα βιβλία ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ κουνιάδου τοῦ Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσειν, συμφώνως μὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν τὴν γενομένην παρὰ τοῦ Λουκᾶ Σουγδουρῆ, καὶ ζητεῖ νὰ γίνῃ μία πράξις εἰς ἣν νὰ δηλοῦται ὅτι ὁ Ἀλιπράνδι ἔλαβε τὰ βιβλία ποῦ ἔτρεπε νὰ λάβῃ καὶ εἶναι τελείως ἱκανοποιημένος καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κταβάλῃ εἰς τὸν Ἰάκωβον Λεοντσίνι τὰ δουκάτα 353, περὶ ὧν γίνεται μνεῖα εἰς προηγούμενον νοταριακὸν ἔγγραφον. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Ἰωάννης Ἀλιπράνδι, πλὴν τῶν ἄνω, παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς κληρονομίας καὶ ἕτερα βιβλία διαφόρων εἰδῶν ἐλληνικὰ καὶ λατινικὰ ὡς καὶ ἄλλα πράγματα καὶ μηχανήματα τοῦ Τυπογραφείου, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν ἀποβιώσαντα Ἰωάννην—Βαπτιστὴν Ταουρότσειν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία, ἐν τῷ συνόλῳ, ἀνέρχεται εἰς δουκάτα 1221 καὶ γκρόσσι 21(9) πρὸς λίρας 6 καὶ σολδία 4 κατὰ δουκάτον. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸ ἥμισυ καὶ πλέον ἀνήκει εἰς τὸν ἴδιον κύριον Ἰωάννην Ἀλιπράνδι, διότι εἶχε συνεταιρισμὸν μὲ τὸν ρηθέντα μακαρίτην Ἰωάννην—Βαπτιστὴν Ταουρότσειν, κουνιάδον του.

Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ Ἀλιπράνδι ὥφειλε νὰ καταβάλῃ εἰς πιστωτάς: ἦτοι εἰς τὸν Φραγκίστον τοῦ Χρυσοστόμου, χαρτοπώλην, δουκάτα ἐβδομήκοντα, εἰς ἓνα ἱερέα, ποῦ ἐσχεδίασε μικρὰς εἰκόνας διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, Δουκάτα 9, εἰς τὸν ξυλογλύπτην, ποῦ ἐδούλεψε σὲ ξύλο τὰς μικρὰς εἰκόνας, δουκάτα 4 καὶ διὰ τὴν ἀισοτελείωσιν ἑνὸς βιβλίου ὀνομαζομένου ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀρχίσει ἢ ἐκτύπωπις, δουκάτα 60.

Ἀναφέρονται καὶ ἄλλα τινὰ ἐπουσιώδη εἰς τὸ νοταριακὸν ἔγγραφον, τὰ ὁποῖα κρίνω περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω.

Τὸ ὑπὸ γράμμα Ε' ἔγγραφον τῆς 1ης Μαρτίου 1591 εἶναι μιὰ ἐξώδικος πρόσκλησις τοῦ πενθεροῦ τοῦ Ταουρότσειν, δι' ἧς δηλοῦται ὅτι ὁ Ἀλιπράνδι δὲν ἐφάνη συνεπὴς εἰς τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις καὶ καλεῖται τῶρα ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ ὑποβάλῃ λογαριασμοὺς κ.λ.π.

Καὶ φθάνομεν εἰς τὴν ὑπὸ γράμμα ΣΤ', ἔκτην καὶ τελευταίαν, πρᾶξιν ἣ ὁποία πορυσιάζει μεγάλον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ Γιάννινα.

8. «Τριώδιον» ἀρ. 739 τετύπεται Ἐνετίησιν ἐγγὺς Ἰωάννου Βαπτιστοῦ τοῦ ρίκαινου, ἀρ. 750, τετύπεται παρὰ κυρίῳ Ἰωάννῃ—Βαπτιστῇ τῷ ρίκαινῳ, 749· τετύπεται ἐγγὺς Ἰωάννου Βαπτιστοῦ τοῦ ρίκαινου· καὶ οὕτω καθεξῆς.

9. Τὰ γκρόσσι ἦσαν 24 κατὰ δουκάτον, τὸ λεγόμενον τότε τρεχούμενον.

Είναι μία απάντησις τοῦ Ἀλιπράνδι τῆς 6ης Μαρτίου 1591 πρὸς τὸν πεν-
θερὸν τοῦ Ταουρότσενι Μάρκον Ναστάζια, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ὀφειλέτης Ἀλιπράνδι
ἐκθέτει τὰς συμφορὰς ποὺ ὑπέστη κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα καὶ παρα-
καλεῖ νὰ μὴν τὸν ἐναγάγουν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ὑποστῇ τιμωρίαν τινά. Ἄλλοι
λέγει, εἶναι οἱ ὑπαίτιοι ἐκεῖνοι, δηλονότι, ποὺ τοῦ ἔδωσαν βιβλία καὶ τὰ ὑπελόγι-
σαν εἰς τιμὰς ὑπερβαινούσας τὰ πενήντα ἑκατοστὰ τοῦ πραγματικοῦ κόστους αὐ-
τῶν καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ καλλίτερον δυνατὸν ἔστειλεν εἰς τὰ Γιάννινα βι-
βλία ἀξίας 600 περίπου δουκάτων καὶ ἐζημίωσε πλέον τοῦ ἡμίσεος ποσοῦ ἀπὸ
ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἐκόστισαν. Μερικὰ δὲ ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ (στὰ Γιάν-
νινα). Κατέβαλεν ἔναντι τοῦ χρέους τοῦ λίρας ἐνετικὰς 2454 (ἤτοι δουκάτα περί-
που τετρακόσια) καὶ ὑπόσχεται νὰ καταβάλλῃ τὸ ὑπόλοιπον εἰς ἐτησίας δόσεις...».

* * *

Ὡστε λοιπὸν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος εἶχον σταλῇ ἐκ Βενετίας εἰς
Ἰωάννινα βιβλία ἀξίας 600 δουκάτων ἤτοι 600 σημερινῶν χρυσῶν λιρῶν. Εἰς ἐν
προηγούμενον ἑγγραφὸν ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀλιπράνδι παρέλαβε βιβλία ἑλληνικὰ καὶ
λατινικὰ. Νὰ ἐστάλῃσαν ἄρα γε στὰ Γιάννινα καὶ λατινικὰ βιβλία; Τοῦτο δὲν ξε-
καθαρίζεται. Πάντως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀποστολὴ βιβλίων θὰ ἔγινε
τῇ ὑποδείξει τοῦ Λουκά Σουγδουρή. Ἄρα πρέπει νὰ ὑπῆρχε καὶ βιβλιοπωλεῖον
στὰ Γιάννινα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία
ὅτι ἐλειτούργει καὶ Σχολή, ὅπου οἱ φοιτῶντες ἐδιδάσκοντο Ἑλληνικὰ γράμματα
μὲ τὰ βιβλία ποὺ ἔφθαναν ἐπὶ τὴν Βενετίαν. Τὰ Γιάννινα, λοιπὸν, ἦσαν ἔκτοτε τὸ
λίχνον τῆς Ἑλληνικῇ παιδείας. Ἦσαν «πρῶτα στ' ἄρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ
γράμματα!».

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ γράμματα ἐκαλλιεργοῦντο στὰ Γιάννινα κατὰ
τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας, ὅσον εἰς καμμίαν Ἑλληνικὴν περιφέρειαν. Δὲν
προτίθεται νὰ ἀναφέρω λεπτομερείας, διότι εἶναι τὰ πάντα γνωστά. Ἐχουν, κατὰ
ταῦτα, περγαμηνὰς τὰ Γιάννινα καὶ ἐδικαιοῦντο νὰ ἀποκτήσουν Πανεπιστήμιον καὶ
τὸ ἀπέκτησαν. Θὰ καταστῇ τοῦτο μίαν ἡμέραν, ὅχι ἐλπίζω πολὺ μακρυνήν, ὁ φά-
ρος ποὺ θὰ φωτίσῃ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας τῆς Βορείου Ἡπείρου.

Ἀλλὰ, οἱ Ἡπειρώται αἰσθάνονται μίαν ἠθικὴν μείωσιν, διότι τὸ Πανεπιστή-
μιον Ἰωαννίνων, ἰδρυθὲν ὡς παράρτημα τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐξακολουθεῖ νὰ
παραμένῃ καὶ σήμερον ὡς παράρτημα. Πέρυσι οἱ φοιτηταὶ μας ἦσαν 1500. Ἐφέ-
τος ὑποθέτω νὰ ὑπερέβησαν τοὺς δισχιλίους. Ἄρα ἡ ἀνωτάτη αὕτη Σχολὴ ἠνδρώθη
καὶ πρέπει νὰ χειραφετηθῇ καὶ νὰ καταστῇ αὐτόνομος ὀργανισμός. Ἄλλ' ἵνα ἐπι-
τευχθῇ τοῦτο πρέπει νὰ κινηθοῦν: ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως, τὰ Ἐπιστημονικὰ καὶ
Ἐπαγγελματικὰ Σωματεῖα, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ ἰδίᾳ
οἱ περὶ τὸ λαμπρὸν περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες καὶ
νὰ ζητήσουν τὴν αὐτοτέλειαν. Ἀς συντονίσουν τὰς ἐνεργείας των καὶ οἱ ἐν Ἀθή-
ναις καὶ Πειραιεὶ πολυάριθμοι συμπατριῶται. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀκόμη ὑπὸ
κηδεμονίαν τὰ θρυλικά Γιάννινα.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

Ἄρχων Ὑπομνηματογράφος τῆς Μεγάλης
τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας

Βενετία, Ἰανουάριος 1969

ΚΡΑΤΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

—Α—

Δέσμη 3174—Νοτάριος Βιτζέντζος Κόντι— (Μετάφρασις)

«1584—'Ιανουαρίου 27, ημέρα Παρασκευή. (φύλλον 3ο)

«'Ενεφανίσθησαν εἰς τὸ Γραφεῖον μου οἱ ἔκλαμπροι κύριοι 'Ιάκωβος Λεοντσίни τοῦ ποτε 'Ιερωνύμου καὶ 'Αγγελος Ξαγούρη⁽¹⁾ τοῦ ποτε 'Ιερωνύμου ὅστις ἐνεργεῖ καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀδελφοῦ του, ὡς καὶ ὁ κύριος 'Αντώνιος Τζεμέλλι τοῦ ποτε Αὐγουστίνου νοτάριος Βενετίας, οἱ ὅποιοι συνεταιρίσθησαν καὶ ἔκλεισαν συμφωνίαν μετὰ τὸν κύριον Μπαλδισέρα Παδέγκι υἱὸν τοῦ κυρίου Φραγκίσκου καὶ μετὰ τὸν πατέρα του Φραγκίσκον, τυπογράφους, παρόντας καὶ συμβαλλομένους ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους καὶ συμφωνίας:

Πρῶτον, ὑπόσχονται οἱ ρηθέντες πατὴρ καὶ υἱὸς εἰς τοὺς προαναφερθέντας ἐκλάμπρους κυρίους, νὰ τυπώσουν διάφορα βιβλία ἑλληνικὰ εἰς ἐρυθρὸν καὶ μαῦρο χρῶμα, εἰς ποσότητας καὶ εἶδος ὡς ἀναφέρει ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης πράξεως καταχωρηθησομένη σημείωσις. Ὅφειλουν νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐργασίαν τὴν πρώτην προσεχοῦς Φεβρουαρίου καὶ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ἐργάζωνται μετὰ πᾶσαν ἐπιμέλειαν χωρὶς διακοπὴν μετὰ ἐν πληρῆς πιεστήριον⁽²⁾ καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ παραδίδουν εἰς τὸν ρηθέντα κύριον 'Αγγελον, ἓνα ἐκ τῶν συνεταίρων, ἐξουσιοδοτηθέντα παρὰ τῶν ἄλλων συντρόφων, εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκτυπώσεως ἐκάστου βιβλίου, καλοτυπωμένα καὶ διωρθωμένα τὰ βιβλία.

Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἐκτυπωτὰς ἢ ἄλλους τοιούτους, ποὺ θὰ ἐνήργουν διὰ λογαριασμὸν τῶν δύο Παδέγκι, πατρὸς καὶ υἱοῦ, νὰ τυπώσουν, ὑπὸ οὐδὲν ὄνομα τίτλον, χρῶμα σχῆμα ἢ ἄλλο πρόσχημα, οἷανδήποτε ποσότητα παρομοίων βιβλίων, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ θὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμὸν τῆς ἄνω ἐταιρείας.

'Εξ ἄλλου, ὑπόσχεται ὁ προμνησθεὶς κύριος 'Αγγελος, ἐξ ὀνόματος τῆς 'Εταιρείας, νὰ προμηθεύῃ εἰς τοὺς ἐκτυπωτὰς πᾶσαν ποσότητα χάρτου ποὺ ἤθελον οὗτοι χρειασθῇ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, διὰ τὰ ἔργα ποὺ θὰ ἐκτυπῶνουν. Καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν συμβαλλομένων ἐκλαμπρος κύριος 'Ιάκωβος Λιοντσίни ἔχει διάφορα ἡμιτελῆ βιβλία ὅμοια τῶν ἐκτυπωθησομένων, οἱ ἐν λόγῳ ἐκτυπωταὶ ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποσύρουν ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἡμιτελῆ ταῦτα καὶ νὰ τὰ συμπληρώσουν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν καὶ νὰ τὰ ὑπολογίσουν ὡς ἀπλοῦν χάρτην καταβάλλοντες τὸ ἀντίτιμον εἰς τὸν εἰρημένον κύριον 'Ιάκωβον.

'Υπόσχονται προσέτι οἱ ἀναφερθέντες κύριοι συνέταιροι νὰ καταβάλλουν εἰς τοὺς δύο ἐκτυπωτὰς ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὰ ἔργα ποὺ θὰ τυπῶνουν δουκάτα ἑνδεκα τρεχούμενα⁽³⁾ τῶν λιρῶν ἐξ καὶ σολδίων 4 ἑκαστον δουκάτον, διὰ κάθε Δέμα (μπάλλα) τυπωμένου χάρτου ποὺ θὰ παραδίδουν καὶ τὴν πληρωμὴν τούτων εἰς τοὺς ἐκτυπωτὰς ὑποχρεοῦνται νὰ τὴν κάμουν κάθε ἐβδομάδα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, ἥτοι ὁ προμνησθεὶς ἐκλαμπρος 'Ιάκωβος τὸ ἐν τρίτον τοῦ μεριδίου του καὶ ὁ ἐκλαμπρος 'Αγγελος τὰ δύο τρίτα, τούτέστι τὸ ἐν τρίτον ἰδικόν του καὶ τὸ ἄλλο τρίτον τοῦ ἐκλάμπρου 'Αντωνίου Τζεμέλλι. Οὕτως ἔμειναν σύμφωνοι, εἰς δὲ τοὺς ἐκτυπωτὰς θὰ χαρίζουν τρία τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ χάρτου ὡς καὶ τὰ ὑπολείμματα ποὺ θὰ μένουν, ὡς ἀκριβῶς εἶναι συνήθεια τῶν τυπογράφων.

1) Ἡ οἰκογένεια Ξαγούρη κατήγετο ἀπὸ τὸ Κάτταρον τῆς Δαλματίας. Κατὰ τὴν κατάληψιν τούτου ὑπὸ τῶν 'Ενετῶν, μέλη τῆς οἰκογενείας συνεπολέμησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἢ δὲ 'Ενετικὴ Δημοκρατία τοὺς ἐτίμησε παραχωρήσασα τὴν 'Ενετικὴν ἰθαγένειαν.

2) Τὰ πιεστήρια τότε ἦσαν χειροκίνητα.

3. Δὲν ἦσαν πραγματικὸν νόμισμα ἀλλὰ λογιστικὴ μονὰς διὰ τοὺς λογαριασμούς.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ εἰρημένοι ἐκτυπῶνται, πατὴρ καὶ υἱός, ἔλαβον ἀπὸ τοὺς συμβαλλομένους ἐταίρους μερικά πράγματα καὶ σκεύη χρήσιμα διὰ τὴν ἐκτύπωσιν ὡς καὶ χρήματα ἵνα τακτοποιηθοῦν καὶ ἐτοιμάσουν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐργασίαν των, συνεφωνήθη ἵνα τὰ διάφορα ἤδη καὶ σκεύη ἀξίας 40 δουκάτων — τὰ ὅποια ὠμολόγησαν οἱ δύο ἐκτυπῶνται ὅτι ἔλαβον ἤδη ἀπὸ τοὺς συνεταίρους ἐκλάμπρους κυρίους Ξαγούρη καὶ Τζεμέλλι — παρακρατοῦνται εἰς τὰ πρῶτα βιβλία ποῦ θὰ τυπωθοῦν, ἀνὰ τρία δουκάτα κατὰ Δέμα, ὑπὲρ τοῦ κυρίου Ἀγγέλου,

Ἔτερον ποσὸν ἐξ 70 Δουκάτων, ἀξία τῶν ἀποτυπωμάτων (καλουπιῶν) διὰ τὰ παχέα ἑλληνικά γράμματα τὰ ὅποια οἱ ἀναφερθέντες ἐκτυπῶνται ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἀγγέλου καὶ ἀπεδέχθησαν τὴν τιμὴν τῶν 70 δουκάτων, καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο συνεφωνήθη νὰ παρακρατῆται ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκτυπωμένων βιβλίων. Διὰ τὸ ἄλλο τρίτον τὸ ὅποιον ὁ ἀναφερθεὶς ἐκλαμπρὸς κύριος Ἰάκωβος Λιοντσίνι ὀφείλει νὰ καταβάλῃ εἰς τοὺς δύο ἐκτυπῶντας, οὗτοι εἶναι εὐχαριστημένοι νὰ συνυπολογισθῇ ἡ ἀξία εἰς τὰ 70 τρεχούμενα δουκάτα τῶν ἄλλων ἀποτυπωμάτων (καλουπιῶν) τῶν μικρῶν γραμμάτων καὶ ἕτερα δουκάτα τριάκοντα δι' ἀξίαν ἑνὸς πλήρους πιεστηρίου καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τόσοι μεταλλοῦ κασσιτέρου ὅσον ὁ ῥηθεὶς ἐκλαμπρὸς κύριος Ἰάκωβος θὰ τοῖς παραδώσῃ πρὸς δουκάτα ἐπὶ τὰ ἐκατόν. Οὕτως ἐξετιμήθησαν διὰ κοινῆς συμφωνίας τὰ ἐν λόγῳ εἶδη καὶ σκεύη.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω χρήματα ὑπόσχονται οἱ εἰρημένοι ἐκτυπῶνται νὰ καταβάλουν μὲ τὸ τρίτον τῆς δαπάνης ποῦ ἀνέλαβεν ὁ ἐκλαμπρὸς κύριος Λεοντσίνι νὰ τοὺς πληρώσῃ ἐντὸς δύο ἐτῶν, εἰς δόσεις.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω συνωμολόγησαν οἱ συμβαλλόμενοι νὰ ἐκτελέσουν ἀπαρεγκλίτως καὶ ἀπαραβιάστως καὶ δηλώνουν ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἕνας ἐκ τῶν συμβαλλομένων ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, οἱ ὑπολειπόμενοι ὀφείλουν νὰ τὸν ὑποχρεώσουν, διὰ παντὸς νομίμου μέσου, νὰ φανῇ συνεπής, καταλογίζοντες εἰς αὐτὸν πᾶσαν ἐνδεχομένην ζημίαν καὶ δηλώνουν ὅτι ἐγγυῶνται τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων, ὑποθηκεύοντες πᾶν ὅ,τι κατέχουν κινητὸν ἢ ἀκίνητον.

Πάντα ταῦτα διετύπωσα ἐγὼ ὁ νοτάριος εἰς τὴν παροῦσαν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν προσυπέγραψαν καὶ οἱ παρόντες μάρτυρες :

Ἰωακεῖμ Μάουρο τοῦ ποτε Ταδέου, δικηγόρος καὶ Ἀντώνιος Μπελλένιο τοῦ ποτε Βενεδίκτου.

Ἰδοὺ ἡ σημείωσις τῶν ποσοτήτων καὶ τῶν ἔργων ποῦ θὰ ἐκτυπωθοῦν.

Ὁκτώηχοι	1600
Ὡρολόγια	1100
Ψαλτήρια	1600
Ἀπόστολοι	800
Εὐχολόγια	600
Τριώδια	600
Εὐαγγέλια	600
Παρακλητικαὶ	600
Ἀνθολόγια	600
Πεντηκοστάρια	600

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνω πράξεως ὁ νοτάριος ἔκαμε μίαν προσθήκην εἰς τὸ περιθώριον ἔχουσιν ὡς ἔπεται :

«1584 Ἀπριλίου 19. Οἱ ἐναντι ὑπογεγραμμένοι ἐκλαμπροὶ Ἰάκωβος Λιοντσίνι, Ἀντώνιος Τζεμέλλι καὶ Ἰωάννης—Βαπτιστῆς Ξαγούρη ἐνεργῶν καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀγγέλου, ὁμοφώνως καὶ συμφώνως ἐδέχθησαν καὶ ἐξέλεξαν ὡς τέταρτον συνέταιρον, εἰς τὴν Ἑταιρείαν των, τὸν κύριον Λουκᾶν Σουγδουρῆν τοῦ ποτε Ἰωάννου ἀπὸ τὰ Γιάννινα, παρόντα καὶ ἀπο-

δεχόμενον καὶ συνυπογράφοντα ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς συμφωνίας καὶ τοὺς ὅρους ποὺ περιέχονται εἰς τὴν παραπλεύρως καταχωρηθεῖσαν νοταριακὴν πράξιν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ συμβαλλόμενοι ποὺ εἶχον ἕκαστος τὸ ἐν τρίτον τώρα θὰ ἔχουν τὸ ἐν τέταρτον καὶ δηλοῦται ὅτι ὁ τέταρτος συνέταιρος θὰ ἀρχίσῃ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ποὺ συντάσσεται ἡ παροῦσα πράξις καὶ δίδεται ἐξουσιοδότησις εἰς τὸν εἰρημένον κύριον Λουκᾶν νὰ ἐκλέγῃ οὗτος διορθωτὴν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμιῶν, ἐπιφέροντα τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις εἰς τὰ κείμενα καὶ θὰ κανονίζῃ ὁ ἴδιος κύριος Σουγδουρῆς τὸ μηνιαῖον μίσθωμα ποὺ θὰ δίδεται εἰς τὸν διορθωτὴν, κατὰ τὴν κρίσιν του, τὰ δὲ χρήματα διὰ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ διορθωτοῦ θὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας».

Μάρτυρες: Καμίλλος Καράρα ἀρωματάριος(4)
καὶ Βίκτωρ ντὲ Ὁρέτις τοῦ ποτε Φραγκίσκου.

—B—

Νοτάριος Βιτζέντζος Κόντι — Δέσμη 3174 φύλλα 32)33

1584 Ἰανουαρίου 27, ἡμέρα Παρασκευῆ.

«Προσῆλθον εἰς τὸ Γραφεῖον μου οἱ ἐκλαμπροὶ κύριοι Ἰάκωβος Λιοντσίνι τοῦ ποτε Ἱερωνύμου καὶ Ἀγγελος Ξαγούρη τοῦ Ἱερωνύμου, ἐνεργῶν καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐκλάμπρου κυρίου Ἰωάννου — Βαπτιστοῦ ἀδελφοῦ του ὡς καὶ ὁ κύριος Ἀντώνιος Τζεμέλλι τοῦ ποτε Αὐγουστίνου, νοτάριος Βενετίας, ὁμοφώνως καὶ συμφώνως, ἐπικαλούμενοι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ καλὴν τύχην δι' ἑαυτούς, τοὺς κληρονόμους των καὶ διαδόχους των, συνεβλήθησαν καὶ ἕκαστον μετὰ τῶν μίαν καλὴν καὶ πιστὴν συντροφίαν, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκτυπώσουν καὶ ἐμπορευθοῦν διάφορα εἶδη Ἑλληνικῶν βιβλίων, ὡς τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν διὰ τοῦ συμβολαίου ποὺ ἐγένε μετὰ τῶν καὶ τῶν Φραγκίσκου καὶ Μπαλδισέρα Παδέγκι τυπογράφους, παρ' ἐμοῦ τοῦ νοταρίου εἰς τὴν σημερινὴν πράξιν μὲ τοὺς ὅρους καὶ συμφωνίας ποὺ διετυπώθησαν ἐκεῖ, ἦτοι: ἡ συμφωνία διὰ τὴν παροῦσαν συντροφίαν θὰ εἶναι διαρκείας τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς σήμερον. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα θὰ ὑπάρχῃ καλὴ πίστις καὶ χωρὶς ἀπάτην. Δὲν θὰ δύναται μέλος ἐκ τῆς συντροφίας νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἑταιρείας, οὔτε θὰ ζητῇ παραχώρησιν ἢ μερίδα βιβλίων ποὺ θὰ ἐκτυπωθοῦν, ἀλλὰ ὅλοι θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ φροντίζουν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑταιρείας μέχρις ὅτου πωληθοῦν καὶ σταλοῦν πάντα τὰ βιβλία ποὺ θὰ εὐρίσκωνται μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν τριῶν ἐτῶν, θὰ δύνανται οἱ ὑπολειφθησόμενοι συνέταιροι νὰ κρατήσουν τὴν ποσότητα τῶν βιβλίων ποὺ θὰ ἀνήκουν εἰς τοῦτον, πληρώνοντάς τα εἰς αὐτὸν μὲ τὴν τιμὴν τοῦ κόστους. Καὶ ἵνα τὰ συμφέροντα τῆς Ἑταιρείας προασπίζωνται μὲ καλὴν τάξιν, ἐξέλεξαν κοινὴ συμφωνίαν ὡς διαχειριστὴν καὶ ταμίαν, καὶ διὰ τὰ χρήματα καὶ διὰ τὰ βιβλία ὡς καὶ

4. Κατὰ τὴν Κυρίαν Σοφίαν Ἀντωνιάδου (μελέτη αὐτῆς εἰς τὸν Τόμον «εἰς μνήμην Κ. Ἀμάντου» σελ. 436 ὑπὸ τὸν τίτλον «Πορίσματα» κ.λ.π.) οἱ ἀρωματάριοι ἦσαν ἐφοπλισταὶ (Ἰταλιστὶ «ἀρματόρι»). Καὶ γράφει: «Στὸ ναυτικὸ κόσμος ἔχομε καὶ ἐφοπλιστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀρωματάριοι δηλαδὴ armatori» ἐνῶ ἡ λέξις ἀρωματάριοι ἐσήμαινε τοὺς πωλοῦντας ἀρώματα καὶ μπαχαρικά, δηλαδὴ: κανέλλα, γαρύφαλλα, μοσχοκάρυδα καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰ μπαχαρικά οἱ Ἑνετοὶ τὰ ὀνόμαζαν «σπέτσια» καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ λέξις «σπετσέρης» τὴν ὁποίαν στὰ Γιάννινα πρὸ ἐτῶν ἐχρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ εἰπουν «φαρμακοποιός», ἄλλως τε ἦτο δυνατόν εἰς τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος νὰ ὑπῆρχον «ἐφοπλιστὰς». Ὁ καθένας εἶχε τὸ καραβάκι του καὶ ἐταξίδευε. (βλέπε Κ. Δ. Μέρτζιου ἀνακοίνωσιν εἰς Κρητολογικὸν Συνέδριον—Πρακτικὰ Τόμος 2ος σελ. 231, εἰς περιοδικὸν ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ὅπου ξεκαθαρίζεται ἡ σημασία τῆς λέξεως ἀρωματάριος).

ύριον "Α
ρίσουν ἐν
βιβλία ἐ
ν τρόπον
γὰρ κύριο
ός του, ὁ
ήκει, νὰ
ἐξοδα ἐ
νὰ ἀμε

κωβος Ἀ
πληρώνη,
ρινήν νοτ
τὶ θὰ ἀγ
ρων, οἱ ὅ
ταρουσια
αθέσιμα
ώτην ζή
χρήματο
ἑς Ἐται
μῆνας,
λογαρια
ταί κα
ἀλλά μόν
συνάπ
ους, οὐ
νὰ πε
ἐκτὺς
υντρε
βαίλε
φερα

ρὸς τοῦ ἐν λόγῳ Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ, τῆς 26 Μαρτίου 1583. Διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο ὁ ἀναφερθεὶς ἔκλαμπρος Ἰάκωβος κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ ὀφειλέτου τοῦ Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ, ἐπισυμβάντος τὰς παρελθούσας ἡμέρας, ἡγείρεν ἀγωγὴν εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν κυρίων Προξένων⁽⁵⁾ τῶν ἐμπόρων ἐναντίον τῆς κληρονομίας καὶ ἔκαμε προσημείωσιν ἐπὶ μερικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ ἐπειδὴ ὁ κύριος Ἰωάννης Ἀλιπράνδι βιβλιοπώλης εἶναι χρεώστης τῆς ῥηθείσης κληρονομίας διὰ ποσὸν δουκάτων 353 μιᾶς λίρας καὶ δύο σολδίων, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν ποῦ ἔκαμεν ὁ κύριος Λουκᾶς Σουγδουρῆς, ἀγαπητὸς κουμπάρος καὶ κοινὸς νὸς φίλος τῶν δύο μερῶν, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη παρ' αὐτῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συντροφίας ποῦ ἔκαμαν ὁ ῥηθεὶς κύριος Ἰωάννης μετὰ τοῦ ἀποβιώσαντος Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ πρὸς ἐκτύπωσιν ἐλληνικῶν βιβλίων, ὁ ὁποῖος λογαριασμὸς ὑπεγράφη καὶ ἐνεκρίθη καὶ ἀπὸ τὸν κύριον Μᾶρκον τοῦ ποτε Βιτζέντζου ἐπονομαζόμενον Ναστάζια ὡς ἐπίτροπον καὶ πληρεξούσιον τῆς κυρίας Λάουρας, κόρης αὐτοῦ, χήρας τοῦ προαναφερθέντος Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ καὶ κηδεμόνα τοῦ ἀνηλίκου παιδιοῦ τῆς Πετράκης, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Γραφείου τῶν αἰτήσεων ὑπὸ χρονολογίαν πρώτης Δεκεμβρίου 1584.

Διὰ τὸ χρέος τοῦτο ὁ προρρηθεὶς κύριος Μᾶρκος προσφέρεται νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν κύριον Ἰωάννην μερικὰ βιβλία διαφόρων εἰδῶν ὡς ἀναφέρονται εἰς τὸν λογαριασμὸν, τὰ ὁποῖα βιβλία ὁ ῥηθεὶς κύριος Μᾶρκος ὀφείλει νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὸν κύριον Ἰωάννην, ὅταν τοῦ ἐκφράσῃ οὗτος τοιαύτην ἐπιθυμίαν.

Πάντα τὰ προαναφερθέντα μέρη ἐπιθυμοῦν ἵνα ὁ καθεὶς λάβῃ τὴν ἰδικήν του μερίδα, ὡς εἶναι ἀρμόζον καὶ δίκαιον.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐμφανισθέντες ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου καὶ τῶν κάτωθι γεγραμμένων μαρτύρων οἱ εἰρημένοι: κύριος Μᾶρκος ἐπονομαζόμενος Ναστάζια, ἐπίτροπος τῆς ῥηθείσης κυρίας Λάουρας, δυνάμει τοῦ πληρεξουσίου τοῦ συνταγέντος ὑπὸ τοῦ νοταρίου κυρίου Ἰακώβου Καρλότο τὴν 2 Δεκεμβρίου 1584 ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κύριος Δομήνικος Κουμπέλη ἕτερος Ἐπίτροπος καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς κυρίας Ἀδριάνας συζύγου του ποῦ εἶναι ἀμφότεραι (Λάουρα καὶ Ἀδριάνα) κηδεμόνες τοῦ ἀναφερθέντος ἀνηλίκου Πετράκης, διὰ τῆς παρούσης πράξεως παραιτοῦνται, παραχωροῦν καὶ παραδίδουν τὴν ῥηθεῖσαν πίστωσιν τῶν Δουκάτων 353 λίρας μιᾶς καὶ σολδίων δύο, ποσὸν τὸ ὁποῖον ἢ ἐν λόγῳ ἐπιτροπεία ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ῥηθέντα κύριον Ἰωάννην Ἀλιπράνδι καὶ τὸ παραχωρεῖ τώρα εἰς τὸν προειρηθέντα ἔκλαμπρον Ἰάκωβον Λεοντσίνι, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀναφερθεὶς Ἰωάννης παρὼν εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην οἰκειοθελῶς ὑπόσχεται καὶ ὑποχρεοῦται, αὐτὸς τε μετὰ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων του νὰ δώσουν καὶ νὰ καταβάλουν εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἔκλαμπρον Λεοντσίνι ἢ εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους του τὰ Δουκάτα 353 λίραν μίαν καὶ σολδία 2, τὰ ὁποῖα ὁ κύριος Ἰωάννης ὀφείλει εἰς τὴν κληρονομίαν. Ἐναντι τῆς ἀναληφθείσης ταύτης ὑποχρεώσεως καὶ ὑποσχέσεως οἱ εἰρημένοι κηδεμόνες τὸν θεωροῦν ἀπηλλαγμένον καὶ τοῦ ἐπαφίνουον τελείαν ἐξόφλησιν ὡς πρὸς τὸ ἐν λόγῳ χρέος του.

Ἐπὶ πλέον, πρὸς ἀποπληρωμὴν τῶν ὅσων ἔχει λαμβάνειν ὁ ἔκλαμπρος κύριος Λεοντσίνι, ὁ ἀναφερθεὶς κύριος Μᾶρκος Ναστάζια, παρουσία ἐμοῦ τοῦ νοταρίου καὶ τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων μαρτύρων, ἐμέτρησεν εἰς τὸν ἴδιον τὸ ὑπόλοιπον ἐκ δουκάτων 11, λιρῶν 5 καὶ σολδίων 2. Ὁμοίως ἐμέτρησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ἕτερα δουκάτα ἑπτὰ λίραν μίαν καὶ σολδία 8, ἀντίτιμον μερικῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ὁ ἔκλαμπρος Λεοντσίνι εἶχε δόσει εἰς τὸν Ἰωάννην—Βαπτι-

5. Consoli dei Mercadanti. Ἦτο μιὰ ἀρχὴ ἡ ὁποία ἐδίκαζεν ὄχι μόνον τὰς διαφορὰς μεταξὺ ἐμπόρων καὶ καραβοκύρηδων καὶ τῶν ναυτιλλομένων ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ καθυστερούμενα χρέη μεταξὺ ἰδιωτῶν.

στην Ταουρότσενι καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀξία δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν εἰρημένην γραπτὴν ὁμολογίαν.

Ἔτσι παρήγγειλε προφορικῶς ὁ ποτε Ἰωάννης — Βαπτιστὴς εἰς τὸν ἀναφερθέντα πενθερόν του κύριον Μᾶρκον, πρὸ τοῦ ἀποθάνῃ. Ἐπὶ πλεόν ἐδόθησαν εἰς τὸν ἐκκλημπρον κύριον Λεοντσίνι ἕτερα δουκάτα πέντε δι' ἐξοδα γενόμενα παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν προσφυγὴν του εἰς τὸ Κρατικὸν Γραφεῖον τῶν Προξένων ὡς καὶ διὰ χαρτόσημα.

«Ἰκανοποιηθεῖσὼν τοιουτοτρόπως πασῶν τῶν ἀπαιτήσεων ἔναντι τῆς κληρονομίας τοῦ ἐκλάμπρου κυρίου Λεοντσίνι, οὗτος δηλοῖ ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ πρᾶξις τελικῆς ἐξοφλήσεως διὰ πᾶσαν ἀξίωσίν του ἔναντι τῶν κυρίων Μάρκου καὶ Δομηνίκου, τὴν ὁποίαν εἶναι πρόθυμος νὰ ὑπογράψῃ καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους του...».

Ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ εἰς τὸ Γραφεῖον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου κειμένου εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου παρόντων καὶ τῶν μαρτύρων Ἰουλίου κληρικοῦ τοῦ ποτε Αὐγουστίνου καὶ Σεβερίνου Μποναμένου σελλοποιοῦ.

— Δ —

Νοτάριος Βενετίας Βιτζέντζος Κόντι—Δέσμη 3174

«26 Ἰουνίου 1585. Παρεκλήθην ἐγὼ ὁ νοτάριος νὰ συντάξω μίαν πρᾶξιν μεταξύ τοῦ κυρίου Ἰωάννου Ἀλιπράνδι, βιβλιοπώλου, καὶ τῶν κηδεμόνων τοῦ Πετράκη υἱοῦ καὶ κληρονόμου τοῦ ποτε Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι, κονιάδου του, τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1585 διὰ τῆς ὁποίας πράξεως οἱ κηδεμόνες ὤφειλον, μεταξύ ἄλλων, νὰ παραδώσουν εἰς τὸν ῥηθέντα Ἰωάννην Ἀλιπράνδι, μερικὰ βιβλία διαφόρων εἰδῶν, ὡς προκύπτει ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς ποὺ ἔκαμε δι' αὐτοὺς ὁ κύριος Λουκᾶς Σουγδουρῆς καὶ διὰ ταῦτα ὁ ἐν λόγῳ Ἰωάννης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἐκκλημπρον κύριον Ἰάκωβον Λεοντσίνι δουκάτα 353 λίραν μίαν καὶ σολδία 2, τὰ ὁποῖα ὤφειλεν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν κληρονομίαν, ὡς γίνε-ται μνεῖα εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν πρᾶξιν τῆς 5ης Ἰανουαρίου καὶ ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος Ἰωάννης Ἀλιπράνδι τὰ ἔλαβεν ἐκεῖνα τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα συμφώνως τῷ λογαριασμῷ ἔπρεπε νὰ λάβῃ, ἐμφανισθεὶς τώρα ὁ ἴδιος ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ νοταρίου καὶ τῶν μαρτύρων, ζητεῖ νὰ γίνῃ μία πρᾶξις ἐξ ὀνόματός του, τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων καὶ νὰ δηλωθῇ ὅτι εἶναι εὐχαριστημένος καὶ ἱκανοποιημένος, πρὸς ἀσφάλειάν του καὶ ὁλοκληρωτικὴν ἄφεσιν τῶν ὑποχρεώσεών του πρὸς τὸν Μᾶρκον ντὲ Ναστάζια ὡς ἐπίτροπον τῆς κυρίας Λάουρας θυγατρὸς του, χήρας τοῦ ποτε Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι καὶ πρὸς τὸν κύριον Δομήνικον Κουμπέλι, ἐπίτροπον τῆς κυρίας Ἀδριάνας συζύγου του καὶ ἀδελφῆς τοῦ προειρημένου μακαρίτου Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ.

Ἀμφότεραι αἱ κυρίαι Λάουρα καὶ Ἀδριάνα εἶναι κηδεμόνες καὶ ἐπίτροποι τοῦ Πετράκη ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ ποτε Ταουρότσενι καὶ εἶναι παροῦσαι κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης πράξεως καὶ ἀποδέχονται καὶ ἐγκρίνουν, ἐξ ὀνόματος τῆς ἐπιτροπείας τῆς ἐν λόγῳ κληρονομίας, τὴν συμφωνίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἀναφερθέντων βιβλίων ὁ εἰρημένος κύριος Ἰωάννης Ἀλιπράνδι ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε καὶ παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς Ἐπιτρόπους τῆς κληρονομίας, βιβλία διαφόρων εἰδῶν Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ, ὡς καὶ ἄλλα πράγματα καὶ μηχανήματα τοῦ τυπογραφείου, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν μακαρίτην Ἰωάννην — Βαπτιστὴν Ταουρότσενι, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἀνέρχεται εἰς δουκάτα 1221 καὶ γκρόσσι 21⁽⁶⁾,

6. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ τρεχομένου δουκάτου εἰς λίρας 6 (ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀντεστοίχει πρὸς 20 σολδία) καὶ σολδία 4, τὸ δουκάτον ἀντεστοίχει μὲ 24 γκρόσσι.

πρὸς λίρας 6 καὶ σολδία 4 κατὰ δουκάτον. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸ ἥμισυ καὶ πλέον ἀνήκει εἰς τὸν ἴδιον κύριον Ἰωάννην, διότι εἶχε συνεταιρισμὸν μὲ τὸν ῥηθέντα μακαρίτην Ἰωάννην—Βαπτιστήν, κονιάδον του.

Τὸ δὲ ἀναφερθὲν ποσὸν τῶν δουκάτων 1221 καὶ γκρόσσι 21, ὁ ἐν λόγῳ Ἰωάννης ἔχει ὑποσχεθῆ καὶ ὑπόσχεται νὰ δώσῃ νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ καταβάλῃ μὲ τὸν κάτωθι τρόπον, τοῦτέστιν εἰς τοὺς ἀναφερομένους ὡς πιστωτὰς τῆς ῥηθείσης κληρονομίας, ἥτοι εἰς τὸν κύριον Φραγκῖσκον τοῦ Χρυσοστόμου ποῦ ἔχει κατάστημα χαρτικῶν εἰδῶν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ριάλτο μὲ ἔμβλημα «Δύο Τροχῶν», δουκάτα ἑβδομήκοντα. Εἰς ἓνα σεβάσιμιον Ἑλληνα ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἐσχεδίασε μικρὰς εἰκόνας διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, δουκάτα ἑννέα. Εἰς τὸν ξυλογλύπτην, ποῦ ἐδούλεψε σὲ ξύλο τὰς μικρὰς αὐτὰς εἰκόνας, δουκάτα τέσσαρα καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς βιβλίου ὀνομαζομένου ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ, τοῦ ὁποῦ ἤρχισεν ἤδη ἢ ἐκτύπωσις, δουκάτα ἑξήκοντα.

Ἐπὶ πλέον ὁ ῥηθεὶς κύριος Ἰωάννης ὀφείλει νὰ καταβάλῃ δύο καὶ ἥμισυ δουκάτα μηνιαίως διὰ τὴν διατροφήν τοῦ Πετράκη, ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ ἀποβιώσαντος Ταουρότσενι, ὡς καὶ δι' ἄλλα ἐνδεχόμενα ἔξοδα τὰ ὁποῖα θὰ χρειάζωνται εἴτε διὰ τὴν ἔνδυσιν εἴτε διὰ τὴν ὑπόδησιν, εἴτε δι' ἄλλας ἀνάγκας τοῦ Πετράκη ποῦ ἤθελον παρουσιασθῆ.

Διὰ πάσας αὐτὰς τὰς δαπάνας ὁ εἰρημένος Ἰωάννης πρέπει νὰ κρατῇ εἰδικὸν λεπτομερῆ λογαριασμὸν, εἰς τρόπον ὥστε ἐν οἰαδήποτε στιγμῇ νὰ ἡμπορῇ νὰ βλέπῃ τις τὰ τῆς διαχειρίσεως.

Ἐκεῖνα τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα οὗτος θὰ καταβάλλῃ διὰ λογαριασμὸν τῆς κληρονομίας καὶ Ἐπιτροπείας θὰ ἀφαιρῶνται ἀπὸ τὸ χρέος του. Τὸ ὑπόλοιπον ποῦ θὰ μείνῃ ὡς χρέος του, ἐδήλωσεν ὁ ἀναφερθεὶς Ἰωάννης ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ τὸ ἐξοφλήσῃ εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Κληρονομίας ἐντὸς τῶν ἑπτὰ προσεχῶν ἐτῶν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς πρώτης παρελθόντος Φεβρουαρίου εἰς δύο δόσεις καὶ τὴν πρώτην δόσιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐντὸς τῶν ἐπομένων τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν, προθύμως καὶ χωρὶς καμμίαν ἀμφισβήτησιν. Τὰ δὲ ποσὰ ποῦ θὰ εἰσπράττωνται τοιοῦτοτρόπως, πρέπει νὰ ἐπινδύωνται ἢ ἐπὶ ἐμφυτεύσει ἢ εἰς ἄλλο τι κατάλληλον καὶ ἀσφαλὲς μέρος, πρὸς ὄφελος καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ εἰρημένου ἀνηλίκου τέκνου. Καὶ ἂν τυχὸν μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς πληρωμῆς τῆς δόσεως, δὲν ἤθελεν εὑρεθῇ ἐπένδυσίς τις ἀσφαλῆς, τότε ὁ ῥηθεὶς Ἰωάννης πρέπει νὰ καταθέτῃ τὰ χρήματα εἰς τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον, μὲ τὸν ὅρον νὰ εὑρίσκωνται ἐκεῖ ἐπὶ τόκῳ, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Πετράκη, οὕτως ὥστε οὗτος νὰ ἔχῃ κατόπιν τὸ δικαίωμα νὰ τὰ διαχειρίζεται κατὰ βούλησιν. Ταῦτα πάντα συνεμωλόγησαν οἱ ἄνω γεγραμμένοι καὶ ὑποσχέθησαν νὰ τὰ ἐκτελέσουν. Ἰδιαιτέρως δὲ ὁ κύριος Ἰωάννης Ἀλιπράνδι, μάρτυρες: ὁ κύριος Ἀνδρέας Μποναμίνους ἔμπορος πανιῶν φέρων εἰς τὸ κατάστημά του ἐν τῇ Πλατεῖᾳ τοῦ Ἀγ. Μάρκου διακριτικὸν σῆμα «Τρεῖς Πηγαὶ» (Τρε φοντάνε) καὶ Ἰωσήφ ντε Παγανούσι ποτε Ἰωάννου ἀρτοποιῶν εἰς τὴν αὐτὴν Πλατεῖαν.

— E —

Νοτάριος Βενετίας—Ἰάκωβος ντὲ Μπένι—Δέσμη 516

1591 Μαρτίου 1ῃ Ἰνδ. 4ῃ.

«Ὁ δημόσιος κλητὴρ Φραγκῖσκος Μποναδίους μεταβάς εἰς τὸ Ριάλτο ὅπου ἔχει τὴν ἀποθήκην του ὁ κύριος Ἰωάννης Ἀλιπράνδι, ἐπέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ ἰδίου τὸ κάτωθι ἔγγραφον, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ κυρίου Μάρκου ντὲ Ναστάζια

καὶ μοῦ ἔφερεν εἰς τὸ Γραφεῖον ἀντίγραφον τοῦ ἐπιδοθέντος ἵνα τὸ καταχωρίσω εἰς τὸ Κατάστιχόν μου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου τούτου ἔχει ὡς ἔπεται :

«Διὰ πράξεως τῆς 26ης Ἰουνίου 1585, καταχωρηθείσης εἰς τὸ Κατάστιχον τοῦ κυρίου Βιτζέντζου Κόντι, νοταρίου Βενετίας, ὑμεῖς κύριε Ἰωάννη Ἀλιπράνδι ἐδηλώσατε ὅτι εἰσθε ὀφειλέτης τῶν κηδεμόνων τοῦ Πετράκη υἱοῦ καὶ κληρονόμου τοῦ ἀποβιώσαντος Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι διὰ δουκάτα 1221 καὶ γκρόσσι 21, διὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰρημένην νοταριακὴν πρᾶξιν καὶ προκειμένου νὰ γίνουν πληρωμαὶ ὑποσχέθητε ὅτι θὰ ἐτηρεῖτε καλὸν καὶ λεπτομερῆ λογαριασμόν, εἰς τρόπον ὥστε, εἰς οἵανδήποτε στιγμήν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ τὰ τῆς διαχειρίσεως καὶ ἐπειδὴ παρῆλθεν ἕκτοτε τόσος καιρὸς καὶ ἐπειδὴ εἶναι σωστὸν καὶ δίκαιον νὰ καταβάλλητε τὴν πρώτην δόσιν, ὅπως καθωρίσθη εἰς τὴν πρᾶξιν ἐκείνην καὶ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς σᾶς ἐζητήθη νὰ δώσητε λογαριασμόν καὶ ὑμεῖς πάντοτε ἀναβάλλετε καὶ ἐπειδὴ, τέλος, δὲν εἰσθε συνεπὴς εἰς τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις, ἠθέλησα ἐγὼ ὁ Μᾶρκος ντε Ναστάζια, πληρεξούσιος τῆς κυρίας Λάουρας, χήρας τοῦ ποτε Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ταουρότσενι καὶ κηδεμὼν τοῦ ἀναφροθέντος Πετράκη, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος, νὰ σᾶς κάμω γνωστὸν διὰ κάθε καλὸν τέλος, σᾶς δίνω προθεσμίαν τριῶν ἡμερῶν ὅπως παρουσιάσητε, ὡς ἔχετε καθῆκον, ἵνα ἀληθῆ, δίκαιον καὶ λεπτομερῆ λογαριασμόν πασῶν τῶν πληρωμῶν πού ἐκάματε μέχρι σήμερον, ὅπως, ἐνδεχομένως, ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸν λογαριασμόν τὰ μέχρι τοῦδε καταβληθέντα παρ' ὑμῶν ὡς συνεφωνήθη εἰς τὴν γενομένην νοταριακὴν πρᾶξιν. Παρερχομένης ἀσκόπως τῆς τριημέρου ταύτης προθεσμίας, θὰ ἐπιδιώξω διὰ παντὸς μέσου, πού θὰ εἶναι πρόσφορον καὶ μοὶ παραχωρεῖται ἀπὸ τὴν Δικαιοσύνην, τὴν εἰσπραξίν τοῦ συμφωνηθέντος κεφαλαίου καὶ καθιστῶ ὑμᾶς ὑπεύθυνον διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων πού θὰ χρειασθοῦν διὰ τὴν δίκην καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην ζημίαν πού θὰ προκύψῃ ἐξ ὑμετέρας ὑπαιτιότητος.

«Ἡ παροῦσα ἐξώδικος πρόσκλησις τοῦ κυρίου Μάρκου ντε Ναστάζια κατεχωρήθη τῇ αἰτήσει του εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τοῦ Ἰακώβου ντε Μπένι, νοταρίου εἰς τὸ Ριάλτο Βενετίας».

— ΣΤ —

Ἰακώβος ντε Μπένι, νοτάριος Βενετίας. Δέσμη 516 (φύλλον 47/48)

«Ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν. Ἐν ἔτει 1591 ἀπὸ τῆς Γεννήσεως Ἰνδ. 4η. Μαρτίου 6.

«Ἐφερε σήμερον εἰς τὸ Γραφεῖον ἐμοῦ τοῦ κάτωθι ὑπογεγραμμένου νοταρίου ὁ δημόσιος κλητὴρ Ἰωάννης ντε Μελκόρες τὸ κάτωθι ἐγγράφον τὸ ὁποῖον ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν Κύριον Μᾶρκον Ναστάζια, προσωπικῶς, ἀνευρεθέντα εἰς τὸ Ἑρμανικὸν Φόντεγο κατ' αἰτήσιν τοῦ κυρίου Ἰωάννου Ἀλιπράνδι.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου τούτου ἔχει ὡς ἀκολούθως :

«Ἐκλαμπροὶ κύριοι κηδεμόνες καὶ Ἐπίτροποι τοῦ μικροῦ Πετράκη υἱοῦ τοῦ ποτε Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ. Ἡ ἐλεεινὴ καὶ δυστυχισμένη κατάστασις εἰς ἣν εὐρίσκομαι σήμερον ἐγὼ ὁ Ἰωάννης Ἀλιπράνδι, μοῦ δίδει τὸ θάρρος νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον ὑμῶν τῶν κηδεμόνων καὶ Ἐπιτρόπων τοῦ Πετράκη, υἱοῦ τοῦ ποτε Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ καὶ εἰς ὑμᾶς ἐκλαμπρε κύριε Μᾶρκο ντε Ναστάζια Ἐπίτροπον καὶ κηδεμόνα, ἥχι διὰ νὰ ἀφηγηθῶ τὰς δυστυχίας μου πού εἶναι γνωσταὶ εἰς ἓνα ἕκαστον ἐξ ὑμῶν κατὰ ταύτην τὴν μεγίστην σιτοδείαν, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ λυπηθῇτε διὰ τὰς τόσας δυστυχίας μου καὶ μὴ θελήσητε νὰ ὑποστῶ ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος τιμωρίαν τινὰ ἐξ αἰτίας ἐκείνων πού ἔπαισαν καὶ μοῦ ἔδωσαν βιβλία

καὶ τὰ ὑπελόγισαν εἰς τιμὰς ὑπερβαινούσας τὰ 50 ἑκατοστὰ τοῦ κόστους αὐτῶν, ὡς τοῦτο φαίνεται καθαρὰ εἰς τὴν παρ' ὑμῶν γενομένην ἀπογραφὴν διὰ τῆς πράξεως τῆς νοταριακῆς τῆς 26 Ἰουνίου 1586 διὰ δουκάτα 1221 καὶ γκρόσσι 21 καὶ μοι ἔδωσαν λογαριασμὸν διὰ ποσὸν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς πραγματικῆς των ἀξίας καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἵνα ἐπιτύχω τὸ καλλίτερον δυνατόν, ἔστειλα εἰς τὰ Γιάννινα βιβλία ἀξίας ἑξακοσίων περίπου δουκάτων καὶ ἑξημίωσα πλέον τοῦ ἡμίσεος ποσοῦ ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἐκόστισαν καὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν εὐρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ.

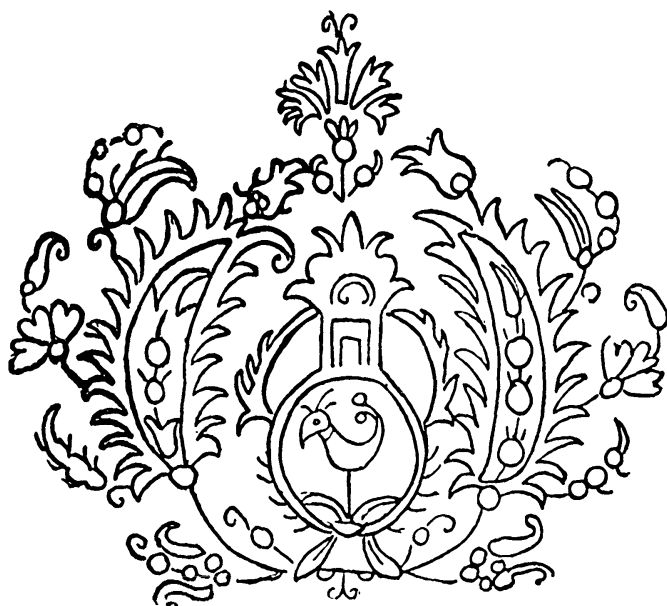
Μέχρι τῆς στιγμῆς κατέβαλον λίρας 2454, ὡς ὁ λογαριασμὸς ποῦ παρουσίασα καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάντησιν τὴν κάμνω ἵνα ὑπακούσω εἰς τὴν κοινοποιηθεῖσαν μοι ἑξῶδικον διαμαρτυρίαν, τὴν καταχωρηθεῖσαν εἰς τὰς πράξεις τοῦ κυρίου Ἰακώβου ντὶ Μπένι, νοταρίου εἰς τὸ Ριάλτο, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1ης Μαρτίου 1591.

Τώρα σᾶς παρακαλῶ ἐν ὀνόματι τῶν σπλάγχνων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ θελήσετε νὰ συγκατατεθῇτε ὅπως πληρώσω τὸ ἀναφερθὲν χρέος μου διὰ δόσεων ἐξ ἑκατὸν δουκάτων κατ' ἔτος μέχρι τελείας ἐξοφλήσεως καὶ ἐλπίζω νὰ φανῶ συνεπὴς εἰς τὰς ὑποχρεώσεις μου διὰ τῆς βιοτεχνίας μου.

Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ θελήσητε νὰ γίνητε αἰτία ὥστε νὰ ἀποθάνω περιορισμένος εἰς τὸ σπίτι μου, ζωντανὸς ἐνταφιασμένος μαζὶ μὲ τὴν ἀτυχῇ πολυμελῇ μου οἰκογένειαν ἢ ὅποια παρακαλεῖ τὸν μεγαλειώτατον Σωτῆρα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς υἱείας καὶ σωτηρίας ὑμῶν».

Τὸ παρὸν ἔγγραφο θὰ καταχωρηθῇ εἰς τὸ βιβλίον τῶν πράξεων τοῦ κυρίου Ἰακώβου ντὶ Μπένι νοταρίου Βενετίας εἰς τὸ Ριάλτο, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τέλος τοῦ εἰρημένου ἔγγραφου.

Ἰάκωβος Ντὶ Μπένι, νοτάριος

ΣΠΥΡΟΥ ΣΤΟΥΠΗ

ΔΟΥΛΟΠΑΡΟΙΚΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ*

(Ἀθίγγανοι, Βαγενέται, Γραμμένοι, Ἀγραφοὶ κ.ἄ.)

Γιὰ τὴ θέσι τῶν ἐθελοδούλων Βαγενετῶν, συγκεχυμένες ἐπίσης παρουσιάζονται οἱ γνῶμες τῶν διαφόρων ἱστορικῶν ἐρευνητῶν. Μερικοὶ φρονοῦν, ὅτι οὗτοι ἀπετέλεσαν τὴν κυριώτερη τάξι τῶν δουλοπαροίκων στὴν Κέρκυρα καὶ ὅτι ἦταν οἱ βαρύτερα τῶν λοιπῶν δουλικῶν τάξεων ὅπως οἱ Γραμμένοι, Ἀγιόδουλοι, Πάροικοι κ.λ.π. ποὺ ἐδούλευαν «καὶ μετὰ τοῦ ἐδάφους ἀρρήκτως ὡς πρᾶγμα ἡρμοσμένον ἐπὶ τοσαῦτον, ὥστε κτῆμα τοῦ κυρίου ἐχαρακτηρίζοντο». Ἐπάνω στὸ γεγονός αὐτὸ δὲ στηρίζεται καὶ τὸ ἔθος τῆς παρθενοφθορίας ποὺ ἴσχυε στὰ φεουδαρχικὰ καθεστῶτα, ποὺ δὲν εἶναι ἄγνωστο καὶ σ' ὠρισμένες περιοχὲς τῆς Ἡπείρου, ὅταν ἤκμαζε τὸ καθεστῶς τῶν σπαήδων. Τὸ αἰσχρὸ δὲ αὐτὸ ἔθος συνίστατο στὸ δικαίωμα τοῦ φουδάρχου νὰ ἀπολαμβάνει — ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ προΐοντα τοῦ κτήματός του—αὐτὸς πρῶτος τὴ νύφη, τὴν ὁποία μετὰ τὸ στεφάνωμα ὠδηγοῦσαν σ' αὐτὸν καὶ ὁ γαμβρὸς τὴν ἐπαιρνε ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς μέρες!..

Σαφέστερος ὅμως ὁ Ρωμανός, γράφει: «Ἀυξηθέντος οὖν τῷ χρόνῳ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπηλύδων τούτων συνέστη ἐν Κερκύρα νέα τάξις ὑποτελῶν, ἡ τῶν Βαγενετῶν, διάφορος μὲν κατ' ὄνομα οὐχὶ δὲ κατ' οὐσίαν τῶν ἄλλων ποτὲ ἐν τῇ νήσῳ δουλικῶν τάξεων». Δηλαδὴ ὅλοι οἱ δοῦλοι ἐπὶ Ἀνδηγαυῶν στὴν πραγματικότητα ἦταν στὴν ἴδια μοῖρα, κτῆματα τοῦ κυρίου τους.

Ἡ κατάστασις δὲ αὕτῃ φαίνεται νὰ ἐπικρατοῦσε, μὲ μικρὰς διαφορὰς, παντοῦ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ καὶ ὁ διακεκριμένος νομομαθὴς συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς ἐπτανήσιος Π. Καλιγᾶς. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, λέγει, οἱ δουλοπάροικοι πρῶτα ἐκαλοῦντο ἐναπόγραφοι καὶ μετὰ Πάροικοι. «Οὗτοι ἦσαν πάντοτε ἀναγεγραμμένοι ἐν τοῖς δημοσίοις βιβλίοις ὡς προκύπτει ἐκ πολλῶν χρυσοβούλων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τοῦ ἔτους 1331... Δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ κτῆμα εἰς ὃ ἀνήκον οὔτε ἀδεία τοῦ Κυρίου τοῦ κτήματος, καὶ ὁ δεχόμενος ἐναπόγραφον ἐτιμωρεῖτο. Ὑπῆρχε λοιπὸν συνάμα καὶ δικαίωμα καὶ ὑποχρέωσις αὐτῶν, ἡ μόνιμος καὶ ἀδιάσπαστος προσκόλλησις εἰς τὸ ἔδαφος, ὥστε δὲν ἦσαν ἀποβλητέοι παρὰ τῶν κυρίων αὐτῶν καὶ ἐπωλοῦντος μετὰ τοῦ κτήματος...».

Ἐξ ἄλλου ὁ σοφὸς Κερκυραῖος—ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς — Ἀνδρ. Μουστοξύδης, γράφει σχετικῶς: «Εἰς τὸν ἀγρὸν ἐν προσθήκῃς μέρει παρηρητημένοι οἱ πάροικοι, εἰς τὰ καταρτίζοντα αὐτὸν κτήνη, μετὰ τοῦ ἀγροῦ συναπεγράφοντο ἐν τῷ δημοσίῳ κτηματολογίῳ μετ' αὐτοῦ καὶ περιήρχοντο κατὰ διαδοχὴν ἢ κατὰ συμβόλαιον εἰς τοὺς νέους κτήτορας...».

Ὅπως δὲ προκύπτει ἀπὸ διάφορα χρυσόβουλα, οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐδώριζαν σὲ μοναστήρια ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ δουλοπαροίκους, ὀνομαστικῶς στὰ δωρητήρια διατάγματα ἀναφερόμενους. Καὶ διὰ πολλὰς φορὰς, ἦταν δύσκολὴ ἡ ἐξεύρεσις δούλων. «...Ἡδυνήθησαν δὲ οἱ μοναχοὶ τῆς ρηθείσης μονῆς ἐφευρεῖν τοσοῦτους παροίκους, (= δούλους) λέγει ἓνα χρυσόβουλον, ἀτελεῖς καὶ ἀπὴλ·λαγμένους ὄντας παντὸς βάρους καὶ στρατιωτικοῦ λειτουργήματος, διὰ ἔλο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 467.

γίσατο ἡ βασιλεία μου τῷ παρόντι σιγίλλῳ, τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ἐγγραφῆναι καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῇ μονῇ διὰ τοῦτο ἐπιβραβευθῆναι...». Ἔτσι τίποτε τὸ δεδομένο δὲν ἔχομε γιὰ νὰ ὑποθέσωμε, ὅτι μεταβλήθηκε ἡ κατάσταση ὑπὲρ τῶν δουλοπαροϊκῶν κατὰ τοὺς χρόνους ποὺ οἱ Ἀνδηγαυοὶ κατεῖχαν τὴν Κερκύρα. Μᾶλλον πρέπει νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι ἡ θέσις τους κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε καταστῆ χειρότερη.

Ἐν τούτοις, ὁ Πάρτις, ἀσχολούμενος μὲ τὴ διάρθρωσι τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κερκύρας καὶ συγκεκριμένα γύρω ἀπὸ τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀγραφαὶ καὶ Ἅγιοι Δοῦλοι, γράφει: «Καταφανῶς ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν τοῦ συνδέσμου τῶν κατοίκων μετὰ τοῦ ἐδάφους. Οἱ μὲν Ἅγιοι Δοῦλοι ἦσαν οἱ πάροικοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, οἱ Ἀγραφοὶ (=ἄγραφοι) οἱ μὴ ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰς δέλτους τῶν βαρωνίων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐνεπιγράφους ἢ γραμμένους, οἷον ἐπώνυμον φέρουν πολλοὶ ἀγρόται τῆς Κερκύρας...».

Σύμφωνος καὶ ὁ Ἀλβάνας μὲ τὴν ἀνωτέρω γνώμη, τονίζει: «Ἀγραφοι, δηλ. ἐλευθεροκωμῆται, οἱ διακρινόμενοι τῶν γραμμένων, τῶν ἐγγεγραμμένων τουτέστι δούλων ἐν τοῖς καταστοίχοις τῶν τιμαριούχων. Ὁ ὄρος γραμμένος, συνεχίζει, διεσώθη παρ' ἡμῖν ὡς οἰκογενειακὸν ἐπίθετον ἀγροτῶν τινων, κυρίως εἰς τὸ χωρίον Συναράδες καὶ τὴν περιοχὴν Βασιλικῶν, οἵτινες βεβαίως ἀγνοοῦν τὸ στίγμα ὅπερ παρομαρτυρεῖ τῷ ἐπώνυμῳ των...».

Τὸ χαρακτηριστικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι, ὅτι τόσο οἱ ἀνωτέρω ὅσον καὶ οἱ μεταγενέστεροι ποὺ ἔγραψαν σχετικῶς, δὲν διατυπώνουν καμιά ἐπιφύλαξιν, ἄγνωστο ποῦ στηριζόμενοι, γιὰτὶ κανένα συγκεκριμένο ἱστορικὸ στοιχεῖο δὲν ἀναφέρουν. Ἡ παράλειψις αὐτὴ δὲ μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποθέσωμε, ὅτι ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐστηρίχθησαν στὴ γνώμη τοῦ Πάρτις ἢ ἴσως ἐθεώρησαν τὸ πρᾶγμα αὐταπόδεικτο ἀπὸ τὸ συσχετισμὸ μόνον τῶν ὀρων «Ἀγραφοι» καὶ «Γραμμένοι», ἢ ἀπὸ τὸ συλλογισμό, ὅτι ἐφ' ὅσον ὑπῆρχαν «ἄγραφοι» θὰ ὑπῆρχαν καὶ «γραμμένοι». Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὸν ἐν λόγω συλλογισμό, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ φέρουν τὸ ἐπώνυμο «Γραμμένος» στὴν Κερκύρα εἶναι ἀπόγονοι δούλων. Καὶ τὸ περὶ τὸν ὅτι συσχετίζουν τὸ τοπικὸ ὄνομα Ἀγραφαί, ποὺ ὑπάρχει, μὲ κείνο ποὺ ἀπαντᾷται μόνον ὡς οἰκογενειακόν, ποὺ κατὰ τὸν ἴδιον συλλογισμό θὰ ἔπρεπε νὰ σώζεται καὶ ὡς τοπικόν, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει προκειμένου περὶ Κερκύρας καὶ τοῦτο γιὰτὶ προφανῶς δὲν ὑπῆρξε δουλικὴ τάξις «ἀγράφων» καὶ, κατὰ συνέπειαν, οὔτε «γραμμένων».

Ἄς σημειωθῇ σχετικῶς, ὅτι ἔχομε καὶ στὴν Ἡπειρὸ τὰ Ἀγραφα, τὴ Χρυσόδουλη τοῦ Πωγωνίου, ποὺ πιθανώτατα τὸ ὀρθότερον εἶναι Χριστόδουλοι=Δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ Ἅγιοι Δοῦλοι τῆς Κερκύρας, δηλαδὴ δοῦλοι ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Τὸ δὲ ὄνομα τῶν σπαήδων Χρυσόδαλη, ποὺ ἀναφέρεται κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀποτελεῖ παραφθορὰ τοῦ Χριστόδουλοι τοπικὸν ἀπὸ τὸ ὁποῖο νὰ παρήχθῃ τὸ οἰκογενειακόν, πρᾶγμα συνηθισμένο στὰ ὀνόματα γενικῶς.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ μιὰ ἐκδοχή, τὸ Ἀγραφοὶ τῆς Κερκύρας, παρήχθη ἀπὸ τὸ Ἡπειρωτικόν Ἀγραφα. Δηλαδὴ κάτοικοι τῶν Ἡπειρωτικῶν Ἀγράφων μετώκησαν ἐκεῖ καὶ ἔδωκαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος τους.

Βέβαια, πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκδοχή ποὺ δὲν ἔχει ἱστορικὰς ἀποδείξεις, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀποκλείσῃ κανεὶς μέσα στὰ ἱστορικὰ σκοτάδια αἰῶνων πολλῶν ποὺ πέρασαν.

Ἀκολουθώντας τὸν Ρωμανὸν ποῦ, ὅπως εἶπαμε, ἀποτελεῖ αὐθεντία στὶς μεσαιωνικὰς ἐρευνες, φρονεῖ, ὅτι οἱ λεγόμενοι Ἀγραφοὶ ἦταν εἶδος δουλοπαροϊκῶν, ὅπως ἦταν καὶ οἱ Ἅγιοι Δοῦλοι (=δοῦλοι ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων). Κληροπαροικοὶ, Πάροικοι. Ἀγγαραραῖοι, Προσκαθήμενοι καὶ Κανισκαραῖοι. Τίποτε δὲ δὲν

ἀναφέρει περὶ Γραμμένων ἢ ἄλλης κατηγορίας δούλων. Δηλαδή καὶ οἱ ἄγγραφοι ἦσαν μιᾷ δυνάμει ἰσχύος, ὅπως οἱ ἄλλες καὶ ὅχι «ἄγγραφοι—ἐλευθεροκαμῆται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐνεπιγράφους, τοὺς γραμμένους εἰς τὰς δέλτους τῶν βαρωνιῶν», ὅπως πιστεύουν οἱ Πάρτις καὶ Ἀλβάνας. Καὶ τοῦτο γιατί, κατὰ τὴν γνώμη μας, πιθανώτατα, ὅπως οἱ ἄλλοι γραμμένοι στὰ κατάστιχα τῶν βαρωνιῶν θὰ ἦσαν ὅλοι οἱ δούλοι ἀναλόγως τῆς κατηγορίας στὴν ὁποία ἀνῆκαν καὶ ἄγραφος ἴσως κανεὶς γιὰ τὰ χρόνια ἰδίως ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποία ἀσχολούμεθα, δηλαδή τὸν 110 καὶ 120 αἰῶνα.

Τότε ποὺ ὁ τιμαριούχος ἦταν ἓνα εἶδος ἡγεμόνος καὶ ἰδιοκτήτου ὅχι μόνον τοῦ ἐδάφους ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐμψύχου ἢ ἀψύχου τοῦ τιμαρίου του καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σ. Μ. Θεοτόκης γράφει: «Ὁ τιμαριούχος, γενόμενος κύριος τοῦ τιμαρίου, ἀπέκτα κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν καλλιεργητῶν αὐτοῦ, ὡς π. χ. ἀπονομῆς δικαιοσύνης, ἀδείας γάμων κ.λ.π. Τὰ τιμάρια, ἐκτὸς τῆς ψιλῆς κυριότητος ἐπὶ τῆς γῆς, συναπέφερον καὶ κυριότητα προσωπικὴν κατὰ τῶν ὑποτελῶν...».

«Ὅλοι οἱ χωρικοί, λέγει ὁ Λούντζης, ὑπέκειντο εἰς ἀγγραφείας καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν σωζομένων δὲ ἐγγράφων προκύπτει, ὅτι καὶ ἄλλα τιμάρια ἐκτὸς τῶν Ἀθιγγάνων εἶχον δουλοπαροίκους. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὰ διπλώματα παραχωρήσεως τιμαρίων γνωστὰ ὡς περιβολή — ἐξ αὐτοῦ ἴσως καὶ τὰ τοπικὰ Περιβόλι Κερκύρας, Περβόλα Ἡπείρου κ. ἄ. — ἐπροσθέτοντο εἰς τὰ δωρηθέντα κτήματα καὶ χωρικοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων μετὰ τῶν τέκνων καὶ ἀπογόνων τῶν. (Villanos et villanas et Filios cosdem et descansurus ex eis).

Βιλᾶνος καὶ Βιλλάνας σημαίνει χωρικοὶ καὶ χωρικές, ἐξ αὐτοῦ δὲ πιθανώτατα καὶ τὰ τοπικὰ Βέλλενη Θεσπρωτίας, ἀπ' ὅπου παράγεται καὶ τὸ οἰκογενειακὸ Βελλιανίτης, Βελονάδες Κερκύρας κ. ἄ.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἀπὸ τοὺς ἐπτανησίους ἱστοριογράφους ἀφοροῦν τὰ χρόνια τῆς ἐνετοκρατίας ποὺ ἦταν κάπως ἀνθρωπινώτερα τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀνδραγαθῶν στὴν ὁποία ἐντοπίζονται τὰ γραφόμενά μας. Κατόπιν ὅλων αὐτῶν, διερωτᾶται κανεὶς, ἂν ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι δούλος ἢ χωρικὸς οἰοσδήποτε ἄγραφος, ἐλεύθερος, κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα παρουσιάζετο στὴν πᾶν στυγνὴ του μορφῇ ἐναντὶ τῶν δουλοπαροίκων, μέσα στὸν περιορισμένον νησιώτικον χώρον.

Εἶναι πολὺ πιθανόν, συνεπῶς, ἄγγραφοι νὰ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς γύρω χωρικοὺς οἱ κάτοικοι τοῦ ὁμώνυμου συνοικισμοῦ, ποὺ πρὶν ἴσως νὰ εἶχε ἄλλο ὄνομα, γιατί θὰ ἦταν ἀπηλλαγμένοι ὀρισμένων ὑποχρεώσεων γιὰ διαφόρους λόγους, ὅπως λ. χ. τῆς καστροκτισίας ἢ τῶν ἀγγραφειῶν κ.λ.π. Κατὰ τὸν ἴδιον περὶ τοῦ τρόπου ποὺ ὠνομάσθησαν κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Δεσποτάτου στὴν Κέρκυρα Λευτεριῶται — ἐπώνυμο ποὺ σώζεται καὶ σήμερον — ὀρισμένος ἀριθμὸς παπάδων τῆς ὑπαίθρου, γιατί ἀπελάμβαναν ὀρισμένων πλεονεκτημάτων, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ εἶναι τελείως ἀσύδοτοι.

Ἀπὸ ἐπίσημα σχετικὰ ἐνετικά ἐγγράφα τῆς ἐποχῆς προκύπτει, ὅτι σὲ πολλοὺς ἐχορηγοῦντο προνόμια διαφόρων ἀτελειῶν, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἀγγραφείας ἢ ὑπηρεσίας σὲ φρούρια, πλοῖα κ. ἄ. Καθὼς ἐπίσης καὶ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τέτοιων χορηγηθέντων ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς δεσπότης τῆς Ἡπείρου καὶ τοὺς Ἀνδραγαθοὺς. Ἡ χορήγησις μάλιστα τέτοιων προνομίων ἐπὶ Ἐνετῶν, εἶχε σ' ὀρισμένην περιοδὸν καταντήσῃ σκάνδαλον ποὺ προκάλεσε τὴν ἐπέμβασι τῆς ἐνετικῆς γεροσύνης, χωρὶς νὰ θεραπευθῇ τὸ κακόν. Γιατί, φαίνεται πῶς οἱ ἐνετικὲς ἀρχὲς ἐχρηματίζοντο γιὰ τὴν χορήγησι τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως, τὸ ὄνομα ἄγγραφοι — ἄγγραφα νὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἐκεῖ ἴσως νὰ εἶχαν τὴν ἑδρὰ τους κατὰ τὰ βυζαντινὰ χρόνια οἱ «Ἀναγραφεῖς», ποὺ ἦσαν οἰκονομικοὶ λειτουργοὶ ποὺ κατέγραφαν δημόσιες πράξεις, ἢ καὶ

ιδιοκτησίες ώρισμένων αναγραφών, πού με την πάροδο τών αιώνων τὸ ἀναγραφεῖς νὰ παρεφθάρη καὶ γίνηκε Ἄγραφοι—Ἄγραφα κ. ἄ.

Οἱ ἀναγραφεῖς ἦταν ἓνας θεσμὸς τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ συστήματος σοβαρὸς, ὅπως προκύπτει ἀπὸ διάφορα χρυσόβουλα καὶ μάλιστα τῆς μονῆς Πάτμου, ὅπου καὶ διασώζονται: «...οἱ δὲ τοιοῦτοι πάροιχοι (Σημ. ὀνομαστοὶ ἀναφερόμενοι) καὶ τὰ κτήματα τῆς μονῆς προσμενοῦσι... Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγραφῆς, ἐμφανιζομένου τοῦ παρόντος σιγίλλου Δ/τος τῆς βασιλείας μου, καὶ κατ' ὄνομα τούτων, διὰ τοῦ ἀναγραφέως τῇ μονῇ προσεπιδοθήσεται εἰς οἰκίαν ἀσφάλειαν...», λέγει ἓνα χρυσόβουλο.

Ἐξ ἴσου πιθανὸν εἶναι, τὸ ὄνομα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν ὄρο ἐναπόγραφοι, ὅπως ἐκαλοῦντο, κατὰ τὸν Π. Καλλιγᾶν, σὲ παληότερα βυζαντινὰ χρόνια, οἱ δουλοπάροιχοι. Νὰ εἶναι δηλαδὴ παραφθορὰ τοῦ ἐναπόγραφοι εἰς Ἄγραφοι—Ἄγραφοι, πού ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ δουλοπάροιχου, ἐκείνου πού ὀπωσδήποτε ἦταν γραμμένος ὡς τέτοιος. Ἐννοια ἀντίθετη ἀπὸ ἐκείνη πού πιστεύεται. Πάντως, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν ἄγραφοι δοῦλοι, δὲν εἶναι νοητὸς καὶ ὁ συσχετισμὸς μετὰ τῶν γραμμένων, πάνω στὸν ὁποῖο στηρίχτηκε τὸ συμπέρασμα τῶν «ἐνεπιγράφων δούλων εἰς τὰς δέλτους τῶν βαρωνίων κ.λ.π.». Καὶ ἀφοῦ ὅλοι οἱ δοῦλοι, ἢ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους, γιὰ νὰ μὴ εἴμεθα ἀπόλυτοι, ἦταν Γραμμένοι, θὰ ἔπρεπε, κατὰ τὴν ἴδια λογικὴ καὶ κατ' ἀναλογίαν, νὰ σώζεται στὴν Κέρκυρα καὶ τοπικὸ ὄνομα Γραμμένοι ὅπως καὶ Ἄγραφοι. Σώζεται ὁμως μόνον ὡς οἰκογενειακὸ καὶ ἐντοπισμένο στὴν κωμόπολι Συναράδες καὶ τὸν γειτονικὸ συνοικισμό τους Βασιλικά. Τὸ ὅτι δὲ ἐντοπίζονται μόνον ἐκεῖ ἀποδεικνύει—κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη—ὅτι ἔχουν κοινὴ προέλευσι καὶ ὅτι εἶναι πρόσφυγες νεωτέρων χρόνων, ὅπως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς μεσαίας περιοχῆς τῆς νήσου Κερκύρας. Γιατὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ὡς πλησιέστερος πρὸς τὴν πόλι, ἔχει ἀποδεκατισθῇ κατ' ἐπανάληψι, σὲ σύγκρισι μὲ τὰ ἄλλα διαμερίσματα, ἀπὸ διάφορα αἷτια, ὅπως: πολιορκίαι τῆς πόλεως, αἰχμαλωσίαι, ἐπιδημίαι κ.λ.π. Ἀναπληρώθηκε δὲ κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ πρόσφυγες Ἡπειρώτες κυρίως, λόγῳ τῆς γειτνιασεως.

Τὸ ὅτι ἡ μεσαία περιοχὴ ἔχει δοκιμασθῇ ἰδιαίτερα καὶ μάλιστα τὰ πλησιέστερα πρὸς τὴν πόλι μέρη, ἀποδεικνύεται ἀκόμα καὶ σήμερα ἀπὸ τὸ φαινόμενο, ὅτι ἔχει τὶς μεγαλύτερες γυμνές ἀπὸ ἐλαιόδενδρα γόνιμες ἐκτάσεις. Καθὼς ἐπίσης, ὅτι καὶ τὰ ὑπάρχοντα τέτοια εἶναι κατὰ μεγάλο ποσοστὸ νέα δένδρα γιατί τὰ παλαιὰ κατεστράφησαν στὶς διάφορες ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων καὶ πειρατῶν ἐναντίον τῆς Κερκύρας. «Ὁλεθρον μέγα παρίστα ἡ Κέρκυρα (1537) ἀπελθόντων τῶν πολεμίων, γράφει ὁ Χιώτης, στὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰονίου Κράτους. Τὸ πλεῖστον τῶν γερόντων, γυναικῶν καὶ πεδίων—νέοι καὶ νέες εἶχαν αἰχμαλωτισθῇ—ἔκειντο θύματα πείνης καὶ βαρβαρότητος τῶν Τούρκων. Ἀπαντες οἱ ἀγροὶ ἐξηφανισμένοι, αἱ κῶμαι ἐρείπια καὶ παντέρημοι, τὰ δένδρα κεκαυμένα, ἡ πόλις κατεστραμένη».

Εἰς 18--22 χιλιάδες ὑπολογίζονται οἱ αἰχμαλωτισθέντες καὶ ὁ πληθυσμὸς ὁλοκλήρου τῆς νήσου περιορίσθηκε εἰς 7.500 χιλ. τῆς πόλεως Κερκύρας καὶ 10 χιλ. τῆς ὑπαίθρου. Κατὰ τὸν Ἀνδρεάδην δέ, τὰ 3/4 ἴσως τοῦ Κερκυραϊκοῦ πληθυσμοῦ, ἰδίως τοῦ ἀγροτικοῦ, ἀπώλεσθησαν τότε. Καὶ οἱ καταστροφές—ὄχι βέβαια στὴν ἴδια ἔκτασι—ἐπανελήφθησαν πολλὰς φορὰς καὶ μάλιστα στὴν περιοχὴ τῆς Μέσης, μέχρι καὶ τὰ μέσα τοῦ 1700.

Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὶς ἐπίσημες ἐνετικὲς στατιστικὲς τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Συναράδων, ὅπου ἐντοπίζονται οἱ Γραμμένοι, παρουσιάζουν τὴν ἑξῆς εἰκόνα: Ἔτος 1766, κάτοικοι 686. Τὸ 1803, κ. 1124. Τὸ 1842 κ. 1348. Τὸ 1879, κ. 1545. Ἦτοι σὲ διάστημα 113 ἐτῶν μετὰ τὶς καταστροφές τῆς 2ης τουρκικῆς πολιορκίας,

παρουσιάζουν μιὰ αύξηση 1250/ο, έξαιρετική γιὰ μιὰ έποχή όπου αί γεννήσεις δύσκολα ίσοφάριζαν τούς θανάτους. Τήν ίδια δέ ή μεγαλύτερη αύξηση πληθυσμοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα παρουσιάζουν καί τὰ ἄλλα χωριὰ τῆς ἴδιας περιοχῆς, σύμφωνα μὲ τὶς ένετικὲς στατιστικὲς πάντοτε.

Ἡ έν λόγω αύξησης, κατὰ τὴ γνώμη μας, δέν δικαιολογεῖται ἀπὸ περιόδους εὐημερίας τοῦ τόπου, οἱ ὁποῖες δέν εἶναι γνωστὸν ἂν ὑπῆρξαν ποτὲ γιὰ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ κυρίως. Συμπίπτει ὁμως μὲ τὰ έξαιρετικὰ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γεγονότα, γνωστὰ ἀπὸ τὴ γενική του ἱστορία, κατὰ τὰ ὁποῖα ή Κέρκυρα, λόγω τῆς γειτνιάσεώς της μὲ τὴν Ἑπειρο, ὑπῆρξε τὸ καταφύγιο καί ἄσυλο χιλιάδων Ἑπειρωτῶν. Καί μάλιστα κατὰ τὰ χρόνια τῆς αὐτῆς ἐπαναστάσεως (1770) τοῦ Ὁρλώφ (Πελοποννήσου) καί τῆς σωτηρίου τοῦ 1821, διὰ χιλιάδες χριστιανῶν πάσης ἡλικίας καί γένους κατέφυγαν ἐκεῖ γιὰ νὰ σώσουν τὸ κεφάλι τους ἀπὸ τούς φανατισμένους τουρκαλβανούς.

Ἡ τεραστία αύξησης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἰονίων νήσων, γράφει ὁ ἱστορικὸς Θεοτόκης, ὁφείλεται κυρίως ἐκ τῆς συρροῆς προσφύγων ἐκ τοῦ Μωρέως, τῆς Στερεᾶς καί τῶν νήσων Κύπρου καί Κρήτης. Ἔτσι ἐξηγεῖται ή αύξησης αὕτη εἰς χρόνους κατὰ τούς ὁποίους διαρκῶς ἐδεκατίζετο ὁ έντόπιος πληθυσμὸς ὑπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων πανώλους καί εὐλογίας καί ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἐπαυσαν ἐπωφθαλμιοῦντες πλουσίαν λείαν. Διότι ἂν ή αύξησης ἐγένετο ἐκ τῆς Ἰταλίας, διαφορετικὴ θὰ ἦτο καί ή σύνθεσις τοῦ Κερκυραϊκοῦ πληθυσμοῦ... ».

Σχετικῶς καί ὁ Ἰ. Ρωμανός, γράφει: «Δέν εἶναι παράδοξον, διὰ ή Κέρκυρα ἐπὶ 600 ὀλόκληρα ἔτη διατελοῦσεν ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν καί ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς Ἰταλίας, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀδιάκοπον ἐπικοινωνίαν καί πολλοὶ Ἰταλοὶ μετώκιζον εἰς Κέρκυραν, ὑπέστη ἰδιαιτέρως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ξενισμοῦ. Παραδοξώτερον εἶναι τὸ διὰ κατῶρθωσε νὰ παλαίσει ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὸ ξένον στοιχείον, ὥστε καί τὴν θρησκείαν νὰ διατηρήσῃ καί τὴν γλῶσσαν νὰ μὴν ἀπωλέσῃ, διαφυλαχθεῖσαν καθαρωτάτην εἰς τούς ἀγρούς». Ἀπὸ τὰ ἄνωτέρω προκύπτει, κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, διὰ δέν ἐξιταλίσθηκε ὁ τόπος, χάρις στοὺς Ἕλληνες τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος ποὺ κατέφευγαν ἐκεῖ.

Ὅπως ὁμως εἶναι ἱστορικὰ γνωστὸ, οἱ πολυάριθμοι Κύπριοι καί Πελοποννήσιοι, ἐγκατεστάθησαν στὴν Κέρκυρα περὶ τὰ 1570, διὰν ή πατρίδα τους κατεκτιήθηκε ἀπὸ τούς Τούρκους. Οἱ μεταβολὲς δὲ ποὺ ἐπηκολούθησαν στὴν Πελοπόννησο κατόπιν, δέν ἔφεραν μεγάλες μᾶζες προσφύγων στὴν Κέρκυρα, ἀλλὰ στὴ Ζάκυνθο καί Κεφαλληνία.

Ἐξ ἄλλου οἱ πολυάριθμοι Κρήτες (2—2,500 χιλ.) ποὺ ἀφίχθησαν (1669) μετὰ τὴν κατάκτησι τῆς Κρήτης, ἦταν εὐγενεῖς καί ἄστοι καί γι' αὐτὸ ἐγκατεστάθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὴν πόλι τῆς Κερκύρας. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἤλθαν κατόπιν εἶναι νεωτέρων χρόνων ἐγκατασταθέντες οἱ περισσότεροι στὴ Λευκίμη καί τὸ βόρειο τμῆμα τῆς νήσου.

Συνεπῶς, μὲ βάσι τὶς ένετικὲς στατιστικὲς τοῦ 1766, ή σχετικὴ αύξησης, εἰδικὰ—ἐπαναλαμβάνομε—γιὰ τὴν Κέρκυρα, λόγω τῆς γειτνιάσεώς της μὲ τὴν Ἑπειρο, πρέπει νὰ έντοπισθῇ, κατὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ, μόνο σὲ πρόσφυγες Ἑπειρωτῆς. Σὰν δεῖγμα δὲ τῆς μεγάλης συρροῆς καί ἐγκαταστάσεως προσφύγων ἀπὸ τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα στὴν Κέρκυρα, ἡμπορεῖ νὰ προβληθῇ καί τὸ γεγονός, διὰ μετὰ 1794—1795 εἰσῆχθησαν σ' αὐτὴ ἀπὸ τὴν Τύνιδα 22 χιλιάδες φέσια, ἐπὶ συνολικοῦ ἡριθμοῦ κατοίκων τῆς νήσου 50 χιλιάδων. Καί ἂν ἐξαιρέσωμε τούς παλαιούς κατοίκους, τούς «εὐγενεῖς», Ἰσραηλίτες. Ἐνετοὺς κ. ἄ. ποὺ δέν ἔφεραν ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς φέσι, πρέπει νὰ ὑποθέσωμε, διὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κερκυραϊκοῦ πληθυσμοῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀνατολίτες πρόσφυγες

πού εξακολουθοῦσαν νὰ φέρουν φέσι καὶ στὴ νέα τους πατρίδα. Εἶναι δὲ βεβαιω-
 μένον, ὅτι καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1900, ἦταν ἀκόμα ἐν χρήσει τὸ φέσι. Ἐξ ἄλλου
 καὶ περιηγηταὶ τῆς ἐποχῆς μαρτυροῦν, «ὅτι ἡ μεγίστη μερὶς τῶν κατοίκων τῆς
 πόλεως ἐνεδύετο κατὰ τὸν ἰταλικὸν τρόπον», ὅχι δηλ. κατὰ τὸν ἀνατολίτικο,
 ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου, πρὸ παντός.

Εἰδικώτερα, ἡ μέση Ἑπειρος, τῆς ὁποίας τὰ ἐκάστοτε τραγικὰ γεγονότα
 λόγῳ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος εἶχαν ἄμεσο ἀντίκτυπο στὴ γειτονικὴ Κέρκυρα,
 ὑπέφερε ἐξαιρετικὰ καὶ ἀπὸ τὰ συμβάντα ἐκ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Τότε
 «ἔτος 1821 Ἰουλίου 27 τὴν ἡμέρα τοῦ Παντελεήμονος, τετράδη, ἐχάλασαν τὰ
 Γραμμενοχώρια οἱ Σουλῶτες καὶ τὸ βασιλικὸ ἀσκέρι καὶ ἔκαψαν σπίτια καὶ ἀλώ-
 νια καὶ πῆραν τὸ βιδ τοῦ κόσμου, καὶ πῆραν κεφάλια καὶ ἔκαψαν ἐκκλησιᾶς καὶ
 μοναστήρια καὶ σκοτώθηκαν τοῦρκοι καὶ ρωμηοί», ὅπως λέγει μιὰ ἐνθύμησις σ'
 ἓνα ἐκκλησιαστικὸ βιβλίο τῆς περιοχῆς Γραμμένου.

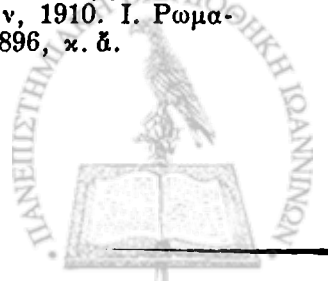
Τότε, καὶ πιθανώτατα ὅχι γιὰ πρώτη φορὰ, κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα πο-
 λυάριθμοι Γραμμενοχωρίτες γιὰ νὰ σωθοῦν, μέγα μέρος ὅμως τῶν ὁποίων οἱ πο-
 λιτισμένοι Ἀγγλοὶ ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Καὶ προφανῶς ἀπὸ τότε συναν-
 τῶνται ἐκεῖ ὡς οἰκογενειακὰ ὀνόματα τὰ τοπικὰ τῶν Γραμμενοχωρίων, Τόμπρος,
 Μπαγιονήτης ἢ Βαγενήτης, Λιόκος, Περάτης, Γραμμένος, Γραμμενάδης κ. ἄ.

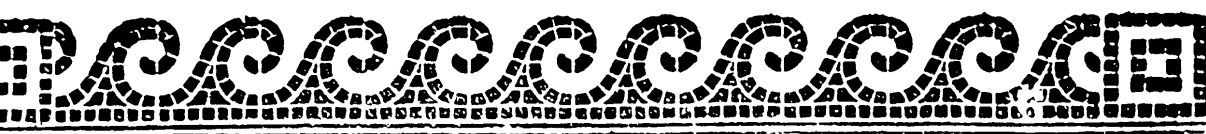
Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα Γραμμένος, ἐξ οὗ καὶ Γραμμενοχώρια, λέγεται, ὅτι προ-
 ἔρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ἄρχοντα Γιαννιώτη Βυζαντινῆς προελεύσεως, πού ζοῦσε
 τὸν 16ο αἰῶνα καὶ τοῦ ὁποίου ἦταν τιμάρια τὰ χωριά πού μὲ ἓνα ὄνομα εἶναι
 γνωστὰ ὡς Γραμμενοχώρια.

Κατὰ πληροφορίες ὅμως, πού μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸν — ἀείμνηστον ἤδη —
 Γυμνασιάρχην Κερκυραῖον Σπ. Γραμμένον, γνωστὸν γιὰ τὴ σοβαρότητά του, τὶς
 ὁποῖες ἀνεγράψαμε πρὸ δεκαετίας καὶ στὶς ἐφημερίδες «Ἑπειρωτὴ Μέλλον» Ἀθη-
 νῶν καὶ «Κερκυραϊκὰ Νέα» (φύλ. 435/1956), ἄλλοιῶς ἔχει τὸ ζήτημα.

«Ὅταν ἦμουν φοιτητής, μᾶς εἶπε ὁ συνομιλητής μας, ἀπὸ περιέργεια γιὰ
 τὸ ὄνομά μου, ζήτησα ἀπὸ τὸν καθηγητὴ μου Ἰωάν. Παπαρηγόπουλον — τὸν πα-
 τέρα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλ. Ἔθνους — νὰ μοῦ πῇ ἀπὸ ποῦ προέρχεται. Μοῦ ἐξή-
 γησε δέ, ὅτι οἱ Γραμμένοι, ἔχουν βυζαντινὴ προέλευσι. Μὲ τὸν ὄρο «γραμμένοι»
 συνέχισε, ἦταν γνωστοὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὡς «μηδενισταὶ» ἢ ἀναρ-
 χικοί, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Καὶ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, διὰ λόγους
 ἀσφαλείας, κατέφυγαν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἑπειρο,
 ὅπου ἡ Βυζαντινὴ ἐξουσία ἦταν χαλαρὴ ἂν ὅχι σκιδώδης. Πολλοὶ ἐγκατεστάθησαν
 καὶ ἀπετέλεσαν τὰ λεγόμενα Γραμμενοχώρια ἀπ' ὅπου κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρ-
 κοκρατίας πολλὰὶ ὁμάδες Γραμμενοχωριτῶν κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα μὲ τὸ ἐπώ-
 νυμο Γραμμένος».

Βιβλιογραφία : Π. Ἀραβαντινοῦ : Χρονογραφία Ἑπείρου 1856. Φρ. Ἀλβά-
 να: Κερκυραϊκὰ Ὑπομνήματα, 1895. Γ. Πάρης : Νῆσος Κέρκυρα, 1892. Μετάφρ. Π. Βέ-
 για. Α. Ἀνδρεάδου : Οἰκονομικὴ Διοίκησις τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, 1910. Ι. Ρωμα-
 νοῦ. Δεσποτᾶτον τῆς Ἑπείρου 1895. Γρηγοροβίου : Εἰδύλιον Ἰονίου, 1896, κ. ἄ.

Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ
Πρωτοσυγκελλεύοντος Ἱεροκήρυκος
Ι. Μ. Νικοπόλεως

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΘΕΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛ

Ὁ ἡπειρώτης οὗτος ἀρχιερεὺς, γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Πόβλα τοῦ νομοῦ Θεσπρωτίας, ἐν ἔτει 1838, ἦτοι πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν, ὑπῆρξε μία περιφανὴς καὶ ἐπιβλητικὴ ἱεραρχικὴ φυσιογνωμία τοῦ παρελθόντος.

Ὅσῳκις προσέρχομαι εἰς τὸν, ἐν Πρεβέζῃ, Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ τὸ βλέμμα μου πίπτει ἐπὶ τοῦ, δεξιᾷ τῆς βορείας ἐξωτερικῆς αὐτοῦ θύρας, — κυρίας τ. ἑ. εἰσόδου — ἀπερίττου αὐτοῦ τάφου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπὶ 58 ἔτη ἀναπαύεται, προσδοκῶν τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, ἡ σκέψις μου περιπλανᾶται ὀπίσω, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν παρακολουθήσῃ μαθητὴν τῆς ἐν Ἱωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς, μοναχὸν εἶτα τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἀθωνίτιδος Πολιτείας, σπουδαστὴν τῆς αὐτόθι περιφήμου Σχολῆς, ἱερατικὸν προϋστάμενον, ἀκολούθως, ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρωτοσύγκελλον, ἐν συνεχείᾳ, τοῦ ἐπίσης ἡπειρώτου διαπρεποῦς μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου, καὶ μετὰ ταῦτα μητροπολίτην πρῶτον μὲν Σερρῶν, ἀπὸ 27ης Ἰανουαρίου 1879, δεῦτερον δὲ Προύσσης, ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1886 καί, τελευταῖον, Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, ἀπὸ τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1908.

Ὅπόθεν δὲ καὶ ἂν διῆλθεν ὁ Ναθαναήλ, ἀφῆκεν ἐποχὴν, ἐργασθεὶς μετ' ἀξιωματικοῦ ζήλου διὰ τε τὴν ἀγιωτάτην ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ εὐλογημένον ἡμῶν Ἔθνος. Δι' ὃ καὶ ἐξετιμήθη τὰ μέγιστα παρὰ πάντων, ἐθαυμάσθη διὰ τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνωτερότητα τῶν χριστιανικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων.

Δίς, ἐξ ἄλλου, ἔσχε τὴν ὑψίστην τιμὴν, καὶ διετετέλεσε Τοποτηρητὴς τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, καὶ τρεῖς συνοδικὸς σύνοδρος παρὰ τῇ, ἐν αὐτῷ, ἱερᾷ Συνόδῳ, ἐπιδειξάμενος πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὸν πλοῦτον τῶν, δι' ὧν περιεκοσμεῖτο, ἀρετῶν αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ σύνεσις καὶ ἡ διπλωματικὴ αὐτοῦ περίνοια, καθὼς καὶ ἡ ὑπέρμετρος μετριοφροσύνη αὐτοῦ προεξεῖχον, καὶ τὸν συνεκράτουν τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ἀποβλέπῃ εἰς ἱκανοποιήσιν προσωπικῶν φιλοδοξιῶν, ἐνεκα τοῦ ὁποίου πολλάκις ἀπεποιήθη τόν, εἰς αὐτὸν προσφερόμενον, οἰκουμενικὸν θρόνον!

Τὰ κατ' αὐτὸν διεξοδικώτερον ἐκτίθεμεν εἰς ἰδίαν ἡμῶν συγγραφὴν, φέρουσιν τὸν τίτλον «Οἱ διατελέσαντες ἱεράρχαι Νικοπόλεως ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Μητροπόλεως μέχρι σήμερον». Ἐνταῦθα δ' ὡς μνημόσυνον, παρατίθεμεν τὰ περὶ τῆς τελευταίας ζωηρᾶς αὐτοῦ ἐπιθυμίας, διατυπωθείσης προφορικῶς ἐν τῇ κλίνῃ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, καθ' ἣν χαράσσομεν τὰς παρούσας γραμμάς, πρὸ πεντηκονταετίας.

Εἰς τὴν Πρέβεζαν εἶχεν ἔλθει ἐβδομηκοντούτης, ἐξ ἱεροῦ καὶ μόνον πόθου, ὥπως τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ διέλθῃ εἰς τὴν νοσταλγικὴν καὶ τετιμημένην Ἠπειρον, πλησίον τῆς γενετείρας αὐτοῦ γῆς. Εἶχεν ὅμως τὴν ἀτυχίαν, μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους, μηνῶν δύο καὶ δεκαοκτὼ ἡμερῶν, ν' ἀσθενήσῃ αἰφνιδίως, σοβαρῶς, καὶ νὰ τελευτήσῃ τὸν βίον, πρὶν προλάβῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ βαθύτατον πατριωτικὸν αὐτοῦ αἶσθημα καὶ τοὺς φιλοπάτριδας σκοπούς, ὑφ' ὧν διακατείχετο.

Λέγεται, ὅτι ἡ τελευταία αὐτοῦ ἱεουργία ὑπῆρξεν ἡ τῶν Θεοφανείων τοῦ ἔτους ἐκείνου, μεθ' ἣν, κατὰ τὰ εἰωθότα, ἐν πομπῇ, κατῆλθον εἰς τὴν παραλίαν,

ένθα ἐν εἰδικῇ ἱερᾷ τελετῇ, λίαν συγκεκινημένος, ἔρριψε τὸν τίμιον Σταυρὸν εἰς τὴν θάλασσαν, πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ὑδάτων, συμφώνως πρὸς τὸ ὠραιότατον ἀρχαιοπρεπὲς ἐλληνικὸν ἔθιμον. Ἀλλ' ἀτυχῶς! Ὁ Σταυρὸς δὲν ἀνεσύρθη! Ἀλλεπάλληλοι προσπάθειαι τῶν δυτῶν κολυμβητῶν ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ὁ τίμιος Σταυρὸς παρέμεινεν ἐνταφιασμένος εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, τοῦθόπερ ἐχαρκτηρίσθη ὡς δυσοίωνον σημεῖον, μάλιστα δὲ διὰ τὸν προεξάρχοντα τῆς τελετῆς ἀρχιερέα, ὅστις πράγματι εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἡσθένησε σοβαρῶς, καὶ ἀπέθανε τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1910.

Ἐκ τῆς διερευνήσεως τῶν ἀρχείων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως, ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς ἡμᾶς ἡ τελευταία ἐπιθυμία τοῦ ἐν λόγῳ ἱεράρχου, τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ παρατιθέμενον πρακτικὸν τῆς συνεδριάσεως, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τῆς Δημογεροντίας τῆς πρεβέζης:

«Προεδρεύοντος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Οἰκονόμου κ. Εὐαγγέλου, συνῆλθε σήμερον τῇ 13 Ἰανουαρίου 1910 ἔτους εἰς συνεδρίαν ἡ Δημογεροντία συγκειμένη ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἦτοι τῶν κ. κ. Δημητρίου Ἀγαπητοῦ, Κωνσταντίνου Ζαλοκώστα, Θεοφράστου Ἰωαννίδου καὶ Μιχαὴλ Ζιάκα, παρόντος καὶ τοῦ γραμματέως αὐτῆς Σπυρίδωνος Π. Τσούτσουρα, καὶ ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐξῆς:

Ὁ Αἰδεσιμώτατος προεδρεύων ἐκτίθησιν ὅτι προσεκάλεσε τὴν ἐντιμον Δημογεροντίαν, διότι ἔχει νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ μεταστάντος Γεραροῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Κυροῦ Ναθαναήλ, δηλωθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου, ζῶντος ἔτι, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἀρχιδιákονου αὐτοῦ κ. Γερμανοῦ Λιαμάδη καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Μητροπόλεως Σπυρ. Τσούτσουρα, παρακαλεῖ ἵνα προσκληθῇ καὶ παραστῇ ἵνα ἐπιβεβαιώσῃ ταῦτα καὶ ὁ εἰρημένος Ἀρχιδιάκονος κ. Γερμανός. Τούτου δὲ προσελθόντος, ὁ Προεδρεύων ἤρξατο ὡς ἀκολούθως. Τὴν παρελθούσαν Δευτέραν 11ην ἱσταμένου μηνὸς Ἰανουαρίου καὶ περὶ ὥραν 4ην πρωϊνὴν τουρκιστί, μετὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Μητροπόλεως Σπυρίδωνος Τσούτσουρα εἰσῆλθομεν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος, ἵνα ἴδωσι καὶ διερωτήσωσι τὸν ἀοιδίμον πῶς διῆλθε τὴν νύκτα. Ἐν τῷ δωματίῳ δὲ εὖρον καθήμενον καὶ τὸν Ἀρχιδιάκονον Γερμανόν. Ὅτι ἀφ' οὗ ὁ ἀοιδίμος προσεκάλεσε τούτους νὰ καθήσωσιν εἶπε τὰ ἀκόλουθα. Ἐπειδὴ προβλέπω ὅτι προσεγγίζει τὸ ποθητὸν τέλος, ἡ τελευταία μου θέλησις εἶναι νὰ μὴ μὲ ἐνθρονίσῃτε ὅπως συνήθως γίνεται εἰς τοὺς ἀποθήσκοντας Ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ νὰ μὲ τοποθετήσῃτε εἰς ξυλοκρέββατον. Νὰ μοὶ φορέσῃτε δὲ μόνον τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον τὸ καλὸν ὡμοφόριον καὶ ἐπιτραχήλιον μόνον καὶ τὸ ἐγκόλπιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Νὰ προσκαλέσῃτε δὲ τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων Ἐπίσκοπον Φωτικῆς κ. Χρυσόστομον διὰ νὰ παραστῇ κατὰ τὴν κηδεῖαν μου. Κατὰ δὲ τὸν ἐνταφιασμόν, νὰ ἀφαιρέσῃτε τὸ καλὸν ὡμοφόριον καὶ ἐπιτραχήλιον ὡς καὶ τὸ ἐγκόλπιον καὶ νὰ μοὶ βάλλῃτε τὸ παλαιὸν ὡμοφόριον καὶ ἐπιτραχήλιον, τὰ ὁποῖα ἔδειξα καὶ γνωρίζει ὁ Ἀρχιδιάκονος». Ἀφοῦ δὲ προσέθηκε «κατάραν ἀφίνω, ἅγιε Οἰκονόμε, ἂν παραβῇ τις τὴν θέλησίν μου ταύτην» ἐξηκολούθησε. «Κατόπιν νὰ σφραγισθῇ ἡ περιουσία ἐπιστατούντων δύο ἐκ τῶν Δημογερόντων τοῦ Δημ. Ἀγαπητοῦ καὶ Μιχ. Ζιάκα καὶ δύο ἐκ τῶν ἐφόρων τοῦ κ. Τόλια καὶ Μιλτ. Κακαμπίνη, ὅταν δὲ ἡ περιουσία σταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, νὰ συνοδεύηται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου, ὅστις θὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτου ὡς ἐγένετο καὶ διὰ τὴν περιουσίαν τοῦ μακαρίτου προκατόχου μου Κυροῦ Ἀμβροσίου, ἥτις τότε συνοδεύετο ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου αὐτοῦ Νικοδήμου, ὅστις καὶ ἐπηνέθη τότε ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ λοιπὴ περιουσία μου εὐρίσκεται εἰς χρεώγραφα κατατεθειμένα εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὑποκατάστημα τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόδειξιν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς χεῖράς του ὁ Ἀρχιδιάκονος. Ταύτην τοποθετεῖτε ἐντὸς φακέλλου, ὃν ἀφοῦ σφραγίσῃτε ἡ παραδίδετε εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονόν μου ἵνα παραδώσῃ τοῦτον πρὸς τὸν Πατριάρχην ἡ

ἀποστέλλετε ταχυδρομικῶς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τριπλῇ συστάσει. Ὑπολογίζω δὲ ἐκ τῆς περιουσίας μου νὰ ἐκκαθαρίσῃ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν μεριδίων τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν συγγενῶν μου ποσὸν 400 περίπου εἰκοσοφράγκων, ὅπερ θέλω νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἀνέγερσιν Σχολῆς ἐν Πρεβέζῃ, τὴν ὁποίαν Σχολὴν ἤθελε μὲν νὰ οἰκοδομήσῃ περίσιν ἡ Ἐφορεία, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ τὸ ἀπαιτούμενον χρῆμα».

Ἡ Δημογεροντία εὐγνωμόνως ἀκούσασα τὴν δωρεὰν ταύτην τοῦ αἰοιδίου Μητροπολίτου ἀποφασίζει, ἵνα γνωρισθῇ ἀμέσως ἡ δωρεὰ εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολῶν καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῆς φροντίσῃ διὰ τὴν εἰσπραξίν τοῦ ποσοῦ καὶ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς τελευταίας θελήσεως τοῦ αἰμνήστου, ὃν ἀνακηρρῶσει εὐεργέτην τῶν Σχολῶν.

Εἰς πίστωσιν ἐγένετο τὸ παρὸν ὑπογραφὲν παρὰ τε τῆς Δημογεροντίας, τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, τοῦ Ἀρχιδιακόνου καὶ τοῦ Γραμματέως.

Ὁ Προεδρεύων	Τὰ μέλη	Ὁ Ἀρχιδιάκονος
Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος	Θεόφρ. Ἰωαννίνης	Γερμανὸς Λιαμάδης
+ Οἰκονόμος Εὐάγγελος	Δ. Ἀγαπητὸς	
	Μιχ. Ζιάκας	
	Κ. Ζαλοκώστας	
		Ὁ Γραμματεὺς
		Σπ. Τσούτσουρας(1)»

Ἐν τῷ μεταξὺ ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος πρὸς παραλαβὴν τῆς καταλειφθείσης περιουσίας τοῦ Ναθαναὴλ καὶ μεταφορὰν παντὸς τίτλου ἀκινήτου καὶ παντὸς κινητοῦ πράγματος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καθ' ὅτι, κατὰ τοὺς ἰσχύοντας τότε ἐθνικοὺς κανονισμοὺς, αἱ περιουσίαι τῶν ἀποθνησκόντων ἀρχιερέων περιείρχοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρὸς τὸ ὅποιο ἐρυθμίζοντο τὰ περαιτέρω συμφώνως πάντως καὶ πρὸς τῇ ἐκπεφρασμένῃ τελευταίᾳ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν.

Τὰ ἐν Πρεβέζῃ χριστιανικὰ σωματεῖα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου ἐθορυβήθησαν, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐν λόγῳ περιουσίας, ἂν μὴ πρότερον κατεβάλοντο αὐτοῖς τὰ τετρακόσια εἰκοσοφράγκα, τὰ ὑπὸ τοῦ μεταστάντος ἱεράρχου αὐτῶν διατεθέντα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ρηθείσης ἐν Πρεβέζῃ Σχολῆς. Τοῦτο καταφαίνεται εἰς τὸ κάτωθι πρακτικόν.

Ἐν Πρεβέζῃ σήμερον τῇ 13 Μαρτίου τοῦ 1910 ἔτους συνῆλθον ἐν τῷ Καταστήματι τῆς Ἱ. Μητροπόλεως οἱ ὑποφαινόμενοι Σωματεῖα τῆς πόλεως Πρεβέζης καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβον γνῶσιν τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 13ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. πρακτικοῦ τῆς Δημογεροντίας ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὁ μακαρίτης Μητροπολίτης Κυρὸς Ναθαναὴλ διέθεσεν ἐκ τῆς περιουσίας του τετρακόσια (400) εἰκοσοφράγκα πρὸς ἀνέγερσιν Σχολῆς ἐν Πρεβέζῃ, πληροφορηθέντα δὲ συγχρόνως ὅτι διωρίσθη ἤδη Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος πρὸς παραλαβὴν τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου καταλειφθείσης περιουσίας, καὶ ἔχοντα ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψει αὐτῶν ὅτι ἐπείγει ἡ πρὸς τὸ ταμεῖον τῶν Σχολῶν ἄμεσος καταβολὴ τοῦ ποσοῦ τούτου, διότι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δωρεᾶς ἡ ἐφορεία προέβη εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἀγορὰν καταλλήλου σχολικοῦ κτιρίου, ἀποφασίζουσι παμψηφεί καὶ ἀνατιθέασιν τῇ Δημογεροντίᾳ ἵνα μὴ παραδώσῃ εἰς τὸν Ἐξάρχον τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αἰοιδίου περιουσίαν πρὶν ἢ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑποκατάστημα τῆς Ἀθηναϊκῆς Τραπεζῆς ἐκχωρήσῃ ὑπὲρ τῆς Κοινότητος τὸ ὡς ἄνω ποσόν...»(2).

1. Κῶδιξ Γ' Πρακτικῶν τῆς ἐν Πρεβέζῃ Δημογεροντίας (1898 — 10) σελ. 188—189.

2. Κῶδιξ Β' Πρακτικῶν Ἀντιπροσωπείας τῆς Χριστιανικῆς Κοινότητος Πρεβέζης (1903 — 1925), σελ. 154.

Ὡς φαίνεται, ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος τηλεγραφικῶς ἀνέφερε τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ τ' ἀνωτέρω, παρ' ἧς ἀπεστάλη τηλεγράφημα εἰς τὴν Δημογεροντίαν περὶ παραδόσεως τῆς περιουσίας, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ ἀναλογοῦν τῇ ἐπαρχίᾳ μερίδιον ἀσφαλῶς μετὰ τὴν ῥύθμισιν τοῦ ὅλου θέματος ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας κεντρικῆς πατριαρχικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ ἐχορηγεῖτο, συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ διαθέτου ἱεράρχου. Παρόμοιον διαβεβαιωτικὸν τηλεγράφημα ἐστάλη καὶ ἐκ τοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικοῦ, ἀρχιερέως Ξάνθης Ἰωακείμ, τοῦ ἀπὸ Νικουπόλεως. Ὅθεν νέα συνεδρίασις συνεκροτήθη, περὶ ἧς σαφῶς ὁμιλεῖ τὸ σχετικὸν πρακτικόν, ἔχον τοῦτο:

«Ἐν Πρεβέζῃ σήμερον τῇ 18 Μαρτίου 1910 συνῆλθον εἰς συνεδρίαν οἱ ὑποφαινόμενοι μέλη τῶν Κοινοτικῶν Σωματείων τούτέστι τῆς Ἀντιπροσωπείας, Δημογεροντίας, Ἐφορείας καὶ Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς ἦτοι οἱ κ. κ. Γεώργ. Περδικάρης, Στυλ. Παπαγεωργίου, Σπ. Δημολίτσας, Ἀλ. Βακατάσης, Θεόδ. Πανέλης, Ἡλ. Ἀντωτάτος, Ἰωάν. Τσούμας, Ἀλ. Κτενᾶς, Σπ. Σαραντόπουλος, Δημ. Μουστάκης, Ἀπ. Τσέκης, Κωνστ. Ζαλοκώστας, Μιχ. Ζιάκας, Μιλτ. Κακαμπίνης, Γεώργ. Γερογιάννης, Κ. Τόλιας, Γερ. Κοκκινᾶτος, Ἀθ. Μᾶνος, καὶ Κωνστ. Μπάλλκος εἰς συνεδρίαν, ἵνα συσχεθῶσι καὶ πάλιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἀνήκοντος τῇ Ἐπαρχίᾳ μεριδίου ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Μακαρίτου Μητροπολίτου Κυροῦ Ναθαναήλ. Ἀφ' οὗ δὲ ἔλαβον γνῶσιν τοῦ τηλεγραφήματος τῆς Α. Θ. Π. καὶ ἐτέρου τοῦ ἀγίου Ξάνθης συνιστάντων τὴν παράδοσιν ὅλης τῆς περιουσίας τῷ Πατριαρχικῷ Ἐξάρχῳ καὶ διαβεβαιούντων περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ μεριδίου τῆς Ἐπαρχίας ἀντήλλαξαν διαφόρους σκέψεις καὶ ἐν τέλει ἀπεφάσισαν κατὰ πλειοψηφίαν, ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς συστάσεις καὶ διαβεβαιώσεις τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἀγίου Ξάνθης καὶ παραδώσωσι τὴν περιουσίαν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ἐξάρχον, συγχρόνως ὅμως διενεργήσωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ δέοντα διὰ τε τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος τοῦ νέου Μητροπολίτου Νικοπόλεως κ. Ἰωακείμ καὶ διὰ τοῦ ἀγίου Ξάνθης πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ παραλαβὴν τοῦ τριτημορίου τῆς Ἐπαρχίας, ἐπιφυλασσομένης τῆς Κοινότητος, ἵνα ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει διενεργήσῃ δι' ὅλων τῶν νομίμων μέσων πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀνήκοντος τῇ ἐπαρχίᾳ μεριδίου. Μειοψηφούντων τῶν κ. κ. Γεωργ. Περδικάρη, Ἡλ. Ἀντωνάτου, Ἰω. Τσούμα καὶ Θεοδ. Πανέτου ἐχόντων τὴν γνώμην ὅτι δεόν νὰ μὴ παραδοθῇ ἡ περιουσία πρὶν ἢ ἐξασφαλισθῇ δεόντως ἐκ μέρους τῶν Πατριαρχείων τὸ ἀνήκον τῇ ἐπαρχίᾳ μερίδιον...»⁽³⁾.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ χρόνος παρήρχετο ἀπρακτος. Καὶ τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1910 ἀφίκετο ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Ξάνθης Ἰωακείμ πρὸς τὸν τῆς Νικοπόλεως ἱεράρχην Ἰωακείμ τὸν Β', τὸν Βαλασιάδην, ἐν ᾗ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀνεφέρετο ὅτι «προκειμένου πρὶ τοῦ ζητήματος τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ φρονεῖ, ὅτι τούτην τὴν ἐβδομάδα, ὡς γράφει, λύεται ὀριστικῶς, ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ ζήτημα τοῦ τριτημορίου τῆς Ἐπαρχίας ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου Κυροῦ Ναθαναήλ, φρονεῖ ὅτι δεόν ἢ Ἐπαρχία νὰ διορίσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξούσιον Δικηγόρον, ἵνα ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν εἰσπραξίν τοῦ τριτημορίου. Σκέψεως δὲ γενομένης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐνεκρίθη ἵνα διορισθῇ τοιοῦτος ἐπὶ ποσοστῷ ἐπὶ τοῦ εἰσπραχθησομένου ποσοῦ, ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρου. Παρεκλήθη δὲ ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Ἀν. Σούρλα, ὅπως ἐξεύρῃ καὶ ὑποδείξῃ κατάλληλον δικηγόρον πρὶν ἢ προβῇ καὶ κλείσῃ μετ' αὐτοῦ συμφωνίαν...»⁽⁴⁾. Τοῦτο δὲ ἐγένετο εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1911, καθ' ἣν «τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος ἀνακοινωσάσης προεισαγωγικῶς τὰς ληφθείσας ὡδε ἀποφάσεις τῆς

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 155.

4. Αὐτόθι, σελ. 175.

πρώην αντιπροσωπείας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνταλλαγὴν ἀλληλογραφίας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Ἀν. Σούρλα περὶ ὑποδείξεως δικηγόρου εἰς ὃν ἐν ποσοστοῖς νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἐνέργεια τῶν δεόντων παρὰ τῆς Πατριαρχείας πρὸς εἰσπραξίν τοῦ ἀνήκοντος τῇ ἐπαρχίᾳ τριτημορίου ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου Προκατόχου Αὐτῆς Κυροῦ Ναθαναήλ, ἀναγιγνώσκεται ἀκολούθως ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἀν. Σούρλα ὑπὸ χρονολογίαν 14 Ἰανουαρίου 1911 ὑποδεικνύοντος ὡς κατὰλληλον τοιοῦτον τὸν δικηγόρον τοῦ Καταστήματος αὐτοῦ κ. Χριστόδουλον Γιώσκαν, ἀναλαμβάνοντα τὴν ὑπόθεσιν ἐπ' ἀμοιβῇ 100% ἐπὶ τοῦ εἰσπραχθησομένου ποσοῦ τῶν σχετικῶν ἐξόδων ἐπιβαρυνόντων ἰδιαιτέρως τὴν Ἐπαρχίαν καὶ προτείνοντος ἵνα τὸ σχετικὸν πληρεξούσιον συνταγῇ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τοῦ κ. Χρ. Γιώσκα καὶ ἀποσταλῇ αὐτῷ διὰ τὴν ἐγκαίρως ἐνέργειαν τῶν δεόντων. Σκέψεως δὲ γενομένης ἐγκρίνεται, ἵνα ἀνατεθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τοὺς εἰρημένους συντασσομένου καὶ ὑπογραφομένου ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας τοῦ προσήκοντος πληρεξουσίου, παρακληθῇ δὲ ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης, ἵνα δι' ἐπιστολῆς Αὐτῆς παρακαλέσῃ τὸν κ. Σούρλαν ὅπως, εἰ δυνατόν, ἐπιτύχῃ ἵνα μὴ ἐπιβαρυνθῇ ἡ Ἐπαρχία καὶ διὰ τῶν ἐξόδων, ἀλλὰ καταλογισθῶσιν εἰς βάρος τοῦ δικηγόρου...».(5).

Ἐξ ἄλλου, τὴν 13ην Ἰουνίου 1912, ἀφ' οὗ οὐδέν, μετὰ παρέλευσιν τόσοῦ χρόνου ἐγένετο, ἐπελήφθη τοῦ θέματος καὶ πάλιν ἡ ἐν Πρεβέζῃ Δημογεροντία, ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τινος Πατριαρχικοῦ Γράμματος, δι' οὗ ἐζητοῦντο αἱ προκαθωρισμέναι συνδρομαὶ ἐκ μέρους τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ Μονῶν τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης. «Ἀκολούθως ἀναγιγνώσκεται Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ ὑπ' ἀριθ. πρωτοκ. 82 (3932) καὶ ἡμερομ. 16 Ἀπριλίου γεγραμμένη δι' ἧς ἀποφάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ συστάσει τοῦ ἐντίμου διαρκοῦς Σ. Μ. Συμβουλίου συνιστᾶται τῇ Ἱ. Μητροπόλει, ὅπως σπεύσῃ ἀμέσως καὶ εἰσπράξασα ἀποστείλῃ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τὰν συνδρομὰς τῶν ἱερῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοριακῶν Μονῶν τὰς προωρισμένας κατὰ προηγουμένας ἀποφάσει πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐθνικοῦ ταμεῖου τοῦ παρελθόντος ἔτους ὡς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς περιαγωγῆς κατὰ γενικὸν ὑποχρεωτικὸν μέτρον τῶν δύο δίσκων κατ' ἔτος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου σκοποῦ, προθυμοποιεῖται δὲ εἰς τὸ ἐξῆς ἵνα ἐγκαίρως καὶ ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀποστείλῃ καὶ αὕτη τὰ σχετικὰ διατραλοῦσα οὕτω τὴν πρὸς τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον συμπάθειαν αὐτῆς καὶ τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀφοῦ τὸ μέτρον εἶναι γενικὸν ὑπομνησθέντων ὅλων τῶν σχετικῶν προηγουμένων ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ καὶ γνωσθέντος τοῦ λόγου τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου τούτου καὶ ἐνταῦθα μέχρι τῆς σήμερον ἐγκρίνεται ὅπως διαβιβασθῇ τῇ Α.Θ.Π. διὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἡ ἀκόλουθος ἀπάντησις. ὅτι δηλαδή ἡ Πρέβεζα αἰέποτε ἐσεβάσθη καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τρέφῃ ἀπεριόριστον σεβασμὸν πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐθνικὸν κέντρον καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ διαταγὰς αὐτοῦ, ἐπεδείξατο δὲ πολλάκις μέχρι τοῦδε καὶ τὴν πρὸς τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον συμπάθειαν αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ὑστέρησε κατὰ τι ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι, τοῦτο ὀφείλεται ἐνθεν μὲν εἰς τὴν συμφορὰν τὴν ὁποίαν ὑπέστη κατὰ τὸν ἀτυχῇ ἐκεῖνον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἐνθεν δὲ καὶ εἰς τὴν ἐσχάτως ἐπιδειχθεῖσαν ἐκ μέρους τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἡχιστα φιλόστοργον μέριμναν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν περὶ τῶν δικαίων αὐτῆς ἐν τε τῷ ζητήματι τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ τῷ τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου αὐτῆς Μητροπολίτου Κυροῦ Ναθαναήλ, ἥτις σήπεται ἐπὶ τριετίαν ὅλην ἐν τοῖς γραφείοις τῆς ἀδρανόσης ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν προθύμως ἔχει καὶ τὰ τοῦ λήξαντος ἔτους νὰ συλλέξῃ καὶ ἐξαποστείλῃ καὶ τοῦ τρέχοντος νὰ διακανονίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῇ, ἀρκεῖ ἡ μήτηρ Ἐκκλησία ὡς φιλόστοργος, κατανέμουσα τὴν μητρικὴν αὐτῆς στοργὴν ἐξ ἴσου μεταξὺ ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων νὰ εὐδοκῇ καὶ ἐπιτάξῃ τὸν Σεβασμιώτατον Πρόε-

5. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183—184.

δρον τῆς ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν ἐπιτροπῆς, ὅπως λάβῃ πλέον ὑπ' ὄψει τὰς νομίμους ὑποβληθείσας δικαίας αὐτῆς αἰτήσεις καὶ προβῇ ἀμέσως εἰς τε τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς εἰρημένης περιουσίας καὶ τὴν ἀποστολὴν μετὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ τοῦ ἀναλογήσαντος αὐτῇ τριτημορίου ἐκ τε τῶν μετρητῶν καὶ τῶν λοιπῶν· διότι ἄλλως εὐρίσκεται εἰς τὴν λυπηρὰν ἀνάγκην νὰ δηλώσῃ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαττατομένων ἐφ' ὅσον ἡ περιουσία αὕτη δὲν ἐκκαθαρίζεται καὶ δὲν ἐποδίδεται τὸ δίκαιον αὐτῇ, ἀφ' οὗ μάλιστα, ὡς γνωστόν, τοῦτο εἶναι διατεθειμένον ὡς τελευταία θέλησις τοῦ ἀειμνήστου ὑπὲρ ἀνεγέρσεως κτιρίου Ἀστικῆς Σχολῆς, οὗτινος ἀπὸ πολλοῦ αὕτη λόγῳ ἀνεπαρκείας τῶν πόρων αὐτῆς στερεῖται...»(6).

Νεωτέραν πληροφορίαν ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος εὐρίσκομεν εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς 5ης Σεπτεμβρίου 1914, ὅτι «ἐπεφυλάχθη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν Δημογεροντίαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του καὶ τῆς μελέτης του μετὰ τοῦ Μιχ. Ζιάκα καὶ Κων. Τόλια ἐπὶ τοῦ ἀποσταλέντος ἀντιγράφου τῆς καθορισθείσης περιουσίας τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Νικοπόλεως Κυροῦ Ναθαναὴλ διὰ τὰ περαιτέρω». Τὴν δὲ 4ην Ἰουλίου 1915, εἰς ἄλλην συνεδρίαν, «ἀνεγνώσθη τὸ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 1853 καὶ ἡμερομηνίαν 13 Μαρτίου ἔγγραφον τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου, δι' οὗ ἀποφάσκει τοῦ Μ. Ε. Συμβουλίου ἐντέλλεται ἵνα μετὰ τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας ὑποβληθῶσι τάχιστα πληροφορίαι ἔγκυροι καὶ ἀσφαλεῖς περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς καθυστερουμένης Ἀρχιερατικῆς Ἐπιχορηγήσεως τοῦ αἰοιδίμου κυροῦ Ναθαναὴλ ἐπὶ τῇ ἐκκαθαρίσει τῆς περιουσίας αὐτοῦ καὶ τοῦτο ἵνα καθορισθῇ τὸ ἀναλογῆσαν τῇ ἐπαρχίᾳ τριτημόριον.

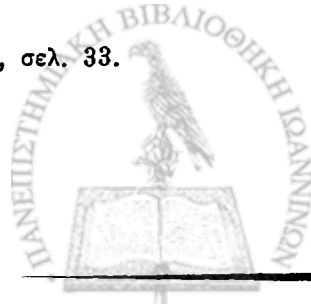
Μετὰ ἱκανὴν σκέψιν καὶ συζήτησιν ἐπὶ ταύτης ἐνεκρίθη ἵνα ἀπαντητικῶς δηλωθῇ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι ὅτι ζήτημα καθυστερημένης Ἀρχιερατικῆς Ἐπιχορηγήσεως καὶ μάλιστα μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου πενταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ προκατόχου κυροῦ Ναθαναὴλ δὴν ὑφίσταται, νὰ παρακληθῇ δὲ ἡ Α. Παναγιότης νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ προχωρήσῃ τὴν ὑποβληθεῖσαν τελείαν ἐκκαθάρισιν τῆς ἐν λόγῳ περιουσίας διότι καθυστερήματα Ἀρχιερατικῆς Ἐπιχορηγήσεως δὲν ὑπάρχωσιν ὥστε νὰ καθορισθῇ τὸ ποσόν· αἰτεῖ δὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν τῆς περιουσίας ἐνώπιον τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου κατὰ τὴν 8ην Ἀπριλίου 1910 καὶ αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπον ἐκ τῆς καθυστερημένης Ἀρχιερατικῆς Ἐπιχορηγήσεως τῶν Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν Πρεβέζης ἐκ γροσίων 2964 συνεψηφίσθη εἰς τὴν μερίδα τοῦ μισθοῦ τοῦ Γραμματέως Σπυρίδωνος Τσούτσουρα καὶ μὴ εἰσπραχθὲν ἐκ τῶν πτωχοτέρων Ἐκκλησιῶν κατεβλήθη τῷ εἰρημένῳ γραμματεῖ ἐκ τοῦ Δημεγοροντιακοῦ Ταμείου ὡς τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τῆς Δημογεροντίας τῆς 8ης Ἀπριλίου 1910 καὶ διότι ἂν ὑπῆρχον τοιαῦτα καθυστερήματα σοβαρὰ καὶ ἀποδεδειγμένα ταῦτα θὰ κατεκρατοῦντο συμψηφιζόμενα εἰς τὴν πολεμικὴν ἀποζημιώσιν ὡς κατεκρατήθησαν ἅπαντα τὰ τῆς μισοαρχιερατείας μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τῆς Δημογεροντίας πρὸς μισθοδοσίαν τοῦλάχιστον τοῦ γραμματέως, ὅστις καὶ τὰ παρασταθέντα δεκαετῇ χρέη ὑπὸ τῆς Διευθυνούσης τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀλήθειαν Ἐπιτροπῆς τῶν ἀνυπάρχτων ἡγουμένων τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ἡμῶν ἐνοριακῶν Μονῶν ἀνερχομένων εἰς τὸ στρογγυλὸν ποσὸν τῶν 10800 γροσίων. Ἐνεκρίθη δὲ ὅπως ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐτοιμαζομένη ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας συμπάσης ὑποβληθῇ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Α. Σεβασμιότητος παρακαλουμένου πρὸς τοῦτο»(8).

Μετὰ τρίμηνον, ἥτοι ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1915, «ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης ἀνακοινοῦται τῇ Δημογεροντίᾳ ὅτι ὁ ἐν Φαναρίῳ τῆς

6. Αὐτόθι, σελ. 220—221.

7. Κώδιξ Ε' Πρακτικῶν τῆς ἐν Πρεβέζῃ Δημογεροντίας (1913—26), σελ. 33.

8) Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 46.

νόσωπος αὐτοῦ κ. Χρῆστος Γεωργιάδης κοινο-
ρεῦον Μ. Ε. Συμβούλιον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν
ντίας περὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως καθυστερημάτων
θανατῶν παρέπεμψεν αὐτὴν καὶ αὖθις τῇ ἐπὶ
οπῇ πρὸς μελέτην καὶ ἀπόφασιν ἐπ' αὐτῆς.
μφώνως τῇ ἐκθέσει τὸ Συμβούλιον ἐπὶ τῇ
βιβλίῳ τοῦ λογιστοῦ τοῦ Ἑθνικοῦ Ταμείου
χται ὀφείλουσα ἀπὸ συνδρομῆς Ἐκκλησιῶν εἰς
χιλιάδας γροσίων, ἀπεφάσισε νὰ μετρηθῇ τῶ
μόνον ἐννέα (9) χιλιάδας γροσίων περὶ δὲ τῶν
ἵνα ἐν καιρῷ εὐθέτω μετὰ νέαν μεθ' ἡμῶν
θῇ καὶ ὅτι ζητεῖ ὁδηγίας ὠρισμένας νὰ παρα-
νη τὴν ἐν καιρῷ εὐθέτω διακανόνισιν καὶ τοῦ
σιν τοῦ περιεχομένου τῆς σχετικῆς καὶ τὴν
κοῦ τῆς 4ης Ἰουλίου 1915 τῆς Δημογεροντίας
α ἐπελήφθη ἄρμοδίως τῆς διακανονίσεως τοῦ
ρχείων, ἡλλαξε σχετικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ
σπράξῃ καὶ τὸ καθυστερούμενον ἐτήσιον καὶ
η τακτικῶς ὅταν ἡ Μ. Ἐκκλησία διακανονίση
ἱα τὸ ἀναλογῆσαν τριτημόριον ἐκ τῆς περιου-
ῆς σχετικὴν ἐκκαθάρισιν, ἐγκρίνεται ἵνα καὶ
εθῇ αὐτῇ ὡς ἄρμοδία εἰς τοῦτο»(9).
ἴεαι προσπάθειαι πρὸς τοῦτο κατεβλήθησαν,
τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1916, πληροφορούμεθα

ιοῦς ζητήματος τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου
ἀ μακρὰν εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητή-
στήσαντος γνωστὸν τὰς διὰ τοῦ ἀνταποκριτοῦ
κῶ Πατριαρχεῖω πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς λύσεως
τησιν τὴν ὁποίαν ἀνεπισήμως διεβίβασεν αὐτῷ
εν. Ταμεῖον τῶν Πατριαρχείων παρουσίασε
ματος Πρεβέζης ὑπὲρ τὰς δέκα ὀκτῶ (18)
τῇ Ἐπαρχίᾳ τριτημόριον ἐκπίπτον εἰς γρ.
13 Ἰουνίου τοῦ 1912 πρακτικὸν τῆς Ἀντι-
Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς ὑπ'
ἔτους, δι' ἧς συνιστᾶται ἡ ἀποστολὴ τῶν
πρακτικῶν ἐν τῷ μέλλοντι εἰσπραξίς καὶ ἀπο-
δοεικνυομένων δύο δίσκων, τὸ Σωματεῖον
βουλῆς τῶν συνδρομῶν τῶν Ἱερῶν Ἐκκλη-
ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει ἐκτὸς τῆς ἀνεχειρίας τοῦ τόπου
πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἀφ' ἑτέρου
θανατῶν σηπομένης ἐπὶ τριετίαν ὁλό-
τῶν Ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν Ἐπι-
ἀνὰ προθύμως θὰ ἀναλαμβάνη καὶ τὰς
τοιαύτας νὰ περισυλλέξῃ καὶ ἀπο-

ὕποχρέωσιν νὰ εἰσπράξῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον συνδρομὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1911 καὶ ἐφεξῆς καὶ συνεπῶς ἐπὶ τῶν τεσσάρων Ἰ. Μονῶν καταβαλλουσῶν περὶ τὴν 1 λίραν ἐκάστη καὶ τῶν 38 Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν τῶν χωρίων, ὧν αἱ πλεῖσται στεροῦνται τελείως περιουσίας, καταβαλλουσῶν περὶ τὸ 1/4 λ. Τ. ἐκάστη ἐὰν δυνηθῶσι, ἀναλογεῖ ἐτησίως τὸ ποσὸν τῶν 19 1/2 λιρῶν τουρκικῶν ὁπότε διὰ τὰ δύο ἔτη τοῦ 1911 καὶ 1912 διὰ τὰ ὅποια ἀνελάμβανεν ἡ Πρέβεζα ὑποχρεώσεις πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον τὸ ποσὸν δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὰς 40 λ. Τ., καθ' ὅσον διὰ τὰ 1913, 1914, 1915 δὲν ὑπάρχει πιθανότης νὰ ζητηθῶσιν συνδρομαί, ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμεῖου, ἀφ' οὗ αἱ Ἱεραὶ αὗται Ἐκκλησίαι καὶ Μοναὶ ἐπιβαρύνθησαν δι' ἄλλων σοβαρῶν ἐθνικῶν συνδρομῶν. Τεθείσης τῆς βάσεως ταύτης ἐξουσιοδοτήθη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μετὰ τὴν ἐπίσημον λήψιν τῆς ἀπαντήσεως τῆς ἐπὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν Ἐπιτροπῆς νὰ δηλώσῃ ὅτι αἱ ὀφειλαὶ τοῦ τμήματος Πρεβέζης πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον δὲν ἀνέρχονται εἰς γρόσια 18.000 ὡς ἰσχυρίζεται τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον, ἀλλὰ λ. Τ. περὶ τὰς 40, τὰς ὁποίας τὸ πολὺ δύναται νὰ κρατήσῃ τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον ἐκ τοῦ τριτημορίου τῆς περιουσίας τοῦ ἀναλογοῦντος τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμέσου καὶ ταχείας ἀποστολῆς τοῦ ὑπολοίπου...»⁽¹⁰⁾.

Τελευταίαν εἶδῃσιν, περὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος, λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τῆς 17ης Μαρτίου 1918, ὅτε ἐν τῇ συνεδρίᾳ «ἀνεγνώσθη ἡ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 2211 καὶ ἡμερομηνίαν 9 Σεπτεμβρίου τοῦ 1916 γραφεῖσα Πατριαρχικὴ ἐπιστολή, ἀλλὰ τὴν 25 Σεπτεμβρίου τοῦ 1917 ληφθεῖσαν ἀπαντητικὴ τῆς ἀπὸ 15ης Φεβρουαρίου 1916 περὶ τοῦ κρατηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμεῖου ποσοῦ ἐκ τοῦ ἀναλογήσαντος τῇ ἐπαρχίᾳ τριτημορίου ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποβιώσαντος Μητροπολίτου Ναθαναήλ, δι' ἧς διαβιβάζεται περικλείστως καὶ ἀντίγραφον σχετικῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν Ἐπιτροπῆς, δεκτῆς γενομένης καὶ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Μ. Δ. Συμβουλίου, ἀναιρετικῆς δὲ τῶν ἐπιχειρημάτων ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκρίθη δι' ἀνωτέρους λόγους πᾶσα νέα ἀπαίτησις ἀναιροῦσα τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῆς τὸ γε νῦν ἔχον τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων ἀναβλητέα»⁽¹¹⁾.

Ἐπομένως, ἐξεπληρώθη ἡ οὐ ἡ τελευταία ἐπιθυμία τοῦ ἀειμνήστου Ναθαναήλ; Μετὰ βεβαιότητος δὲν δυνάμεθα, βεβαίως, νὰ εἰπώμεν. "Ὅμως εἰς τὸν αὐτὸν Β' Κώδικα τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἀντιπροσωπείας εὗρομεν τὴν ἐξῆς εἶδῃσιν: Ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως Ἰωακείμ Β', ἐνώπιον γενικῆς συνελεύσεως τῶν πολιτῶν Πρεβέζης, γενομένης ἐν τῷ μεγάρῳ, τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, κατὰ πρόσκλησιν αὐτῆς, τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1923, ὑπεστήριξε τὸ θέμα τῆς ἀνεγέρσεως Γυμνασίου ἐν τῇ πόλει καὶ «προτείνει ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι συνεισφέρωσιν ὅ,τι πρέπει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως, διότι ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνεγέρσεως τυγχάνει μεγάλη. τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἐπιπροσθέτει, καὶ σήμερον ἀναγνωρίζει καὶ πρότερον ἀνεγνώρισεν ὡς δεικνύει ἡ σχετικὴ τῆς Μητροπόλεως ἐνέργεια καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ γηπέδου Ἐμῖν Ἀγᾶ διὰ τῆς καταβολῆς δραχμῶν 8.000 (ὀκτὼ χιλιάδων), ἀφοῦ δὲ πρὸς τοῦτο διὰ μακρῶν ἐξιστόρησε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Ἐπιμελητηρίου Μελαῖ ἐπὶ τῷ τέλει νὰ ἐπιτύχῃ ἐκ τούτου τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πρώτου ὁρόφου ἐφ' οὗ εἶτα νὰ προσθέσῃ καὶ δεύτερον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Σχολαρχείου, καταλήγει μὲ τὴν θερμὴν σύστασιν πρὸς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἐπιτροπὰς ἵνα συνεισφέρωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου ποσὸν προσθέσας, ὅτι πρὸς τοῦτο θέλουσι διατεθῇ καὶ τὰ ἐξῆς κονδύλια 1) παρὰ τῷ ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν κατατεθὲν ποσὸν ἐκ τῆς πολεμικῆς ἀποζη-

10. Κώδιξ Β' Ἀντιπροσωπείας, σελ. 252—253.

11. Αὐτόθι, σελ. 261.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΟΔΗΜΟΥ

ΤΑ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ

Οὐδείς τῶν Γάλλων Φιλελλήνων ἠδύνατο νὰ συμβάλῃ ἀποτελεσματικώτερον τοῦ Σατωβριάνδου εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Φιλελληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν συνεπεία τούτου μεταβολὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του δεινῶς ἀγωνιζομένου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συγγραφεὺς, διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς κατεῖχε τὰ ἀπαραίτητα προσόντα διὰ νὰ ἀναδειχθῇ Πατριάρχης τοῦ Φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῶν συναισθημάτων συμπαθείας τοῦ συγγραφέως «Τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ» πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελοῦντα Ἑλληνικὸν λαόν, δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς «Κεντρικῆς Φιλελληνικῆς Ἐπιτροπῆς» εἰς τοὺς κόλπους τῆς «Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων» τῷ 1824, ὅτε ἤδη εἶχον ἀπηχίσει εἰς τὴν Δύσιν τὰ ἡρωϊκὰ κατωρθώματα τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ὀδοιπορικοῦ ἐκ Παρισίων εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Παρισίους» τῷ 1811¹.

Τῷ 1806 ὁ Σατωβριάνδος, συγγράφων τοὺς «Μάρτυρας», ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τοὺς τόπους, ὅπου διεδραματίζετο τὸ νέον του ἔργον διὰ νὰ «συλλέξῃ εἰκόνας». Τὸ «Ὀδοιπορικόν του» εἶναι μία ταχεῖα διαδρομὴ ἐνὸς ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μεταβαίνει νὰ ἴδῃ τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἐστίαν του, μὲ ὠρισμένας νέας εἰκόνας εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὠρισμένα συναισθήματα ἐπὶ πλέον εἰς τὴν καρδίαν του»². Ὁ σκοπὸς αὐτὸς τοῦ ταξιδίου του ἐγγίζει τὴν μέθοδον τῶν νατουραλιστῶν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἀποδεικνύει τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ λογοτέχνου, ὁ ὁποῖος, ὡς γνήσιος ρομαντικός, προτιμᾷ τὸ πραγματικὸν τοπικὸν χρῶμα, ἀποτέλεσμα παρατηρήσεως καὶ οὐχὶ δημιουργήμα ἀχαλινώτου φαντασίας. Δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν βεβαίως ἀναλυτικῶς τὴν πορείαν τοῦ Σατωβριάνδου ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ Ἀττικὴν· θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν μόνον τὰ σημεῖα τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὰς

μιάσεως τοῦ 1897, 2) τὸ προῖόν τοῦ ἐνοικείου τοῦ γηπέδου Ἐμῖν Ἀγᾶ καὶ 3) τὸ ὑπόλοιπον τοῦ (μητροπολιτικοῦ) κηροπλαστείου»⁽¹²⁾.

Τὸ ἀναφερόμενον ποσὸν τῶν 8.000 δραχμῶν, σημαντικώτατον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, πῶς εὐρέθη εἰς χεῖρας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι αὕτη, τότε, δὲν διетήρει ἰδιαιτέρον ταμεῖον καὶ μάλιστα τοσοῦτον εὖρωστον; Εἰκάζομεν, ὡς ἐκ τούτου, ὅτι πιθανώτατα νὰ ἐμερίμνησε διὰ τὴν καταβολὴν τῇ Ἱ. Μητροπόλει τῆς τοῦ ἀειμνήστου Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Νικοπόλεως Μητροπολίτης Προύσσης Δωρόθεος Μαμμέλης, εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Θρόνου, ὡς Τοπορητῆς (1917—1921). Ἐὰν τοῦτο ἀποδειχθῇ ἐκ τῆς περαιτέρω ἐρεύνης ἡμῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τότε θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἂν δὲν ἀνηγέρθη, ὡς ὁ Ναθαναὴλ ἤθελε καὶ ἐπόθει, Ἀστικὴ Σχολὴ ἐν Πρεβέζῃ, ὅμως ἐγένετο Γυμνάσιον, ἐπὶ οἰκοπέδου ἀγορασθέντος ἐκ τῆς γενναίας αὐτοῦ χορηγίας.

12. "Ενθ' ἄνωτ. σελ. 279.

συνθήκας τοῦ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διατελοῦντος ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ κηρύγματα φιλελληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα βρίθουν εἰς τὸ ἐν λόγῳ κείμενον.

Ἡ ἀπόβασις εἰς ἀκτὴν τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου πραγματοποιεῖται τὴν 10ην Αὐγούστου, ἐν μέσῳ σφοδρᾶς συγκινήσεως πάντων καὶ ἰδιαίτερος τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ χαιρετήσῃ τὴν πατρίδα τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πνεύματος, νὰ προσκυνήσῃ τὴν ἱερὰν γῆν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ οἰκειότητα μετὰ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ οἰκτρὰ πραγματικότης ὅμως θλίβει εἰλικρινῶς τὸν Σατωβριάνδον, ὅστις εὕρισκε μόνην παρηγορίαν εἰς τὴν ἐκ τοῦ μακρόθεν θεώρησιν τῶν νεκροταφείων τῶν τούρκων, διότι τοῦ ὑπενθυμίζον δι «οἱ βάρβαροι κατακτεταὶ τῆς Ἑλλάδος εἶχον ἐπίσης εὔρει τὴν τελευταίαν των ἡμέραν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κατεστραμμένην γῆν»⁽³⁾. Χαρακτηριστικὸν τοῦ τρόπου ἐπιβολῆς τῶν Τούρκων εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ὁσμὰν πασᾶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς ἐκκαθάρισιν πεντήκοντα ληστῶν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἰθώμης: περιέκυκλωσε τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι ἐκρύπτοντο, καὶ προέβη εἰς σφαγὴν ἀδιακρίτως ἀθῶων καὶ ἐνόχων. Οὕτως ἀπωλέσθησαν τριακόσιοι χωρικοί, οἵτινες οὐδεμίαν ἀνάμειξιν εἶχον εἰς τὰς ληστρικὰς συμμορίας τῆς περιοχῆς των⁴. Ἡ ἀφήγησις εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διακυβέρνησιν, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Τούρκων οὐδόλως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑπερβολικὴ· ἀπ' ἐναντίας αὕτη ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὴν ἔκφρασιν τῆς πραγματικότητος. Πρὸς ἀποφυγὴν μάλιστα τυχὸν ἐπικρίσεων ἐκ μέρους ὑποστηριζόντων τὴν πολιτικὴν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὁ Σατωβριάνδος ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Ὀδοιπορικοῦ ὅτι ὁ ταξιδιώτης εἶναι ἕνας ἱστορικός, τοῦ ὁποῖου καθήκον εἶναι «νὰ διηγηθῇ πιστῶς ὃ,τι εἶδεν ἢ ὃ,τι ἤκουσε νὰ λέγουν· τίποτε δὲν πρέπει νὰ εὐφρευίσκη, δὲν ὀφείλει ὅμως ἐπίσης τίποτε νὰ ἀπορρίπτῃ καὶ ὁποιαδήποτε εἶναι αἱ ἰδιαιτέραι αὐτοῦ γνῶμαι, οὐδέποτε ὀφείλουν νὰ τὸν τυφλώνουν μέχρι σημείου νὰ ἀποσιωπᾷ ἢ νὰ παραποιῇ τὴν ἀλήθειαν»⁽⁵⁾. Οὕτως ἐξαίρει τὴν ἀπλότητα καὶ καλὴν διάθεσιν τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τὸ ἥπιον τοῦ χαρακτῆρος ὠρισμένων γενιτσάρων, τοὺς ὁποῖους συνήντησε κατὰ τὴν πορείαν του ἐκ Κορώνης εἰς Ἀθήνας. Ταχέως ὅμως διαπιστώνει ὅτι πρόκειται περὶ μεμονωμένων περιπτώσεων καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι γενικῶς «εἶναι τύραννοι, τοὺς ὁποῖους ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ κατατρώγει καὶ οἱ ὁποῖοι ἄνεν τύψεων χύνουν τὸ ἀθῶον αἷμα διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ταύτην»⁽⁶⁾. Ἐτέρα ὅμως διαπίστωσις, εὐχάριστος τὴν φορὰν ταύτην, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν μωαμεθανῶν ἔχει ἐξασθενήσει, συνεπεία δὲ τούτου δλόκληρος ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εἶναι ἐτοίμη πρὸς κατάρρευσιν. Κατ' ἀκολουσίαν αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ὀφείλουν νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐτοιμοθανάτου ἀσθενοῦς.

Εἰς τὴν συνήθη ἐρώτησιν τῶν φιλοξενούντων τὸν συγγραφέα Τούρκων περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ταξιδίου του, ἡ ἀπόκρισις εἶναι στερεότυπος: «ταξιδεύω διὰ νὰ ἴδω τοὺς λαοὺς καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀποθάνει». Εἶναι ἀναμρισητὸν ὅτι τὸ Ὀδοιπορικὸν φλέγεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ λατρείας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Μεθ' ὕγρων ἐκ τῆς συγκινήσεως ὀφθαλμῶν ἀτενίζει τὰ ἴχνη τῆς ἐκ τῶν πλέον ἐνδόξων πόλεων τοῦ κόσμου Σπάρτης καὶ δηλοῖ κατηγορηματικῶς ὅτι οὐδὲν ἐπιθυμεῖ πλέον νὰ ἴδῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ⁽⁷⁾. Ἡ εἰσοδος εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 23ην Αὐγούστου διὰ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ λαμβάνει τελετουργικὸν χαρακτῆρα: «Δύναμαι νὰ βεβαιώσω, γράφει, ὅτι ὁ μεμνημένος, ὁ πλέον πιστὸς εἰς τὴν Δήμητρα οὐδέποτε ἐδοκίμασε τόσον ἔντονον συναίσθημα ὅσον τὸ ἰδικόν μου»⁽⁸⁾. Ἡ ἐκθαμβωτικὴ ὅμως ἀκτινοβολία τῶν ἐνδόξων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος οὐδόλως ἐπιφέρει τὴν λήθην τοῦ παρόντος. Ἀπ' ἐναντίας ἡ ὑφισταμένη τεραστία διαφορὰ μεταξὺ ἐνδόξου παρελθόντος καὶ δεινοῦ παρόντος

κινεί ζωηρῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σατωβριάνδου διὰ τὴν τύχην τῶν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν πέλμα διαβιούντων Ἑλλήνων. Θλίβεται διὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Μεσσηνίας, ἣτις δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸ ὀλίγου εἶχον καταστρέψει τὴν πατρίδα τοῦ Ἀριστομένους καὶ προσθέτει ὅτι τὰ δάκρυα ἐκύλουν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του, «βλέπων τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων δούλων εἰς μάτην βρεγμένας διὰ τοῦ κύματος ἐκείνου τοῦ ἐλαίου, τὸ ὁποῖον ἔδιδε τὴν ἰσχὺν εἰς τοὺς βραχίονας τῶν πατέρων των, διὰ νὰ θριαμβεύσουν ἐπὶ τῶν τυράννων»⁽⁹⁾. Ἐκτὸς ὅμως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ κατάστασις τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι καλλιτέρα: «Αἱ Ἀθηναὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μαύρων εὐνούχων τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σουλτάνου. Ἐνας *disdar* ἢ ἀρχηγὸς ἐκπροσωπεῖ τὸν προστάτην —τέρας πλησίον τοῦ λαοῦ τοῦ Σόλωνος. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος κατοικεῖ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, πλήρη ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτίνου, χωρὶς νὰ ἀναρωτᾶται ποῖος λαὸς ἄφησε αὐτὰ τὰ λείψανα, χωρὶς νὰ καταδέχεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν καλύβην, τὴν ὁποῖαν ἔκτισεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν μνημείων τοῦ Περικλέους, ἐνίοτε μόνον ὁ αὐτόματος τύραννος σύρεται εἰς τὴν θύραν τῆς φωλεᾶς»¹⁰ διὰ νὰ ἀτενίσῃ τὰς ἀκτὰς τῶν νήσων καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἐπιδάουρου. Περιγράφει κατὰ τρόπον ἔντονον τὴν δεινὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ κινήσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐναντίον τοῦ βαρβάρου τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ. Διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅμως ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ὡς ἀμετάβλητος, ἔνεκα σθεναρᾶς ἐπιβολῆς τοῦ κατακτητοῦ, ὁμολογεῖ τὴν πεποίθησίν του εἰς τὴν μελλοντικὴν ἀνεξαρτησίαν των Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους θεωρεῖ ἀξίους ἀπογόνους ἐνδόξων προγόνων. Ἀπομακρυνόμενος μάλιστα ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῶν Ἀθηνῶν, ὄνειρεύεται ὅτι τοῦ ἐδόθη ἡ Ἀττικὴ πρὸς διακυβέρνησιν: «ἐδημοσίευσεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην ὅτι οἰοσδήποτε ἦτο κουρασμένος ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἐπεθύμει νὰ εὕρῃ τὴν εἰρήνην, νὰ ἔλθῃ νὰ παρηγορηθῇ εἰς τὰ ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὑπεσχόμην ἀνάπαυσιν καὶ ἀσφάλειαν ἥνοιγον δρόμους, ἔκτιζον ξενοδοχεῖα, προητοίμαζον κάθε εἶδους ἄνεσιν διὰ τοὺς περιηγητὰς ἡγόραζον ἑνα λιμένα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λεπάντε, διὰ νὰ καταστήσω τὴν διαδρομὴν Ὑδροῦντος—Ἀθηνῶν πλέον σύντομον καὶ εὐκόλον». Καὶ τὸ κυβερνητικὸν πρόγραμμα τοῦ ποιητοῦ συνεχίζεται διὰ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων, τῆς ἰδρύσεως Πανεπιστημίου, δημιουργίας στόλου, ἀναδασώσεως τῶν ὁρέων καὶ ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας. Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος, προκειμένου ν' ἀπευθύνη κήρυγμα ὁμονοίας καὶ συναδελφώσεως, παρουσιάζει εἰς τὸ «Φάσμα» ὡς ἐπικρατήσασαν ἤδη τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ περιγράφει τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς. Ὁ Σατωβριάνδος, ἐπιθυμῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ μεγαλείου, παρουσιάζει ἀπηλλαγμένην ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὴν Ἀττικὴν καὶ παρέχει ἀναλυτικῶς τὸ πολιτικὸν σύστημα διακυβερνήσεως τοῦ ἡγεμόνος τῆς. Οὕτω τὸ Ὀδοιπορικόν, μολονότι ἀποτελεῖ βασικῶς προσωπικὸν ἡμερολόγιον τοῦ συγγραφέως ἀπὸ τῆς 13ης Ἰουλίου 1806 ἕως τὴν 3ην Μαΐου 1807, ρίπτει εἰς τὴν εὐφορον πνευματικὴν γῆν τῆς Δύσεως τοὺς πρῶτους σπόρους τοῦ Φιλελληνισμοῦ, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀναπτυχθοῦν ραγδαίως εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Πιστὸς εἰς τὴν παλινορθωθείσαν δυναστείαν τῶν Βουρβόνων, ὁ Σατωβριάνδος διορίζεται τῷ 1820 πρέσβυς εἰς Βερολῖνον, ὅπου μυεῖται εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν. Γνωρίζει τὸ δόγμα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ πρὸ πάντων τὸ τοῦ Μέττερνιχ περὶ διατηρήσεως τῆς τάξεως εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰς ἐπαναστατικὰς διαθέσεις τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς Γαλλίας τῷ 1815. Ἐργάζεται ἀόκνως διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς πατρίδος του διὰ τῆς ἀναλήψεως ἐνεργητικοῦ ρόλου εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν προβλημάτων. Τῷ 1822

μετατίθεται εἰς τὴν Πρεσβείαν τοῦ Λονδίνου. Τό Ἀνατολικὸν ζήτημα κατελάμβανεν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν. Ἡ Αὐστρία εἰάσσετο ἐναντίον πάσης ἐξεγέρσεως τῶν ἐθνότητων τῆς Εὐρώπης· ἡ Ἀγγλία, ἐξησθενημένη ἐκ τῆς ναπολεοντείου περιπετείας, ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, ἐνῶ ὁ τσάρος τῆς Ρωσσίας, εὐνοῶν τοὺς ὁμοθρήσκους Ἕλληνας, ἀπεχθανόμενος τοὺς Τούρκους καὶ καρδοκῶν τὴν κληρονομίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐτήρει ἐπιφυλακτικὴν στάσιν, σεβόμενος τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἡ Γαλλία, τέλος, κατεστραμμένη ἐκ τῶν μακροχρονίων πολέμων, ἐδέχθη τοὺς ταπεινωτικοὺς ὅρους τῶν νικητῶν συμμάχων καὶ ἀπείχε πάσης ἀναμείξεως εἰς τὰ ἔξωτερικὰ προβλήματα. Ὁ Σατωβριάνδος ἐπίστευεν ὅτι ἡ οὐδετέρα Γαλλία ὤφειλεν ὅπως ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπετύγχανεν, ὥς ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας της, ἀναθεώρησιν τῆς Συνθήκης τοῦ 1815 καὶ ἀνάκτησιν τῶν ἀπωλεσθέντων ἐδαφῶν. Τὴν προσωπικὴν του γνώμην συνοψίζει κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Montmorency: «Θὰ σκεφθῇτε ἀναμφιβόλως ὅτι πᾶσα πολιτικὴ ὑπεκφυγὴς θὰ μᾶς κατέστρεφε. Ἄς εἴμεθα Ρῶσσοι ἢ Ἀγγλοὶ εἰλικρινῶς· ἂς ἐμποδίσωμεν τὴν πτώσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἢ ἂς διαμοιράσωμεν τὰ λάφυρα αὐτῆς». Βεβαίως πρέπει νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀντίδρασις τῆς Ἀγγλίας καὶ πρὸ πάντων τῆς Αὐστρίας. Ὁ Σατωβριάνδος πιστεύει ὅτι μόνον διὰ τῆς βοήθειας τῆς Ρωσσίας δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ προσέγγις ὅμως Γαλλίας καὶ Ρωσσίας κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀδύνατος, διότι ἡ δραστηριότης τῶν διπλωματῶν τῆς Εὐρώπης ἐστράφη πρὸς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸν πόλεμον τῆς Ἰσπανίας, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἐπεξέτεινον τὴν ἐπιρροὴν τῶν κρατῶν των ἐπὶ τῶν κτήσεων αὐτῆς εἰς τὸν Νέον Κόσμον. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822 συγκαλεῖται τὸ συνέδριον τῆς Βερόνας, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Σατωβριάνδος μετέχει ὡς πληρεξούσιος ἐκπρόσωπος τῆς Γαλλίας. Ἀμα τῇ ἐπιστροφῇ του μάλιστα εἰς Παρισίους τοῦ ἀνατίθεται τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης πολλὰς ὑπηρεσίας θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενον ἑλληνικὸν λαόν. Δυστυχῶς ὅμως ἀντικατεστάθη τὴν 6ην Ἰουνίου 1824, διότι διεφώνησε μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Villèle ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου περὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος πρωτοστατεῖ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, τῆς ὁποίας μέλη, ἐκτὸς τοῦ Σατωβριάνδου, ὑπῆρξαν ὁ δουξ de Choiseul, ὁ Villemain, ὁ Casimir - Perier, ὁ δουξ de Broglie, ὁ Didot καὶ ὁ δουξ de Fitz - James. Τὸ σύνολον τοῦ συγκεντρωθέντος ὑπὸ τῆς κεντρικῆς Φιλελληνικῆς Ἐπιτροπῆς ποσοῦ ἔφθασε τὸ 1.642.317 γαλλικὰ φράγκα⁽¹²⁾. Ἀναφανδὸν πλέον ὑποστηρίζει τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος, προτρέπει τὸν διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος Journal des Débats νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς δισταγμοὺς καὶ νὰ στραφῇ ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀγῶνος τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Μωαμεθανῶν⁽¹³⁾ καὶ δημοσιεύει τὴν περίφημον Note Sur la Grèce⁽¹⁴⁾, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖ νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν ἄνισον ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, νὰ ὀρίσῃ ὠρισμένας ἀρχάς, νὰ ἐπιλύσῃ ὠρισμένα προβλήματα καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ δικαία ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι ζήτημα ὠρῶν, ἐὰν αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης θελήσουν τοῦτο.

Ἐστερημένος παντὸς πολιτικοῦ ἀξιώματος, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὁ Σατωβριάνδος «δὲν δύναται νὰ ὑπηρετήσῃ μίαν ἱερὰν ὑπόθεσιν εἰμὴ μέσῳ τοῦ τύπου, μέσου περιορισμένου ἐν σχέσει πρὸς τὸ τῆς διπλωματίας, ἐφ' ὅσον εἶναι καταφανὲς ὅτι, μὴ δυνάμενος οὔτε ὀφείλων νὰ λέγῃ τὰ πάντα εἰς τὸ κοινόν, πολλὰ πράγματα παραμένουν εἰς τὴν σκιὰν ἕνεκα αὐτῆς τῆς ἀδυναμίας, τὴν ὁποίαν

ἔχομεν διὰ τὰ ἐξηγήσωμεν¹⁵. Ἐν τούτοις τὸ Ὑπόμνημα ἀναιρεῖ συστηματικῶς τὸ κατηγορητήριον τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἀπέτρεπον μετ' ἐπιχειρημάτων τὴν ἀνάμειξιν εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Σουλτάνου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων ἔχουν ὡς ἑξῆς: Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀκέραιον ἔδαφος τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης. Ὁ Σουλτάνος εἶναι νόμιμος ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων καὶ κατ' ἀκολουθίαν οἱ τελευταῖοι εἶναι ὑποτελεῖς ἐν ἑξεγέρσει. Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρει πολιτικὰς ἐπιπλοκάς· τέλος δὲν συνέφερεν ἡ ἰδρυσίς δημοκρατικῶς κυβερνωμένου κράτους εἰς τὴν Εὐρώπην.

Περὶ τοῦ πρώτου ἐπιχειρήματος ὁ Σατωβριάνδος παρατηρεῖ ὅτι ἡ Πύλη οὐδόλως ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος οὐδόλως ἐπιθυμεῖ τοιαύτην ἀναγνώρισιν, διότι τὸ κοράνιον καὶ τὸ ξίφος του δικαιολογοῦν τὴν ἐξουσίαν του. Οἱ ἰσχυριζόμενοι δὲ ὅτι αἱ ὀθωμανικαὶ κτήσεις ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ συνεδρίου πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶν ὅτι καὶ κράτη μετὰ τῶν ἀποικίων τῶν χριστιανῶν πριγκήπων ἔλαβον ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀκεραιότητός των ἐκ τοῦ συνεδρίου· οὐδεὶς ὁμῶς ἠμπόδισε τὴν ἐξεγερσιν τῶν ἀποικίων τῆς Ἰσπανίας. Τὸ κοινὸν ὄφελος τῶν λαῶν ὑπηγόρευσε τὴν παράβασιν τῶν ἄρθρων μιᾶς γενικῆς συνθήκης. Πῶς εἶναι ἐπομένως δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶν τὰ ἴδια ἄρθρα διὰ τὰ διαιωνισθῇ ἡ δυστυχία, ἡ ἀδικία καὶ ἡ ὑποδούλωσις;⁽¹⁶⁾ Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δευτέραν δικαιολογίαν, αὕτη ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβής, διότι οἱ νόμιμοι ὑποτελεῖς τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ Β' εἶναι μόνον μωαμεθανοί. Οἱ Ἕλληνες, ὡς χριστιανοί, δὲν εἶναι οὔτε νόμιμοι ὑποτελεῖς οὔτε νόθοι ὑποτελεῖς. Εἶναι δοῦλοι, οὐδαμῶς μετέχοντες τῆς ἀστικῆς καὶ πολιτικῆς κοινότητος. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος οὐδέποτε ἀπέκτησε τὰς συνθήκας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τοὺς ὑποτελεῖς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἡγεμόνας πρὸς τοὺς ὑποτελεῖς.

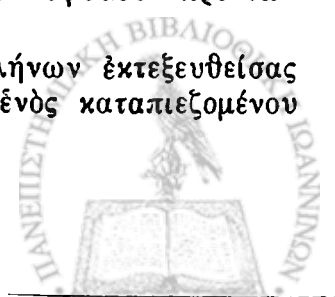
Ἐτυχον μόνον ἀντὶ ἀδράς ἀμοιβῆς ὠρισμένων προνομίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν πραγματικότητα ἦσαν ἀνύπαρκτα, διότι παρεβιάζοντο συνεχῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ Σουλτάνου, ἡ καταδύωξις τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, αἱ ὁμαδικαὶ συλλήψεις καὶ ἐκτελέσεις, ὁ βιασμός τῶν γυναικῶν καὶ ἡ πώλησις τῶν παιδῶν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας συμφῶνως πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον. Ἡ ἐπέμβασις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σουλτάνου οὐδεμίαν διατάραξιν τῆς εἰρήνης δύναται νὰ προκαλέσῃ, διότι ἡ πολιτικὴ κατάστασις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει ἄρδην μεταβληθῇ. Οὐδεὶς σκέπτεται πλέον τὴν προσάρτησιν τῶν ἐδαφῶν τοῦ ἐτοιμοθανάτου ἀσθενοῦς. Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ὀφείλουν ἀπλῶς νὰ ἀπαιτήσουν ἀπὸ κοινοῦ ὅπως ἡ Πύλη δεχθῇ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων καὶ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, ὅστις καταβάλλει τὸν Χριστιανισμόν, διακόπτει τὰς ἐμπορικὰς δραστηριότητας, κωλύει τὴν ναυσιπλοΐαν καὶ διαταράσσει τὴν γενικὴν τάξιν. Εἰς περίπτωσιν ἀρνήσεως τοῦ διβανίου τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης θὰ ἀπῆντων διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς Ἑλλάδος, ἣν καὶ αὕτη ἡ Πύλη θὰ ὑποχρεοῦτο σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου νὰ ἀναγνώρισῃ. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Σατωβριάνδος εὐστόχως παρατηρεῖ ὅτι οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα νὰ ὑπαγορεύσῃ νόμους εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι οὐδεὶς ἐβοήθησε τὸν ἡρωϊκόν των ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἡ δημιουργία ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ κράτους δὲν θὰ σημάνῃ τὴν διάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας· ἀπ' ἐναντίας αὕτη, περιοριζομένη ἐπὶ καθαρῶς ὀθωμανικῶν ἐδαφῶν, θὰ καταστῇ πλέον ἰσχυρὰ καὶ ὁμοιογενής. Ἡ περίπτωσις δημιουργίας ἡγεμονίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Μολδοβλαχίας ἀπορρίπτεται, διότι ἡ ἐπανάστασις ἔχει προχωρήσει καὶ φαίνεται ὅτι μοναδικὴ λύσις εἶναι ἡ ἡ ἐκδίω-

ξίς τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἐδαφῶν ἡ ὑποταγὴ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὴν Πύλιν. Βεβαίως ὁ ποιητὴς τάσσεται ὑπὲρ τῆς πρώτης λύσεως, πιστεύει ὅτι τὸ ἀνεξάρτητον ἐλληνικὸν κράτος θὰ ἀποβῇ ἰσχυρὸν προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁμιλεῖ ἐκ νέου περὶ διακοινώσεως τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὁμολογεῖ ὅτι εὐχαρίστως θὰ ὑπέγραφε ταύτας διὰ τοῦ αἵματός του¹⁷ καὶ προσθέτει: «Ἐὰν ἡ φιланθρωπία ὑψώνη τὴν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἐὰν ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὅπως ὁ πολιτικός, ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ ἀναγεννωμένην τὴν μητέρα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν νόμων, ἡ θρησκεία ζητεῖ ἐπίσης τοὺς βωμούς της εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυξε τὸν ἄγνωστον Θεόν»¹⁸. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ὑπομνήματος, ὁ Σατωβριάνδος ἀπευθύνει ἐξ ὀνόματος τῆς Φιλελληνικῆς Ἑταιρείας εὐχαριστήριον μήνυμα πρὸς πάντας τοὺς συνδράμοντας τὸ ἔργον της, πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῆς γαλλικῆς νεολαίας, ἡ ἥποια μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, καὶ κατελήγει ὡς ἑξῆς: «Ὅποιαδήποτε εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῆς πολιτικῆς, ἡ ὑπόθεσις τῶν Ἑλλήνων ἔχει καταστῆ ἡ λαϊκὴ ὑπόθεσις. Τὰ ἀθάνατα ὀνόματα τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν φαίνεται ὅτι συνεκίνησαν ὁλόκληρον τὸν κόσμον: εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης διεμορφώθησαν Ἐπιτροπαὶ διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας· αἱ δυστυχίαι των καὶ ἡ γενναιότης των συνέδεσαν ὅλας τὰς καρδίας εἰς τὴν ἐλευθερίαν των. Εὐχαὶ καὶ προσφοραὶ δι' αὐτοὺς φθάνουν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτῆς τῶν Ἰνδιῶν, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ἐρήμων τῆς Ἀμερικῆς: ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θέτει τὴν σφραγίδα εἰς τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος»¹⁹.

Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ συστηματικὴ ἀναίρεσις τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὑποστηριζόντων τὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ ἐνθερμος ὑποστήριξις τῆς εἰρηνικῆς ἐπεμβάσεως τῶν δυνάμεων πρὸς δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ κράτους συνήντησε τὴν ἀντίδρασιν τῶν Τούρκων καὶ τινων ἄκρως συντηρητικῶν στοιχείων τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς²⁰. Ἐπὶ πλέον ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπέβαινε κρίσιμος διὰ τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας ἕνεκα τῆς συνάψεως συμμαχίας μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Σατωβριάνδος αἰσθάνεται ἐντόνως τὸν ἀπειλοῦντα τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων κίνδυνον καὶ ἀποφασίζει, ὅπως ἐνεργήσῃ ἀστραπιαίως πρὸς ἐπέμβασιν τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ εὐνοϊκὴν ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων λῆξιν τοῦ ἀνίσου πολέμου. Προβαίνει ὁθεν εἰς δευτέραν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔκδοσιν τοῦ Ὑπομνήματος μετὰ Προλόγου, ὅμως, εἰς τὸν ὁποῖον κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ δι' ἅπασαν τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Προλόγου συντάσσει τὴν ἀπαίτησιν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν: «ἀναγνωρίσατε τὴν ἀνεξαρτησίαν Ἑλλάδος μετὰ ἡ ἄνευ δρῶν. Ἐὰν δὲν θελήσητε νὰ λάβητε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, θὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος γενικῶς, διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης εἰδικώτερον, διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου»²¹. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐνεργείας ταύτης, αἱ δυνάμεις τῆς Δύσεως ὀφείλουν νὰ ἀρνηθοῦν πᾶσαν βοήθειαν πρὸς τὴν ἡμισέληνον. Εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν Τούρκων ὑπὸ Εὐρωπαίων, ἡ μεταφορὰ βαρβάρων στιφῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ χριστιανικῶν πλοίων καὶ ἡ κατασκευὴ στόλου διὰ τὸν Σουλτάνον εἰς τὴν Μασσαλίαν. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν ἀποτελεῖ σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Δύσεως, ἥτις δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι τὰ βάρβαρα στίφη τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Σουλεῦμάν ἐφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βιέννης.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐξετάζει τὰς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐκτεξευθείσας κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς σκοπὸν «νὰ ἀφαιρέσουν ἐξ ἐνὸς καταπιεζομένου

λαοῦ τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἀνδρείαν των θαυμασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἐμπνέου αἱ δυστυχίαι του»²². Οὕτως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κατηγορίας περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, ὁ Σατωβριάνδος ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τῶν περιηγητῶν, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τῆς Ἐπανάστασεως περίοδον καὶ ἀπεκόμισαν ἀρίστas ἐντυπώσεις ἐκ τῆς φιλοξενίας, εἰλικρινείας καὶ ἠθικῆς ἀκεραιότητος τῶν Ἑλλήνων. Αἱ κατηγορίαι αὗται οὐδόλως εὐσταθοῦν ἄλλωστε, διότι ἀπευθύνονται κατὰ κανόνα ὑπὸ μικρῶν ἐμπόρων καὶ αἰσχροκερδῶν ἐπιχειρηματιῶν, οἵτινες ἐφοβοῦντο τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν κατηγορίαν περὶ ἀνανδρείας τῶν ἀγωνιστῶν ἀντιτάσσει τὸν χορὸν τοῦ Ζαλόγγου καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὰ ἐπιτεύγματα μάλιστα ταῦτα αἷς καὶ ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ἀγωνισταὶ οὐδόλως ἔχουν οἰκαιοποιηθῇ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν ὑπὸ τῶν διαφόρων Συλλόγων, ὥς καὶ τὰ δάνεια τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως, ὅπως ἰσχυρίσθησαν οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Τέλος, δικαιολογεῖ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀναρχίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνεκα τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν ἡγετῶν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τονίζει ὅτι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἀμερικανῶν οὐδόλως ἠμπόδισε τὴν ἐθνικὴν των ἀνεξαρτησίαν. Ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, λέγει: «Μὴ συκοφαντεῖτε τοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ δὲν θέλετε νὰ τοὺς βοηθήσητε διὰ νὰ δικαιολογηθῇτε ὅτι εἰσθε οἱ φίλοι τοῦ δημίου, μὴ κατηγορεῖτε τὸ θῦμα»²³. Στρεφόμενος τέλος πρὸς τοὺς ἀρμοδίους ἐκπροσώπους τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, ἀναφέρει ὅτι τὸ ἔγκλημα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐκδικητικὸν μένος τῶν βαρβάρων ἀπίστων, δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην, ἀποκλείεται ὅμως νὰ διαφύγῃ τὴν ἄγρυπνον προσοχὴν τῆς Θεῆς Δικαιοσύνης. Εὐτυχὴς καὶ ἀσφαλὴς θὰ εἶναι τότε μόνον ἡ μνήμη τοῦ ἄνευ ἐξουσίας ὑπερασπιστοῦ τῶν δικαιωμάτων τῆς καταδιωκομένης θρησκείας καὶ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος²⁴.

Τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Σατωβριάνδου πληροῖ τὸν κύκλον τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως προσκλητηρίων, ἅτινα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τῷ 1825²⁵ καὶ συνετέλεσαν ἰὰ μέγιστα εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης ἔναντι τοῦ δικαίου αἰτήματος τοῦ δεινῶς ἀγωνιζομένου ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καίτοι ἐστερημένος πολιτικῶν ἀξιωμάτων, λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἀντίθέσεώς του πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Γαλλίας, ὁ Σατωβριάνδος ἐξηκολούθει νὰ ἀπολαμβάνῃ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ πολιτικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου τῆς πατρίδος του. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824. Ὁ La Bourdonnaye, ὁ Monlosier καὶ ὁ Molé ἐπιζητοῦν τὴν συνεργασίαν του, ἐνῶ ὁ Λαμαρτίνος εἰς τὸ «Ἄσμα τῆς στέψεως» κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1825 θὰ γράψῃ τοὺς κατωτέρω διθυραμβικοὺς στίχους:

Chateaubriand, ce nom à tous les temps répond,
L'avenir au passé dans son coeur se confond,
Et la France des preux et la France nouvelle
Unissent jur son front leur gloire fraternelle.

Ἀρνεῖται ὅμως νὰ καταστῇ ἐπισήμως ὁ ἡγέτης τῆς ἀντιπολιτεύσεως, περιοριζόμενος εἰς τὸ νὰ ἀσκῇ κριτικὴν ἐπὶ τῶν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Journal des Débats. Ἐκ τῶν ἄρθρων τούτων τρία ἀναφέρονται εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑψώνουν φωνὴν διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς ἀδιαφορίας τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας, πολιτικῆς ἀξιοπρεπείας, θρησκείας καὶ

άνθρωπισμοῦ. Εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον²⁶ ἐκθέτει τὴν κατὰ τὸ 1825 κατάστασιν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, ὕμνει τὴν ἀνδρείαν τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγίου, περιγράφει τὴν καταστρεπτικὴν πορείαν τοῦ Ἱμπραή ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, τονίζει ἰδιαιτέρως τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων, χαρακτηρίζει ὡς μεγαλοφυῆς τὸ ἐγγείρημα τοῦ Κανάρη εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ καλεῖ τοὺς πολίτας νὰ παράσχωσι πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ὁμοθρήσκους, ἕως οὗ ἀφυπνισθοῦν ἐκ τοῦ ληθάργου αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ συναισθανθοῦν τὸ ἔγκλημά των ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πέννα τοῦ Σατωβριάνδου τίθεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Φιλελληνικῆς Ἐταιρείας τῶν Παρισίων. Τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1825 δημοσιεύει μετάφρασιν ἐπιστολῆς κατοίκου τοῦ Ναυπλίου, ἐκφράζοντος τὴν πεποίθησίν του εἰς τὴν εὐτυχὴ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος, θλιβομένου ὁμως διὰ τὴν μεταφορὰν μωαμεθανῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐπὶ Εὐρωπαϊκῶν πλοίων. Δημοσιεύει ἐπίσης ἐν μετάφράσει σύντομον ἐπιστολὴν τοῦ Κανάρη πρὸς τὸν εὐρισκόμενον εἰς Παρίσιους ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Φιλελληνικῆς Ἐταιρείας υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον συμβουλεύει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς ὑποδείξεις τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπιστολάς χρησιμοποιεῖ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Ὑπομνήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὸν κίνδυνον διὰ τὴν Δύσιν ἐκ τῆς τουρκικῆς ἰσχύος καὶ τονίζει τὴν ἀνάγκην εἰρηνικῆς ἐπεμβάσεως πρὸς εὐνοϊκὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔκβασιν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὰ φιλελληνικὰ κείμενα τοῦ Σατωβριάνδου πρέπει νὰ καταχωρισθῇ καὶ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ὁμοτίμων, τὴν 13ην Μαρτίου 1826, κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ σχεδίου νόμου περὶ τιμωρίας τῶν διαπραττόμενων ἐγκλημάτων εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς. Μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς θρησκείας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, προτείνει ὅπως εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν σχέδιον εἰσαχθῇ ἄρθρον, καταδικάζον τὸ ἐμπόριον τῶν χριστιανῶν εἰς τοὺς λιμένας τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Περιγράφει ἐντόμως τὴν ἀρπαγὴν γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐκ τοῦ πατρώου ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὴν μεταφορὰν αὐτῶν δι' εὐρωπαϊκῶν πλοίων καὶ πώλησιν εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Παρατηρεῖ μετ' ἐκπλήξεως ὅτι νόμος τοῦ 1818 ἀπαγορεύει μόνον τὸ ἐμπόριον τῶν μαύρων, οἱ ὁποῖοι μετεφέροντο ἐκ βαρβάρων χωρῶν εἰς πολιτισμένα κράτη, ἐνῶ οὐδὲν διαλαμβάνει περὶ τῶν λευκῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐπωλοῦντο συνήθως εἰς βαρβάρους μωαμεθανούς. Ἀναγιγνώσκει τέλος ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Ἑλλήνος ὑπερασπιστοῦ τοῦ Μεσολογγίου, ὅστις ἐξέφραξε τὴν πικρίαν του διὰ τὴν παρουσίαν Γάλλων ἀξιωματικῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἱμπραήμ, προτείνει δὲ ὅπως ἡ Γαλλία ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν πρὸς μεταβολὴν τῆς ἐναντι τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ἥτις ὀφείλει νὰ καταστῇ «πλέον ὑψηλὴ, πλέον ἀνθρωπίνη, πλέον σύμφωνος πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πλέον ἀξία ἐνὸς πεφωτισμένου αἰῶνος»²⁷.

Ἡ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Εὐρώπης ἐλάμβανε μετ' ὀλίγον σάρκα καὶ ὅσπῃ. Πλήρης ἀγαλλιάσεως ὁ Σατωβριάνδος εἰς τὸ δημοσιευθὲν τὴν 11ην Ὀκτωβρίου τρίτον ἄρθρον του ὕμνει τὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις ἐξηνάγκασε τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης νὰ ἐπιδείξουν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, καὶ προτρέπει ἔντασιν τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος τοῦ πολιτισμοῦ ὡς ἐξῆς: «Ἄς μὴ σταματήσωμεν ποτὲ νὰ ἀπαιτῶμεν τὰ δικαιώματα τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἀκόμη αἱ προθέσεις μας δὲν ἐκτιμῶνται, ὅταν ἀκόμη ἡ βλακεία, ἡ ὑποκρισία, ὁ φθόνος προκαλοῦν φόβους ἢ ὕφος περιφρονητὸν. Ἐνωρὶς ἢ ἀργὰ ἢ ἀλήθεια θριαμβεύει καὶ ὅσοι τῆς ἔθετον ἐμπόδιον ἀνα-

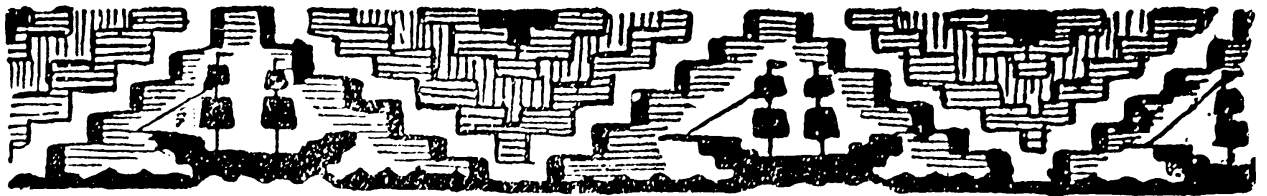
τρέπονται ὑπὸ τῆς δημοσίας περιφρονήσεως ἢ παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ χρόνου».

Ἡ ἐξέλιξις τῶν γεγονότων ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Σατωβριάνδος ἦτο ἀληθὴς Προφήτης.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Παρίσιοι, Le Normant, 1811, 3 τόμοι.
2. Εἰσαγωγή τῆς τρίτης ἐκδόσεως τοῦ Ὀδοιπορικοῦ, σ. 26, σημείωσις.
3. Ὀδοιπορικόν, II, 223. Παραπέμπομεν εἰς τῆς ἐκδοσιν τῶν Ἀπάντων τοῦ Σατωβριάνδρου τῷ 1836. Παρίσιοι, A. Desrez.
4. Ὀδοιπορικόν, II, 220.
5. Αὐτόθι, 193.
6. Αὐτόθι, 229—230.
7. Αὐτόθι, 237.
8. Αὐτόθι, 254.
9. Αὐτόθι, 224 καὶ 225.
10. Αὐτόθι, 277.
11. Correspondance générale, III 49.
12. Documents relatifs à l'état de la Grèce, 10. Ἐξεδίδοντο περιοδικῶς ἀπὸ τοῦ 1826 ἕως τῷ 1831 ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ φιλέλληλος Διδότου.
13. Ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων ὁ Constitutionnel καὶ ὁ Courrier Français ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ 1821. Ἀντιθέτως ἡ Gazette de France καὶ le Drapeau Blanc ὑπεστήριζον τὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν νομιμότητα τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Journal des Débats ἐτήρησε κατ' ἀρχὰς οὐδετέραν στάσιν ὑπὸ τὴν πίεσιν ὅμως τοῦ Σατωβριάνδου ἐστράφη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστη ὄργανον τῆς Φιλανθρωπιστικῆς Ἑταιρείας.
14. Συνδρομὴ τῆς Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλλήνων, Παρίσιοι, 1825. Νέα ἐκδοσις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ Προλόγου. Ἑτέρα ἐκδοσις τῷ 1826 ὑπὸ τὸν τίτλον: Appel en faveur de la cause sacrée des Grecs, par M. le Vicomte de Chateaubriand membre d' une société en faveur des Grecs. Μετεφράσθη καὶ ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ πρῶτος ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του εἰς τὴν γερμανικὴν, νεοελληνικὴν καὶ ἰσπανικὴν γλῶσσαν.
15. Πρόλογος τοῦ Ὑπομνήματος, II, 170.
16. Ὑπόμνημα, II, 182—183.
17. Αὐτόθι, II, 186.
18. Αὐτόθι.
19. Αὐτόθι, II, 187.
20. Εἰς Βρυξέλλας εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τῷ 1825 ἡ Réponse d' un Turc à la Note sur la Grece de M. le Vicomte de Chateaubriand.
21. II, 171.
22. II, 174.
23. II, 177.
24. Τὴν αὐτὴν ιδέαν ὁ Σατωβριάνδος ἐπαναλαμβάνει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τῷ 1827: Ἀ δυστυχία εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαθὴ μάρτυρα ἐνὸς ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος, ὅστις θὰ ἐπίστευεν ὅτι δύνανται τις, ἄνευ κινδύνου, ὅπως ἄνευ διεισδύσεως τοῦ μέλλοντος, ν' ἀφήσῃ νὰ θυσιάσῃ ἐν ἔθνος. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἢ μᾶλλον τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἤθελεν ἀκολουθήσῃ συντόμως ἢ βραδέως ἢ τραχυτάτῃ τιμωρία. «Δὲν θέλετε νὰ σφίξητε τὴν ἰκευτικὴν χεῖρα τῆς Ἑλλάδος; Καλῶς. Ἡ ἀποθνήσκουσα χεῖρ τῆς θὰ σᾶς σημειώσῃ διὰ μιᾶς σταγόνης αἵματος, ἵνα τὸ μέλλον σᾶς ἀναγνώρισῃ καὶ σᾶς τιμωρήσῃ». II, 167 καὶ 168.
- Εἰς λόγον του ἐπίσης εἰς τὴν Βουλὴν τὴν 13ην Μαρτίου 1826 τονίζει ὅτι ἐὰν ἡ ἀκολουθουμένη πολιτικὴ ἐναντι τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐσφαλμένη, θὰ τιμωρηθῇ, διότι αἱ κυβερνήσεις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ πολῖται, δὲν ἐποφεύγουν τὸς συναπειράς τῶν σφαλμάτων των. II, 168.
25. Τὰ σημαντικώτερα τούτων ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς: A la jeunesse, souscription en faveur des Grecs τοῦ F. P. Lubis. Appel aux nations chrétiennes en faveur des Grecs τοῦ Beniamin Constant. Considérations Sur la cause des Grecs τοῦ Lacretelle.
26. Journal des Débats, 23 Ὀκτωβρίου 1825.
27. II, 193. Εἰς τὴν ἐφημερίδα Journal des Débats τῆς 19ης Ἰουλίου 1826 ὁ Σατωβριάνδος γράφει: «Μετὰ τὴν ψηφοφορίαν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ὁμοτίμων ὁ ἐνθουσιασμός διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀφύπνισε τοὺς χριστιανοὺς πρίγκηπας καὶ ἠνάγκασε τὰς κυβερνήσεις νὰ ἀποκηρύξουν, τουλάχιστον διὰ τὸ στόματός, ἐὰν ὄχι διὰ τῆς καρδίας, μίαν πολιτικὴν ἐξ ἴσου ἀθλίαν καὶ βάρβαρον».

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

Τώρα δὲ σχετικῶς μετὰ τὴν λέξιν «Πανταχοῦσα», μετὰ τὴν ὁποίαν τιτλοφοροῦμεν τὸ ὡς ἀνωτέρω συστατικὸν αὐτὸ Γράμμα, ταύτην ἀπαντῶμεν καὶ εἰς μίαν ἐνθύμησιν ἐν ἐξωφύλλῳ Παρακλητικῆς τοῦ 1857, γραφεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος 1879 ὑπὸ τοῦ τότε Ἱγουμενίου μιᾶς ἄλλης Μονῆς, τῆς Ἱερᾶς—δηλαδή—Μονῆς Στομίου Κονίτσης, καὶ τὴν ὁποίαν, χάριν τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου, καταχωροῦμεν καὶ ταύτην κατωτέρω, μετὰ διόρθωσιν τῶν ἐν αὐτῇ παρατηρουμένων ἀνορθογραφιῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πληρεστέραν ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἰσχυρισμῶν μας τῶν σχετιζομένων μετὰ τὸν τίτλον «Πανταχοῦσα». Αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Σημειῶνω τὸν καιρὸν ὅπου ἔλαβα τὸ Ἱγουμενεῖον εἰς τὴν Μονὴν ταύτην. Πρῶτον ἐχρημάτισα ὑποτακτικὸς εἰς γρηγόριον Πεκλαρίτην χρόνους ἑνδεκα. ἔπειτα φύγαμιν μετὰ τὸν γέροντά μου ὅλοι. ἐγὼ ἐχώρισα τὸ ἄλλον ἔτος καὶ πῆγα εἰς γρεβενὸν¹ καὶ ἐχρημάτισα εἰς ἓν χωρίον διδάσκαλος τέσσαρα ἔτη μετὰ μισθὸν 1800 γρόσια κατ' ἔτος καὶ τὴν ζωοτροφίαν μου. ἔπειτα κατέβηκα εἰς

1 = Γρεβενά.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 490.

Σ η μ ε ί ω σ ι ς : Ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μέρος τῆς «Πανταχοῦσης», τὸ ὅποιον, εἰς τὴν προηγουμένην συνέχειαν (τεῦχος 200ὸν σελ. 490), κατεχωρίσθη πλημμελῶς.

Κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἡμεῖς, ἐκτὸς τῆς ἀντιγραφῆς, προέβημεν καὶ εἰς τὴν φωτοτύπωσιν αὐτῆς, πανομοιότυπον τῆς ὁποίας καταχωροῦμεν κατωτέρω, ἀφ' οὗ πρῶτον προηγηθῇ ἡ δημοσίευσίς τοῦ κειμένου, μετὰ πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ἐν αὐτῇ παρατηρουμένης ἀνορθογραφίας, ὡς ἑξῆς :

(Τύπος Σφραγίδος)

φερούσης γύρωθεν Κεφαλαῖα Γράμματα.

«† ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΗΜΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗΣ
Θ(ΕΟΤΟ)ΚΟΥ ΧΩΡΙΟΝ ΒΗΣΙΑΝΗ».

«† Οἱ ἀπανταχοῦ διατελοῦντες παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου Συστήματος Πανιερώτατοι καὶ Θεοπρόβλητοι μ(η)τροπολῖται Θε(ε)οφιλέστατοι καὶ λογιώτατοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι σεβασμιώτατοι Οἰκονόμοι καὶ ΠρωτοσύΓγελοι πανοσιώτατοι καθοδηγούμενοι καὶ ἀρχιμανδρίται καὶ πν(ευμα)τικὸι αἰδεσιμώτατοι Ἐντιμώτατοι κληρικοὶ εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς κ(αὶ) Ἱεροδιάκονοι, κ(αὶ) μοναχοί, ἐν Χ(ριστῷ) ἀδελφοί, σοφώτατοι διδάσκαλοι καὶ λογιώτατοι, πανευγενέστατοι ὄντες πραγματευταὶ κ(αὶ) караβoлyрiοι, χρησιμώτατοι πρόκριτοι τῶν ρουφετίων³, Τίμιοι ἑξαρχοὶ καὶ Γέροντες τῶν

τρίκκαλα εἰς ἓν χωρίον διδάσκαλος ἔτη ἕξ: ἐδῶ ἐστάθησαν τρεῖς καὶ τέσσαρες ἡγούμενοι εἰς αὐτὰ τὰ χρόνια καὶ ἀπὸ πολλὰς αἰτίας ὅλοι ἔφυγαν διὰ νυκτός. οἱ πολῖται ἐνθυμήθησαν ἐμὲ καὶ κατέπεισαν τὸν Ἀρχιερέα Γερμανόν² καὶ ἔστειλε γράμμα εἰς ἐμὲ μὲ ὑπογραφὰς τῶν πολιτῶν διὰ νὰ ἔλθω καθὼς καὶ ἦλθα τὸ ἔτος 1867 καὶ ἔλαβα τὸ Ἡγουμενεῖον ἀπριλίου 27 ἀλλὰ φεῦ ἐγελάσθηκα διότι μὲ ἄφησαν τὸν κάμπουν ἡγουν τὰ χωράφια τρία χρόνια ἔπειτα τὰ ἔδωσαν εἰλιτζάμι καὶ ἔπαιρναν τὰ χρήματα οἱ πολῖται, ἐμὲ δὲ οὔτε ὀβαλὸν δὲν ἔδιναν. ὑπόφερα καὶ ἐγὼ ἄλλα δέκα χρόνια μὲ μεγάλην δυσκολίαν. δύο καὶ τρεῖς ἀναφορὰς ἔριξα διὰ νὰ βάλουν ἡγούμενον ἄλλον καὶ νὰ βάλουν κανέν³ (δὲν) ἔγινε νὰ ἀφίσουν μέρος τι τοῦ χωραφίου τοῦ κάμπου δὲν ἐστάθη τρόπος. τέλος ἐγύρεψα⁴ τοῦ σεβαστοῦ δεσπότη νὰ μοῦ δώσῃ μία πα ν τ α χ ο ὕ σ α διὰ νὰ περιέλθω γρεβενὸν καὶ τρίκκαλα ὅπου ἤμουν γνῶριμος, καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐπέτυχα. δὲν ἤμουν γνῶριμος, δὲν θέλησε νὰ μοῦ δώσῃ. βλέποντας καὶ ἐγὼ τὴν πολλὴν ἀμέλειαν ἥτοι τὴν ἐνέργειαν τοῦ διαβόλου ὅπου πάσχει διὰ νὰ τὸ κλείσῃ, φεῦ ἀπεφάσισα σήμερον καὶ φεύγω χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κανεῖς.

1870 ὁκτωβρίου 27.

Γεράσιμος ἡγούμενος στομίου».

Σ η μ. Α΄

Ἡ ἐνθύμησις αὕτη ἐδημοσιεύθη μεταξύ τῶν ἄλλων ἐνθυμήσεων τῆς Ἱ. Μονῆς Στομίου καὶ εἰς τὸ ἐν Ἱωαννίνοις Περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» κατὰ τὸ ἔτος 1956, τευχ. Ἰουνίου σελ. 563.

Σ η μ. Β΄

Γενομένου λόγου ἀνωτέρω περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Στομίου Κονίτσης καὶ τοῦ Ἡγουμένου αὐτῆς Γερασίου, ὡς μᾶς ἐπιτραπῇ ἐκ μέρους τῶν κ. κ. ἀναγνωστῶν νὰ καταχωρήσωμεν ἐδῶ καὶ μίαν ἐνθύμησιν τοῦ 1793 διατυπωμένην εἰς τὸ τέλος τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἁγ. Ἀλεξάνδρου, ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀγράφου σελίδος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας δύο μόνον φύλλα σώζονται. Σώζονται—δηλαδή—αἱ σελίδες 33 καὶ 34, ὡς καὶ ἡ 59 ἔνθα τὸ τέλος καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦ ἐν Βενετίᾳ Τυπογραφείου Νικ. Γλυκῆ τοῦ ἐξ Ἱωαννίνων, ἐπὶ δὲ τῆς ἀγράφου σελίδος 40, ἡ ἐν λόγῳ ἐνθύμησις.

Καὶ ἐπειδὴ τὰ δύο αὐτὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὸ ἐν Κονίτση κελλίον τοῦ ἀειμνήστου Χρυσάνθου Ἱερομονάχου τοῦ Λαενᾶ, εἶναι δυνατόν εὐκόλως νὰ παραπέσουν καὶ νὰ ἀπωλεσθοῦν, διὰ τοῦτο συμπεριλαμβάνομεν καὶ τὴν ἐνθύμησιν αὐτὴν ἐν τῇ παρούσῃ, ὡς ἀναφερομένην εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς Στομίου—Κονίτσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ σχετιζομένην μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ ἄσκησιν τῶν μονασάντων ἐκεῖ ἀοιδίμων Πατέρων τῆς Μονῆς.

Τοῦτο νομίζομεν οὐδόλως ἐκφεύγει τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἐργασίας, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ συγκέντρωσις ἐν αὐτῇ παντὸς στοιχείου ἀφορῶντος τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ταύτης Ἐπαρχίας.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐκτὸς τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης, ὑπάρχουν καὶ 20 ἄλλαι τοιαῦται (1724—1879) ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Ἱ. αὐτὴν Μονήν, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ ἐν Ἱωαννίνοις Περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἑστία» τοῦ 1956 τευχος Ἰουνίου σελ. 561—563. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀποσπῶμεν ἀπ' ἐκεῖ μόνον τὴν τοῦ

2 = 1863—1876.

3 = κανέν δρομολόγιον.

4 = ἐζήτησα.

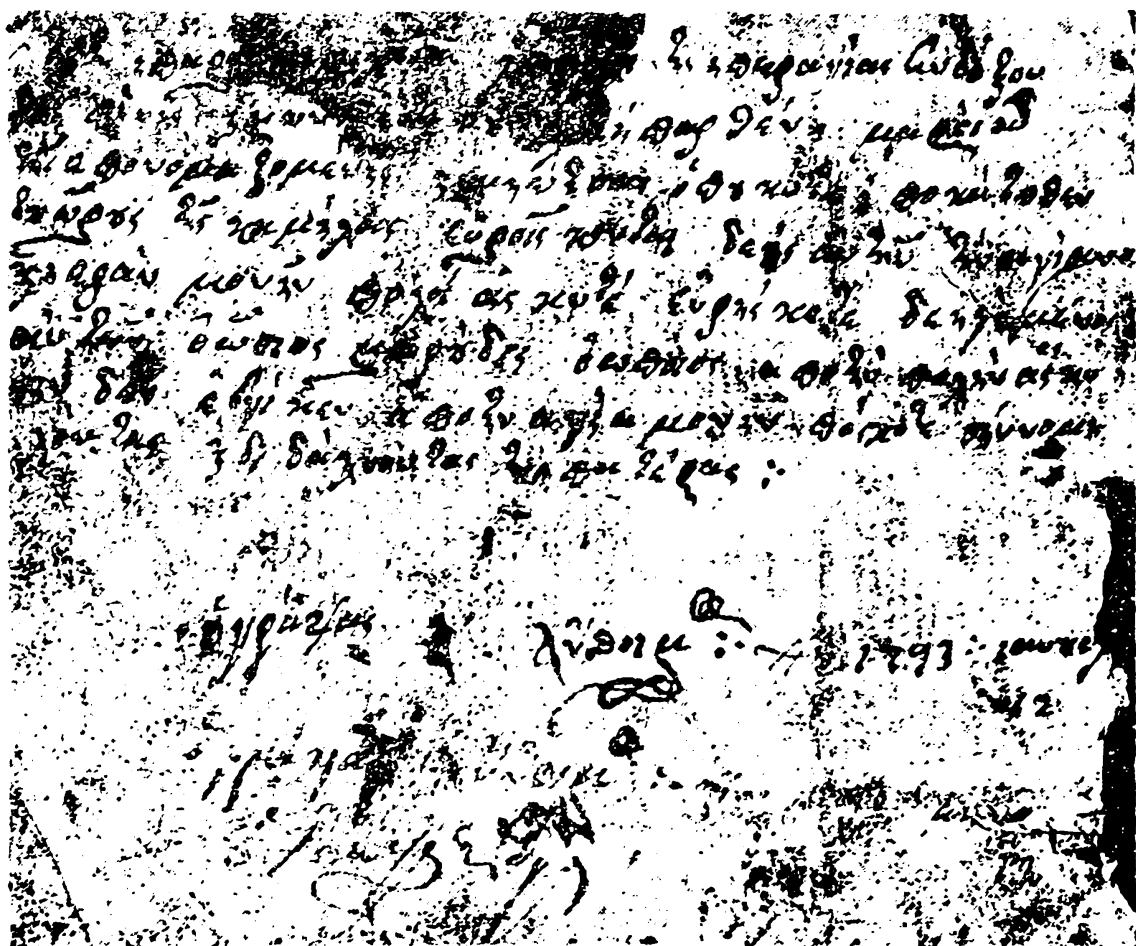

1793 τοιαύτην, τὴν ἀντιγράφομεν ἐδῶ, καὶ ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν καὶ τὴν φωτοτυπίαν αὐτῆς.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνθύμησις αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς: «ἐτούτη ἡ παροῦσα φηλάδα ὑπάρχει τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου δεσπίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης στομηώτισας ὅπου κεῖται ὑποκάτωθεν τοῦ ὄρους τῆς καμήλας. εὐρίσκονται δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν Μονὴν πολλοὶ ἀσκηταί. εὐρίσκεται δὲ ἡγούμενος αὐτῶν ὁ ὅσιος μαρούδης ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πολλὴν ἄσκησιν δὲν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν μονὴν πώποτε συνομιλῶντας καὶ διδάχνωντας τοὺς πατέρας.

ὁ γράψας Ἀνθουμ(ος)

1793: Ἰανουαρίου 12».

Πανομοιότυπον τῆς ὡς ἄνω ἐνθυμήσεως αοῦ 1793

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. 39

Ζήτει Δεκεμβρίῳ ς'.

Α'λλήλῳα, ἦχος, βαρύς.

Οἱ Γ'δράςσ Κυρίε ἐπδύσονται δικαιοσύλῳ.

ἥ. Ο'τι ὄξελέξατο Κύριος τῷ Σιώρ.

Εὐγγέλιον ἐκ τῆς χτ' Λυκάῳ.

Τῷ καιρῷ ἐκείρῳ ἔφη ὁ Ἰησοῦς ὅτῳ τόπῳ πεδιρῷ, Σ
ὄχλος μαθητῶν αὐτῷ.

Ζήτει Δεκεμβρίῳ ς'.

Κοιρῳρικόρ. Εἰς μηνμόσιωρ αἰώριωρ.

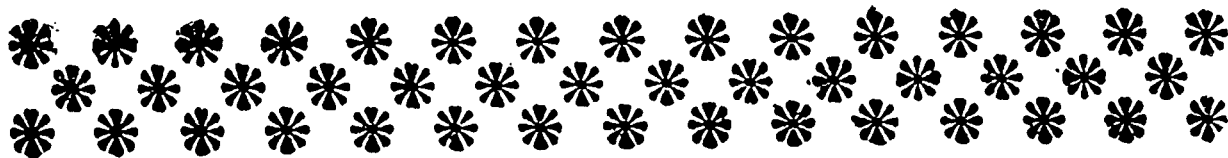
Τ Ε Λ Ο Σ.

Τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγ. Ἀλεξάνδρου ἐνθα καὶ τὸ ἔμβλημα
τοῦ ἐν Βενετίᾳ Τυπογραφείου Ν. Γλυκῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΛΟΓΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΖΗ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΩΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὡς σχετικὸν συμπλήρωμα καὶ πρὸς—ἔστω—καὶ μερικὴν συμπλήρωσιν τοῦ πρὸς τὴν προσφιλῇ γενέτειραν ἐνδιαφέροντός μας, δημοσιεύομεν κατωτέρω ἔξ ἀνεκδότων λόγων τοῦ ἀειμνήστου συμπατριώτου μας Γεωργίου Γαζῆ (1795—1855) γραμματέως τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, τοὺς ὁποίους παραλαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἀνεκδότου χειρογράφου του ἐπιγραφομένου «Λόγοι ὑπὸ Γεωργίου Γαζῆ ἐπιτάφιος καὶ ἐπικήδειος καὶ πανηγυρικός εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος τρισυποστάτου Θεότητος καὶ περὶ μετανοίας καὶ ἑξομολογήσεως καὶ ἐλεημοσύνης», σελ. 64 πυκνογραμμένες σχ. 016X022). Δυστυχῶς εἰς τὸ εἰς χεῖρας μας χειρόγραφον δὲν ἀναφέρονται εἰς πολλοὺς ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεφωνήθησαν. Ἐφ' ὅσον ὁμως οἱ λόγοι οὗτοι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς γενετείρας μας, τοὺς ἀντεγράψαμεν καὶ αὐτοὺς ἵνα οὕτω ὀλοκληρώσωμεν, τὸ κατὰ δύναμιν, τὴν προσπάθειάν μας, εἰς τὴν διελεύκανσιν σκοτεινῶν σημείων τῆς ἱστορίας της.

Διὰ τὴν πατριωτικὴν δρᾶσιν τοῦ Γαζῆ ἐδημοσιεύσαμεν σχετικὴν βιογραφίαν του ὅταν τὸ 1946 ἐξεδώσαμεν εἰς Γ' ἔκδοσιν τὸ γνωστὸν «Τρόπαιον Δελβινακίου», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος συμπατριώτης μας περιγράφει ἐμμέτρως τὰς ἀποπέiras τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς ὑποδούλωσιν τοῦ Δελβινακίου, τὰς μεθόδους πὺν μετήρχετο πρὸς ἀρπαγὴν τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν Δελβινακιωτῶν, προτιμησάντων νὰ ὑποστοῦν ὅλα τὰ μαρτύρια παρὰ νὰ γίνουν τιμάρια τοῦ ἀλλοπίστου τυράννου.

Οἱ δημοσιευόμενοι κατωτέρω λόγοι ἐπρόκειτο ἀρχικῶς νὰ ἐκδοθοῦν παρὰ τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκδόσεως ἐκ μέρους της, τὸ 1964, τοῦ Λεξικοῦ Ἑπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Δυστυχῶς ὁμως, παρὰ τὰ συνεχεῖς ὑποσχέσεις καὶ τὸν προγραμματισμὸν (ἐκδόσεις καὶ τὰ κυκλοφορήσαντα τεύχη τῶν ἑορτῶν τῶν Δωδωναίων θεατρικῶν παραστάσεων) καὶ τὰς διὰ δικαστικοῦ ἀκόμη διαμαρτυρίας μας εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἐκπρόσωπόν της, ἡ ἐκδοσις αὕτη ἀκόμη δένειδε τὸ φῶς, τελικῶς. Ἀπελπισθέντες πλέον διὰ τὴν ἐκ μέρους τῆς Ε.Η.Μ. ἐκδοσιν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Γαζῆ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος Βλαχογιάννης μᾶς ἔλεγεν ὅτι «ἔχει μέσα του μερικὰ διαμάντια», καὶ μετὰ προηγουμένην εἰδοποίησιν ἐκ μέρους μας τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ε.Η.Μ., προβαίνομεν εἰς τὴν ἐκδοσιν, νομίζοντες ὅτι οὕτω ἐκτελοῦμεν ὀφειλόμενον χρέος εἰς τὴν προσφιλῇ γενέτειράν μας καὶ εἰς τὴν Ἑπειρον γενικώτερον.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΘΙΜΟΝ ΓΑΖΗΝ

«Ὅπως ἡ φύσης συνέστησεν, ἡ φύσις καὶ διαλύσῃ»

Τελευτήσαντος ἀνδρὸς βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς γῆς, κρότος μέγας, θρήνος πολὺς, συναγωγὴ λαῶν, καὶ παράταξις ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων συνοδεύουσι, παρέμπει εἰς τὸν τάφον τὸν νεκρόν. Ἀποθνήσκοντος ἀνδρὸς πένητος καὶ ἰδιώτου, παρίσταται γυνὴ καὶ τέκνα, συγγενεῖς του καὶ γνωστοί, μετὰ θρήνων καὶ κλαυ-

Θμῶν ἀσπαζόμενοι τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν, θάπτουσι τὸν νεκρόν. Ἀποδημῶντος δὲ πρὸς κύριον ἱερομονάχου τινὸς καὶ σεβασμίου ἀνδρός, μικρὰ φροντὶς εἰς τοὺς πολλούς, ὀλίγοι οἱ κλαίοντες, καὶ σπάνιοι οἱ ἀπὸ καρδίας στενάζοντες. Καὶ διατὶ τοῦτο, ἄθλιοι καλόγοροι; διότι λέγουσιν ἡρνήθημεν τὸν κόσμον, καὶ τὰ τοῦ κόσμου, καὶ διὰ τοῦτο μισεῖ ἡμᾶς κόσμος. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον βλέπω σήμερον μὲ θαυμασμόν εἰς τὸν προκείμενον νεκρόν, εἰς τὸν πανοσιολογιώτατον λέγω ἀρχιμανδρίτην τοῦτον. Ἀρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, κάτοικοι καὶ πάροικοι τῆς λαμπρᾶς ταύτης πόλεως συνηθροίσθησαν σκυθρωπάζοντες μετὰ συγγενῶν καὶ φίλων διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός τούτου καὶ διατὶ τοῦτο, φίλε Ἀνθιμε Γαζῆ, ἱερομόναχε καὶ ἀρχιμανδρίτα, διότι ἀποστολικῶς εἰπεῖν ἔγινε τοῖς πᾶσι τὸ πᾶν, λέγω, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσει, τὸ πολίτευμά του βέβαια, ἀδελφοί, καὶ τὰ φερσίματά του εἰς τὸν κόσμον κατέστησαν αὐτὸν ἀξιαγάπητον καὶ ἀνθρώποις χρήσιμον καὶ διὰ τοῦτο μὲ λύπην συνήχθημεν σήμερον, μέλλοντες ταύτῃ τῇ ὥρᾳ νὰ χωρισθῶμεν τελευταῖον στερούμενοι τὴν παρρησίαν καὶ φιλίαν του εἰς αἰῶνας, διότι

«Πολλοὶ μὲν οἱ κλητοί, ὀλίγοι δ' ἐκλεκτοί».

Εἰς τοὺς δουλικούς αἰῶνας τῆς Ἑλλάδος, πολλοὶ ἄνδρες ἀπέκτησαν πλοῦτον καὶ δύναμιν, πολλοὶ δὲ παιδεῖαν καὶ δόξαν, ἀλλ' ὀλίγοι ἐχρημάτισαν ἀγαθοποιοὶ τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ αἰμννηστος οὗτος ἀνὴρ, καταγόμενος ἐκ Μηλιῶν τοῦ Πηλίου ὄρους τῆς Θετταλομαγνησίας, ἥτις ὅσον τὸ πάλαι ἐστάθη περίφημος ἀπὸ τὰ ἱστορούμενα λογογράφων καὶ ποιητῶν, ἄλλο τόσον ἐστάθη εὐτυχὴς καὶ εἰς τοὺς τυραννικὸν αἰῶνας τούτους, χαίρουσα ἐν εἰδος ἐλευθερίας καὶ εὐτυχίας διὰ τὴν ἀξιότητα τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ἡ ἀξιότης αὐτοῦ ἐχώρησε περαιτέρω. Ἐφθασε, λέγω, εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς δύο λαμπρὰ ὑποκείμενα, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Μηλιανὴν τῶν κόσμων τῆς ἐπαρχίας τούτης καὶ ἔλαμψαν διὰ τῆς παιδείας, ὡς ἐν ζεῦγος ἀστέρων φαεινῶν, φωτοφοροῦντες ἐν μέσῳ σκότους καὶ νυκτός, ἐξ ὧν ὁ μὲν ζῶν ὡς φθονούμενος σιωπᾶται (φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πάρεστι) ὁ δὲ ἀποθανὼν δεδικαίωται καὶ ἦν οὗτος ὁ μακαρίτης Ἀνθιμος Γαζῆς, ὅστις γεννηθεὶς ἀπὸ γονεὺς καλοὺς καὶ τιμίους καὶ ἀνατραφεὶς ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ ρητόν, εὐηγγελίσθη μὲν καὶ ἐπροτίμησε τὸν ἱερὸν μοναχικὸν βίον, δὲν κατεκλείσθη ὅμως εἰς τὰς μονάς, οὔτε εἰς τὰ σπήλαια κατέφυγεν τῆς ἐρήμου, οὔτε εἰς τὰς ὁπὰς τῆς γῆς, διὰ νὰ κατασταθῇ μόνον ἑαυτῷ χρήσιμος καὶ ἡ ἀξιότης του καὶ ἡ παιδεία νὰ γίνῃ ἀνωφελὴς καὶ μάταιος καὶ ἀντιβαίνουσα ἴσως εἰς τὴν φωνὴν καὶ παραβολὴν τοῦ Εὐαγγελίου λέγουσαν «οὐ καλοῦσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸ μόδιον, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπη πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ...» καὶ τούτων ἕνεκεν αὐτὸς ὁ μακαρίως φωτισμένος ἀπὸ τὸ ἄσβεστον φῶς τῆς παιδείας καὶ φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς φιλομαθείας περιῆλθε τόπους μακρυνούς, συνανέστραφη μὲ ἄνδρας σοφοὺς, ἐστόλισε τὸ λογικόν του μὲ προτερήματα ἀξιοζήλευτα καὶ ἐν συντόμῳ ἐκέρδισε τὴν πλουταρχικὴν καὶ σίμμικτον φιλοσοφίαν πολιτευόμενος προσφυῶς τοῖς ἀνθρώποις. Ἀπλοῦς τοῖς ἀπλοῖς, σοφὸς τοῖς σοφοῖς καὶ ἐκκλησιαστικὸς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γέγονε, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσω», μὲ ὅλον ὅτι εὔρηκε τὰ ἀγαθὰ του εἰς πολλοὺς τόπους, μὲ ὅλον ὅτι ἐπροβιβάσθη εἰς βαθμὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ὠνομάσθη ἀρχων τῆς μάνδρας τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἐπιφορτισμένος μὲ βάρη ἐκκλησιαστικά, δὲν ὤκνυσε μ' ὅλον τοῦτο, οὔτε ἐδειλίασε νὰ ἐπιχρισθῇ καὶ νὰ κατορθώσῃ καὶ ἄλλα πράγματα, διαμένοντα αἰωνίως εἰς τοὺς ναοὺς τῆς ἀθανασίας. Διότι γνωρίσας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅσον γίνεται λογικὸς, τοσοῦτον ἐγγίζει εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εὐαρέσκειαν θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις. Ἐτρεχεν ὡς διψῶσα ἔλαφος εἰς τὰς σπουδάς, ἡγάπα τὰς τῶν σοφῶν συναναστροφὰς ὑπὲρ χρυσίων καὶ λίθων τίμιον καὶ ἀπάνθιζε τὰ χρήσιμα ἐξ αὐτῶν ὡς μέλισσα. Καὶ οὕτω πλουτίσας

τὸν νοῦν του καὶ καρπίσας καρπὸν χαρίτων, ἔστρεψε τὰ ὄμματά του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδὼν σκότος μέγα εἰς τὰ σχολεῖα καὶ λογικὰ ἐργαστήρια τῆς βελτιώσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁμογενῶν του, ἤρχισε νὰ ὀργανίξῃ συνεισφοράς πλουσίων, οἰκοδομὰς σχολείων καὶ ἐκδόσεως βιβλίων πολλῶν καὶ ἀξιολόγων ἐξ ὧν τὸ πρῶτιστον εἶναι τὰ λεξικά, τὸ ἐγκόλπιον τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, τὸ κατόρθωμα τοῦ μακαρίτου τούτου Ἀνθίμου Γαζῆ. Ἀλλὰ δὲν ἔφθασε τοῦτο, ἐπιχειρίζετο ἄλλο μεγαλύτερον. Ἐνώνεται μὲ τὸν συμπατριώτην του τὸν σοφολογιώτατον Κύριον Γρηγόριον Κωνσταντῶν, ἀνεγείρουσι σχολεῖον εἰς ταῖς Μηλιαῖς, τὸ προικίζουσι μὲ μίαν περφημον ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην, οἷα δὲν ἐλπίζω νὰ ὑπῆρξεν εἰς κανὲν ἄλλο σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο κατορθώσαντες, ἐκατέβησαν ἐκ Βιέννης μόνοι τους, ὡς ἄλλοι Πλάτωνες εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἦλθον νὰ μεταδώσωσιν εἰς τὴν νεολαίαν τῆς φίλης πατρίδος των τὰ φῶτα τῆς παιδείας των καὶ νὰ βάλωσιν εἰς πρᾶξιν τὰ ὅσα μὲ λόγον συνεβούλευον καὶ ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους «ὅς δι' ἂν ποιήσῃ, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῷ Βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν». Ἀλλὰ μὲ ὅλον ὅτι ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἄρης μὲ τὸ πῦρ καὶ μὲ τὴν μάχαιραν ἐρήμωσε καὶ κατεδάφισε καὶ πατρίδα καὶ σχολεῖα καὶ ἀνέτρεψε τὸ πᾶν, ὁ μακαρίτης ὁμῶς γενναιοψυχῶν καθ' ὅλων τῶν ἐναντίων περιστατικῶν, ἔδραμεν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ μεθέξῃ καὶ αὐτός. Ἡγωνίσθη ὅσον ἡδύνατο ὁμοῦ μὲ τοὺς ὁμογενεῖς του, καὶ ἔπια τὰ ἐπτὰ πικρὰ ποτήρια τῶν ἐπτὰ ἐτῶν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀφοῦ εἶδε μετὰ τὴν ἐπταετίαν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ φανεράν γενομένην ἐν ἡμῖν, ἐχάρη ἐκ ψυχῆς καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν. Ἀλλ' ὡς ἀφιερωμένος τῷ θεῷ καὶ γέρων, ἦλθεν ἡ ὥρα καὶ ἐδιωρίσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβῇ καθαρὸς καὶ πλυμένος ἀπὸ τοὺς λεκέδες τῆς ἀνθρωπίνου ἀμαρτίας, καὶ ἐνδεδυμένος μὲ τὸ λαμπρὸν ἔνδυμα τῆς μετάνοίας καὶ ἐξομολογήσεως, ἔλαβε τὴν τοῦ Ἰῶβ πολυχρόνιον ἀσθένειαν, οὐχὶ πρὸς θάνατον ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, διότι ἴσως ὡς ἄνθρωπος ἡμαρτεν ὑπὲρ τὸ δέον, ἀλλ' ὁ φιλόανθρωπος θεός, μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, παρέμεινεν αὐτόν, καὶ τῷ ἔδωκε τὴν ἀσθένειαν ὡς σκόλωπα τῷ σαρκί, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται καὶ ἵνα συνέλθῃ καὶ σωφρονισθῇ (παιδεύει κύριος ὁν ἀγαπᾷ) καὶ διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ ἐτοιμασθῇ. Ὅθεν ἀφοῦ μὲ πόνους καὶ μὲ δάκρυα καθ' ἡμέραν ἐδέετο τοῦ Θεοῦ νὰ κάμῃ τὸ ἔλεός του ἐπ' αὐτόν, ἐξομολογηθεὶς κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας, ἔλαβε καὶ τὴν τοῦ Ὑψίστου διαταγὴν τῆς μεταβάσεως καὶ παραδούς τὸ πνεῦμα μετέβη σήμερον δедικαιωμένος εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Εἶπα δедικαιωμένος, διότι λέγει εἰς κάποιον μέρος ἡ Ἐκκλησία «... ἐκεῖ καὶ κρινῶ σε». Τὸν εὔρε τὸν μακαρίτην ὁ θάνατος ἐν μετάνοιᾳ καὶ ἐξομολογήσει. Τίς ἀμφιβάλλει ὅτι δὲν ἐδικαιώθη; τοῦτο δὲ τὸ βεβαιούμεθα μᾶλλον ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις, ὅπου ἀναστενάξας ὁ τελώνης ἐκ ψυχῆς καὶ εἰπὼν «ὁ Θεὸς ἡλάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ» ἐδικαιώθη, ὁ ἐστὶν ἔλαβε τὴν δικαίαν συγχώρησιν, καὶ τὴν μετὰ δικαίων ἀνάπαυσιν «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δедικαιωμένος». Ἀρά γε δὲν ἀναστενάξε καὶ ὁ μακαρίτης Ἀνθίμος Γαζῆς ὡς ὁ Τελώνης; καὶ στενάξας δὲν ἐδικαιώθη; Τοῦ τελώνου τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ θεὸς καὶ τοῦ Ἀνθίμου ὄχι; μὴ γένοιτο. Ἀκούσατε λοιπὸν ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθαι πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. Εἰς ἐσᾶς φωνάζω προφητικῶς καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀποθανόντα, διότι ὁ ἀποθανὼν δедικαίωται. Εἰς ἐσᾶς τοὺς χριστιανούς λέγω, ὧν τὴν καρδίαν πεπώρωκεν ἡ ἀμαρτία. Φοβήθητε τὸν Θεόν! συνέλθετε καὶ σωφρονισθῆτε, μετανοήσατε καὶ συγχωρεῖσθε καὶ ποτὲ μὴν ἀπελπίζεσθε, ὅσας ἀμαρτίας καὶ ἂν ἔχητε διότι «πολλοὶ μοναὶ εἰσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου», μὴ σᾶς πλανᾷ ἡ τρυφή καὶ ἡ κενοδοξία τοῦ κόσμου τούτου καὶ νομίζετε ὅτι θὰ ζήσετε ὡς ἀθάνατοι. Ἦξευρε, ἄνθρωπε, ὅτι εἶσαι ἓνας μουσαφῆρης ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὄχι κάτοικος, διότι ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι ἡ μετὰ θάνατον καὶ ὄχι ἡ παροῦσα, καὶ τοῦτο πίστευσέ το,

ἂν εἶσαι χριστιανός, ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον λέγοντα «τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν Οὐρανοῖς ὑπάρχει. Ἄν εἶσαι ἄθρησκος, ἀκουσον τὸν προφητάνακα Δαβὶδ λέγοντα «πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῇ». Ἄν εἶσαι ἄνθρωπος καὶ εἰδωλολάτρης, ἤκουσας τὸν Εὐριπίδην λέγοντα «τίς γὰρ ὅλως οἶδεν εἰς τὸ καταθανεῖν ἐστὶ βίος... ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἔλθομεν». Πολλοὶ τῶν φιλοσόφων ἐπραγματεύθησαν περὶ ἀταραξίας τῆς ψυχῆς, καὶ πῶς ἂν τις ἀλύπως διάγοι, ἀλλ' οὗτος ὁ μακαρίτης τὸ ἔβαλεν εἰς πρᾶξιν καὶ ἔζη πάντοτε μὲ ἱλαρὸν πρόσωπον καὶ διάθεσιν ἀτάραχον, διότι ἢ καλῶς ἢ κακῶς ἐπάσχε, πάντοτε μὲ φαιδρὸν πρόσωπον ἦν καὶ κακὸν ἢ βλάσφημον λόγον ποτὲ δὲν εὐγαζεν ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἦν δὲ μεταδοτικὸς καὶ ἐλεύθερος εὐεργετικὸς καὶ ἐλεήμων, φιλότιμος καὶ φιλελεύθερος καὶ ἐκ τούτου τινες ἴσως φιλοκατήγοροι ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἱεροκατήγοροι κατηγόρησαν αὐτοῦ ἄσωτίαν, πρὸς οὓς ἀπολογούμεθα κατὰ χρέος. Ἄνθρωπε ἐτοιμοκατήγορε, πῶς κατηγορεῖς αὐτὸν ἂν σὺ ὁ κατηγορῶν ἦσαι ἄθρησκος καὶ ἐπικούρειος αὐτὸς κατὰ σὲ οὐδὲν ἥμαρτεν εἰς τὴν φύσιν, ζῶν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας του. Ἄν ὁμως ἦσαι χριστιανός δὲν ἤκουσες ποτε τὸ ρητὸν λέγον «μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε» διότι «οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὡς ζήσεται καὶ οὐχ ἁμαρτήσῃ» ἢ τίς σὲ κατέστησε κριτὴν ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων; ἢ τίς εἰ ὁ κάνων ἀλλότριον ἰκέτην; ἔπειτα τὸ κάρφος τοῦ ἀδελφοῦ σου βλέπεις καὶ τὴν σαυτοῦ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, οἱ τὸν κώνωπα διυλίζοντες καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες.

Ἐὰν δὲ ἔλθωμεν, σεβαστὸν ἀκροατήριον, εἰς σύγκρισιν τοῦ μακαρίτου τούτου, θέλομεν ἀπαντήσῃ καὶ ἐδῶ δυσκολίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν (διότι ἄπαγε τῆς κατηγορίας) ἔχομεν εὐτυχῶς πολλοὺς σεβασμίους γέροντες ἱερομονάχους, πολλοὺς πατέρας, πολλοὺς ἀρχιμανδρίτας καὶ ἡγουμένους, πολλοὺς κρασπεδοφόρους, ἀλλὰ τίς φερέγγυος; τιν' ἀντιτάξω τούτῳ; ὅθεν ἀναγκαίως πρέπει νὰ κατατάξωμεν αὐτὸν εἰς τὸν χορὸν τῶν διαπρεφάντων ποτὲ διδασκάλων καὶ ἀρχιερέων, Εὐγενίου τοῦ μεγάλου καὶ Νικηφόρου Θεοτόκη τῶν Κερκυραίων, Μελετίου τοῦ γεωγράφου, καὶ τοῦ πάλαι Συνεσίου ἐπισκόπου Κυρήνης.

Ἄλλ' ὁ μὲν Συνέσιος ἔγινεν οἶος, ὁρμώμενος ἐκ πατρίδος ἐλευθέρας, ἐκ πατρίδος εὐνομουμένης, ἐκ πατρίδος πεφωτισμένης, καὶ ἐκ Βασιλείου Ἑλληνικοῦ, οὗτος δέ, τί ἂν εἴποι τις; ὡς πικρὸν τὸ δούλειον ἡμαρ; ποῦ Ἑλλάς! ποῦ Πατρίς! ποῦ νόμοι καὶ δικαιοσύνη! ποῦ φιλόσοφοι καὶ σχολεῖα; ἅπαντα εἰς τῶν σουλτάνων τὰς χεῖρας, εἰς τὴν δουλείαν τῆς οὐσίας, εἰς τὴν τυραννίαν τῆς Τουρκίας καὶ εἰς τοῦ σκότους τὴν ἐξουσίαν. Εἰς τοιαύτην λοιπὸν ἀθλίαν κατάστασιν πατρίδος νὰ γεννηθῇ τις νὰ καλιανατρέφῃ, νὰ σπουδάζῃ, νὰ φιλοσοφῇ, νὰ ἀνεγείρῃ σχολεῖα, νὰ συνάξῃ βιβλιοθήκας, νὰ συσταίνῃ σχεδὸν Ἀκαδημίας, νὰ διδάσκῃ καὶ μόνος, καὶ νὰ δαδουχῇ εἰς τὸ σκότος καταφρονῶν πάντα κίνδυνον ὡς ὁ μακαρίτης Ἀνθιμος Γαζῆς, δὲν εἶναι ἄνθρωπος ὑπὲρ ἄνθρωπον ὁ τοιοῦτος; Ἄν οἱ ἄνθρωποι τὸ σιωπήσουν, οἱ λίθοι κεκραῶνται.

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα λέγοντος ἐμοῦ καὶ ἀκουόντων ὑμῶν, ὦ ἱερὰ καὶ σεβαστὴ δμήγυρις, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δῶμεν τῷ θανόντι τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν καὶ τὴν ἀπὸ καρδίας συγχώρησιν (ὁ Θεὸς συγχωρῆσαι! ὁ Θεὸς συγχωρῆσαι! ὁ Θεὸς συγχωρῆσαι!), ἕκαστος εἰς ἴδια σκορπισθῶμεν καὶ αὐτὸν μόνον ἀφῶμεν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ ἐλέους καὶ οἰκτιρμοῦ τάξῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν κόλποις Ἀβραάμ! Ἰσαάκ! καὶ Ἰακώβ! ἔνθα καὶ ἡμᾶς ἅπαντας ἀξιῶσαι! γένοιτο.

Συνετέθη δὲ ὑπὸ Γεωργίου Γαζῆ Δελβινακιώτου ἐπίγραμμα

Ἀνθιμος ἄνθος ἐὼν Γαζῆς
χων Ἑλλάδι γῆν κλέος.

κεῖται τῇδε θανών, μέγ' ἔ-

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

Εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν τῷ μοναστηρίῳ Πέπελης⁽¹⁾ συν-
τεθείς τε καὶ ἐκφωνηθείς ὑπὸ Γεωργίου Γαζῆ Δελβινακιώτου

Παναγία τριάς, Ἐλέησον ἡμᾶς! Κύριε ἰλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Δέσποτα συγχώρησον τὰς ἀνομίας ἡμῶν! ἅγιε ἐπίσκεψε καὶ ἴασε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου Κύριε ἐλέησον..... Κύριε τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου τὴν αἴνεσίν σου. Ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου Σιών καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου, ἰδοὺ γὰρ (λέξις δυσανάγνωστος) θεοφεγγεῖς ὡς φωστῆρες ἐκ δυσμῶν καὶ βορᾶ καὶ θαλάσσης, καὶ ἐνώση τὰ τέκνα σου, ἐν σοὶ εὐλογοῦντα Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

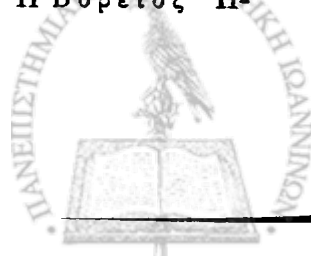
Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ ποιμένες τῶν λογικῶν προβάτων, ἄρχοντες εὐγενεῖς καὶ τίμιοι ἀδελφοί, τέκνα τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ πλήρωμα λαμπρὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ἅγιός καὶ συνάγων ἡμᾶς ἐτησίως εἰς τὴν σεβαστὴν τούτην ὁμήγυριν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅπου σκιρτᾷ καὶ χαίρεται ἡ ψυχὴ μου, βλέπουσα τὴν προθυμίαν σας, καὶ τὸ πλῆθος τοῦ Ἰσραηλητικοῦ λαοῦ, τὸ ὅποιον συνήχθη σήμερον ἐνταῦθα, διὰ τὴν δοξολογήσῃ τὸν Δημιουργόν, τὴν τρισυπόστατον, λέγω, καὶ ἁγίαν Τριάδα. Ἐννοῶν ὅμως τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐορτῆς καὶ τὴν ἀνικανότητά μου εἰς τὸ ἐννοεῖν καὶ λέγω περὶ αὐτῆς, ὅλους (λέξις δυσανάγνωστος) καὶ τρέμω ὑπὸ τοῦ φόβου, θέλων νὰ ὑμνήσω καὶ νὰ πρραστήσω ἔμπροσθέν σας μὲ γλῶσσαν ἀνθρώπινον, Ἐκεῖνον ὅπου πᾶσα ἡ κτίσις δὲν ἰσχύει. Ἐκεῖνον ὅπου αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις λατρεύουσιν φόβῳ, τὰ πολυόμματα χειροβεῖμ περιίστανται τρόμῳ. Ἐκεῖνον, λέγω, ὅπου σήμερον διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐξέπληξε τὸν κόσμον, καὶ ἐθάμβωσε τὴν οἰκουμένην ὅλην, καταστήσας τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους πανσόφους, καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ νὰ μάθουν καὶ νὰ ὁμιλοῦν ὅλας τὰς γλῶσσας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς διαλέκτους τῆς οἰκουμένης. Θαῦμα θαυμάτων, τὸ ὅποιον δὲν δύναται εὐκόλῃ νὰ τὸ χωρέσῃ νοῦς ἀνθρώπινος, διότι σήμερον τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐτελειοποίησε. Σήμερον, τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀμαθεῖς, τοὺς ἔκαμε γραμματισμένους καὶ σοφοὺς. Σήμερον τοὺς ψαράδες τοὺς κατέστησε θεολόγους. Σήμερον κατήσχυνε τοὺς φαντασμένους καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου τούτου. Σήμερον ἐκρήμνησε καὶ κατήργησεν ὅλην τὴν δύναμιν τῶν δυνατῶν, καὶ ὅλην τὴν ἰσχύϊν τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τούτου.

«Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τὰ σοφὰ καταισχύνῃ καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο, ἵνα τὰ ἰσχυρὰ καταργήσῃ».

Αὐτὰ προῖδὼν καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν φωνάζει, λέγων καὶ ὀνομάζων τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν μηδὲν καὶ τὴν μάθησιν τῶν μαθηματικῶν τοῦ κόσμου τούτου τιποτένιαν. «τῶν γὰρ τις ἢ τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ὑπὸ σοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται». Μὴ καυχάσθω λοιπὸν ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδ' ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω, λέγει ὁ Ἀπόστολος, διότι καὶ ὁ πλούσιος μὲ ἀπόφασιν θεοῦ γίνεται πλούσιος, καὶ ὁ σοφὸς μὲ τὴν εὐδοκίαν θεοῦ γίνεται σοφός, καὶ ὁ ἱερεὺς μὲ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, καὶ ὅλα ἄνωθεν χαρίζονται καὶ δίδονται «πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον».

Κατὰ κακὴν τύχην ὁμοῦ ἐκαυχήθησαν καὶ ἐφαντάσθησαν μίαν φορὰν οἱ ἄν-

Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Δ. Εὐαγγελίδην, ἡ μονὴ τῆς Πέπελης, ἀρχαιότατα ὑπάρχουσα, ἀν-
οικοδομήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ αἰῶνος καὶ εἶναι ἀπὸ τὰς σπουδαιότητας τῆς Ἡπείρου,
διὰ τὴν μεγάλην ἐμπορικὴν πανήγυριν ποὺ τελεῖται ἐκεῖ κατὰ τὸν Μάϊον. Ἡ Βόρειος Ἡ-
πειρος, Ἀθήναι 1919 σελ. 107).

47

Θρωποι, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Νῶε, ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ ἠθέλησαν νὰ κτί-
σουν μίαν πόλιν μὲ τειχόκαστρον ὑψηλὸν ἕως τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ μὴ δυνηθῇ ὁ
παντοδύναμος θεὸς νὰ τοὺς μεταπνίξῃ, καὶ εἶπον: «Δεῦτε οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς
πόλιν καὶ πύργον οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ», ἀλλ' ὁ θεὸς διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴν
ἀπιστίαν τοὺς, νὰ θεατρίσῃ τὴν μωρίαν καὶ τρέλλαν τοὺς καὶ νὰ παιδεύσῃ τὴν ἑω-
σφορικὴν τοὺς φαντασίαν καὶ ἔπαρσιν, τοὺς ἐσύγχισε καὶ ἐχάλασε τὴν γλῶσσαν
τοὺς, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ μὴ καταλαβαίνῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τί λέγει, καὶ νὰ μὴν
ἡξεύρουν τί κάμνουν. "Οθεν παύσαντες ἀπὸ τὸ κτίσιμον τῆς πυργοποιίας, ἐσκορπί-
σθησαν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἐξ οὗ ἔγιναν αἱ ἀρχαὶ τῶν ἐθνῶν καὶ αἱ πολλὰ
γλῶσαι τοῦ κόσμου, καὶ εἶπε κύριος «Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ τὴν
γλῶσσαν αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλημίου, καὶ διέσπα-
σεν αὐτοὺς Κύριος ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς καὶ παύσαντες οἰκοδο-
μοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον» (Γένν. κεφ. ια').

Μετὰ δὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν κατακλυ-
σμόν, τὴν εἰσβολὴν καὶ ἔξωσιν λέγω τοῦ τυραννοῦντος τὸν κόσμον πονηροῦ διαβό-
λου (νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω), ἐταπεινώθησαν οἱ ἄν-
θρωποι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ ὥσάν σήμερον εἶδον οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἔθνη ὅλα
εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸ ἐναντίον θαῦμα τῆς Πυργοποιίας. Οἱ ἀπόστολοι ἄνθρωποι,
ὄντες, ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ὠμίλησαν παρα-
δόξως ὅλας τὰς γλώσσας τῆς πυργοποιίας καὶ ὅλας τὰς διαλέκτους τῶν ἐθνῶν τοῦ
κόσμου. «Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλοῦντες ἐτέ-
ρας γλώσσας, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι (πράξεων τῶν Ἀπο-
στόλων Κεφ. Βον). Τῷ ὄντι μέγας εἰ Κύριε, καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς
λόγος ἐξαρκέσῃ πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασιῶν σου! Πλὴν ἐπειδὴ ἡ χάρις σου Κύριε,
πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦ καὶ χωρὶς σου, οὐδὲν
δυνάμεθα ποιεῖν, ἀξίωσόν με ἐνώπιον τοῦ παριστώτος λαοῦ σου τούτου, διὰ νὰ εἰπῶ
ὅσα ἠκούσαμεν καὶ ἐγνομεν περὶ σοῦ, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν.

Ἐάν τις ἐξετάσῃ καλῶς, ὃ εὐσεβεῖς ἀκροαταί, αὐτὸς εὐκολα θέλει ἰδῆν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος (Γενέσ. κεφ. α'). Ἐὰν δὲ ἐξετάσωμεν καὶ περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν» (Ἰωάννης κεφ. Αὐν). Καὶ Δαβὶδ πάλιν λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ «εἶπεν ὁ κύριος κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου» καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς «Υἱός μου εἰ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε». Ἀλλὰ μήπως ἔχομεν μόνον ἐκκλησιαστικὰς ἀποδείξεις περὶ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος; ὕχι, ἔχομεν καὶ ἐξωτερικάς, διὰ βεβαίωσιν τετραγωνικὴν τῶν ὀρθοδόξων, καὶ δι' ἑλεγχον τῆς μωρίας τῶν δυσπίστων καὶ κακοδόξων.

Ἡ Σιβύλλα 1784 χρόνια πρὶν χριστοῦ ἐπροκήρυξε περὶ θεοῦ πολλά, μετὰ δὲ ταύτην ὁ Ὅρφεὺς ποιητὴς τῆς Θράκης, ὑπὲρ τὰ 1200 χρόνια καὶ αὐτὸς πρὶν χριστοῦ, ἐκήρυξεν εἰς ἓνα τοῦ ποίημα τὸν ἀληθινὸν θεὸν καὶ πατέρα λέγων: «Μοῦ-
νον κόσμιο ἄνακτα αὐτογενῆς, πάντα τέθνηκε».

Ὁμοίως καὶ ὁ Πυθαγόρας, Σωκράτης, Πλάτων κ. τ. λ. Σοφοκλῆς ὅμως ὁ Ἀθηναῖος, τραγικὸς ποιητὴς 400 χρόνους πρὸ Χριστοῦ ζῶν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰδωλολατρείας ὑπάρχων, ἐτόλμησε καὶ ἐκήρυξεν ἔμπροσθεν εἰς τοὺς λαὸν μίαν του τραγωδίαν οὕτω περὶ θεοῦ..

ἥς ταῖς ἀληθείαισιν, ἥς ἐστι θεὸς
ὃς οὐρανὸν τε ἔταξεν καὶ γαλᾶν μακρὰν

Καὶ ταῦτα ἐξωτερικῶς περὶ τοῦ πατρός. Ἄς ἴδωμεν δὲ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ. Αὐγουστος ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης, 40 χρόνους πρὶν Χριστοῦ, ἠθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ μάθῃ ποῖος ἐμελλε νὰ βασιλεύσῃ ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ἡ δὲ Πυθία τοῦ ἀπεκρίθη περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτω :

*«Παῖς ἐβραῖος κέλεται με θεοῖς μακάρισιν ἀνάσσειν
τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν, καὶ αἶδην αὖθις ἰκέσθαι,
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.*

7ος Εἰς μαντεῖον πάλιν τῆς Ἀφρικῆς, ἐρωτηθὲν ὑπὸ Θούλητος, ἐνὸς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ἂν ἠμπόρεσε κανεῖς, πρὸ τῆς βασιλείας του, νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἡ ὕστερα ἀπ' αὐτόν, θὰ ἠμπορέσῃ ἄλλος, τὸ μαντεῖον τοῦ ἀπεκρίθη οὕτω :

*Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ
σύμφυτα πάντα καὶ εὐθυμον εἰς ἓν ἰόντα, οὗ κράτος αἰώνων.*

8ος Ἐκ τούτου λοιπὸν ἀποδεικνύεται φανερά καὶ ἀρκετὰ ὁ πατήρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡ ὁμούσιος καὶ ἀδιαίρετος ἁγία Τριάς. Ἐκτὸς ὅμως τούτων τῶν ἀποδείξεων, πολλοὶ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων γινώσκοντες τὴν μονάδα ἀρχὴν παντὸς ὕλικου σώματος εἰς τὸ πᾶν, ἐδόξασαν καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς μονάδος μονάδα, γνωρίσαντες ἐκ τοῦ ποιητοῦ τὸν ποιητὴν, καὶ ἐκ τοῦ πλάστου τὸν πλάστην. Οἱ Αἰγύπτιοι ὅμως καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων παρατηροῦντες ὅτι κάθε πρᾶγμα ἔχει ἀρχὴν, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν, ἥτοι γέννεσιν, ζωὴν καὶ θάνατον ἢ ἀλλοίωσιν, καὶ ὅτι κάθε πρᾶγμα ὁποῦ ἔχει ἀρχὴν, ἔπεται ἀναγκαίως νὰ ἔχῃ καὶ τέλος, καὶ ἐν πρᾶγμα ὁποῦ ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος, ἔχει καὶ μεσότητα, καθὼς μία γραμμὴ διηρημένη εἰς τρία σημεῖα ἐξ ἴσου ἀλλήλων ἀπέχοντα. Ἐπαρακινήθησαν ἐκ τούτου καὶ ἐπαράσταινον τὸν κόσμον τοῦτον δηλ. τὴν ἀρχὴν τοῦ παντός, τὴν μεσότητα καὶ τὸ τέλος, μὲ τρεῖς γραμμάς ἰσομεγέθεις, ἐκ δὲ τῶν γραμμῶν τούτων κάμνοντες συμπερασμόν, ὅτι ἐπειδὴ τὸ δημιούργημα τοῦ παντός ἔχει ἀρχὴν, μεσότητα καὶ τέλος, δῆλον ὅτι ὁ δημιουργήσας αὐτό, εἶναι τρισυπόστατος καὶ ὁμοούσιος, ὡς αἱ τρεῖς γραμμαί. Ὅθεν ποιήσαντες τρίγωνον γεωμετρικὸν ἐδόξαζον καὶ παρέστηνον δι' αὐτοῦ τὴν ἁγίαν τριάδα ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ, ἀναρχον ὅμως καὶ ἀτελεύτητον, διότι κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ πρωτότυπον εἶναι ἀνώτερον τοῦ παραγώγου ἢ γουν ἐὰν τὸ δημιούργημα ἔχῃ ἀρχὴν, ὁ δημιουργὸς εἶναι ἀναρχος, ἐὰν ἡ ἢ κτίσις ἔχῃ τέλος, ὁ κτίστης βέβαια εἶναι ἀτελεύτητος, ἀλλέως ποτὲ δὲν ἠμπορεῖ ἐν ἀτελὲς νὰ κάμῃ ἄλλο τέλειον.

Μεταβαίνοντες δὲ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὴν παλαιὰν διαθήκην, φέρομεν μάρτυρα τὸν ἴδιον θεόν, ὅστις εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου θέλων νὰ φανερώσῃ τὴν τριαδικὴν του ὑπαρξίν, ἰδὲν εἶπε «ποιήσω ἄνθρωπον», ἀλλὰ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθομοίωσιν (γεν. κεφ. α)». Καὶ ἔτι πλεον, διὰ νὰ νὰ δειχθῇ πραγματικῶς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς τρισυπόστατος καὶ τριαδικός, ἦλθε καὶ ἐφανερώθη εἰς τὸν Ἀβραάμ ἐν σχήματι τριῶν ἀνδρῶν «ὦφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ Δρυϊ τῇ (λέξεις δυσανάγνωστος) ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες ἐστήκεσαν ἐπάνω αὐτοῦ καὶ προσεκύνησαν ἐπὶ τὴν γῆν (γενεσ. κεφ. 18ον). Ἐὰν δὲ ἐλθωμεν καὶ εἰς τὴν νέαν διαθήκην, βλέπομεν πάλιν εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ σωτῆρος, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ὅτι ἐδείχθη ὁ μὲν πατήρ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ δὲ υἱὸς ἐν τῇ γῇ, τὸ δὲ πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰ ἐπ' αὐτόν καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, «σὺ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ ἡὺδόκησα». Πάλιν ὁ Ἰησοῦς μετεμορφώθη ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐν τῷ ὄρει τοῦ Θαβώρ, δείξας ἡμῖν τὴν τριαδικὴν του θεότητα. Ἀγγελικὴν γλῶσσαν, ἔπρεπε βέβαια νὰ ἔχω, διὰ νὰ παραστήσω τὸν Κύριον τῶν Κυρίων καὶ τὸν Βασι-

λέα τῶν Βασιλέων καὶ ὄχι ἀνθρώπινον, διότι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά του ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ὅθεν ὅσα καὶ ἂν εἴπω, τίποτε δὲν λέγω, διότι «μέγας εἰ σὺ κύριε καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασιῶν σου», ἐγὼ δὲ εἰμι σκῶληξ καὶ ἄνθρωπος, καθότι, ἐὰν τολμήσῃ τις, ἀδελφοί νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ παλάτι ἐνὸς Βασιλέως ἐπιγείου, ἐνὸς ἀνθρώπου ὁμοιοπαθοῦς λέγω, καὶ νὰ σταθῇ ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου του, συστέλλεται καὶ τρέμει, πόσω μᾶλλον πρέπει νὰ τρέμῃ πᾶσα σὰρξ ἐναντίον Κυρίου, καὶ μάλιστα ἐγὼ ὅστις ἐτόλμησα καὶ νὰ ὁμιλήσω μέσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνώπιον τῆς μεγαλοσύνης τοῦ ὑψίστου καὶ τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων ἢ πῶς ἄρα γε στοχαζόμεθα τὸν ναὸν τοῦτον εἰς τὸν ὁποῖον εἴμεθα συνηγμένοι σήμερον; Οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' οἶκος Θεοῦ, λέγει ἡ θεία γραφὴ καὶ ὁ ἡγαπημένος τοῦ Θεοῦ, διότι καθὼς ὁ σοφὸς Σολομὼν ἐκλεχθεὶς ἐδιορίσθη παρὰ Θεοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οὕτως ἐφωτίσθη καὶ ὠδηγήθη παρὰ κυρίου παντοκράτορος καὶ ἐκεῖνος ὅστις πρῶτος ἐθεμελίωσε τὸ μοναστήριον τοῦτο, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ οἶκον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Καθὼς προσηυχήθη εἰς τὰ ἐγκαίνια ὁ σοφὸς Σολομὼν διὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ναοῦ ἐκείνου τῆς Ἱερουσαλήμ, οὕτω προσηυχήθη καὶ ἐδῶ ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ ἱερακλήτου τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ναοῦ τούτου. Καθὼς ἤκουσε τὴν προσευχὴν τοῦ Σολομῶντος ὁ θεός, ἤκουσε καὶ τὴν τοῦ ἀρχιερέως, καθὼς ἡγίασε τὸν ναὸν ἐκεῖνον, ἡγίασε καὶ τοῦτον «Ἡκουσα τῆς φωνῆς τῆς προσευχῆς σου καὶ τῆς δεήσεως ἣν ἐδεήθης ἐνώπιόν μου πεποίηκά σοι κατὰ πᾶσαν τὴν προσευχὴν σου, ἡγίασα τὸν οἶκον τοῦτον, ὃν ὠκοδόμησας τοῦ δέεσθαι τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἔσονται οἱ ὀφθαλμοί μου, καὶ ἡ καρδιά μου ἐκεῖ πάσης τῆς ἡμέρας» (Βασιλειῶν γης κεφ. θ).

Μακάριος λοιπόν, ἀδελφοί, καὶ καλότυχος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὁποῦ ἀξιῶνεται παρὰ Θεοῦ, νὰ κτίζῃ τοιαύτας ἐκκλησίας, καὶ ἱερὰ μοναστήρια καὶ μάλιστα εἰς δόξαν τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου ἁγίας Τριάδος, τῆς ὁποίας τὴν προσκύνησιν καὶ ἑορτὴν ἐκτελοῦμεν σήμερον ἐνδόξως εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον φαίνεται τῷ ὄντι ὅτι ἐκτίσθη κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ καὶ προσταγὴν. Διότι ὅσον εἶναι πτωχὸν ἀπὸ ὑποστατικὰ καὶ γρόσια, τόσον εἶναι πλούσιον ἀπὸ τὴν εὐλογίαν κυρίου καὶ ἔλεος ὅπου τὸ κατατρέχουν οἱ ἐχθροὶ καὶ τὸ βλασφημοῦν οἱ ἀσεβεῖς, τόσον πληθαίνουν τὰ θαύματά του καὶ ἐνισχύονται οἱ εὐσεβεῖς. Ὅσον τὸ μισεῖ ὁ πονηρὸς ἐχθρός, τόσον τὸ ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Ὅσον τὸ φθονεῖ ὁ φθονερός, τόσον τὸ εὐλογεῖ ὁ Θεός καὶ τὸ χαίρεται ὁ Ὀρθόδοξος χριστιανός. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ λόγου ἦναι ἡ καθημερινὴ καταφυγὴ τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ χάρις καὶ ἱσχύς ὅπου γίνεται εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Τὸ σέβας καὶ ἡ ψυχικὴ ἀφιέρωσις ὅπου ἔχουν εἰς αὐτὸ ὅλοι οἱ λαοὶ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν καὶ ἡ κοινὴ χαρὰ καὶ προθυμία μετὰ τὴν ὁποίαν ἔρχονται ἀκαταπαύστως εἰς προσκύνησιν τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ δοξασμόν. Ναὶ μὲν ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρὼν (διότι τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, πανταχοῦ ὑμνῆται, πανταχοῦ λατρεύεται καὶ δοξολογεῖται τὸ ὄνομά του, ὅλοι οἱ ἱεροὶ ναοὶ ἰδικαί του κατοικίαι εἶναι, πλὴν ἐδῶ εὐδοκεῖ μᾶλλον, ἐδῶ χορηγεῖ τὴν χάριν του, καὶ ἐπισκιάζει ἡ δύναμις του περισσότερον ὥς ἐκ τῆς πείρας καὶ δοκιμῆς εἶναι ἀποδεδειγμένον. Διότι εὐηρεστήθη, ὡς φαίνεται, ὁ Θεός καὶ ἐδῶ, καθὼς ποτὲ εὐηρεστήθη καὶ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀαρὼν, λέγων «καὶ ἁγιάσω τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ Ἀαρὼν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἁγιάσω...

μοι καὶ ἐπικληθήσομαι ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός» (ἐξόδου κεφ. κθ). Φαίνεται ὁμοίως, ὡς εὐσεβεῖς ἀκροαταί, ὅτι ἡ πρώτη αἰτία δι' ἣν ὁ Θεός εὐδοκεῖ, καὶ θαυματουργεῖ εἰς τοιαῦτα μοναστήρια καὶ ναὸν εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν κτητόρων, ἡ εὐσέβεια τοῦ περιοικοῦντος ὀρθοδόξου λαοῦ καὶ ὁ ἁγιασμός τῶν ἀφιερωμένων καὶ ἱερομοναχικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα λατρεύουσι τὸν ὑψίστον ἐδῶ διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος «τὰ σώματα ἡμῶν ναὸς ἔστι τοῦ Κυρίου», ὅθεν πῶς νὰ μὴν εὐαρεστηθῇ ὁ Θεός εἰς μίαν τοιαύτην ἱερὰν μονήν, εἰς τὴν ὁποίαν τρέχει ὁ λαός του

ὁ Ἰσραὴλ μὲ σέβας καὶ λατρείαν τὸν δημιουργόν του καὶ πλάστην, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς του, ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος του καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς του; Καὶ πῶς νὰ μὴν τρέχουσιν ἐδῶ οἱ χριστιανοὶ μὲ ζῆλον, ἐν ᾧ ἱατρεύονται ψυχικὰ καὶ σωματικά, πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν; διότι ἐδῶ οἱ ἱερεῖς τοῦ κυρίου ἐνδύονται δικαιοσύνην καὶ οἱ ὅσοι αὐτῶν ἀγαλλιάσει ἀγαλλιῶνται. Ἐδῶ οἱ πατέρες τοῦ μοναστηρίου, ἦσαν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἀκολουθοῦσιν ὀπίσω τοῦ Κυρίου, «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι» ἠρνήθησαν τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ κόσμου καὶ ἀφιέρωσαν τὴν νεότητά τους εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ὑψίστου. Ἐδῶ δέονται ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τους ἡμέραν καὶ νύκτα. Ἐδῶ ψάλλουσι καὶ δοξολογοῦσιν εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ κοπιᾶζουσι καὶ ἰδρώνουσιν εἰς τροφήν τῶν πτωχῶν, εἰς ἔνδυσιν γυμνῶν, εἰς παρηγορίον χηρῶν, εἰς περιποίησιν ὀρφανῶν, εἰς ἐξομολόγησιν χριστιανῶν, εἰς διόρθωσιν ἀμαρτωλῶν καὶ εἰς ἴασιν σωματῶν καὶ ψυχῶν. Οἱ ἡγούμενοι τοιούτων μοναστηρίων εἶναι πατέρες κοινοὶ ψυχῶν ἀπειρών. Εἶναι ἀδελφοὶ πνευματικοί. Εἶναι φίλοι πιστοὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀγάπῃ. Πολλάκις γίνονται ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων, καταφυγὴ τῶν διωγμένων καὶ σωτηρία τῶν πεπλανημένων. Ἰδοὺ λοιπὸν κατὰ τὸν προφήτην «τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἅμα ἐπὶ τὸ αὐτό;». Ἄν ἓνας βασιλεὺς καὶ προφήτης εὐηρεστήθη εἰς τὴν τοιούτην ἀγγελικὴν ζωὴν τῶν ἀσκητῶν καὶ ἱερομονάχων παρὰ εἰς τὰ βασιλικά παλάτια (παραρριπτήσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου μᾶλλον ἢ οἰκεῖν ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν), πόσῳ μᾶλλον ἓνας μικρὸς καὶ ἀπλοῦς ἄνθρωπος; Εἶδατε λοιπόν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, πόσον ἐνδοξον, πόσον λαμπρόν καὶ πόσον ἐπιθυμητὸν ἐπαράστησεν ὁ θεὸς εἰς τὰ προφητικά ὄμματα τὸ ἱερομοναχικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἐσεῖς κατὰ χάριν θεοῦ τὸ ἐλάβετε; Τῷ ὄντι τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξασθε, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ὑφ' ἡμῶν. Ἀλλ' ὅσον τὸ τάγμα τοῦτο, ἀδελφοί, εἶναι μέγα καὶ λαμπρόν, τόσον ὁ φθονερὸς διάβολος κατατρέχει αὐτὸ καὶ διὰ νὰ κρημνήσῃ ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴν του τάξιν ἓνα καλὸν ἄνθρωπον, μὲ μυρίους τρόπους προσπαθεῖ νὰ τὸν πλανήσῃ, γλυκαίνοντάς τον, ἄλλον εἰς τὴν λαιμαργίαν τῶν φαγητῶν, ἄλλον εἰς τὴν νοστιμάδα καὶ μέθην τοῦ κρασίου, ἄλλον εἰς τὴν δοξομανίαν καὶ τιτλομανίαν, ἄλλον εἰς τὴν φιλαργυρίαν, καὶ κατ' ὀλίγον ὀλίγον καὶ εἰς τὰς θυγατέρας τῆς εὐίας τὰς κακὰς, λέγω, κόρας καὶ γυναῖκας. Πλὴν ἡμπορεῖ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ τις. «Ἐὰν ἀγαπᾷ ὁ θεὸς αὐτὸ τὸ τάγμα τόσον καὶ ἐνῷ βλέπει ὅτι κινδυνεύει νὰ ἐκπέσῃ ἓνας ἱερομόναχος, διατὶ ἀφήνει τὸν διάβολον καὶ παραχωρεῖ εἰς αὐτό, καὶ τὸ κατατρέχει; Εἰς αὐτό, ἀδελφέ, καὶ ὁ ἴδιος Ἰησοῦς ἐπειράχθη ἀπὸ τὸν σατανᾶν «παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτῷ ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι κτλ.». Τὴν δὲ αἰτίαν ὅπου ὁ Θεὸς ἀφήνει τὸν διάβολον νὰ πειράζῃ καὶ νὰ σκανδαλίζῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς του, ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα τὰ σκάνδαλα εἰς τὸν κόσμον, «ἀνάγκη ἔλθειν τὰ σκάνδαλα», ὁ δὲ σοφὸς Σολομὼν δεικνύει καθαρώτερα τὸν σκοπὸν τῆς θεότητος λέγων «ἐπέρασεν αὐτοὺς ὡς χρυσὸν ἐν χωνευστηρίῳ καὶ εἴρεν αὐτοὺς ἀξίους τῆς ἑαυτοῦ δόξης». Βέβαια, μία δοκιμὴ εἶναι ὁ πειρασμὸς διὰ νὰ ξελογιασθῇ ὁ πιστὸς χριστιανὸς σὰν τὸ μάλαγμα εἰς τὴν φωτίαν. Ἡ δυστυχία εἶναι ἀναγκαῖον μάθημα, διότι ὁ ἀληθινὸς λάτρης καὶ πιστὸς δοῦλος τοῦ ὑψίστου, τότε φαίνεται καὶ ξελογαρίζεται ὡς ἂν ἡ γύρα ἀπὸ τὸ σιτάρι. Ὅθεν πολλοὶ μὲν οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί, πολλοὶ ὠνομάσθησαν χριστιανοί, πλὴν ὀλίγοι ἐξεδιαλέχθησαν, εἰς ὅλην τὴν Ἀφρικὴν ἦσαν τριακόσιοι Μητροπολῖται μίαν φορὰν καὶ πολλὰ μιλλιούνια λαὸς ὀρθόδοξος, πλὴν σήμερον κύριος οἶδε, ἂν εἶναι πολλὰ ὀλίγες χιλιάδες, τὸ ἴδιον ἠκολούθησε καὶ εἰς τοὺς γειτονικοὺς τόπους μας τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὀλίγους ὑψόκησεν ὁ Θεὸς καὶ ἔμειναν ἄχρι τοῦδε εἰς τὸ κόσκινον, οἱ δὲ ἄλλοι ὀνομαζόμε-

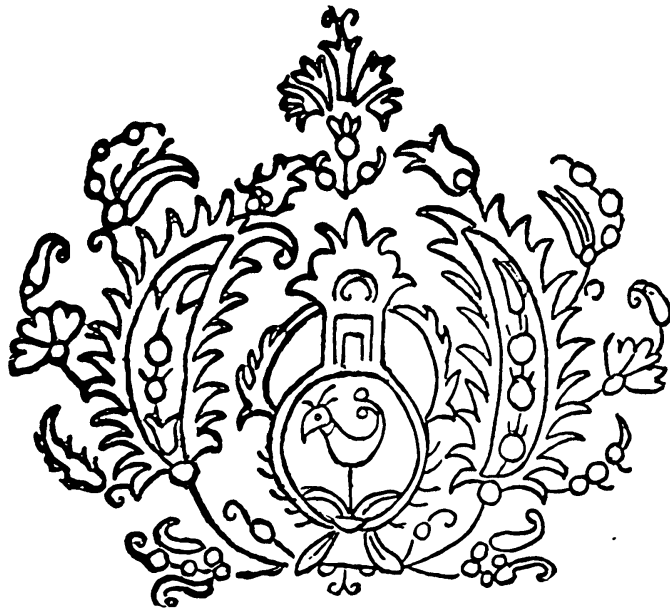
νοι μόνον χριστιανοί, ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ κόσκινον, οἷς κρίμασιν οἶδε Κύριος. Ἄλλ' ὥς ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὸ προκείμενον, καὶ ὥς ἀκούσωμεν εἰς τὸν Παῦλον τί λέγει περὶ τοῦ πειρασμοῦ «ἐδόθη μοι σκώληξ τῇ σαρκὶ ἄγγελος σατανᾶν ἵνα μὲ κολαφίξῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, καὶ περὶ τούτου τρεῖς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποβῇ ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἡρηκέ μοι, ἄρκη σοι ἢ χάρις μου. Ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ κύριος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται». Καλότυχοι εἰσθε λοιπόν, ἀδελφοί, ἱερεῖς καὶ λαϊκοί, ὅσοι ἀξιωθήκατε παρὰ Θεοῦ καὶ ἐφυλάξατε τὴν πίστιν σας, καὶ τὴν φυλάττετε. Σεῖς τῶ ὄντι εἰσθε τὸ ξελογαρομένον μάλαγμα, σεῖς εἰσθε τὸ σιτάρι τὸ καθαρὸν, ὅσοι ὑποφέρετε βάσανα, θλίψεις καὶ μαρτύρια διὰ τὴν πίστιν σας. Σεῖς ἐσταθήκατε καὶ μένετε ἄγρυπνοι καὶ προσεκτικοὶ εἰς τὴν πίστιν, περιμένοντες τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου, καὶ τὸν νυμφίον τῆς δόξης. «Ἴδου ὁ νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, καὶ μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν εὕρῃσιν γρηγοροῦντα, ἀνάξιος δὲ πάλιν ὃν εὕρῃσιν ραθυμοῦντα», διὰ ἱατρικὸν δὲ τοῦ πειρασμοῦ πῶς νὰ τὸν ἀποφύγωμεν, ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ ἐκεῖνο ὅπου μᾶς λέγει ὁ Χριστὸς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον «γρηγορήτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰς πειρασμὸν ἔλθητε» καὶ πόσον μέγα πρᾶγμα εἶναι ἡ προσευχὴ ὅλοι τὸ γνωρίζομεν, παρακαλῶ ὅμως νὰ ἀκούσητε, πόσον ἐφοβήθη ὁ διάβολος τὴν προσευχὴν καὶ ἐτρόμαξε.

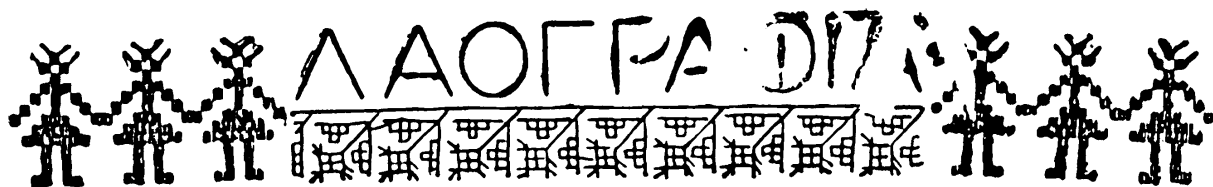
Μὴ φοβεῖσθε λοιπόν, ἀδελφοί καὶ πατέρες, τὰς παγίδας τοῦ πονηροῦ διότι ὁ κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι εἰς τὸ μέσον σας «ὅπου γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἓκον ὄνομα, καγὼ ἐν μέσῳ εἰμὶ αὐτῶν». "Ὅσοι ὡς ἄνθρωποι ἀμαρτάνετε, μετανοεῖτε μὲ συντριβὴν καρδίας, γινώσκοντες ὅτι καὶ ὁ Δαβὶδ ἥμαρτεν εἰς μοιχείαν καὶ φόβον. Καὶ ὁ Πέτρος ἀρνηθεὶς τὸν Χριστὸν καὶ ἄλλοι πολλοί, ἀλλ' ὅλοι διὰ τῆς μετανόιας, ἐπλυναν τὸν λεκὲν τῆς ἀμαρτίας. "Ὅσοι ἐσταθήκατε λησταὶ καὶ κλέπται καὶ ἄρπαγες, μιμηθῆτε τὸν ληστὴν καὶ κλέπτην ὅπου σᾶς ἐδιηγῆθηκα, ὅλην τὴν μετάνοιαν δέχεται ὁ Θεός, διότι λέγει «οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». "Ὑν ἱατρικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡ ἐλεημοσύνη «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». "Ὅθεν ὅσον δύνασθε, ἢ μὲ γρόσια, ἢ μὲ λόγια, ἢ μὲ ἔργα βοηθήσατε τοὺς ἀδυνάτους χριστιανοὺς διὰ νὰ βαστάξουν τὴν πίστιν τους, παρακινήσατέ τους νὰ σπουδάζουν εἰς τὰ σχολεῖα, διὰ νὰ φωτίζωνται καὶ νὰ φωτίζουν καὶ ἄλλους, διότι λέγει ὁ κύριος «οὕτω λαμπράτω τὸ φῶς ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων κτλ.». Φωνάζει ὁ θεὸς μὲ δραστηριότητα διὰ τοῦ προφήτου «δράξασθε παιδείας μήποτε ὀργισθῇ κύριος καὶ ἀπωλεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας». Ρίψατε τὰ ὀμμάτιά σας καὶ ἴδητε πόσον σκοτάδι καὶ ἀμάθεια ἐπλάκωσε τὸν τόπον μας καὶ πόσον ἀδελφοί μου ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀμαρτίας ἐκατάντησαν νὰ μὴν ἔχουν οὔτε βάπτισμα ἐπάνω τους. "Ὅλα δὲ ταῦτα μᾶς ἠκολούθησαν ἀφοῦ ἔσβυσαν τὰ σχολεῖα καὶ ὁ φωτισμὸς τῶν χριστιανῶν, ἔλειψαν οἱ ἱεροκήρυκες καὶ διδάσκαλοι, ἔλειψε καὶ ὁ φόβος τοῦ θεοῦ ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπαραχώρησεν ὁ θεὸς καὶ ἐπροχώρησεν ὁ διάβολος. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας καὶ ἐκυρίευσεν ὁ ἄρχων τοῦ σκότους. Ἦλθον οἱ θρῆνοι καὶ κλαυθμοὶ τοῦ Ἱερεμίου διὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐφθασαν εἰς ἡμᾶς τὰ ἄλλα τὰ μπάλαλα. "Ὅθεν διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν τὸ ἔλεος καὶ νὰ ἔλθῃ ἡ χάρις τῆς παναγίας Τριάδος εἰς ἡμᾶς, ὥς μετανοήσωμεν, ὥς βοηθήσωμεν ὅσον δυνάμεθα, ὥς ἐλεήσωμεν ὅσον προαιρούμεθα, καὶ ὥς βαστάξωμεν ἕνα τὸν ἄλλον, διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, πρᾶγμα ὅπου τὸ ἀκούω, καὶ τὸ βλέπω ὅπου γίνεται εἰς τὸ ἐδῶ μοναστήριον, καὶ πολὺ μὲ εὐφραίνει χριστιανοὶ ὁ ζήλός σας, καὶ τὸ σέβας ὅπου ἔχετε εἰς αὐτὸ διὰ τὴν προθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ βοηθῆτε, καὶ τὸ συντρέχετε. Ἄς εἰσθε βέβαιοι, ὅτι καὶ τῶν ἱερέων καὶ πατέρων αἱ δεήσεις καὶ προσευχαὶ καὶ αἱ λειτουργίαι ὅπου γίνονται ἐδῶ ὑπὲρ ὑμῶν, εἶναι εὐάρεστοι εἰς τὸν θεόν, διότι δὲν λαμβάνουν τὰς προσφο-

ράς σας και βοηθείας διὰ νὰ πλουτήσουν, ἀλλὰ νὰ ζήσουν καὶ ἄλλους νὰ βοηθήσουν. Δὲν τὰς λαμβάνουν διὰ νὰ τὰς σκορπίσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεήσουν. Δὲν τὰς μεταχειρίζονται ὡς ἄλλοτε, παρὰ εἰς τὸ νὰ φάγουν οἱ πεινασμένοι, νὰ πίνουν οἱ διψασμένοι, νὰ ἐνδυθοῦν οἱ γυμνοί, νὰ προφθασθοῦν οἱ πτωχοί, νὰ παραγορηθοῦν οἱ ὀρφανοί, καὶ τέλος πάντων μὲ τὰ ἐλέη καὶ προσφοράς σας, νὰ σώζῃ ὁ κύριος τὸ ὄνομά σας εὐτυχισμένον, νὰ φυλάττῃ καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ἄλλος Ἀβραάμ, τὸν οἶκον τοῦτον ἀνοικτὸν διὰ νὰ ὠφελοῦνται οἱ εἰσερχόμενοι ψυχικῶς καὶ σωματικῶς καὶ νὰ μνημονεύηται τὸ ὄνομά σας ἐνώπιον Κυρίου παντοτεινῶς, οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος νὰ μᾶς διαφυλάττῃ ὑγιεῖς καὶ Σωτηρωδῶς. Εἴθε λοιπὸν ἡ πανσθενὴς καὶ ὁμοούσιος Παναγία Τριάς νὰ χαρίζῃ τὸ ἔλεός της καὶ τὴν εὐλογίαν της εἰς ἡμᾶς. Εἴθε διὰ πρεσβειῶν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, νὰ ἀναπαύωνται αἱ ψυχαὶ τῶν ἀειμνήστων κτητόρων τοῦ μοναστηρίου τούτου ἐν κόλποις Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, εἴθε νὰ ἀνταμείβῃ τοὺς ἐλεοῦντας καὶ βοηθοῦντας τὴν ἱερὰν μονὴν ταύτην. Εἴθε δι' εὐχῶν τῶν ἱεουργούντων νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ νὰ ἐορτάζωμεν λαμπρῶς καὶ χαρμολύπῳς εἰς ἔτη πολλὰ, εὐτυχῇ καὶ ψυχολωπῇ, τὴν λαμπρὰν ταύτην καὶ ἁγίαν ἡμέραν καὶ τέλος νὰ ἀξιωθῶμεν ἅπαντες τῆς ἐπουρανίου βασιλείας, χάριτι καὶ ἐλέῳ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ζωοποιοῦ καὶ ἀδαιρέτου Παναγίας Τριάδος, γένοιτο.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

Γ (Συμπληρωματικά)

Γύφτος (ὁ) θηλ. **γύφτισσα**. 1) ὁ ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χαλκιᾶ ἢ σιδηρουγοῦ. 2) ὁ ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀθιγγάνων, ὁ ἀτσίγγανος. Οἱ τελευταῖοι, ζῶντες πλάνητα βίον, εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὴν ἰτεοπλεκτικήν, καὶ ἐν γένει καλαθοπλεκτικήν, τὴν κατασκευὴν στεφανογύρων γιὰ κόσκινα, ἢ κατεσκευάζον καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ κόσκινα, τὴν ἐπισκευὴν διαφόρων οἰκιακῶν σκευῶν καὶ κυρίως μύλων τοῦ καφέ, τὴν πώλησιν ὑφαντῶν, ὡς ταπήτων, κειλιμίων κ.τ.τ. Πολλάκις συμβαίνει ὁ ἀθίγγανος — γύφτος νὰ εἶναι καὶ σιδηρουργὸς ἢ χαλκιᾶς, εἰς τρόπον ὥστε στὰ ἐπόμενα θὰ ὁμιλήσωμεν γιὰ τὸν γύφτον, ἀσχέτως φυλῆς στὴν ὁποῖαν ἀνήκει.

Οἱ γύφτοι ἐγκαθιστοῦν τὰ ἐργαστήριά των συνήθως στὸ ἄκρον τοῦ χωριοῦ, γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλοῦν τοὺς κατοίκους μὲ τοὺς θορύβους ποὺ συνεπάγεται τὸ ἐπάγγελμα. Μία παροιμία, μάλιστα, λέγει:

ὅποιος δὲν θέλει ἔχτυπους, γείτονα χαλκιὰ δὲν κάνει

Τὸ ἐργαστήρι τοῦ γύφτου περιλαμβάνει ἓνα *καμίνι*, τὸ ὁποῖον δουλεύει μὲ ἐλαφρὸν κάρβουνο καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τροφοδοτεῖται συνεχῶς μὲ δξυγόνον ἀπὸ τὸ ἐμπεριεχόμενον στὸν ἀέρα. Γιὰ τὴν τροφοδοσίαν αὐτὴ τὸ καμίνι τοῦ γύφτικου εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ ἓνα εἶδος ξυσεροῦ ποὺ ὀνομάζεται *μπουχάνι*. Ἐτσι ἐσταμάτησε τὸ *μπουχάνι*, ἔσβησε τὸ κάρβουνο στὸ καμίνι. Τὰ ἐλαφρὰ αὐτὰ κάρβουνα γίνονται ἀπὸ μαλακὰ ξύλα, ὅπως πεῦκο, κέδρο, ἱτιά, σκληθρο καὶ τὰ ὅμοια. Τὸ καλὺτερο ὅμως ξυλοκάρβουνο γιὰ τὸν γύφτο εἶναι τὸ κάρβουνο ἀπὸ ρεῖκι (Ἐρείκη). Τὸ κάρβουνο αὐτὸ οἱ ἴδιοι οἱ γύφτοι τὸ κατασκευάζουν στὸ δάσος, μαζεύοντας ξύλα καὶ ἀνοίγοντες ἀβαθεῖς γοῦρνες, μέσα στὶς ὁποῖες ἀπανθρακώνουν τὰ ξύλα, ὅπως προκειμένου τὰ περὶ τοῦ κοινοῦ ξυλάνθρακος. Τὸ τελευταῖον ὀνομάζεται κάρβουνο *μαγγανήσιο* καὶ γίνεται ἀπὸ σκληρὰ ξύλα ἢ ἀπὸ ἡμίσκληρα, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὸ πρῶτον ποὺ λέγεται *γυφτοκάρβουνο* ἢ κατὰ συγκοπὴν *γυφτό* *καρνο*. Τὸ γυφτοκάρβουνο ἔχει τὴν ιδιότητα καίόμενον νὰ δίδῃ φλόγαν, ἢ ὅποια τήκει. Ἀντιθέτως τὸ κοινὸν κάρβουνον τὸ μαγγανήσιο, τὸ χρησιμοποιούμενον στὴν μαγειρικήν, δίδει θέρμανσιν.

Ἄλλο ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκουμεν στὸ γύφτικον, εἶναι τὸ *ἀμόνι* ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ σιδηρουργὸς σφυρηλατεῖ. Τέλος ἄλλο ἐργαλεῖον εἶναι ὁ τροχὸς γιὰ τὸ ἀκόνισμα λεπίδων, ἥτοι ξυραφίων, μαχαιρῶν, ψαλλίδων κλπ. Κύριον ὄργανον τοῦ ἀκονιστικοῦ τροχοῦ εἶναι ἡ ἀκονόπετρα στὴν ὁποῖαν δίδει περιστροφικὴν δύναμιν ὁ τροχός. Τὶς ἀκονόπετρες οἱ ἴδιοι οἱ γύφτοι εὐρίσκουν μέσα στὰ ρεύματα ἢ ξεριάδες ποὺ διασχίζουν τὰ βουνά. Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς χειμάρρους εὐρίσκονται παντὸς εἶδους πέτρες διότι προέρχονται ἀπὸ διάλυσιν πετρωμάτων συγκειμένων ἀπὸ ποικίλα ὀρυκτὰ καὶ ἐνώσεις ὀρυκτῶν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ οἱ ἀκονόπετρες. Μέσα σὲ πολλὰ ρεύματα ἀπνντοῦν τοπωνύμια, ὅπως «*τροχός*» «*πλακιά*» ποὺ ὑποδηλοῖ θέσιν στὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται πλάκα κατάλληλη γιὰ τροχὸν ἀκονίσματος.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμ., σελ. 510.

Παραδόσ. Ὁ γύφτος, λόγω τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως καὶ τῆς ἀπαιδευσίας του, ἀποτελεῖ στρώμα τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς βαθμίδος. Ἐντεῦθεν ὅλες οἱ παριδόσεις περιστρέφονται περὶ τὴν πενίαν του καὶ τὴν ἀμορφωσίαν του.

Ὁ γύφτος καὶ τὰ ρεῖκια. «Κάποτε ἐπῆραν τὸ γύφτο καὶ τὸν πῆγαιναν στὸ παλάτι νὰ τὸν κάμουν βασιλιᾶ. Ὁ δρόμος περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ λόγγο, κι' ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ τὰ ρεῖκια ἔτυχε νὰ εἶναι φουντωμένα. Τὰ εἶδε ὁ γύφτος κι' ἀναστέναξε: «Ἐ!.. μωρὲ ρεῖκι γιὰ κάρβουνο, εἶπε». Ὁ κόσμος ποὺ τὸν συνώδευε κατάλαβε τότε ὅτι τὸν γύφτο ὅ,τι καὶ νὰ τὸν κάμεις, αὐτὸς γύφτος θὰ μείνῃ. Ἀπὸ τότε ἔμεινε καὶ ἡ παροιμία τὸν γύφτο κáναν βασιλιᾶ κι' αὐτὸς γυρεύει ρεῖκια».

Παραλλαγή. Ὁ γύφτος ἀναστέναξε καὶ εἶπε: «Ἐ!.. μωρὲ ξύλο γιὰ κασνάκια». *Κασνάκια* εἶναι οἱ στεφανόγυροι. Γίνονται ἀπὸ ξύλο ὀξυᾶς.

Ὁ γύφτος κι' ὁ λύκος. «Κάποτε ἓνας λύκος ἔχασε τὸ δρόμο του κι' ἔπεσε μέρα μεσημέρι στὴν ἄκρη ἀπὸ ἓνα χωριό. Σὰν τὸν κατάλαβαν οἱ χωρικοὶ ἐβγήκαν μὲ κοντόξυλα καὶ μὲ τὰ χουγιατά, τὸν πῆραν στὸ κυνήγι. Ἕνας ὁμως ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν κυνηγοῦσαν, ἐχαλοῦσε τὸν κόσμο σὲ φωνές, σὰ νὰ τοῦ εἶχε φάει ὁ λύκος ὅλα του τὰ πρόβατα. Προσέχει ὁ λύκος νὰ δεῖ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ φωνάζει ἔτσι καὶ μὲ ἐκπληξή του ἀναγνωρίζει τὸν γύφτο τοῦ χωριοῦ. Τότε γυρίζει καὶ τοῦ λέει.

— Καλά, μωρὲ γύφτο, οἱ ἄλλοι φωνάζουν μὲ τὸ δίκιο τους, γιατί, λίγο ὡς πολὺ, κάτι τοὺς ἐξήμιωσα. Ἀμ' ἐσὺ τί ἔχεις καὶ χουγιατίζεις ἔτσι; Τ' ἀμόνι σοῦ φαγα;»

Ὁ γύφτος καὶ ὁ βλάχος. Μιὰ φορὰ ἓνας γύφτος κι' ἓνας βλάχος πιάστηκαν κουμπάροι. Σὰν ἦρθε ὁ Μάης ὁ βλάχος ἔφυγε ἀπὸ τὸν κάμπο κι' ἀνέβηκε στὰ βουνά. Ὑστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ, ὁ γύφτος πῆρε τὰ γυφτόπουλα καὶ πῆγε στὸ βουνὸ νὰ ἰδῇ τὴν κουμπάρο του τὸν βλάχο. Ἀμα τὸν εἶδε ὁ βλάχος, καταχάρηκε, ἔσφαξε ἀρνί, ἔστρωσε τραπέζι, ψωμιά, τυριά, γιαοῦρτες, τὸν φίλεψε καλὰ τὸν κουμπάρο του τὸν γύφτο. Ἐφαγαν ὁ γύφτος καὶ τὰ γυφτόπουλα, φχαριστήθηκαν, ἔκατσαν ἐκεῖ κάνα δυὸ μέρες καὶ γύρισαν στὸν κάμπο.

Φεύγοντας λέει ὁ γύφτος τοῦ βλάχου. — «Νὰ ρθεῖς καὶ σὺ κουμπάρε στὸ δικό μου τὸ σπίτι νὰ φᾶς ψωμί».

Ἦρθε ὁ Χινόπωρος, κατέβηκε ὁ βλάχος στὰ χειμαδιά, πῆγε στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου του τοῦ γύφτου. Ἐστρωσε τοῦτος τραπέζι, ψωμὶ κι' ἐλιές, τίποτ' ἄλλο.

Ἀρχισαν νὰ τρώγουν. Ἐβαξε ὁ βλάχος στὸ στόμα μιὰ μπουκιὰ ψωμὶ καὶ μιὰ ἐλιά.

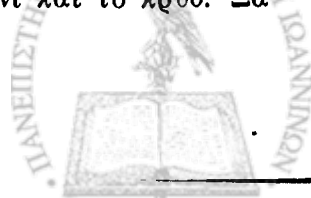
— Ὅχι μιὰ ἐλιά καὶ μιὰ χαισιά, κουμπάρε, τοῦ λέει ὁ γύφτος. Σὲ δυὸ χαισιές νὰ τρῶς τίς ἐλιές. Δὲν εἶναι ἀρνοκέφαλα καὶ κατσινοκέφαλα. Ἐλιές εἶναι. (ἢ φράσις ἔχει ἀποβεῖ παροιμία).

Δὲν κατάλαβε ὁ βλάχος κι' ἄρχισε νὰ τρῶει δυὸ δυὸ τίς ἐλιές.

— Μή, σοῦ εἶπα κουμπάρε, ξαναλέει ὁ γύφτος. Ὅχι μιὰ χαισιά καὶ δυὸ ἐλιές. Δυὸ χαισιές μιὰ ἐλιά. Ἐκύταξε νὰ κάμῃ οἰκονομία ὁ γύφτος τίς ἐλιές! Ἀμα τελείωσαν τὸ φαί, ἔπιασαν τὴν κουβέντα, καὶ στὸ τέλος τὸν ρωτᾷ ὁ γύφτος τὸν βλάχο. Κιαπέ, κουμπάρε, πότε γιορτάζεις; Θέλω νὰ ῥθῶ στὸ κονάκι σου τῇ γιορτῇ σου.

— Στίς 18 τοῦ Γενάρη γιορτάζω. Τότε νὰ ρθῇς, πάνω στὸ βουνό. Ἐκεῖ ποὺ ξέρεις, τοῦ λέει ὁ Βλάχος.

Σὰν ἦρθε αὕτῃ ἡ μέρα, πῆρε ὁ γύφτος τὰ γυφτόπουλα καὶ πάει στὸ κονάκι τοῦ βλάχου πάνω στὸ βουνό. Βρῆκε τὸ μέρος χιονισμένο, ὅλα κάτασπρα γύρω. Κυττάζει γιὰ τὸ βλάχο, πούθενά βλάχος. Σὰ νύχτωσε δὲν εἶχαν ποῦ νὰ κοιμηθοῦν. Πῆγαν κάτω ἀπὸ ἕνα ἔλατο νὰ φυλαχτοῦν ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὸ κρύο. Ἐά-

πλωσαν κατὰ γῆς, ἀλλὰ ποῦ νὰ ζεσταθοῦν. Κρύο γεναριάτικο πάνω στοῦ βουνό, ἔξω στοῦ ὑπαιθρου καὶ χωρὶς τσόλια.

— «Παιδιά μου, λέει ὁ γύφτος, πέσετε ὅλα πάνω μου. Ἄν κρυώσω ἐγὼ νὰ ξεμερώσετε σεῖς. Ἄς πεθάνω γὼ νὰ γλυτώσετε σεῖς». Τὰ παιδιά ἔπесαν πάνω του ζεσταίνονταν αὐτός, πέθαναν τὰ παιδιά ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁ γύφτος γλύτωσε. Τὸ πρωὶ κυττάζει, κόκκαλο τὰ παιδιά. Ψάχνει γιὰ τὸ γαῖδούρι, πουθενὰ γαῖδούρι. Μόνο κεῖ πάρα κάτω ἕνας λύκος κάτι ἔτρωγε. Ζυγώνει καὶ τοῦ λέει.

— Δὲ μοῦ λές, ἐσὺ ποῦ πελεκᾷς αὐτὴ τὴν κόκκινη σκαφίδα, μὴν εἶδες πουθενὰ τὸ γαῖδούρι μου;

Μὰ ποῦ νὰ πάρῃ ἀπάντησιν. Ἐτρωγε ὁ λύκος, ἔτρωγε ἀνενόχλητος τὸν ἄτυχο τὸ γαῖδαρο τοῦ γύφτου...

Οἱ σαράντα γύφτοι. Μιὰ φορὰ, σαράντα γύφτοι, πῆραν ὅλα τους τὰ σιδερικά, τσεκούρια, μαχαίρια, σουγιάδες κι' ἄλλα τέτοια καὶ κίνησαν νὰ πᾶνε σὲ ἄλλον τόπο νὰ βροῦν τὴν τύχη τους, μιὰ καὶ στὶν τόπο τους προκοπὴ δὲν ἔβλεπαν. Ψωμί, ἄλλο τίποτε γιὰ φαί, δὲν πῆραν. Περνώντας ἀπὸ τὰ βουνά, εὗρισκαν τοὺς βλάχους, ἔδιναν σιδερικά, ποῦ τὰ χρειάζονταν οἱ τσοπάνηδες, κι' ἔπαιρναν ψωμί, τυρί, κρέας, ὅ,τι τοὺς ἔδιναν. Πεινοῦσαν κι' ἔπαιρναν ὅσο ὅσο. Στὸ τέλος τὰ ἔδωσαν ὅλα καὶ δὲν εἶχαν πάνω τους οὔτε σουγιά. Φτάνουν σ' ἕνα ποτάμι, ἀλλὰ δὲν εὗρισκαν πόρο νὰ τὸ περάσουν. Στὸν ὄχτο ἦταν μιὰ πολὺ ὑψηλὴ λεύκα. Σκέφθηκαν νὰ τὴν κόψουν, νὰ ἀκουμπήσῃ ἡ κορφὴ τῆς στὴν ἄλλη ὄχθη κι' ἔτσι νὰ περάσουν ἕνας ἕνας. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὴν κόψουν; Τσεκούρι δὲν εἶχαν. Τί σκέφθηκαν! Ἀνέβηκε ἕνας στὴν κορφὴ, ἐπιάστηκε ἀπὸ τὰ κλαριά κι' ἀμολήθηκε στὸν ἀέρα. Ἀπ' αὐτὸν πιάστηκε δεῦτερος κι' ἀμολήθηκε κι' αὐτός. Ἀπὸ τὸν δεῦτερο τρίτος, ἔτσι καὶ οἱ σαράντα. Λύγισε ἡ λεύκα πάνω ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἀλλὰ νὰ κοπῇ τὸ δέντρο δὲν κοβόταν. Μπορεῖ ποτέ; νὰ κοπῇ ἕνα τέτοιο δέντρο μὲ τέτοιο τρόπο; Κρεμόντουσαν λοιπόν, οἱ γύφτοι σὰν τσαμπὶ σταφύλι, κι' οὔτε πίσω μποροῦσαν νὰ κάνουν οὔτε μπρός. Ἐμεναν ἔτσι κεμασμένοι ὅπου κουράστηκαν κι' ἀμολήθηκαν. Ἐπесαν στὸ ποτάμι καὶ πνίγηκαν.

Παρμ. καὶ παροιμ. φρ. «Καμαρώνει σὰν γύφτικο σκεπάρνι». Γιὰ τὸν ματαίως ὑπερηφανευόμενον ἢ τὸν ὑψηλοφρονοῦντα ἐπὶ ἀσημάντῳ αἰτία.

— «*Γυφτοτσικουριά*». Γερὴ τσεκουριά, ἐπιφερομένη μετὰ δυνάμεως καὶ συνεπῶς τέμνουσα βαθέως. Στὸν δημ. στίχον

«μόν' εἶναι γυφτοτσικουριά, ποῦ σιάζει τὰ στελιάρια»

Ἡ γυφτοτσικουριά λαμβάνεται εἰρωνικῶς ἢ ἐμπαικτικῶς.

— «*Γύφτικο σπῖτι καίγεται καὶ βιὸς δὲ λογαριάζεις*» (Ἀραβ. 224). Λέγεται εἰρωνικῶς. Διότι τὸ πλοῦτος ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχει μέσα σὲ ἕνα γύφτικο σπῖτι.

— «*Κάτι τρέχει στὰ γύφτικα*». Ὑποδηλοῖ ἐπίσης τὸ ἀσήμαντον.

— «*Κάλλιο πέντε κάρβουνα πάρα χίλια πρόβατα*». Πολλὲς φορὲς καταλήγει ἕνα εὐτελὲς ἀντικείμενον νὰ ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ ἕνα ἄλλο πραγματικῶς πολυτιμώτερον. Διότι οἱ συνθήκες, φυσικὲς ἢ κοινωνικὲς, δίδουν τὴν ἀξίαν στὰ πράγματα καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει τίποτε νὰ περιφρονοῦμεν. Κάθε τί, ὅσο ἀσήμαντον καὶ ἂν φαίνεται, ἔχει τὴν τιμὴν του. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω παροιμίας ἔχει πλασθῇ ὁ ἐπόμενος μῦθος:

Κάποτε ἕνας γύφτος θέλησε ν' ἀλλάξῃ τὴν κατὰστασίν του. Ἐπώλησε, λοιπόν, τὸ γύφτικο καὶ ἀγόρασε πρόβατα καὶ ἔγινε τσοπάνος. Καὶ ὅσον μὲν ἦτο καλοκαιρία, ἡ δουλειὰ ἐπῆγαινε καλά. Ὅταν ὅμως ἦλθε ὁ χειμὼν μὲ τὰ μεγάλα ψύχη, ὁ γυφτοτσιπάνος, ποῦ δὲν ἦταν μαθημένος στὶς κακοκαιρίες, θυμόταν τὴν ζέστα τοῦ γύφτικου κοντὰ στὸ καμίνι του καὶ μετάνιωσε σὰν τὸ σκυλί. Ἐπούλησε, λοιπόν, τὰ πρόβατα καὶ ξανάπιασε τὴ γύφτικα τέχνην του. Σὲ κείνους ποῦ τὸν ρωτοῦσαν σχετικῶς, ἀπαντοῦσε.

— *Κάλλιο πέντε κάρβοννα, πάρα χίλια πρόβατα.*

— *Κάλλιο άμόνι καί σφυρί, πάρα γάλα καί τυρί.*

Οί γύφτοι, παλαιότερα, πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου, ὅπου δὲν ἦσαν πλάνη-
τες ἀλλὰ εἶχαν μονίμους ἐγκαταστάσεις στὰ χωριά, ἐκτιζαν τὰ σπίτια τους ὡς
εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν, στὸ ἄκρον τοῦ χωριοῦ. Αὐτὸ παρατηρεῖται στὴν Ἡπει-
ρον, ὅπως στὸ Ζαγόρι, ὅπου σὲ πολλὰ χωριά, Νεγάδες, Φραγκόδες κ. ἄ., ὑπάρ-
χουν ἀκόμη οἱ γυφτομαχαλάδες. Ἀπὸ τοῦ 1922, μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν κατα-
στροφὴν, ὅσοι γύφτοι δὲν ἠκολούθησαν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ
παρέμειναν στὴν Ἑλλάδα, ἤρχισαν ἀφομοιούμενοι μὲ τὸν ἄλλον πληθυσμὸν, κα-
τόπιν μάλιστα ἐκχριστιανισμοῦ των, διότι προηγουμένως ἦσαν μωαμεθανοὶ καὶ
γι' αὐτὸ ἀπεκαλοῦντο *Τουρκόγυφτοι*. Ἦδη οἱ γύφτοι, ὅπως καὶ οἱ βλάχοι, ἔχουν
πλήρως ἀφομοιωθῇ καὶ δὲν γίνεται καμμία διάκρισις μὲ τοὺς γηγενεῖς.

Τὰ σύνθετα, μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ γύφτο — σημαίνουν τὸ εὐτελές, τὸ
ποιοτικῶς, κοινωνικῶς, ἠθικῶς ἢ καθ' οἷανδήποτε ἄλλην ἔννοιαν, κατώτερον,
ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀλλαχοῦ χρησιμοποιοῦμενον «φράγκος».

Οὕτω λέγομεν, *γυφτοφάσουλα*, κατωτέρα ἀξίας εἶδος φασιόλων. *Γυφτό-
καμπος*, κάμπος μὲ ἔδαφος κατωτέρα ἀποδόσεως (τοπων. στὴν περιφέρειαν Σκα-
μνελίου Ζαγόρι). *Γυφταριό*, μέρος ὅπου ἐπικρατεῖ ἀκαταστασία καὶ ἔλλειψις κα-
θαριότητος.

Τοπων. *Στὰ γύφτικα*, πολλαχοῦ ὅπου ὑποδηλοῦται παλαιὰ ἐγκατάστασις
γύφτων.

— *Γυφτοκλήσι*, περιφέρεια κοιν. Νεγάδων στὸ Ζαγόρι, ἐνθα εἰκόνισμα ἢ
προσκυνητάρι.

— *Γύφτισσα*, κορυφὴ ἐπὶ τοῦ Γράμμου, γνωστὴ ἀπὸ τὸν συμμοριτοπόλεμον.

Ἡ συμβολὴ τῶν γύφτων στὴν δασοπονίαν, ὅπου ὑπεισέρχονται ὡς καλαθο-
πλέκται κυρίως, κατεργαζόμενοι τὸ καλάμι, τὴν ἱτεόβεργαν (βίσαν ἐν Ζαγοριῷ)
καὶ τὴν λεπτοκαρυάν, εἶναι ἀσήμαντος.

Γωνολίθι (τὸ) πλ. τὰ *γωνόλιθα*. Καταμεσῆς στὸ *φρετζᾶτο* εἶναι ἡ *γωνιά*.
Κατὰ τὴ μία τῆς πλευρᾶ ἐξέχουν δυὸ χοντρὲς πέτρες, ποὺ λέγονται *γωνόλιθα* ἢ τοὶ
πέτρες τῆς γωνιάς. Λέγονται καὶ *πυρομάχοι*. Αὐτοῦ ἀνάβουν τὴ φωτιὰ καὶ γίνε-
ται τὸ μαγεῖρεμα καὶ τὸ ψήσιμο τοῦ ψωμοῦ.

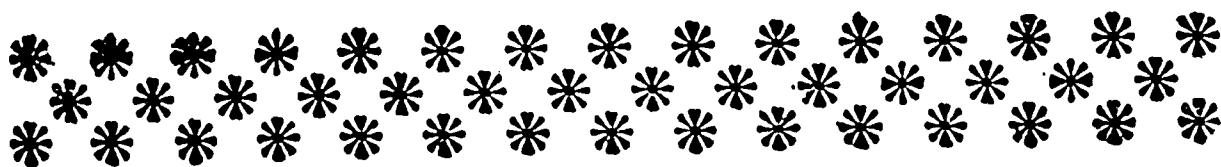
Πρόκειται περὶ τῆς ποιμενικῆς ἐγκαταστάσεως στὰ καλοκαιρινὰ βοσκοτό-
πια, ὅπου οἱ τσοπάνηδες κατασκευάζουν τὰ κονάκια τους. Κάθε κονάκι ἀποτε-
λεῖται ἀπὸ μίαν καλύβην πλήρως σκεπασμένην καὶ ἀπὸ ἓναν προθάλαμον ἀσκεπῇ
ποὺ λέγεται *φρετζᾶτο* (βλ. λ.). Μὲ τὴν ἀσκεπῇ του διάταξιν διευκολύνει τὴν τσο-
πάνισσαν στὶς καθημερινές τῆς δουλειές, ἰδίως μὲ τὴν κυκλικὴν ἐστίαν εἰς τὸ
μέσον, ὅπου θερμαίνει νερό, μαγειρεύει, ψήνει τὸ ψωμὶ καὶ ὅπου διατηρεῖται ἡ
φωτιὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα, χάριν τῆς οἰκονομίας ἐνὸς πυρείου. Διότι
τὰ μὲν σπύρτα ἀγοράζονται διὰ χρημάτων, ἐνῶ τὰ ξύλα εἶναι ἀφθονα καὶ ἀδάπα-
νος ἢ προμήθειά των.

Μία ὅμως τοιαύτη ἐστία διαρκοῦς καύσεως, θὰ ἀποτελοῦσε διαρκῇ κίνδυ-
νον πυρκαϊᾶς, ἂν τὸ *φρετζᾶτο* ἦτο χῶρος σκεπασμένος. Ἔτσι ὅπως εἶναι ξέσκε-
πος, ἀπαλλάσσει καὶ τὴν τσοπάνισσαν καὶ ὄλους τοὺς κατοίκους τοῦ κονακιοῦ ἀπὸ
κάθε φροντίδα ἐπιβλέψεως τῆς φωτιᾶς.

Dwandw. *Φρετζατοκόννακα*, δηλ. κονάκια καὶ *φρετζᾶτα*.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ*

(Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθῆναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

·ὀ β δ ἑ λ λ α (ἡ)=βδέλλα. πρβλ.

«ὁ Βασιληᾶς ἀρρώστησε
τοῦ βάλανε ὀβδέλλες
τοῦ τρέχανε τὰ αἵματα
σὰν κόκκινες γορδέλλες».

ὀ β ο λ ο (τὸ) συνήθ. στὸν πληθ. ὀβολα
(τὰ)=χρήματα (ἀπὸ τὴν ὀβολός). πρβλ.
«καλὰ μοῦ τὸ λές, ἀλλὰ μὲ τί ὀβολα».

ὀ β ο ρ ὀ ς (ὀ) (βλ. ἡβορός).

ὀ β ρ α ῖ ο ς καὶ ὀ β ρ ι ὀ ς (ὀ) = Ἰου-
δαῖος / μεταφ. τσιγκούνης / —βριὰ (ἡ) =
ἄγριο φυτὸ μὲ βλαστοὺς ὁμοίους μὲ τὸ
σπαράγγι.

ὀ γ γ λ ἑ ξ ο ς (ὀ) = Ἀγγλος. πρβλ.

«Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω
τούρκα εἶσαι γιὰ ρωμιὰ
γιὰ ὀγγλέξα γιὰ φραντσέξα,
ποῦχεις τέτοιαν ὁμορφιά».

ὀ γ γ λ ι τ ἑ ρ α καὶ ὀ γ κ ι λ τ ἑ ρ α
(ἡ) = Ἀγγλία.

ὀ γ ρ ὀ ς (ὀ) = ἐπίθ. ὑγρός. Ρ. ὀγραίνω
—ομαι, —σία (ἡ).

ὀ κ α (ἡ) = ὀκὰ πρβλ. «γιὰ ὀκα, γιὰ κο-
λώκα».

ὀ κ α ξ ι ὀ ν ε (ν α) (ἡ) = Ἰτ. λ. εὐκαι-
ρία, σὲ τιμὴ εὐκαιρίας.

ὀ κ λ α ῖ (τὸ) καὶ ὀ κ λ α ῆ (ἡ)=μακρὸν
καὶ λεπτὸ κυλινδρικό ξύλο (ἀπὸ σανίδα) μὲ
τὸ ὁποῖο οἱ γυναῖκες ἀνοίγουν φύλλα γιὰ
πίτες.

ὀκνά (ἡ)=τουρκ. λ. κόκκινη βαφή τῶν
μαλλιών. πρβλ. «ἔμεινε σὰν ἡ Σούλτω μὲ
τὴν ὀκνά».

ὀ λ ι ο ν τ ἑ ρ ῖ τ σ ι ν ο (τὸ)=Ἰτ. λ.
olio di ricino ρετσινόλαδο.

ὀ λ ὀ β ο λ ο ς (ὀ) = ἐπίθ. ὀλόκληρος,
ἀπὸ τὰ θεμέλια. Ἐπίσης μὲ πρῶτο συνθε-
τικὸ πολλές λέξεις. π.χ. ὀλάκερος—ὀλόκλη-

ρος, ὀλοτσούτσουρος (ὀ) = καμαρωτὸς ἀπὸ
τὴν κορφὴ μέχρι τὰ νύχια, ὀλόγιμος, ὀλο-
ζώντανος κ.λ.π.

ὀ λ ο ὐ ρ — τουρκ. λ. ρ. γίνεται, εἶναι.
Πρβλ. «οὐζοὺν ἀντὰμ ἀχμάκ ὀλοῦρ» συ-
νηθ. φρ. ποὺ σημαίνει διτὸ ὀψηλὸς εἶναι
ἀνοικονόμητος.

* ὀ μ π α σ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. δεκανέας.

ὀ μ π λ ὀ ς (ὀ)=ἐπίθ. μαλακός, ρευστός.

ὀ μ π ν ο καὶ ἔμπυο (τὸ) πληθ. ὄμπνα,
ἔμπνα, ὄμπνατα καὶ ἔμπνατα (τὰ) πύον.
Ρ. ὀμπυάζω. —σμένος (ὀ), ὀμπυάρης, —ρι-
κος (ὀ).

ὀ ν ε ρ ο καὶ ε ἶ ν ο ρ ο (τὸ) = ὄνειρο.
πληθ. ὄνερα, ὄνείρατα καὶ εἶνορα (τὰ) Ρ.
ὄνεριάζομαι, εἶνοριάζομαι.

ὀ ν ὀ ρ ε (τὸ)=Ἰτ. λ. onore τιμὴ, ὑπό-
ληψι. πρβλ. «τοῦ κἀνανε ὀνόρε», «ἔτσι γιὰ
τὸ ὀνόρε τὸ θέλω», «γιατὶ σὲ πήραμε μό-
νο γιὰ τὸ ὀνόρε»;

ὀ ν τ ἄ ς (ὀ) = τουρκ. λ. δωμάτιο, αἴ-
θουσα. Ἀλλ. λ. μουσαφίρ—ὀντὰς (ὀ)=σα-
λόνι, ὀντὰμπασης (ὀ)=ξενοδόχος.

ὀ ξ α π ὀ δ ο ς καὶ ἑ ξ α π ὀ δ ο ς (ὀ)=
βλ. λ. ξαπόδος (ὀ + ἔξω + ἀπὸ + ἐδῶ).

ὀ π α λ α καὶ ὀ π α λ ἄ κ ι α=ἐπίφ. σὲ
μικρὸ παιδί γιὰ νὰ σηκωθῇ. Ἐπίσης καὶ
«ὄπα» ποὺ χρησιμοποιεῖται σὰν ἐπιφώνη-
μα τοῦ χοροῦ (μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς)
ἀπὸ μερακλωμένους χορευτὰς.

* ὀ ρ δ ι ν ο (τὸ) = Ἰτ. λ. ordine ἐντο-
λή, διαταγή.

ὀ ρ θ ὀ κ ω λ ο ς (ὀ) = ἄτομο μὲ ἀνορ-
θωμένους πρωκτοὺς.

ὀ ρ μ ἡ ν ι α (ἡ)=συμβουλή, παραίνε-
σι. Ἀλλ. ὀρμηνεύω (ρ), ὀρμηνεμένος (ὀ)=
μεμυημένος, γνώστης, δασκαλεμένος σὲ πο-
νηριές.

ὀ ρ μ π ο ς (ὀ) = Ἰτ. λ. orbo ὀρφάνια,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγ. τόμ., σελ. 318

φτώχεια, στραβωμάρα. Συνήθως σὲ κατά-
ρες. πρβλ. «κακὸς ὄρμος καὶ καταχνιὰ
νὰ τοῦρθη» / καταστροφή. πρβλ. «ὅτι λε-
φτὰ πῆρε προικὶ τσοῦδωκε τὸν ὄρμπο» (τὰ
σπατάλησε καὶ κατεστράφη).

ὄ ρ ν ι ο (τὸ)=ὄρνεο. κοινὸ ὄνομα γιὰ
ὄλα τὰ ἀρπακτικὰ πουλιὰ / χαζός, βλάκας.
πρβλ. «ἐμαζώθηκαν τὰ ὄρνια κι' ἔβαλαν
τὸ μπουφο πρῶτο», «κοίτα μπροστὰ σου,
μωρὲ ὄρνιο...».

ὄ ρ ν τ ι ν ἄ ν τ σ α (ῆ)—'Ιτ. λ. ordi-
nanza στρατιώτης = ὑπηρέτης ἢ σύνδε-
σμος ἀξιωματικοῦ.

ὄ ρ ' σ ε=ἀπὸ τὸ ὀρίζω (ὄρισε) / ὄρσε=
πᾶρε καὶ ἰδίως σὲ ἀποδοκιμασία μὲ μούν-
τζα πρβλ. «ὄρσε, πᾶρτα νὰ μὴ στὰ χρω-
στάω».

ὄ τ ρ ἄ (ῆ)=τουρκ. λ. χοντρή βαμβακέ-
νια κλωστή, σπάγγος.

ο ὕ (β) γ ι α καὶ οὕγια (ῆ)=ἄκρη φορέ-
ματος, ρούχον.

—ο υ δ ι=δεύτερο συνθετικὸ μὲ τὴ ση-
μασία τοῦ μικρός. π.χ. ξεπεταροῦδι, τιν-
γοῦδι, πελεκοῦδι, μυγαροῦδι, βλασταροῦδι
(ἀπὸ τὸ ξεπετάζω, τινάζω, πελεκάω, μῦγα,
βλαστάρη κ.λ.π.).

ο ὕ ζ ο ὕ ν η ς (ὀ)=ἐπίθ. τουρκ. λ. μα-
κρὺς, ψηλός.

ο ὕ λ ο ς (τὸ) καὶ γ ο ὕ λ ι (τὸ)=τὸ οὐ-
λον. πληθ. οὐλία καὶ γούλια (τά).

* ο ὕ λ τ ι μ ο ς (ὀ) (ἐπίθ.) = 'Ιτ. λ.
ultimo τελευταῖος πρβλ. «ἄς πιούμε τὸ
οὐλτιμο καὶ φέουμε».

ο ὕ ρ ι (τὸ)=τουρκ. λ. ὁμορφη κοπέλλα
/ καλλονὴ τοῦ παραδείσου πού εἶναι στὴ
διάθεσι τοῦ πιστοῦ μουσουλμάνου δταν
πεθάνη.

ο ὕ ρ ι τ σ α καὶ ο ὕ ρ ι τ σ ' κ α (ῆ)=
τὸ κάτω μέρος τῆς ἀνθρώπινης σπονδυλι-
κῆς στήλης (κόκυξ).

* ο ὕ σ τ ἄ ς καὶ ο ὕ σ τ ἄ μ π α σ η ς
(ὀ)=τουρκ. λ. πρωτομάστορας.

ο ὕ τ ι (τὸ)=τουρκ. λ. (;) ὄργανο μὲ 8
χορδὲς ὁμοιο μὲ τὸ λαβούτα, μὲ πιὸ κοντὸ
χεροῦλι καὶ χωρὶς τάστα (βλ. λ.). Οἱ χορ-
δὲς του εἶναι σὲ τέσσερα ζεύγη καί, συνή-
θως, σὲ κάθε ζεύγος μία γυμνὴ καὶ μία
περιελιγμένη εἰς τρόπον ὥστε νὰ βγάνη
ὀξεῖες καὶ βαρεῖες ταυτόσημες νότες.

ο ὕ τ σ η ς (ὀ) = θέσι τοῦ στριβομένου

στὰ παιχνίδια νομίσματος ἢ πλακίτσας, ἢ
κωτσιοῦ τέτοια πού νὰ μὴ βγαίνει ἀποτέ-
λεσμα, ὁπότε ἐπαναλαμβάνεται τὸ ρίξιμο.

ὀ χ ι ἄ καὶ ὀ χ ε ν τ ρ α (ῆ) = ἔχιδνα.

ὀ χ τ ο ς (ὀ) = ὀχθη ποταμοῦ, ρυακιοῦ,
χειμάρρου.

ὀ ψ ε ρ ὀ ς (ὀ) = ἄνθρωπος μὲ ὑγιεινὴ
ὄψι.

ὀ ψ ι μ ἄ δ ι (τὸ)=γεννημένο μετὰ τὴν
κανονικὴ κυφορία ἀρνί, κατσίκι, ἢ μετὰ
τὴν κανονικὴ ἐποχή.

π α γ ἄ δ α (ῆ)=νεαρικὴ νυχτερινὴ ἡ-
συχία.

π α γ ἄ ν α καὶ π α γ α ν ι ἄ (ῆ) = τὸ
σύνολον τῶν ἐκφοβιστικῶν μέσων (ἀλύ-
χτημα σκυλιῶν, πυροβολισμοί, χτύπημα
τενεκέδων) γιὰ ἐξαναγκασμὸ τῶν ἀγριο-
γούρουνων νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ καρτέρι
τῶν κυνηγῶν.

π α γ α ν ὀ (τὸ)=ξωτικιά, ἀερικό, καλ-
λικάντζαρος.

π α γ κ ἄ ρ ι (τὸ) = 'Ιτ. λ. pagare ὁ
μπάγκος τῆς ἐκκλησιᾶς μὲ τὸ ταμεῖο.

π α γ ο λ ί ν α (ῆ) = ραβδί ἀπὸ κλαδί
ἀγριλιῶν μὲ κυρτωμένο στὴ φωτιὰ τὸ ἐπά-
νω μέρος γιὰ νὰ κρατιέται

π α δ ἑ λ λ α (ῆ) καὶ π α δ ἑ λ λ ι (τὸ)
=πήλινο ἀνοιχτὸ δοχεῖο μὲ χεροῦλια χω-
ρητικότητος 1—10 ὀκάδες. Στὴν 'Ιταλικὴν
padella = τηγάνι.

* π α δ ί ρ ω (ρ)=πάσχω ὑποφέρω, πα-
θαίνω κάτι πολὺ κακό. 'Ιτ. patire.

π α ζ ἄ ρ ι (τὸ)=τουρκ. λ. ἀγορά / ἐμ-
ποροζωοπανήγυρι / —ρι καὶ παζαρλίκι (τὸ)
=διαπραγμάτευσι.

* π α ζ ἄ ρ μ π α σ η ς (ὀ) = τουρκ. λ.
ἀρχηγός ἢ φύλακας τῆς ἀγορᾶς.

π α ι δ ι (τὸ)=στὸ Π. 'Ι. ἐννοεῖται καὶ
τὸ τέκνο καὶ τὸ ἀρσενικὸ μόνον τέκνο.
πρβλ. «πόσα παιδιά ἔχεις; 'Απ. «δὺν παι-
διὰ καὶ τρεῖς κοπέλλες τοῦ Θεοῦ» (ἐδῶ
ἐννοεῖ ὅτι εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ εἶναι
ζωντανά, δηλ. μιὰ πλάγια ἐπὶ κλησι γιὰ τὴ
ζωή τους).

π α θ ὀ ς (ὀ) = παθών. Στὴ φρ. ὁ πα-
θὼς εἶναι μαθός».

π α ί δ ι (τὸ)=συνήθ. στὸν πληθ. παί-
δια καὶ παγίδια (τά) τὰ πλευρά. πρβλ.
«μοῦ πέρανε τὰ παγίδια ἀπ' τὸ σκύψιμο»
/ —ίδες (οἱ) = μακρὲς λεπτὲς καὶ λίγο

κυρτές σανίδες πού αποτελούν τὸ σκελετὸ τοῦ σαμαριοῦ. στεγνοπαῖδα (ἦ)=ἀδύνατη γυναῖκα.

παιδολάσι (τὸ) = δμῖλος μικρῶν παιδιῶν πού θορυβοῦν. Ἀλλ. παιδομάνι καὶ παιδομανιδ (τὸ).

παλάαντζα καὶ μπελάαντζα (ἦ) βλ. πελάντζα.

παλααντζέτο (τὸ)=τετράγωνο ἐπίπεδο τῆς πλάσιγγας, κρεμασμένο μὲ τέσσερις ἀλυσσίδες, ὅπου τοποθετοῦνται τὰ δράμια γιὰ τὸ ζύγισμα.

* παλάτισο (τὸ) = Ἰτ. λ. palazzo παλάτι. πρβλ. «ἔκανε σπῖτι σωσιτὸ παλάτισο».

παλιό — = πρῶτο συνθ. πολλῶν λέξεων μὲ σημασία τοῦ παλαιὸ ἢ κακὸς π.χ. Παλιόπαργα, παλιοχῶρι, παλιοτόμαρο, παλιάνθρωπος κ.λ.π.

παλιατισοῦρα (ἦ) = παλαιὸ καὶ ἐντελὲς κατεστραμμένο ἀντικείμενο.

παλιοῦρι (τὸ) = ἄγριος θάμνος μὲ ἀγκαθωτὰ φύλλα, τροφὴ τῶν γιδιῶν. Φρ. «νὰ φέρης γύρα τὸ παλιούρι σιτὸ σπῖτι του δὲ σκαλώνει πουθενά» (εἶναι ἄδειο).

παλατισοῦτα (ἦ) = βαρὺ καὶ μακρὺ πανωφόρι.

πάνα (ἦ)=Ἰτ. λ. rana ἡ κρέμα τοῦ γάλατος καὶ τῆς γιαούρτης. / τὸ ξύγκινο τμήμα τῶν ἀντεριῶν τῶν σφαχτῶν πού οἱ χασάπηδες, μετὰ τὸ σφάξιμο, ἐπικολλοῦν ἀπ' ἔξω / τὸ πανὶ πού χρησιμοποιοῦν οἱ φουρναραῖοι καὶ οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ σκουπίζουν τὸ φούρνο πρὶν φουρνίσουν.

πανιόττα (ἦ) = Ἰτ. λ. pagniotta μικρὸ καρβέλι ψωμί. πρβλ. «κυνηγάει τὴν πανιόττα μὲ τὸ ντουφέκι».

παντέχω καὶ παντεχαίνω (ρ)=ἀναμένω καὶ ἐλπίζω. (ἀ)παντοχὴ (ἦ).

παντζοῦρι (τὸ) = τὸ ἐξωτερικὸ, συμπαγὲς καὶ γερὸ παραθυρόφυλλο.

παντζοῦρο βεργα (ἦ) = εἰδικὸ ἐργαλεῖο γιὰ κλείσιμο τῶν παντζουριῶν.

πάντα καὶ πάντζα (ἦ) = Ἰταλ. λ. rancia κοιλιά. «δλα γιὰ τὴν πάντσα», «τὸν ἔπιακε πάντζα».

πανώγραμμα (τὸ) = ἡ διεύθυνσι παραλήπτου καὶ ἀποστολέως στὸ γράμμα. πρβλ. «κάνε μου λίγο τὸ πανώγραμμα νὰ πάω νὰ τὸ ρίξω» (ἐνν. ταχυδρομήσω).

πανωγράψιμο (τὸ) = ἡ χρέωσι ψεύτικων ποσῶν σὲ ἓνα λογαριασμό. πρβλ. «δὲ μπορῶ νὰ ξεχρεωθῶ ποτές, μὲ πέθανε σιὰ πανωγραψίματα».

πανωκάπουλα (τὰ) = ἱμάντες σιὰ καπούλια τῶν ὑποζυγίων / σὰν ἐπίρ. ἐπάνω σιὰ καπούλια πρβλ. «ἔλα νὰ σὲ πάρω καὶ σένα πανωκάπουλα».

πάος (ὁ)=πάγος. Ἀλλ. λ. πατα(γ)ούδι (τό), παώνω (ρ), παταομένος καὶ παομένος (ὁ).

παοῦρα (ἦ) = Ἰτ. λ. paura φόβος. Πρβλ. «τοῦ πῆγε νάϊ—νάϊ, παούρα».

παπαδιὰ (ἦ) = ὅ,τι καὶ κοκόσια (βλ. λ.).

παπαλάκι (τὸ) = μάλλινο πλεχτὸ ποδεῖο μέχρι τὸν ἀστράγαλο, ὅπου καὶ δένεται, μὲ κρεμαστὲς φοῦντες κ.λ.π., πού ποδένουν τὰ βρέφη.

παπάρα (ἦ)=τσάϊ, καφές, χαμομήλι ἢ ἄλλο ρόφημα σιτὸ ὁποῖο τρίβεται ψωμί πολὺ καὶ πατιέται καλὰ ὥστε νὰ γίνῃ μιὰ μᾶζα.

παπὰς (ὁ)=καδρόνι πού τοποθετεῖται κάθετα ἀνάμεσα ἀπὸ γρεντιές καὶ πέταυρα γιὰ νὰ στερεώνῃ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ.

παποῦτσι (τὸ)=ἡ ἀπὸ κερατίτιδα οὐσία ὁπλὴ τῶν μηρυκαστικῶν.

παράβγαλμα (τὸ)=παρατισοῦκλι.

παραγκῶμι (τὸ) = ὅτι καὶ παράβγαλμα.

παραζοῦζοῦλος (ὁ) = ἀποβλακωμένος, ἡλίθιος, ἔκτρωμα.

παρακατιανὸς (ὁ)=ἐκεῖνος πού ἀνῆκει σὲ κατώτερη τάξι, μοῖρα.

* παρακεντὲς (ὁ)=τουρκ. λ. κολλῆγος, παρακατιανὸς / ἀλήτης, ἄσκοπα περιπλανώμενος.

παρακοῦτι (τὸ)=κουτὶ κατασκευασμένο γιὰ νὰ τοποθετῆται μέσα σὲ ἄλλο μεγαλύτερο, δηλ. γιὰ προστασία πολυτ. ἀντικειμένων.

παράλλαμα (τὸ)=παράκαιρο γέραςμα ἢ καὶ παραμόρφωσι ἀνθρώπου ὥστε νὰ γίνῃ ἀγνώριστος. πρβλ. «τὶ μοῦ λέτε, ὁ Κώστας εἰν' αὐτός; αὐτὸς ἔγινε παράλλαμα».

παράμανα (ἦ)=δισκελὴς καρφίτσα μὲ ὑποδοχὴ γιὰ νὰ στερεώνεται τὸ αἰχμηρὸ καὶ ἐλεύθερο ἄκρο της / γυναῖκα πού

μέ ἀμοιβή θηλάζει βρέφη μονάδων πού δὲν ἔχουν γάλα.

πα ρ α μ ά σ κ α λ α = ἐπίρρ. κάτου ἀπὸ τὴ μασκάλῃ (ὑπὸ μάλης).

πα ρ α μ ύ θ ι μ υ θ ι κ ό (τὸ)=φράσι μὲ τὴν ὁποῖα ἀρχινᾶνε τὰ παραμύθια. πρβλ. «παραμύθι μυθικό,

κάτσε κάτου νὰ σιτὸ πῶ

Ἦταν, ἦταν μιὰ φορὰ,

ἦταν καὶ δὲν ἦτανε, ἦταν...

πα ρ α σ ά ν τ α λ ο (τὸ) = κακοφτιαγμένος ἄνθρωπος μὲ μικρότερα ἢ καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ φυσιολογικά μέλη, χαρκτηριστικά.

πα ρ α σ κ α λ ά ω καὶ πα ρ α σ κ α λ ί ζ ω (ρ)=στραμπουλάω. Ἄλλ. λ. παρασκαλημένος καὶ παρασκαλισμένος (ὁ), παρασκάλημα (τό).

πα ρ α τ σ ο ũ κ λ ι (τὸ)=ἐπίθετο πού προσάπτεται σὲ κάποιον γιὰ εἰρωνεῖα ὀφειλόμενο σὲ ὁμοιότητά του, σὲ φράσι ἢ λέξι πού ἐπαναλαμβάνει, σὲ ἐλάττωμα μειονέκτημα, ἀδυναμία, σακατηλῆκι του ἢ περιστατικό πού τοῦ συνέβη κάποτε κ.λ.π. «Μῆτσος ὁ Κουλός», «Γιάννη ψεύτης», «Τσίλη Πόρδας» κ.λ.π. κ.λ.π.

πα ρ α φ έ ρ ν ω καὶ π ρ ο σ φ έ ρ ν ω (ρ)=μοιάζω μὲ κάποιον. πρβλ. «ὁ Μιτσαήλης προσφέρει μὲ τὸν πατέρα του».

πα ρ λ α κ ι ά ζ ω (ρ) = τρομοκρατῶ κάποιον καὶ κυρίως μιλῶντας γιὰ ὑπερφυσικά ὄντα ἢ μεταμφιεσμένος σὲ τέτοια. Μεσ. παρλακιάζομαι. παρλόκισμα (τό), παρλακισμένος (ὁ), παρλιακὸ (τό).

* πα ρ μ α κ λ ί κ ι (τὸ) (συνήθ. σιτὸν πληθῆ)=τουρκ. λ. δαχτυλίδι καὶ κατ' ἐπέκτασι τὰ στολίδια. περμάκι (τὸ)=δάχτυλο.

* πα ρ τ έ ν τ σ α (ἡ)=Ἴτ. λ. partenza, ἀναχώρησι. πρβλ. «τοῦδωκε παρτέντσα γιὰ τὴν Κέρκυρα». Ρ. παρτίρω.

πα ρ τ η (ἡ)=Ἴτ. λ. parte, τὸ μέρος, ὅ,τι μὲ ἀφορᾷ, μὲ συμφέρει. πρβλ. «μὴ τοῦ παίρνεις τὴν πάρτη», «τὸ θέλω γιὰ πάρτη μου».

πα ρ τ ί δ α (ἡ) = Ἴτ. λ. partita μιὰ χαρτοσιὰ σὲ χαρτοπαίγνιο. / μέρος ἀπὸ ὁμοειδῆ πράγματα. πρβλ. «μιὰ παρτίδα μακαρόνια».

πα σ α π ό ρ τ ι (τὸ) = Ἴτ. λ. passa porto διαβατήριο πρβλ. «δὲ μούρθε ἀκόμα

τὸ πασαπόρτι μου», «τοῦδωκα τὸ πασαπόρτι» (τὸν ἔδωξα).

πα σ κ α ρ ό τὸ = σανίδα πού χρησιμοποιοῦν οἱ ραφτιάδες γι' ν' ἀνοίγουν ραφές σιὰ μανίκια.

πα σ κ ί ζ ω (ρ)=καταβάλλω προσπάθειες σύντονες, ἀγωνίζομαι νὰ ἐπιτύχω κάτι.

πα σ π ά λ ι (τὸ)=ἐπικάθισμα ἀπὸ κοινοποιημένο εἶδος (ἀλευρι κυρίως), πασπαλιάρης (ὁ)=βοηθὸς τοῦ μυλωνᾶ, ἐπιφορτισμένος νὰ μαζεύῃ τὸ πασπάλι ἀπὸ τὶς μυλόπετρες, τὸ κασόνι κλπ. μὲ εἰδικό, γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, λαγοτόμαρο. κατ' ἐπάκτασι ὁ μυλωνᾶς. πασπαλίζω (ρ)=σκορπίζω σκόνη ἀλευριοῦ, ζάχαρης κ.λ.π. πρβλ. «ἄμα ψηθῇ νὰ τὸ πασπαλίσῃς μὲ ζάχαρη». πασπαλισμένος (ὁ).

πα σ π α τ ε ύ ω (ρ)=ψάχνω μὲ τὰ χέρια / χειρονομῶ μὲ ἀνηθίκους σκοπούς. πρβλ. «πῆγε νὰ τὴν πασπατέψῃ καὶ τοῦ μπῆκε στοὺς φούσκους». πασπατεμένος (ὁ, ἡ, τό), πρβλ. «ποιανοῦ θὰ κρίνης μωρὴ χιλιόπασπατεμένη»;

πα σ σ α (ἡ)=Ἴτ. λ. ἡ ἐνέργεια μεταβίβασεως ἐνός πράγματος. πρβλ. «κάνε μου πάσσα τὴν πλάνια», «ἄμα δῆς τὰ σκοῦρα, κάνε μου πάσσα τὸ σουγιά». Ρ. πασσάρω καὶ πασέρνω. / —σσα (ἡ) = ξύλινο κουτὶ μὲ τετράγωνα χωρίσματα γιὰ τὴν τοποθέτησι (μέσα σὲ πανί) τῶν καρβελιῶν πρὶν ἀπὸ τὸ φούρνισμα (ἀλλ. πινακωτή). (ἐκ τοῦ ρήμ. passate).

πα σ σ α ρ ι (τὸ)=μεγάλον σουρωτήρι γιὰ τὸ σούρωμα τῶν μακαρονιῶν κ.λ.π. Ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. passare.

πα σ σ α τ έ μ π ο ς (ὁ) = Ἴτ. passa tempo ψημένος σπόρος κολοκύθας πού ἔχει προηγουμένος βαφτιστῇ σὲ ἀρμύρα, πού τρώγεται γιὰ νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς, ἡ ὥρα (passare il tempo). / κάθε ἐνέργεια ἢ ἀπραξία πού συντελεῖ σιὰ εὐχάριστο καὶ ἄκοπο κύλημα τοῦ χρόνου».

πα σ σ έ τ ο (τὸ)=σπαστὸ ξύλινο μέτρο ἢ δίμετρο τῶν ξυλουργῶν.

πα σ σ ο (τὸ) = βηματισμός, ἀνοιγμα ἐνὸς διασκελισμοῦ / βάδισμα ἢ ἐργασία μὲ ἄνεσι, νωχέλεια. «μὲ τὸ πάσσο μου». Ἴτ. λ. passo.

(Συνεχίζεται)

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΣΤΕΦ. ΤΣΙΛΗ

Ἐπιτίμου Δημοδιδασκαλίσσης

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Τὸ περιοδικὸ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», ἀπὸ τὴν πρώτη χρονιά τῆς ἐκδόσεώς του (Τόμος Α' σελ. 699 Λαογραφικὰ ἐρανίσματα Γ. Ι. Παπαγεωργίου), ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν προσφέροντας τὶς στίγες του, σ' ὅσους εἶχαν στὰ χέρια τους ἀνέκδοτο λαογραφικὸ ὕλικὸ ἢ εἶχαν ἐνδιαφέρον γιὰ συλλογὴ παντὸς εἴδους λαογραφικοῦ ὕλικου (τραγουδιὰ, παροιμιακὲς φράσεις, συνήθειες, παροιμίες κλπ.), νὰ τὸ συγκεντρῶσουν καὶ νὰ τὸ στείλουν γιὰ δημοσίευσιν, γιὰ νὰ ἀποθησαυρισθῇ καὶ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, ποὺ ὡς τώρα παραμένει πανδαμάτωρ.

Ἐχοντας λοιπὸν ὑπ' ὄψιν μου τὴν εὐκαιρίαν αὕτη καὶ θέλοντας νὰ συμβάλω κι' ἐγὼ κατὰ τι στὴν προσπάθεια, ποὺ κατέβαλαν καὶ καταβάλλουν πολλοὶ γιὰ τὴν συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ ὕλικου, ἔλαβα μέρος στὸν Αο Λαογραφικὸ Διαγωνισμὸ τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» μὲ τὴν ἀνέκδοτη τότε συλλογὴ «Γιαννιώτικα στιχοπλάκια», συγχρόνως συνεκέντρωνα παροιμίες καὶ παροιμιακὲς φράσεις.

Στὴ δεύτερη αὕτη συλλογὴ, περιλαμβάνονται παροιμίες καὶ παροιμιακὲς φράσεις, ὅσες δὲν ἔχουν δημοσιευθῇ στὰ δύο κυριώτερα τοπικὰ Περιοδικὰ ἤτοι «Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ» καὶ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» ἢ παραλλαγὲς τούτων.

Α

1. Ἄγιε Νικόλα βόηθα με, κούνα κι σὺ τὰ χέρια σου.
Ταυτόσημη μὲ τὶς «Κουνεῖς νὰ σὶ κουνήσω», «ταράξ νὰ σὶ ταράξου» καὶ μὲ τὴν ἀρχαίαν «Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει».
2. Ἄγιος Μηνᾶς ἐμήνυσε καὶ τ' Ἀη Φιλίππ' αὐτοῦ εἶμαι.
(Μήνυμι γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ χειμῶνα. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὰ μέσα Νοεμβρίου ἀρχίζαν τὰ χιόνια).
3. Ἄδειον σακκὶ οὐρθὸ δὲ στέκιτι.
(Γιὰ ἄτομο ποὺ δὲν τρώει ὅσο πρέπει καὶ ζαλίζεται).
4. Ἄλλα λέει ἢ θειά μ' ἄλλα ἀκοῦν τ' αὐτιά μ'. (Εὐνόητη).
5. Ἄλλουνοῦ καίγουντι τὰ γένεια, κι' ἄλλος λέει: νόμ' φουτιά ν' ἀνάψου τοῦ τσιγάρου μ'.
(Γιὰ ἄτομο ποὺ δὲν ὑπολογίζει τὴν κρῖσιμη θέσιν ἐκείνου ποὺ τοῦ ζητάει χάρη).
- 5β. Ἄλλου δὲ μὶ μάρακι, τῆς Ἀνοιξῆς τοῦ κρύου.
6. Ἄλλου οὐ Παπᾶς, ἄλλου τὰ ράσα τ'.
(Γιὰ γονεῖς ποὺ δὲν ξέρουν ποὺ εἶναι τὰ παιδιὰ τους ἢ γιὰ ἄτομα ποὺ δὲν ξέρουν ποὺ εἶναι τὰ πράγματά τους).
7. Ἄν δὲν πινέσ' τὸ σπῖτ' σ' πέφτ' κὶ σὶ πλακῶν'
- 7β. Ἄλλοιὰ νὰ μὴ ξυέτι κανέννας μὲ τὰ νύχια τ'. (Εὐνόητη).
8. Ἄν δὲ σὶ πάη καβαλλάρη μὴ χτυπᾶς τ' ἄλογό σου.
Παραλλαγή τῆς: «Ἄν δὲ σοῦ τρέχει καβαλλάρη τὶ σκοτώνης τ' ἄλογό σου ;
(Συλλογὴ Εὐαγγέλου Μπόγκα).
9. Ἀνάθεμα τοῦ σήκωμα κι Θιδὸς σχωρέσ' τοῦ κάτσ' μου. (Εὐνόητη).

10. Ἀνεμομαζώματα, διατανοσκορπίσματα.
11. Ἄντρα κι οὐ Θιδς μοῖρα. (Προτροπή σὲ διστακτική).
12. Ἀνύπαντρος προξενήτης γιὰ λόγου του γυρεύει. (Εὐνόητη).
13. Ἀπὸ μπροστὰ σ' κἀν' τοῦ φίλου, κι ἀπὸ πίσου τοῦ σκύλου.
14. Ἀπὸ τοῦ ροῖδου βγαίν' ἀγκάθ' κι ἀπὸ τ' ἀγκάθ' ροῖδου.
15. Ἀπόξου κούκλα κι μέσα πανούκλα.
(Ταυτόσημη μὲ τὴν: «ῶξου λῖλι, κι μέσα κ . . . α».)
Γιὰ τὴν νοικοκυρὰ πὺν καθαρίζει τὴν αὐλὴ καὶ τὴν ἐξόθυρα καὶ τὸ σπίτι
μέσα εἶναι βρώμικο).
16. Ἀπ' τὴ μυῖγα σπλήνα.
(Γιὰ τὸν τσιγκούνη πὺν κυτᾶζει νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὰ πιδ μικρὰ πράγματα).
17. Ἀπ' τοῦ Μάρτη καλουκαίρι, κι ἀπ' τοῦν Αὐγουστου χειμῶνα.
18. Βάρισι τοῦ μαχαίρ' στοῦ κόκκαλου.
(Γιὰ ἄτομο πὺν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπομείνῃ ἄλλο, σὲ κάτι ὀδυνηρό).
19. Βάρτα νὰ τ' ἀρμέξουμε κι ἄς εἶν' στεῖρα.
(Γιὰ ἄτομο πὺν ἐπιμένει νὰ γίνῃ κάτι πὺν δὲν γίνεται).
20. Βγῆκι τοῦ ροδάκινου, βγῆκι τοῦ νυχτέρ'.
21. Μεγαλώνει ἡ νύχτα κι ἀρχίζει ἡ καθιστική πρὸ τοῦ ὕπνου ἐργασία).
22. Γαμπρὸς γυῖδς δὲ γίνιτι κι ἡ νύφη θυγατέρα. (Εὐνόητη).
23. Γρηγόριψ' οὐ Γρηγόρης ὄντάειδι τὴν κουμμάτα.
(Γιὰ νοικοκυρὰ πὺν τρέχει νὰ μαγιρέψῃ τὴν ὥρα τοῦ γεύματος).
24. Γρόσια στὸ πουργί, ψάρια στοῦ β' νί.
(Ὅταν ἔχει κανεὶς χρήματα, ὅτι θελήσῃ σ' ὁποιοδήποτε μέρος κι ἂν βρεθῇ,
τὸ βρῆσκει).
25. Γιὰ πίττα π' δὲ θὰ φᾶς τί σὲ νοιάζ' κι ἂν καὶ ; (Εὐνόητη).
26. Δὲν εἶμι παραφαγᾶς, εἶμι παραπονᾶς.
(Γιὰ ἄτομο πὺν ἀξίζει, ἀλλὰ τοῦ
λείπει κάτι ἀσήμαντο).
27. Δέκα μέτρα κι ἓνα κόψι.
(Νὰ τὸ ὑπολογίζουμε καλὰ προτοῦ ἀποφασίσουμε κάτι).
28. Δώδεκα Κουτσαμπάσιδες, δεκατρία καλαμάρια.
(Γιὰ ἄτομα μιᾶς οἰκογενείας πὺν δὲν ὀρκοῦνται στὸ ἴδιο φαγητὸ ἀλλὰ θέ-
λει ὁ καθένας τὸ δικό του καὶ νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἓνα ἐπὶ πλεόν).
29. Δυὸ οὔχτροι σ' ἓνα μαξλάρ.
(Γιὰ ἀντρόγυνο πὺν μαλώνει).
30. Δυὸ αὐγὰ σὶ μιὰ μασχάλ' δὲν βαστιοῦνται.
(Γιὰ ἄτομα πὺν ἐπιχειροῦν δυὸ δουλειᾶς συγχρόνως καὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν
καμμία).
31. Ἐλᾶτι φρόνιμ' νὰ φᾶτι τ' ζουρλοῦ τοῦ βιό.
(Γιὰ ἄτομο πὺν ἐνθουσιάζεται εὐκόλα καὶ διασπαθίζει τὴν περιουσία του)
32. Εὐχὴ γονέων ἔπαρε κι στὸ βουνὸ περπάτι. (Εὐνόητη).
33. Ἐφαῖ οὐ παπᾶς, ἔφαῖ ἡ παπαδιά, σ' κώστε τα.
(Ἡ νύφη πὺν ἦτανε ὑποχρεωμένη νὰ τοὺς περιποιεῖται καθότανε νηστική).
Ταυτόσημη μὲ τὴν «χορταμένος ὁ παπᾶς, χορταμένη ἡ παπαδιά».
34. Ἐφεξι τ' ἀντὶ χαρὰ στοὺν νυφαντῇ.
(Ὅταν φαίνεται τὸ ξύλο τοῦ ἀντιοῦ, ὁ ὑφαντῆς χαίρονταν, γιὰτὶ τελείωνε).
35. Ἐχ' οὐ τοίχους αὐτιά κι ἡ παραθύρα μάτια. (Εὐνόητη).
36. Ἐχ' τ' μύτ' ἀπὸ μπρουστά.
(Γιὰ ἄτομο πὺν θέλει ἰδιαίτερες περιποιήσεις).
37. Ἐφτακι οἱ κούμπους στοῦ χτέν (τοῦ ἀργαλειοῦ).

(Έξηνητλήθη καὶ τὸ τελευταῖο ὄριο ὑπομονῆς).

38. Ἐχει μὲ μισήσι μὲ, χάσιμὲ γυρέψι μὲ. (Εὐνόητη).

39. Ἡ ἄσπρ' ἢ μέρα φαίνιτ' ἀπ' τοῦ προῦ.

40. Ἡβρ' ἢ νύφ' μας τοῦ γυνὶ (=ὕνι) πίσου ποῦ τὴν πόρτα.

41. Ἡβραμὲ παπᾶ νὰ θάψουμὲ πέντι δέκα.

42. Ἡ Μάνα εἶνι ζάχαρι, ἢ Μάνα εἶνι μέλι, ἢ Μάνα εἶνι κάρυνη κασέλα κλειδουμένη (=Παίρνει στὸν τάφο τὰ μυστικὰ τοῦ παιδιοῦ τῆς).

43. Ὁ νύχτα κὶ ἡ αὐγὴ εἶνι ἴσια μὲ Μάνα κὶ πιδί.

(Σὲ ἀπόδοσι ἐργασίας).

44. Ἡ πρῶτ' δούλα, ἢ δεύτερ' κυρά, ἢ τρίτ' τ' τρώει τοῦ κιφάλ'.

(Γιὰ ἄνδρα ποὺ παντρεύεται τρίτῃ φορᾶ).

45. Ἡ πουλὴ δλειὰ τρώει τὴν κυρὰ κὶ ἡ λίγ' τοὺν ἀφέντ'.

(Ἡ οἰκοκυρὰ ὅταν ἔχει πολὺ δουλειὰ κουράζεται καὶ ὑποφέρει, ἀντιθέτως ὁ ἄνδρας ὅταν ἔχει λίγη δουλειὰ καὶ δὲ βγαίνουν τὰ ἐξοδα τῆς οἰκογενείας του στενοχωρεῖται).

46. Θέλ' ὡς ναχ' ὡς καλὸ ὄνομα μέρα νύχτα στὴ δουλειὰ σου. (Εὐνόητη).

47. Θέλ' τέχν' τοῦ ριπὰν κάθι τόπους δὲ τοῦ κάν.

(Εἶναι ἀπαραίτητὴ ἢ εἰδίκευση γιὰ κάθε πρᾶγμα.

48. Θιδς κὶ οὐ γείτονας. (Εὐνόητη).

49. Κακὰ μαντάτα (=ἄσχημα νέα) τοῦ γαμπροῦ ἢ νύφ' μας κασιδιάρα.

50. Κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ. (Εὐνόητη).

51. Κάλλιο πέντε κὶ στοῦ χέρι, παρὰ δέκα κὶ καρτέρι.

52. Καποιανοῦ χαρίζουν ἓνα γουμάρ' κὶ τοῦ κ' τάει στὰ δόντια.

53. Κατὰ Μάνα κατὰ Τάτα, κατὰ γυιὸ κὶ θυγατέρα.

54. Κατὰ ποῦ ἐπραξὶ βρῆκὶ (Ταυτόσημῃ μὲ τὴν: «κὰν' ὡς λάβ' ὡς καρδιὰ μὴ σὶ πουνέσ'».

55. Κάτσ' αὐτοῦ παραδαρμένι κὶ ὅτι δῆς μὴ μουλουνγᾶς.

56. Κάτσε κ . . ο κάνε ρόκα.

(Γιὰ νὰ γίνῃ δουλειὰ πρέπει νὰ τὸ πάρης ἀπόφασι νὰ καθίσης νὰ ἐργασθῆς).

57. Κάνου γάμου φᾶν' παιδιὰ μ'.

58. Κὶ οὐ λύκους χουρταμένους κὶ τὰ πρόβατα σοιστά.

(Γιὰ ἄτομο ποὺ θέλει νὰ γίνωνται οἱ δουλειές του χωρὶς νὰ ξεδέψη).

59. Κόττα πίττα τοῦ Γινὰρ κὶ παπὶ τοὺν Ἀλουνὰρ (Ἰούλιος).

60. Κύττα τ' ν ἄκρα (=οὔγια) παρ' τοῦ πανὶ (=ὑφασμα τ' ἀργαλιοῦ) κύττα τ' Μάνα πάρ' τ' θυγατέρα.

61. Κυρὰ χωρὶς κουπέλ' (=παιδί) φαῖ χωρὶς πιπέρ'

62. Κύττα μὲ μὲ τῶνα, νὰ σὶ κ' τάξου μὲ τὰ δυὸ (=μάτια).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κύριε...

Τώρα πού οί προφήτες
— λησμονημένοι ἀπ' τὰ κοράκια—
κοιμήθηκαν ἐν εἰρήνῃ
μὲ τὰ στόματα πυρπολημένα
καὶ τὰ μάτια τοὺς δλο νύχτα
Κύριε, μὴ μᾶς ἀφήσης.

Ἡ Μάνα πικραίνεται.
«Βαλθήκαμε νὰ πληγώσουμε τὸ φεγγάρι.
Τὸ αἷμα του στὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν μας».

Κύριε,
Τώρα πού οί προφήτες
κοιμήθηκαν ἐν εἰρήνῃ
σῶζε
τὰ παιδιά καὶ τοὺς τρελλούς.

Ἄρνῃν

Δὲν εἶχα τίποτ' ἄλλο.
Δυὸ ἐρωτευμένα κυκλάμινα.
Μιά φοῦχτα θάλασσα,
— ἀπ' τὸ καλοκαῖρι ἀκόμα —
τὴ δόξα δυὸ κυδωνιῶν
πού ξεκρέμασα ἀπ' τὴν ὀροφή.
Δὲν εἶχα τίποτ' ἄλλο
νὰ τοὺς φιλέσω.

Λίγο ἀνάμα
νὰ μνημονευτοῦν
ἐκεῖνοι πού μ' ἀρνήθηκαν

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΒΛΑΧΟΣ

Ἀγρύπνια

Ζεστό τὸ δῶμα, μάνα μου, καὶ τ' ὄνειρο ροδίζει
στὰ βλέφαρα τῆς διαλεχτῆς, στοῦ ἀκριβοῦ τὴν κλίνη.
Καὶ ἂν στὴν ξόθυρα στοιχειὸ κούρσεύω τὴν σελήνη
εἶναι ποὺ γόος τραγικὸς στὸ στῆθος ἀνεμίζει

τί φύτρον ἀστεριῶν ἐσύ, μονάχη ἔχεις μένει..

ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ

Αὐτὲς οἱ φωνές

Αὐτὲς οἱ φωνές, οἱ ἀόρατες δυνάμεις
ποὺ φωλιάζουν μέσα μου
ἔχουν πιαστεῖ χέρι χέρι,
δὲν μὲ ἐγκαταλείπουν...

Ζητῶ νὰ λουστῶ στὸν Ἀχέροντα
μὰ ἡ γεμάτη μέθη ἀγάπη μὲ κρατᾶ,
ἡ φαντασία μεγαλώνει τὸ θέλγητρο
ἡ κάθε μέρα εἶνε διαδοχὴ
ἀπὸ διαφεύσεις γιὰ τὸν χρόνο
ποὺ περνᾶ...

Μὰ καὶ καράβια φορτωμένα
ἀστέρια κι' ἀγγηνὰ δροσόσταλα...

NANA KONTOY

Ἡ ζωὴ ποὺ χαιρετοῦσα!

Δυὸ πουλάκια λοξοδρόμησαν!
Μὰ σὰν μπλέξαν τὰ φτερά τους
Σμίξαν τότε κι' οἱ καρδιές τους!...

Δυὸ πουλάκια χτὲς φτερούγισαν!
Γιὰ νὰ πλέξουν τὴ φωλιά τους,
Ἀνοιξὴ ζωῆς, χαρὲς τους!

Ἀνθοστόλισαν τῆς γῆς οἱ τόποι
Καὶ τ' ἀλλάκωσαν κρουστάλλινα νερά,
Ἦταν ἡ ζωὴ, ποὺ χαιρετοῦσα!...

ΑΛΕΞ. ΕΞΟΥΡΑΣ

Γ. ΒΑΛΕΤΑ

ΠΕΝΤΕ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

*Τὰ μάτια μου ἄλλα, κι ἄλλα 'ναι
τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων*

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Τὸν Παλαμᾶ, κατὰ τὸ μακρὸ λογοτεχνικὸ του στάδιο, πολλοὶ τὸν περιγράφανε. Κι αὐτόν, καὶ τὸ σπῖτι του, τὴ βιβλιοθήκη, τὸ κελλί του. Ἀφθονοῦν οἱ περιγραφὲς λογοτεχνῶν δημοσιογράφων, ποὺ δημοσίευσαν κατὰ καιροὺς ἐνδιαφέρουσες συνεντεύξεις καὶ ὁμιλίες μὲ τὸν ποιητὴ πάνω σὲ διάφορα θέματα, ὅχι μόνο λογοτεχνικά, ἀλλὰ καὶ πολιτικοκοινωνικά, θεατρικά, ἐπικάαιρα κλπ.⁽¹⁾

Ὡστόσο, μετρημένοι στὰ δάχτυλα εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κατάφεραν νὰ μᾶς δώσουν ἓνα συνολικὸ, βαθύτερο, ψυχογραφικὸ πορτραῖτο τοῦ Ποιητῆ, τόσο στὸ ἐξωτερικὸ του παρουσιαστικὸ καὶ στὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς καὶ τῆς φυσιογνωμίας του, ὅσο καὶ στὴ βαθύτερη ἔκφραση, στὴν ἐσωτερικὴ, πνευματικὴ, ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητάς του. Αὐτοὶ μᾶς ἔδωσαν χαρακτηριστολογικά καὶ ψυχογραφικά, στοιχεῖα ἀνεκτίμητης ἀξίας, ποὺ χρησιμοποιούμενα μιά μέρα ἀπ' τοὺς συστηματικοὺς βιογράφους καὶ κριτικοὺς τοῦ Παλαμᾶ, ἔχουν νὰ βοηθήσουν πολὺ τὸ ἔργο τους.

Τέσσερις κυρίως εἶναι οἱ ψυχογραφικοί, νὰ ποῦμε, προσωπογράφοι τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ Μποέμ (Δημ. Χατζόπουλος) καὶ ὁ Ν. Παπαλεξανδρῆς παλαιότερα, κι ὁ Ἑφταλιώτης καὶ Μυριβήλης στὰ μεταγενέστερα χρόνια. Οἱ προσωπογραφίες τους ἀντιπροσωπεύουν διάφορα στάδια τῆς ζωῆς τοῦ Ποιητῆ: 1893, 1896, 1905, 1911, 1932. Ὁ ποιητὴς σὲ διάφορες ἡλικίες καὶ σὲ διαφορετικὰ στάδια, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀνοδο, τὴν ἀκμή, τὴν ὠριμότητα, τὰ φωτεινὰ γηρατεῖά του.

Α' Ἡ ΠΡΩΤΗ ΠΑΛΑΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁ Μποέμ μᾶς ἔδωσε δυὸ σκιαγραφίες. Τὴν πρώτη, στὰ 1893, σὲ μιά σειρά συνεντεύξεών του, στὴν ἐφημερίδα «Τὸ Ἄστυ», μὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς παλιούς καὶ φτασμένους λογίους τῆς ἐποχῆς, συνεντεύξεις, ποὺ ἀποτελοῦν σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ προσφέρουν πολὺτιμα στοιχεῖα στὴν γραμματολογία μας⁽²⁾. Ὁ Μποέμ ἦταν ἐλεύθερος, ὀξὺς καὶ ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς, ἀλλὰ καὶ δεινὸς χαρακτηριστῆς. Ἄν καὶ λογοτέχνης ὁ ἴδιος, καὶ μάλιστα ἀπ' τοὺς πρώτους μας νέους δημοτικὸς πεζογράφους⁽³⁾, τὸν Ἀντρέα Καρκαβίτσα, τὸν Κώ-

1. Οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς τίς συνεντεύξεις εἶναι συγκεντρωμένες καὶ χρονολογικά καταχωρημένες στὰ «Ἄπαντα» Παλαμᾶ, τόμ. ΙΔ' 1938, Ἐπιμ. Γ. Κατσόμπλη. Πολλὰ στοιχεῖα μᾶς δίνει καὶ ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία (βλ. Ἄπαντα ΙΔ' ὅ.π. σελ. 240), ἀλλὰ πληροφορικὰ, χωρὶς βαθύτερη διείσδυση. Ὡστόσο ἡ συνέντευξή της, ὅπως καὶ ἄλλες της γιὰ τοὺς ἄλλους συγχρόνους λογοτέχνες, ξεχωρίζει, ἀποτελεῖ γραμματολογικὴ πηγή.

2. Ἡ συνέντευξή τοῦ Μποέμ μὲ τὸν Παλαμᾶ δημοσιεύτηκε στὸ «Ἄστυ» 23-24 Μαρτίου 1893 καὶ καταχωρήθηκε ὀλόκληρη στὰ «Ἄπαντα» Παλαμᾶ, ὅ.π., σελ. 14-21.

3. Γ. Βαλέτας. Ἐπίτομη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀθ. (ἔκδ. Ράβου) 1966, σελ. 113-114, πρβλ. καὶ «Ἄπαντα» Σπύριου Πασαγιάννη, Ἀθ. 1965. (Εἰσαγωγή Γ. Βαλέτας) σελ. 16-17. Ὁ Μποέμ στὰ 1892-1894 στάθηκε ἡ ψυχὴ τῆς πρώτης δημοτικῆς λογοτεχνικῆς ομάδας, ποὺ παρουσιάστηκε ὕστερ' ἀπ' τὸ Ψυχάρη. Εἶναι ἡ ομάδα τῶν προσκόπων. Τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Κρυστάλλης, ὁ Κώστας Πασαγιάννης, ὁ Μποέμ,

στα Πασαγιάννη. τὸν Γιάννη Βλαχογιάννη (Γιάννο Ἐπαχτίτη) καὶ τὸν Κώστα Κρυστάλλη, ποὺ ἀμέσως ὕστερ ἀπ' τὸν Πάλλη καὶ τὸν Ἀργύρη Ἐφταλιώτη, ἔγραψαν καὶ δημοσίευσαν πεζογραφήματα ἡθογραφικὰ στὴ δημοτικὴ, ὁ Μποέμ, ἂν καὶ ὁμότεχνος, πλησίασε ὅλους τοὺς συγχρόνους του λογίους μὲ ἀδολὴ ἀγάπη, χωρὶς προκαταλήψεις καὶ προσωποληψία, χωρὶς μικρότητα καὶ κακία, καὶ χάρισε σπουδαῖες πηγές καὶ βοηθήματα στὴ γραμματολογία μας, δίνοντας, μὲ τίς συνεντεύξεις του, μιὰ σημαντικὴ ὠθηση στὴν ἀνερχόμενη λογοτεχνία τοῦ καιροῦ του, μὲ μιὰ ἀξιόθυστη ἀνεπανάληπτη, θὰ λέγαμε, προβολὴ τῶν μορφῶν καὶ τῶν κατακτήσεων τῆς⁽⁴⁾.

Ἡ πρώτη Παλαμικὴ προσωπογραφία τοῦ Μποέμ εἶναι ὁλόκληρος κόσμος, ἀληθινὴ σύλληψη ζωῆς. Περιγράφει τὸ σπῆτι τοῦ ποιητῆ, τὴ γυναῖκα του, ἀπ' τὴν ὁποία ὁ δαιμόνιος δημοσιογράφος καὶ ἀφηγητὴς παίρνει προκαταρκτικὴ συνέντευξη, περιμένοντας τὸν Ποιητὴ νὰ γυρίσῃ ἀπ' τὸ δημοσιογραφικὸ γραφεῖο του. Ἡ κυρία Παλαμᾶ «γλυκυτάτη νέα, ἀνεκτίμητος οἰκοκυρά, ὠραῖα Μεσολογγίτισσα, λατρεύουσα τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τὰ παιδιὰ τῆς, τὴν... δημῶδη γλῶσσαν, μέχρις εἰδωλοατρείας» τοῦ διηγεῖται, «μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην Μεσολογγίτικην χάριν», πῶς γνωρίστηκαν καὶ ἀγαπήθηκαν μὲ τὸν Παλαμᾶ στὸ Μεσολόγγι. Ὑστερὰ μᾶς μιλά γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀντρώγου, τὴ γαλήνη, τὴ ἡσυχία, τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ, τὰ δυὸ παιδιὰ «ὁ χαριτωμένος μπέμπης⁽⁵⁾ καὶ ἡ πνευματωδέστατη Ναυσικᾶ», ποὺ κοιμοῦνται στὸ πλαγινὸ δωμάτιο καὶ κάθε τόσο σηκώνεται συχνὰ νὰ τὰ δεῖ ἡ μάνα τους, «τὰ πάντα ἡσυχᾶ, ἀπλά, γλυκύτατα καὶ τὰ πάντα προδίδουν ἐκεῖ τὴν πόλιν». Ὑστερὰ ἔρχεται ὁ Μποέμ στὴ δημοσιογραφικὴ δουλειὰ τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ φοβερά, τοῦ τρώγει πολὺτιμο χρόνο, καὶ τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν ποίηση, «εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὁποίας προσφεύγει, ὅποτε τοῦ μένει καιρὸς καὶ ὅποτε ἔχει διάθεσιν».

«Ὁ κ. Παλαμᾶς, συνεχίζει ὁ Μποέμ, εἶναι σήμερὰ εἰς τῶν γνωστοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων, ὡς ποιητῆς, κριτικὸς, ἐγκυκλοπαιδιστής. Αἱ περὶ γλώσσης ἰδέαι του, αἱ καθ' ἑκάστην, πρὸ χρόνων τώρα, ἐκδηλούμεναι εἰς ἀληθῶς καλλιτεχνικὰ ἄρθρα, τὸ ὕφος του, ἡ φιλοσοφικὴ του χροιά, τὸ ἀσύνθητες, κάτι τὸ συμβολίζον ἐν τῇ ποιήσει του, οὐκ ὀλίγους ἐξένισαν, οὐκ ὀλίγα σκάνδαλα ἐνέβαλον, οὐχὶ ὀλίγας διαιρέσεις πνευμάτων, οὐχὶ ὀλίγας διχονοίας ἐπέφερον. Τὸ γεγονὸς ὁμῶς εἶναι, ὅτι, παρ' ὅλας τὰς ἀντιθέσεις, τὸ ποιητικόν του τάλαντον εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἡ συγγραφικὴ του ἀξία πανθομολογουμένη. Ἐκτὸς τῆς καθ' ἑκάστην ἀύξανομένης καὶ πληθυνομένης ἐργασίας του εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ὁ ποιητὴς εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν «Τραγουδιῶν τῆς πατρίδος μου», τοῦ βραβευθέντος «Ὑμνου» του πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, τῶν τελευταίως ἐκδοθέντων «Ματιῶν τῆς ψυχῆς μου». Ὁ κ. Παλαμᾶς ζῇ ἡρέμως, οἰκογενειακῶς, σχεδὸν ἀκοινωνήτως. Εἰς τὴν οἰκίαν του συχνάζουν πολλοὶ γνωστότατοι ἄνθρωποι τῆς πέννας, μεταξὺ τῶν ὁποίων

ὁ Ἀβούρης καὶ ὁ Βλαχογιάννης. Ὁ Μποέμ εἶναι παραγνωρισμένη φυσιογνωμία, ἡ πιδ ἀδίκημένη τῶν γραμμάτων μας. Ὅσο κι ἂν τὸν ἔφαγε ἡ δημοσιογραφία, ἔπαιξε σημαντικώτατο ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας μας. Ἄφησε καὶ ἔργο ἀξιόλογο, ποὺ εἶναι σκορπισμένο σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες — χρονογραφικόν, πεζογραφικόν, ὁδοιπορικόν, ταξιδιωτικόν, κριτικόν. Ἀναδείχθηκε μέγας στυλίστας, ἡ πιδ δυνατὴ καὶ ὀπλισμένη μὲ μὀρφωση, βάθος καὶ ἀξιοπρέπεια πέννα τῆς ἐποχῆς του.

4. Φωτοτυπωμέναι σήμερὰ ὅλες αὐτὲς οἱ συνεντεύξεις εἶναι ἔτοιμες γιὰ ἐκδοσιν, ὅταν δημιουργηθοῦν οἱ κατάλληλαι προϋποθέσεις. Ἐτοιμὴ ἐπίσης εἶναι στὸ Γραμματολογικὸ Κέντρο τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ ἡ βιβλιογραφία τῶν Στνευτεύσεων, ποὺ θὰ σταθεῖ ἀνεκτίμητη πηγὴ τῆς νεοελληνικῆς γραμματολογίας τῆς περιόδου 1890—1960.

5. Πρόκειται γιὰ τὸν Λέαντρο, τὸ γυιὸ τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ ἔγραψε ποιήματα καὶ κριτικὰς μελέτας ἀξιόλογες, ὅπως ἡ διάλεξίς του γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Γρυπάρη, ἡ εἰσαγωγὴ του γιὰ τὴ Νέα Σχολὴ στὴ ἐκδοσιν τῶν «Τραγουδιῶν τῆς πατρίδος μου» τοῦ πατέρα του κ. ἁ.

τακτικὸς θαμὼν εἶναι ὁ κ. Μητσάκης καὶ σπανιώτερος διὰ τὰ ταξίδια τοῦ ὁ κ. Καρκαβίτσας...».

Τέλος, νὰ καὶ γυρίζει ἀπ' τὸ γραφεῖο τοῦ ὁ Παλαμᾶς. «Ἐνεφανίσθη μειδιῶν, εὐτυχής. Ἦρχετο κατακουρασμένος ἐκ τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας του, οὐχὶ ὀλίγην βροχὴν συναποκομίζων ἐπὶ τοῦ ἐπανωφορίου του». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ παρουσίαση τοῦ Ποιητῆ, τὸ σκίτσο τοῦ μέσα σὲ τρεῖς γραμμές, μὲ δυνατὲς πινελιές, σπαρταριστό, χτυπητό, ὀλοζώντανο. «Ὁ κ. Παλαμᾶς εἶναι βραχέος ἀναστήματος, ἀδύνατος, μὲ μικρὰν κεφαλὴν, μὲ μεγάλους μαύρους μύστακας, μὲ καλλιτεχνικὸν ὀξύ γένειον, μὲ δυὸ ζωηροὺς πυρίνους μαύρους ὀφθαλμούς, ἐγκλείοντας ὅλον τὸν ποιητικὸν πῦρ τῆς ψυχῆς του». Ὁλος ὁ Παλαμᾶς, μορφὴ καὶ πνεῦμα, ψυχὴ καὶ σῶμα μέσα σὲ τρεῖς φράσεις.

Ἀριστουργηματικὴ εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ γραφείου του. «Ἐνας καναπές, μικρὸν γραφεῖον μὲ χάρτην, πέννας, μελανοδοχεῖα καὶ ὀλίγα βιβλία ἐπ' αὐτοῦ, κομποτάτη μικρὰ βιβλιοθήκη, ἡ πολλὴ ἀταξία, ἡ ὁποία φανερώνη τὴν πολλὴν χρῆσιν τῶν βιβλίων της. Δέσμη ἱῶν ἐπὶ τοῦ γραφείου, μία εἰκὼν τοῦ Σέλλεῦ, καὶ ἄλλη τοῦ Σολωμοῦ πλησίον της. Εἰκόνες πολλαὶ εἰς τὸν τοῖχον, ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης του, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνω τὰς φωτογραφίας τοῦ Μαρκοῦ, Πολυλᾶ, Ἐφταλιώτου, Βικέλα, τοῦ Δροσίνη, τῆς κυρίας Δροσίνη, καὶ ἄνωθεν αὐτῶν τὰς ποιητικὰς δάφνας, τὰς δάφνας τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ποιητοῦ, περιβεβλημένας τὴν γαλαλάνην ταινίαν των. Μία κινεζικὴ πλαγγὼν εἰς τὸ βάθος, τῆς κόρης τοῦ ἱσως, ἐν κομψὸν ντέφι παραπέρα, τοῦ μπεμπέ του. Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχει νὰ ἰδῇ κανεὶς. Ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐξαπλωθῇ ἐπὶ τοῦ καναπέ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς συζύγου του καὶ ἡ ὁμιλία ἤρχισεν ἀπὸ ἐμὲ πρῶτον» γύρω στοὺς σύγχρονους λογοτέχνες καὶ συγγραφεῖς.

Στὴν ὁμιλία αὕτῃ, ὁ Παλαμᾶς ἀπαντᾷ στίς ἐρωτήσεις τοῦ Μποέμ καὶ δίνει γενικοὺς, μονολεκτικοὺς σχεδὸν χαρακτηρισμοὺς γιὰ τοὺς συγχρόνους τοῦ λογίους. Γιὰ πρώτη φορά, μὲ τὴν τόσο ἀδρὴ καὶ διεισδυτικὴ προσωπογραφία τοῦ Μποέμ, ὁ ποιητὴς ἔγινε γνωστὸς στὸ πανελλήνιο μέσα ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του, μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὸ γραφεῖο του, μέσα ἀπὸ τὴ βαθύτερη ἀκτινοβολία τῆς ἐπιβλητικῆς του προσωπικότητος, μὲ τόση παραστατικότητά, μὲ τόσες λεπτομέρειες, μικρόσωμος, νάνος, «ἀδύνατος, μὲ μεγάλους μαύρους μύστακας, μὲ δυὸ ζωηροὺς πυρίνους μαύρους ὀφθαλμούς...», ἐξαπλωμένος ἐπὶ τοῦ καναπέ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς συζύγου του, «μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην Μεσολογγίτικὴν χάριν της...». Ὁ ὀξυδερκέστατος Μποέμ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προσωπογραφικὰ στοιχεῖα, μᾶς δίνει καὶ τὸν πιὸ σωστό, τὸν πιὸ ταιριαστὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Παλαμᾶ στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου του. Τὸν ἀποκαλεῖ «ἐγκυκλοπαιδιστὴν», τὸν ἀνεβάζει ἀπὸ τότε στὴν περιωπὴ τοῦ μεγάλου διαφωτιστῆ τῆς ἐποχῆς του. Ποιοὶ καὶ πόσοι εἶναι μέχρι σήμερα οἱ κριτικοὶ τοῦ Παλαμᾶ πού κατόρθωσαν νὰ τοποθετήσουν τὴν προσωπικότητά του σ' ἓνα τόσο ὑψηλὸ ρόλο, πού καθορίζει τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔργου του καὶ τὴν μακρόχρονη ἐπινέργειά του πάνω στὴν πνευματικὴ μας ἐξέλιξη;

Β' Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΠΟΕΜ

Ἡ δευτέρη προσωπογραφία πού μᾶς ἔδωσε ὁ Μποέμ, εἶναι γραμμένη ὕστερα, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, στὰ 1911, ὅταν ὁ Παλαμᾶς μεσουρανοῦσε καὶ εἶχε δώσει τὸ μεγαλύτερο καὶ καλλίτερο μέρος τοῦ ἔργου του⁶). Τότε πιά ὁ χρόνος εἶχε χαράξει

6. Δημοσιευμένη στὴ σειρὰ τῶν συνεντεύξεων τῆς ἐφημ. «Ἐμπρὸς» 25 Μαΐου 1911, μὲ τὸν τίτλο «Τί θὰ γράψουν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς κατὰ τὸ 1911. Θεάτρον καὶ φιλολογία» βρίσκεται σήμερα καταχωρημένη στὰ «Ἀπαντα» Παλαμᾶ, ὁ. π., τόμ. ΙΔ' σελ. 72 — 80. Εἶναι πολὺ πλατειὰ ἔρευνα καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Ἀντιπροσωπεύει ἓνα σταθμὸ τῆς ἀνόδου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς λογοτεχνίας μας. Φωτοτυπημένη ὅλη ἡ σειρὰ θὰ συμπληρώσει τὴν ἔκδοση τῆς πρώτης, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω.

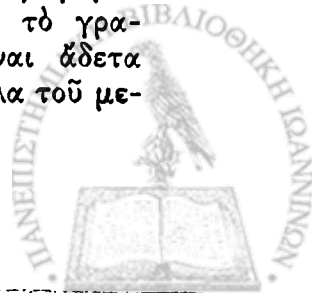
στά μαλλιά τοῦ ποιητῆ «τίς πρῶτες λευκές πινελιές τῆς ἡλικίας» καὶ εἶχε σταλάξει σ' ὅλη του τὴν ἔκφρασι τὴν ἰσορροπία τῆς ὀριμότητος καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιτυχίας. Καὶ μ' αὐτὴ τὴ συνέντευξή του, ὁ δαιμόνιος δημοσιογράφος καὶ κριτικός, ἀναδείχθηκε ἀπαράμιλλος, διεισδυτικώτατος καὶ ψυχογραφικώτατος προσωπογράφος τοῦ Παλαμᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων λογίων τῆς ἐποχῆς του. Οἱ διαπιστώσεις εἶναι καταπληκτικές. Οἱ πινελιές του ὀλοζώντανες. Οἱ περιγραφές του μοναδικές. Τὸ ὕφος του ἄδρῳ, ἀσύλληπτο μέσα στὴ φυσικότητα, τὴ συντομία, τὴ γοργότητα καὶ τὴ ζωντάνια του. Τέτοια κείμενα, ποὺ βγαίνουν ἀπ' τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ζωντανεύουν μὲ τόση ἐπιτυχία καὶ ἀλήθεια, εἶναι σπάνια στὴν πεζογραφία μας. Βλέπουμε τὸν Ποιητὴ νὰ παρουσιάζεται μπροστὰ μας ὀλοζώντανος, μὲ τὰ βαθύτερα χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητάς του, τῆς ψυχῆς του — ἔκφραση, παράστημα, ντύσιμο, φυσιογνωμία, ἐσωτερικὸ μεγαλεῖο.

— «Μπᾶ, αὐτὸς εἶναι ὁ Παλαμᾶς; Τί ἀπογοήτευσις! Γιὰ φαντάσου... Καὶ ἡμεῖς ποὺ ἐνομιζάμεν, ὅτι θὰ ἐβλέπαμεν κανένα τύπον μὲ πολλὰ μαλλιά, γέρνοντα τὸ κεφάλι του κάτω ἀπὸ καπέλλο μεγάλο, ὅπως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνέχουν τοὺς ἱππύτας τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Δουμᾶ... Καὶ ἡ περιβολὴ του, τί ἀπλὴ ποὺ εἶναι! Τόσον μάλιστα ἀπλή, ὥστε δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αὐτὸς ὁ νοικοκύρης μὲ τὴν φοιτητικὴν μαύρην ρεμπούμπλικα, βαλμένην, μὲ τὸ σιγανὸ περπάτημα καὶ τὰ μάτια τὰ σχεδὸν πάντοτε κοιτάζοντα τίς μύτες τῶν ὑποδημάτων του, εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος τοῦ ὁποῦ τοῦ μᾶτις μένουν διαρκῶς στυλωμένα εἰς τὴν ἀνατένισιν τοῦ μεγαλοπρεπεστεροῦ ἀστερισμοῦ τῆς Τέχνης...».

Μ' αὐτὸ τὸ ὀλοζώντανον στιγμιότυπο μᾶς δίνει ὁ Μποέμ τὸν Παλαμᾶ ἀπὸ μακρῶς. Ὑστερὰ τὸν πλησιάζει καὶ σκισάρει τὴ φυσιογνωμία του. «Φυσιογνωμία ἄδρᾶ, μὲ σφηνοειδὲς μικρὸ γενάκι μαῦρο, ὅταν ἤρχισαν πρὸ πολλοῦ νὰ ἀναφαίνωνται οἱ πρῶτες λευκές πινελιές τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἡ σκέψις μεσουρανεῖ. Ὁ ἴδιος χρωματικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τὸ μουστάκι καὶ εἰς τὰ μαλλιά. Τὰ φρύδια ὅμως, ἓνα ζευγάρι φρύδια πυκνά, ἐπιμένουν νὰ διατηροῦνται κατάμαυρα, ὥς νὰ θέλουν νὰ συγκαλύψουν ὀλίγον τὴν πνευματικὴν μαρμαρυγὴν τοῦ βλέματος».

Ὑστερὰ ὁ μάγος Μποέμ προχωρεῖ στὴν ὁμιλία τοῦ Ποιητῆ, γεμάτη διακοπές καὶ δαγκώματα — μιὰ ψυχοπνευματικὴ ἀνωμαλία του, ποὺ τὴ θυμοῦνται ὅσοι τὸν γνώρισαν καὶ μίλησαν μαζί του, τὴν ξεχωρίζει δὲ ἰδιαίτερα στὴν προσωπογραφία του καὶ ὁ Μυριβήλης, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, καὶ παλαιότερα ὁ Ἑφταλιώτης. «Ὁ Παλαμᾶς εὗρσκει κάποιαν δυσκολίαν ὅταν ὁμιλεῖ. Πιθανόν, ἀν οἱ ἄνθρωποι συνεννοῦντο διὰ μέσου φθόγγων μουσικῶν, ὁ Παλαμᾶς νὰ ἦτο ρήτωρ. Τώρα ὅμως ἀναγκάζεται νὰ μασᾷ, νὰ δαγκώνει, νὰ ξεσχίζῃ τὰς λέξεις του. Ἡ φράσις του, ὅταν σᾶς ὁμιλεῖ, εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόμματα καὶ παῦλες ἀπέραντες, ἴσως διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ κάποιον ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι οἱ συγγραφεῖς δὲν εἶναι ῥήτορες καὶ τάνάπαλιν. Εἰς τὴν δυσχέρειαν ὅμως, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ποιητὴς προκειμένου νὰ ἐπικοινωνήσῃ διὰ τοῦ λόγου, ἔρχονται ἐπίκουροι τὰ μάτια, μία συνήθης καὶ ἐκδηλωτικὴ χειρονομία μουσουργοῦ μᾶλλον διευθύνοντος ὀρχήστραν καὶ κάποιος φευγαλέος μορφασμὸς, ὥσπερ νὰ δυσαρεστεῖται ὁ Παλαμᾶς ἐπειδὴ εἰς τὸν ἦχον τῆς φωνῆς του δὲν εὗρσκει τὴν ὑπερχεῖλιν τῆς ἐσωτερικῆς του ἀρμονίας». Ὁ Μποέμ προχωρεῖ σὲ βάθος. Δὲν περιορίζεται σὲ περιγραφές.

Ὑστερὰ ὁ Μποέμ μᾶς δίνει μιὰν ἀδρὴ εἰκόνα τοῦ γραφείου τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴ λάμπα, τὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτιά του μέσα στὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀταξία «μὲ τὴν περιφλεγὴ θερμάστραν». «Τὸ γραφεῖο του εἶναι ἀπλούστατον. Μία λάμπα μὲ πράσινο γυαλί, ἓνα μεγάλο κομπολόγι, τὸ μελανοδοχεῖον καὶ φύρδην μίγδην μερικὰ βιβλία. Ὅλα τὰ βιβλία, ἐκεῖνα ποὺ ἐκτελοῦν ὑπηρεσίαν ἐπάνω εἰς τὸ γραφεῖον, καθὼς καὶ τὰ ἐφησυχάζοντα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ τοίχου, εἶναι ἄδετα καὶ τὸ χαρτί των προδίδει τὰ ἴχνη τῆς χρήσεως, μαρτυρεῖ ὅτι τὰ δάκτυλα τοῦ με-

λετηροῦ ποιητοῦ τὰ ἔχουν κατασπαράξει, ὅπως ἔκαναν οἱ μάντες εἰς τὰ σφάγια, διὰ νὰ γνωρίσουν κάποιον μυστήριον, διὰ νὰ προμαντεύσουν κάποιον φιλολογικὸν οἰωνόν...». Ὁ Παλαμᾶς ἦταν βιβλιοφάγος. Ὁ Μποέμ μᾶς τὸν ἔδωσε μέσα ἀπ' τὰ βιβλία του, τὰ ἄδετα, τὰ πολυμεταχειρισμένα, μέσ' ἀπ' τὶς στοῖβες τῶν χαρτιῶν τοῦ γραφείου του, κάτω ἀπ' τὴν ἱστορικὴ λάμπα.

Γ' Η ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ Ν. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΗ(7)

Ὁ Νικόλαος Παπαλεξανδρῆς ἦταν μέγας, πολυκάτοχος καὶ πρωτότυπος λόγιος τῆς ἐποχῆς του, πού, μαζί με πολλοὺς ἄλλους, παραμένει ἄγνωστος σήμερα. Ἦταν αἰσθητικός, κριτικός, φιλόσοφος, δημοσιογράφος με πολὺ δυνατὴ πέννα. Δὲν τὸν ἀναφέρουν τὰ λεξικά. Ὁ Παπαλεξανδρῆς καὶ ὁ Πετσάλης εἶναι οἱ δυὸ μεγάλες ἀγνοημένες δυναμικότητες μορφῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Παλαμᾶ. Καὶ οἱ δυὸ τους δὲν εἶδαν με καλὸ μάτι τὴ λογοτεχνικὴ καὶ γλωσσικὴ μας ἀναγέννηση καὶ χτύπησαν ἄγρια τὸν Παλαμᾶ, πού λιποτάκτησε μέσ' ἀπ' τὶς γραμμὲς τους καὶ ἔγινε σημαιοφόρος νέων ἰδεῶν καὶ νέων μορφῶν.

Ὅταν στὰ 1896 οἱ Πατρινοὶ θέλησαν νὰ τιμήσουν τὸν συμπατριώτη τους ρομαντικὸ ποιητὴ Σπυρίδωνα Βασιλειάδη, με προτομή, ὁ ἀκατάβλητος Μποέμ ἔκανε πάλι φιλολογικὴ ἔρευνα — μᾶλλον εἰδωλοθραυστικὴ ἐκστρατεία — στὸ «Σκρίπ» τοῦ Δεκεμβρίου τῆς ἴδιας χρονιάς(8) καὶ ζήτησε τὶς γνώμες τῶν συγχρόνων ἐπιφανῶν λογίων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ποιητικὴ ἀξία τοῦ Βασιλειάδη. «Ὅλοι, περίπου ὁμόφωνα, ἀποφάνθηκαν, ὅτι ὁ Βασιλειάδης εἶναι ξεπερασμένος πιά καὶ νεκρός. Πιὸ κατηγορηματικός ἀπ' ὅλους ὁ Παλαμᾶς, διακήρυξε, ὅτι «μεταξὺ τοῦ Παράσχου καὶ τοῦ Παπαρρηγοπούλου, οἵτινες μετὰ τοῦ Βασιλειάδου, ἀποτελοῦν τὴν τριάδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Βασιλειάδης εἶναι ὁ ἔχων ὀλιγώτερα κεφάλαια... Γιὰ μένα τὸ ἔργο του δὲν εἶναι ζωντανόν».

Ἡ ἔρευνα τοῦ Μποέμ, με τὶς συζητήσεις καὶ διαμαρτυρίες πού προκάλεσε, ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Εἶναι ἡ κατάλυση τῶν εἰδώλων τοῦ ψευδορομαντισμοῦ, γενικὰ τῆς παλιᾶς ποιητικῆς παράδοσης, καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς Σχολῆς τῆς Τέχνης καὶ τοῦ μετασολωμικοῦ λυρισμοῦ, πού βγῆκε ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς Νέας Σχολῆς, ὕστερ ἀπ' τὴ δραματικὴ τῆς διάλυση καὶ διάσπαση μέσα στὴν κρισιμώτατη, ἀλλὰ καὶ δημιουργικώτατη διετία 1895—1896, καὶ ἔφερε στὸ προσκῆνιο τῆς λογοτεχνίας νέες δυνάμεις, πού, ἐνωμένες με τὴ Νεοεπτα-

7. Ὁ Νικόλαος Παπαλεξανδρῆς διακρίθηκε ὡς ρητορικώτατος καὶ ἐμβριθέστατος νομομαθὴς καὶ δικηγόρος τῶν Ἀθηνῶν. Στὰ χρόνια του εἶχε μεγάλο κύρος καὶ τὸν θεωροῦσαν αὐθεντία. Πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ γράμματα με διάφορα κριτικὰ καὶ φιλολογικὰ ἄρθρα, πού διακρίνονται γιὰ τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν ἀχαλίνωτη ἐπιθετικότητά τους. Στὰ 1872 δημοσίευσε μιὰ περίφημη διατριβὴ κατὰ τοῦ Δημ. Βερναρδάκη, γιὰ νὰ ἀποκρούσει τὶς δυσμενέστατες κρίσεις του γιὰ τὸ πρὸς τὸν Πατριάρχην ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη. Στὰ 1885 χτύπησε ἄγρια ἀπὸ τὶς στήλες τῆς ἐφημερίδος «Ἀκρόπολις» τὸ Ροῖδην γιὰ τὶς γλωσσικὲς του ἰδέες. Τὰ δικηγορικὰ του ἔργα δὲν τὸν ἐμπόδιζαν νὰ παρακολουθεῖ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ κάθε τόσο με δριμύτατα ἄρθρα νὰ ξεσπαθώνει ὡς κατήγορος καὶ τιμητῆς προσώπων, ἰδεῶν καὶ καταστάσεων καὶ με τὴ δεινότητα τοῦ λόγου καὶ τὴν ἐμβρίθεια τοῦ στοχασμοῦ του νὰ γίνεται «ὁ ἥρωας» τῆς ἡμέρας ἢ καὶ ὀλόκληρης περιόδου.

8. Ἡ σειρά αὐτὴ τῶν συνεντεύξεων καὶ γνωμοδοτήσεων, δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα «Σκρίπ» 11 — 14 Δεκ. 1896. Ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Παλαμᾶ, δημοσιευμένη στὸ «Σκρίπ» τῆς 11 Δεκ. 1896, βρίσκεται σήμερα καταχωρημένη στὰ «Ἀπαντα» Παλαμᾶ, ὁ. π. τόμ. ΙΔ', σελ. 28. Εἶναι σύντομη καὶ ἀπόλυτα ἀρνητικὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ Βασιλειάδη. Ἡ ἐκθρόνιση αὐτὴ τοῦ Βασιλειάδη ἀπὸ σύσσωμο καὶ ὁμόφωνα ὅλο τὸ σύγχρονο τότε λογοτεχνικὸ κόσμο, σημειώνει τὶς ἀπαρχὲς μιᾶς βαθεῖας ἀλλαγῆς, πού ἐκδηλώθηκε με τὸ ἀναπλαστικὸ κίνημα τῶν ποιητῶν τῆς Σχολῆς τῆς Τέχνης, γιὰ τὴν ὁποία βλ. Γ. Βαλέτα Ἐπίτομη Ἱστορίας τῆς Νεοελλ. Λογ. ὁ. π., σελ. 111—120. Τὴν κοσμογονία αὐτὴ ἀγνοοῦν οἱ σύγχρονες γραμματολογίες καὶ τὴ συνταυτίζουν με τὴν ἐξωφλημένη Νέα Σχολὴ καὶ τὴν ἀνοδο τοῦ Παλαμᾶ.

νησιακή Σχολή και τὸ δημοτικισμό, δημιούργησαν ἀληθινὴ ἐπανάσταση στὴ νεοελληνικὴ τέχνη καὶ σκέψη, καὶ ἀνοίξαν καὶ πλάτυναν τοὺς δρόμους τοῦ δευτέρου νεοελληνικοῦ μετεπαναστατικοῦ διαφωτισμοῦ.

Αὐτὸ τὸ ἀναγεννητικὸ ρεῦμα τῶν ιδεῶν καὶ τῶν μορφῶν θέλησαν ν' ἀναχαιτίσουν οἱ παλιότεροι λόγιοι, ποὺ ὑπερασπίζοντας τὸ Βασιλειάδη, ἔκαναν στόχο μιᾶς ἄγριας πολεμικῆς ὅλους τοὺς ἀρνητάς του, τὸν Παλαμᾶ, τὸν Καρκαβίτσα, τὸν Ἐπισκοπόπουλο, τὸν Ξενόπουλο, τὸν Κακλαμάνο, τὸν Μαλακάση, καὶ ὅλους τοὺς νέους, ποὺ τοὺς παρουσίασαν σὰν «συμμορία νεωτεριστῶν ἀντιγραφέων, δημιουργῶν ἀπειραρίθμων χυδαῖκων ἰδιωμάτων»⁽⁹⁾.

Δυὸ εἶν' ἐκεῖνοι ἀπ' τοὺς παλιούς, ποὺ πρωτοστάτησαν στὴν σταυροφορία αὐτή. Ἐνας Σενέκας⁽¹⁰⁾ καὶ ὁ πολὺς Νικόλαος Παπαλεξανδρῆς, ποὺ σκιαγραφήσαμε παραπάνω. Τοῦ ψευδώνυμου Σενέκα ἡ ταυτότητα δὲν ἀνακαλύφθηκε. Ὁ Παλαμᾶς σὲ μιὰ δριμύτατη ἀπάντησή του στὴν ἐφημερίδα «Ἐστία» ταύτισε τὸν Σενέκα μὲ τὸν Παπαλεξανδρῆ καὶ προκάλεσε τὴν «μῆνιν» καὶ τὴ διαμαρτυρία του. Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἀπάντησε. Καὶ τότε ὁ Παπαλεξανδρῆς ξεσπάθωσε λαῦρος κατὰ τοῦ Παλαμᾶ μὲ μιὰ σειρά ἐπιφυλλίδων του στὴν ἐφημερίδα «Παλιγγενεσία»⁽¹¹⁾, ποὺ δημοσιεύθηκαν μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Παλαμᾶς παλαμιζόμενος». Σ' αὐτὲς τίς ἐπιφυλλίδες του, ποὺ ἀποτελοῦν ἓνα ἄγριο μαστίγωμα τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοσχόλων του, τῆς «συμμορίας» του, ὅπως τὴν ἔλεγε ὁ Παπαλεξανδρῆς, γνώστης καλὸς τῆς σταδιοδρομίας τοῦ ποιητῆ καὶ προσωπικὸς του παλιὸς φίλος, μᾶς δίνει μιὰ προσωπογραφία τοῦ ἀξιωματικῆς, ὥς εἶναι γραμμένη μὲ πάθος καὶ κακότητα, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀρχισε ὁ Παλαμᾶς νὰ ἐπιβάλλεται καὶ νὰ ξεχωρίζει σὰν ἀρχηγὸς Σχολῆς καὶ σημαιοφόρος τοῦ ἀναγεννητικοῦ ρεύματος τῆς ἐποχῆς του.

«Τὸ τρυποκάρυδον τοῦτο ὅπερ καλεῖται Παλαμᾶς, οὐδεὶς ἠμπόδισε ποτὲ νὰ περισκοπῇ ἑαυτὸ ὡς ταῶς, καίτοι φέρον περιτετεχνημένα πτερὰ κολοιοῦ. Ἦτο ἰδιὸς του λογαριασμὸς τὸ νὰ μὴ ἄγνοῃ, ὅτι οἱ διὰ κηρίνων πτερῶν πειρώμενοι νὰ πλησιάσωσι τὸν ἥλιον, ἐμπίπτουσι, καὶ ἐμπίπτουσιν ὅχι πλέον ὡς Ἴκαρος εἰς τὸ ὁμώνυμον πέλαγος, ἀλλ' εἰς τὸ πέλαγος τῶν γελοίων. Ἦκουον, ὅτι ἄλλοι μικρότεροί του τῷ ἀποδίδουσι τὸν τίτλον ἀρχηγοῦ νέας ποιητικῆς Σχολῆς καὶ ὅτι αὐτὸς οὐ μόνον ἀποδέχεται αὐτὸν ἐναβρυνόμενος, ἀλλὰ καὶ πιστεύει, ὅτι ἐκ θείας τινὸς ἐλλάμψεως ἐδωρήθη τὴν παρὰ τὸν Θύμβριν ἐνοικοῦσαν πρὸ αἰώνων ἀναμαρτησίαν,

9. Σενέκας. Παλιγγενεσία (ἐφ. Ἀθηνῶν) 19 Δεκ. 1896. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Παλαμᾶ, ἓνα γράμμα σύντομο, ἀλλὰ προκλητικώτατο στὴν εἰρωνεία του, δημοσιεύτηκε στὴν ἐφ. «Ἐστία» τῆς 24 Δεκ. 1896. Δηλώνει, ὅτι δὲν ἀξίζει ἀπάντηση στοὺς «στραγαλατζήδες τῶν γραμμάτων καὶ τοὺς στραγγαλιστὰς τῆς κριτικῆς... Καὶ αὐτὸ πολὺ τοῦ εἶναι τοῦ ἀστείου αὐτοῦ Σενέκα».

10. Σὲ τέσσερις συνέχειες τῆς ἐφ. «Παλιγγενεσίας» 17 — 23 Δεκ. 1896 ὅπου, ὑπερασπιζόμενος τὴν ποιητικὴ ἀξία τοῦ Βασιλειάδη, κάνει δριμύτατη ἐπίθεση κατὰ τῶν ἀρνητῶν τῆς, ἰδίως τοῦ Καρκαβίτσα, Μαλακάση, Ξενόπουλου, Ἐπισκοποπούλου, Παλαμᾶ κ.λ.π. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατακρίνει μὲ εἰρωνία τὴ δημιουργία συνθέτων κ.λ.π. καὶ ἀποκαλεῖ τὰ ὄνειρα τοῦ Μαλακάση «γλαυκολευκομπλεκίτρινα». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Σενέκας αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Παπαλεξανδρῆς.

11. Ν. Παπαλεξανδρῆ. Ὁ Παλαμᾶς παλαμιζόμενος. Παλιγγενεσία, δ. π. 27 Δεκ. 1896—10 Ἰαν. 1897. Ἡ ἐπικριση αὐτῆ εἶναι, ὡς πρὸς τὴ σφοδρότητα καὶ τὴν ἀρνητικότητά της, ἡ πρώτη, πρὶν ἀπ' τὸν Χατζόπουλο καὶ τὸν Ἀποστολάκη, ἀντιπαλαμικὴ σταυροφορία. Προηγήθηκε ἡ μεγάλη ἐπικριση τοῦ Μιχ. Μητσάκη, ἀλλὰ σὲ μετριώτερο τόνο, μὲ τὸν τίτλο «Ὀλίγα λόγια», δημοσιευμένη σὲ σειρά ἐπιφυλλίδων τῆς ἐφημ. «Ἀστὺ» Γενάρης 1895, καὶ ἀβασάνιστα χαρακτηρισμένη ὡς ξέσπασμα τρέλλας κλπ., καταχωρήθηκε περικομμένη στὴν ἐκδοση τῶν «Ἐργων» τοῦ Μητσάκη ἀπ' τὸν Μ. Περάνθη. Τοῦ Παλαμᾶ πολὺ τοῦ στοίχισε ἡ κριτικὴ τοῦ Παπαλεξανδρῆ. Ὑστερὰ ἀπὸ τριάντα χρόνια, προλογίζοντας τὴν β' ἐκδοση τῶν «Ἰάμβων καὶ ἀναπαίστων» (Ἀθ. 1925 = Ἀπ. Α', σελ. 333-334), τὴ θυμᾶται καὶ ἀναπολεῖ ὅλο τὸ χρονικὸ τῆς. Ἐκεῖ χαρακτηρίζει τὸν ἐπικριτὴ του «λόγιο μὲ ὑψηλότατες ἀξιώσεις... ποτέ, συνεχίζει, κατήγορος δημόσιος δὲν ἐπεστράτευσε τὴ δικηγορικὴ του ἀμετροέπεια τόσο φανατικὰ γιὰ τὸ τσαλαπάτημα τοῦ ἀντιδίκου του...».

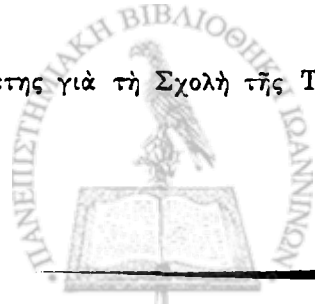

ὅτι πάντα τὰ ἐκ τοῦ χρυσοῦ αὐτοῦ στόματος ἐκπεμπόμενα εἶναι θέσφατα καὶ Σιβύλλειοι χρησμοί, καὶ ὅτι μόνος αὐτὸς διὰ τῶν πρωτοτύπων αὐτοῦ ποιημάτων θὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ξηραμμένην Καλλιρόην. Ἀλλὰ δι' ὅσα ἤκουον καὶ ἔβλεπον δὲν ἠπόρουν, ἅτε καλῶς ἐγίγνωσκον, ὅτι «παππῶς αὐτῷ ὁ βίον ἐστίν». Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ἐποῖον μὲ ἔκαμε ν' ἀπορήσω καὶ νὰ ἐκπλαγῶ εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης μεταβολὴ τοῦ μοχθηροῦ καὶ περικεκομμένου τούτου ἀνθρωπαρίου εἰς γίγαντα τύφου, οἰήσεως καὶ ἀναιδείας. Ἡ γιγάντιος αὕτη μορφή τοῦ ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα τούτου νάνου μὲ ἠνάγκασε νὰ ρίψω βλέμμα ἐπὶ τῶν περὶ Βασιλειάδου δημοσιευθέντων εἰς τὸ «Σκρίπ» καὶ σχολιασθέντων, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς «Παλιγγενεσίας». Τί νομίζετε εἶδον ἐν αὐτοῖς; Τὸν Παλαμᾶν πλαστογράφον καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος λωποδύτην... Ὁ Παλαμᾶς μόνον σήμερον ἡδύνατο νὰ περάσῃ ὡς ποιητής, ὅτε ἐν τῇ ἐπικρατούσῃ ποιητικῇ βαβυλωνία, ἕκαστος δύναται νὰ λέγῃ καὶ νὰ τραγωδῇ ὅ,τι καὶ ὅπως θέλει, φροντίζων μόνον νὰ εἶναι ἀκατάληπτος. Ἐὰν μάλιστα πρὸς τῇ ποιήσει εἶναι καὶ κριτικός, ὡς ὁ Ψιττακὸς τῶν Γάλλων ἐπιφυλλιδογράφων Παλαμᾶς, τότε δύναται νὰ πείσῃ πολλούς, ὅτι τὸ ἀκατάληπτον τοῦτο εἶναι βάθος καὶ τὰ ἐκ τοῦ αἰγιαλοῦ ἀτυχῇ κογχύλια πολύτιμοι μαργαρίται, οὓς ἐξάγει ἐκ τοῦ πυθμένος ὁ ποιητικὸς οὗτος δύτης...¹². Τὸν Ὅμηρον ἐξεθρόνισε πλέον ὁ Παλαμᾶς, τὴν δ' ἄλλην χορείαν τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἀντικατέστησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Παλαμᾶ... Ὁ Μυριανθούσης ἔχει ἤδη τοιαύτην Σχολὴν ἐν Ἀθήναις καὶ πρῶτον μαθητὴν τοῦ Παλαμᾶ, ὅστις ἀπὸ τινος χρόνου ζητεῖ ἀγνωμόνως νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν διδάσκαλον...». Ὁ Μυριανθούσης ἦταν ποιητὴς τοῦ κάρρου, πασίγνωστος τύπος τῆς ἐποχῆς. Στὸ λίβελλό του ὁ Ν. Παπαλεξανδρῆς μιᾷ γιὰ Παλαμαϊκῇ Σχολῇ, καὶ τῇ θεωρεῖ «συνέχειαν ἢ μᾶλλον διαφθορὰν τῆς ρομαντικῆς», εἶναι ὅμως φανερό, ὅτι ἐννοεῖ τὴ Σχολὴ τῆς Τέχνης, πού ἔκανε τότε τὴν ἐξόρμησίν της. Πρόκειται γιὰ τὴ συντροφιά τῶν νέων ποιητῶν καὶ μερικῶν ἀπ' τοὺς παλιούς, πού συγκεντρωμένοι γύρω στὸν Παλαμᾶ συστήσανε αὐτὰ τὰ χρόνια τῇ Σχολῇ τῆς Τέχνης¹³, πού μὲ τὴ σημαία τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς ποίησης, μὲ τὴ συνέργεια τῶν Ἑπτανησίων, ἀναδείχθηκε ἡ πιὸ μαχητικὴ καὶ ἀναπλαστικὴ Σχολὴ μέσα σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τῆς λογοτεχνίας μας μὲ τὸ Γρυπάρη, τὸ Χατζόπουλο, τὸ Μαλακάση, τὸν Πορφύρα, τὸν Καμπύση καὶ τοὺς Νεοεφτανησιῶτες Μαβίλη, Θεοτόκη, Καλοσγοῦρο, Κογεφίνα κ.λ.π. Ὁ Παλαμᾶς, μαζί μὲ τὸ Ξενόπουλο καὶ τὸν Καρκαβίτσα, ἀνήκει στοὺς παλιούς πρωτοπόρους τῆς Νέας Σχολῆς, πού ἀποσχίσθηκαν ἀπ' τὴν ὁμάδα της (Δροσίνη, Σουρῆ, Στρατήγη, Πολέμη κλπ.) καὶ ἔγιναν σηματοφόροι νέων ιδεῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀρχῶν μὲ ἔμβλημα τὴν ἀναγέννηση τῆς νεοελληνικῆς ποίησης καὶ τὴ δημιουργία ποιητικῆς γλώσσας. Αὐτὴ τὴν ἀποστασία τοῦ Παλαμᾶ δὲν μπορεῖ νὰ τὴ χωνέψῃ μὲ κανένα τρόπο ὁ Παπαλεξανδρῆς, πού μὲ τὴν κριτικὴν του ἐκφράζει τὶς ἀντιλήψεις ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων καὶ θαυμαστῶν τῆς παλαιᾶς Σχολῆς. Εἶναι ὁ πρῶτος, ὕστερ' ἀπ' τὸ Μητσάκη, πού τὸν κατηγορεῖ γιὰ ἀσάφεια καὶ ποιητικὴ ἀνεπάρκεια.

«Ὁ κ. Παλαμᾶς, γράφων ἐν πεζῷ λόγῳ καὶ ἐν ἐπιμελημένῃ ὁπωσδήποτε γλώσσῃ περὶ πραγμάτων τὰ ὅποια ἐννοεῖ, ἀναγινώσκεται εὐαρέστως. Τοῦτο ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω. Ἀλλ' ὅταν ζητῇ ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ Πηγάσσου τσακίζεται κυριολεκτικῶς καὶ καθίσταται οἰκτιρμοῦ ἄξιος. Ὁ ἄνθρωπος, ἐννοῶν καλῶς, ὅτι ἡ ποίησις πᾶσαν ἀποστρέφεται μετριότητα, πάντα ἀγῶνα ἀγωνίζεται καὶ πάντα μόχθον μοχθεῖ, ἵνα τεθῇ ὑπεράνω τοῦ μετρίου· ἀλλ' οὔτε ἡ φύσις εἶδεν αὐτόν, ἅμα γεννηθέντα, μὲ εὐμενὲς πρὸς τοῦτο ὄμμα, οὔτε ἡ παιδεία τὸν ἀνέθρεψε καταλλήλως. Ἐντείνεται, ἐξογκοῦται ὡς βάτραχος, θέλων νὰ μεταβληθῇ εἰς βοῦν, ἀλλὰ τί πά-

12. Παλιγγενεσία, ὁ. π., 28 Δεκ. 1896.

13. Βλ. παραπάνω, ὅσα σημειώθηκαν στὸ κείμενο τῆς μελέτης γιὰ τὴ Σχολὴ τῆς Τέχνης καὶ στὴν ὑποσημείωση 7.

σχει, είναι γνωστόν. Περισφίγγει τὴν φαντασίαν του διὰ νὰ ἐξέλθῃ νέον τι, ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο, δι' ἐκτρώσεως ἐξερχόμενον, εἶναι ἐξάμβλωμα. Ἐντεῦθεν τὸ ἀλλόκοτον τῶν εἰκόνων, ἐντεῦθεν αἱ τερατώδεις ὑπερβολαί, ἐντεῦθεν ἡ ἀνακολουθία τῶν νοημάτων, τὸ γριφῶδες. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ ἡ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν γράφει τὰ ποιήματά του ὁ κ. Παλαμᾶς καὶ ἡτις δὲν εἶναι οὔτε ἀρχαία οὔτε νέα, οὔτε χυδαία οὔτε καθαρεύουσα, οὔτε κοινὴ οὔτε δημώδης, ἀλλ' εἶναι ἀκριβῶς σύρραμα ἀρχαίων καὶ νέων λέξεων, ὑπαρκτῶν καὶ ἀνυπάρκτων, αὐθαιρέτως καὶ ἀκανονίστως πεπλασμένων... Αἰσθανόμενος, φαίνεται, ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῆς νέας ποιητικῆς Σχολῆς, σκιρτῶντα εἰς τὸ στῆθος τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ μὴ εὐρίσκων ἐπαρκῆ μανδύαν, ὃν τῷ παρέχει ἡ γλῶσσα, ἀκαταπαύστως σπρώχνει καὶ πιλατεύει τὸν στενόχωρον λόγον, πλάττων ἰδίας λέξεις, ὧν τὴν ἐξήγησιν αὐτὸς καὶ μόνον δύναται νὰ δώσῃ... Ὁ γινώσκων τὸν πεζὸν Παλαμᾶν καὶ θέλων νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ποιητὴν ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτε ἔγραφε τὰ πλεῖστα τουλάχιστον τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, εἶχε πῆ χασὶς καὶ εἶχεν ἐκσφενδονισθῇ εἰς τὸ πέλαγος τῶν παραπλανήσεων καὶ τῆς τερατολογίας»⁽¹⁴⁾.

Μ' αὐτὸ τὸ ὕφος καὶ μ' αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ποίηση, ὁ δεινὸς κατήγορος καὶ ἀρνητὴς, ἐλέγχει ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ὅσο εἶχε παρουσιασθῇ ὡς τὰ 1896, μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἀντιποιητικὸ καὶ ἀκατανόητο. Ὁ λίβελλος συμπίπτει μὲ μιὰ σειρά ἄλλων ἐπιθέσεων κατὰ τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Γρυπάρη, τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Ἑφταλιώτη κλπ. ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ φάση τῆς ἱστορίας τοῦ γλωσσικοῦ, ὅταν οἱ ὁπαδοὶ τῆς καθαρεύουσας καὶ τῆς παλαιᾶς ποίησης ἤθελαν νὰ περιορίσουν τὴ χρῆσιν τῆς δημοτικῆς μόνο στὴ λυρική ποίηση καὶ μόνον στὴ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν⁽¹⁵⁾, καὶ σημειώνουν τὶς πρῶτες ἀντιδράσεις, ποὺ ξεσήκωσε ἡ ποιητικὴ ἐπανάσταση, ποὺ μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Γρυπάρη στὰ 1895 ὁδήγησε στὴ δημιουργίαν τῆς Σχολῆς τῆς Τέχνης. Ἀσχετα ὡστόσο μὲ τὶς ιδέες του, ὁ Παλαλεξανδρῆς μᾶς δίνει, στὴν ἐπίθεσή του, πολλὰ στοιχεῖα, παρουσιάζοντας μὲ τόσο ζωντανὰ χρώματα τὴ φυσιογνωμίαν, τὴν ψυχογραφίαν, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ ἐρχόταν σὲ ἄκρα ἀντίθεση μὲ τὶς μεγάλες του πνευματικὲς φιλοδοξίες, γι' αὐτὸ τὸν ἀπακαλεῖ «ταῶν» καὶ «τρυποκάρυδο».

Δ' Η ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

Ὁ Παλαμᾶς λάτρευε τὸ ἔργο καὶ τὴ μορφή τοῦ ξενιτεμένου Ἑφταλιώτη. Εἶχε ἀναρτημένη, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Μποέμ, τὴ φωτογραφία του στὸ γραφεῖο του, δίπλα στὶς εἰκόνες τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Μαρκοῦ, τοῦ Δροσίνη κλπ.⁽¹⁶⁾ Προηγήθηκε μιὰ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μὲ ἀλληλογραφία καὶ μιὰ ὀξύτατη σύγκρουσὴ του στὸ κριτικὸ πεδίο μὲ τὸν Ἑφταλιώτη. Ἡ προσωπικὴ τους ὁμως γνωριμία ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια, στὰ 1905, ὅταν ὁ Ἑφταλιώτης ἔκανε τὸ μεγάλο του ταξίδι στὴν Ἑλλάδα μὲ πολυήμερους σταθμούς στὴν Σμύρνη καὶ στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ταγκόπουλος φρόντισε νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν ξενιτεμένο τραγουδιστὴ καὶ περίπαθο προσκυνητὴ σ' ἓνα μεγάλο ξενοδοχεῖο, ἀπ' ὅπου φαινόταν ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Παρθενώνας. Τὸ βράδι ὁ Ταγκόπουλος πῆγε καὶ τὸν πῆρε γιὰ περίπατο.

14. Παλιγγενεσία, δ. π., 5 Ἰαν. 1897.

15. Αὕτῃ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ Δημ. Βερναρδάκη, τοῦ Ἀγγ. Βλάχου καὶ τῶν παλαιότερων κριτικῶν.

16. Μποέμ. Συνέντευξις μὲ τὸν Παλαμᾶ. Ἀστὺ 23—24 Μαρτ. 1893=Ἀπαντα ἸΔ', δ. π., σελ. 17. Εἶχε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Πολυλᾶ, Βικέλα, τῆς γυναίκας τοῦ Δροσίνη, τοῦ Σέλλευ. Τὰ Σονέττα «Ἀγάπης λόγια» τοῦ Ἑφταλιώτη, δημοσιευμένα στὰ 1891, εἶχαν σημαντικὴ ἐπίδραση πάνω στὴν τέχνη τοῦ Παλαμᾶ. (βλ. Γ. Βαλέτα Ἀπαντα Ἑφταλιώτη, τόμ. Α' σελ. 81 καὶ εἰσαγωγή, σελ. ιβ'—ιγ', καθὼς καὶ τὸ διεξοδικὸ μου πρόλογο στὴ Λεσβιακὴ κριτικὴ ἐκδοσὴ τῆς συλλογῆς (Μυτιλήνη 1938, σελ. 6—10).

«Βγήκαμε, διηγείται ο Έφταλιώτης⁽¹⁷⁾, και περνούσαμε από το Σύνταγμα, κόσμος γιομάτο τώρα, για να πάμε κατά τις στῆλες. — Νά τον! φωνάζει άξαφνα έξαλλος ο Ταγκόπουλος. Ήταν Έκεινος. Ήταν Έκεινος, και βλέπει και λαλεί και ψάλλει και τρελαίνει και σὲ λυώνει (ὁ Ψυχάρης τὸ εἶπε αὐτὸ) μετὴν άκατανόητή του ψυχῇ, ἦταν ὁ άκριβός μου ὁ «Κωστάκης» ὁ Παλαμᾶς. Ὁ μεγάλος ἑρμηνέας τοῦ παλιοῦ Παρθενώνα, ὁ νέος μας ὁ ποιητικὸς Παρθενώνας, πού τὰ θεϊκά του φτερούγια ὕψος δὲν ξέρουνε, μήτε βάθος, ἐπειδὴ φτερουγίζουν αὐτὰ παντοῦ. Διαβάζοντας τοῦ Παλαμᾶ ἓνα ποίημα ἢ και μόνο τὸ πλατὺ ὄνομά του, φαντάζεσαι άξαφνα κανένα μεγαλοκάματο γίγαντα. Κι ὅμως εἶναι ζουμπουλάκη μονάχο ὁ νόστιμος, ὁ μικρός, ὁ χαριτωμένος μου ὁ Κωστάκης. Ἐπρεπε νὰ τὸ βλέπεις τὸ χρυσὸ προσωπάκι του, δταν ὁ Ταγκόπουλος τοῦ εἶπε ποιὸς ἦμουν. Ἀχτινοβόλησε σάν τὸ λαμπρότερο στίχο του. Ἐμεινε άφωνος μιὰ στιγμή. Μὰ ἔλεγε, τί δὲν ἔλεγε ἡ χαρούμενη ὄψη του. Εἶπαν, πὼς εἶναι ἡσυχος ὁ Παλαμᾶς και σιωπηλός. Ἐγὼ τονέ βρῆκα ὁμιλητικὸ και μάλιστα μελωδικὸ ἴσα μετὰ ἔργα του. Ἐτρεχαν και κατρακυλοῦσαν ποτάμι τὰ χρυσά, τὰ ὄνειριασμένα και συνάμα τὰ κριτικά λόγια του ὦρες κι ὦρες, κι ἐκεῖνη τῇ βραδινῇ κοντὰ στίς Κολόνες (Στῆλες Ὀλυμπίου Διός) και τὴν ἄλλη στὸ λαμπρὸ περιβόλι τῆς Κηφισσᾶς... Ποτὲς ἡ ψυχῇ μου δὲν ἦτανε τόση ἀλήθεια και ὁμορφιά...».

Ἵστερα ὁ Έφταλιώτης περιγράφει τὴν πολυμέρεια τοῦ Παλαμᾶ, τῇ γραμματολογικῇ σοφίᾳ του, τῇ φωτόβολῃ κριτικῇ του σκέψῃ, πού τον ἔκανε ἱκανὸ «νὰ πάρει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν ἱστορία και ν' ἀγγίζει μ' ἀχτίδας γοργάδα μιὰ τῶνα, μιὰ τ' ἄλλο σημάδι της, και νὰ κρίνει μ' ἀλάθευτη ζυγαριὰ τὰ πιὸ ψηλά, τὰ πιὸ δυσκολόπιαστα μαργαριτάρια ἐνὸς Σολωμοῦ, ἐνὸς Βαλαωρίτη, ἐνὸς Ψυχάρη ἢ ἐνὸς Πάλλη, και νὰ ξεχώνει, νὰ ξεδιαλύνει ξεχασμένα και θαμπωμένα πετράδια παλιῶν ψαλτάδων, ἀκόμα και ξένων...»⁽¹⁸⁾.

Τὴν ψυχῇ τοῦ Παλαμᾶ τὴν ὀνομάζει ὁ Έφταλιώτης «άκατανόητη», ὅπως πολὺ πρωτότερα ὁ Μητσάκης τῇ χαρακτήρισε, μὴ μπορώντας διαφορετικὰ νὰ ἐκφράσει τὸ μυστήριο και τὸ μεγαλεῖο της «*ψυχὴν ἡμιαγρίαν και σκιερὰν, ψυχὴν συγκεντρωμένην εἰς ἐαυτήν, ψυχὴν κακοῦργον...*»⁽¹⁹⁾. Προχώρησε λοιπὸν σὲ βάθος, μᾶς ἔδωσε, ὁ Έφταλιώτης, μετὰ λίγες γραμμές, μιὰ συνολικὴ σκιαγραφία τοῦ Παλαμᾶ, ἓνα ἀνεκτίμητο πνευματικὸ του πορτραῖτο, ἀπὸ τὰ λίγα πού ὑπάρχουν στὴν παλαμικὴ βιβλιογραφία.

Ε' Η ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΥΡΙΒΗΛΗ

Τῇ σειρᾷ αὐτῇ τῶν προσωπογραφιῶν ἔρχεται, ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, νὰ τῇ συμπληρώσει ὁ Στράτης Μυριβήλης, πού ἐπισκέφθηκε τὸν Παλαμᾶ στὰ 1938, για νὰ διευκολύνει τὸν Ἀντώνη Πρωτοπάτση νὰ πάρει μερικὰ σκίτσα τοῦ ποιητῇ. «Ἐνα

17. Ἀργύρη Έφταλιώτη. Γράμματα ξενιτεμένου. Νουμᾶς ἀρ. 166 τοῦ 1905, σελ. 2—3 = Ἀπαντα (ἐκδ. Γ. Βαλέτα) τόμ. Β' (1962), σελ. 559—560.

18. Ἀργύρη Έφταλιώτη. Ἀπαντα, ὁ. π., Β', σελ. 560—561.

19. Μ. Μητσάκη. Ὀλίγα λόγια. Ἀστὺ 30 Ἰαν. 1895, πρβλ. Γ. Βαλέτα. Τὸ ξεκίνημα τοῦ Παλαμᾶ. (Πρῶτες ρίζες, διχμορφωτικά χρόνια). Γράμματα (Κλ. Μιμίκου). Ἀφιέρωμα στὸν Παλαμᾶ. Ἀθ. 1943, σελ. 296, ὅπου γίνεται ὁ ψυχογραφικὸς συσχετισμὸς τῆς περικοπῆς τοῦ Μητσάκη μετὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς πρώτης του ἡλικίας στὰ διαμορφωτικά του χρόνια. Ὅσο για τὴν ἐπίκριση τοῦ Παλαμᾶ ἀπ' τὸ Μητσάκη, πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι εἶναι γραμμένη στὴν Κέρκυρα και ἀπηχεῖ τίς ὕψηλότερες βλέψεις τῶν Ἑπτανησίων στὰ χρόνια μιᾶς βαθύτατης ποιητικῆς ἀλλαγῆς, πού ἔφερε ἡ Σχολὴ τῆς Τέχνης.

ήλιοβασίλεμα» επιγράφει τὸ ἄρθρο του, ὑπονοώντας τὰ γεράμματα τοῦ Παλαμᾶ(20). «Σήμερα ὁ Παλαμᾶς ήλιοβασιλεύει μέσα στὰ σεπτὰ του ὁράματα καὶ εἶναι συγκινητική αὐτὴ ἡ δύση ἐνὸς ήλιου ποὺ γέρνει πίσω ἀπὸ ἓνα δάσος δάφνες τοῦ Ἀπόλλωνα. Φίλησα μὲ σεβασμὸ κι' ἀγάπη τὸ λεπτὸ καὶ νευρικό του χέρι καὶ ξανάβλεπα τὰ μάτια του, ποὺ τόσο τὰ ξέρουμε, τὰ μάτια τοῦ Παλαμᾶ, ζωηρὰ καὶ ἀνήσυχα πάντα κάτω ἀπὸ τὰ φρύδια του. Κεῖνα τὰ φρύδια τὰ παράξενα, ποὺ μοιάζουν σὰ φτεροῦγες πουλιῶν. Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μοῦδιναν πάντα. Δυὸ πουλιὰ ὁμορφα κι' ἄγρια, ποὺ χαίρονται τὰ μακρινὰ καὶ ἐπικίνδυνα πετάγματα πρὸς τὸν ὀρίζοντα καὶ πρὸς τὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ. Εἶχαν τὸ κεφάλι τους κρυμμένο κάτ' ἀπ' τὶς φτεροῦγες καὶ κάτω ἀπ' ἐκεῖ ἔβγαине ἡ σπαθωτὴ ματιά τους καὶ σὲ ἄγγιζε, σὰ φῶς καὶ σὰ βέλος καὶ σὰν ἀστραψιά. Τώρα τὰ φρύδια του ἄσπρισαν. Εἶναι δυὸ φτεροῦγες ἀετίσιες, ποὺ τὶς χιόνισε ὁ καιρὸς. Γιὰ ὅλα ἐνδιαφέρεται, γιὰ ὅλα νοιάζεται, γιὰ ὅλα παθαίνεται. Ἡ μνήμη δὲν εἶναι ἡ ἴδια, βέβαια, πιά, κι ὁ μέγας τεχνίτης τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, ποὺ δούλεψε ὅσο κανεῖς ἄλλος πάνω στ' ἄμῃν τοῦ γύφτου τὸν ποιητικὸ λόγο τοῦ ἔθνους, κομπιάζει νὰ βρεῖ τὶς λέξεις τοῦ χρειάζονται. Εἶναι ἡ ἀναπόφευκτη φθορά, ποὺ προξενεῖ ὁ πανδαμάτωρ. Ἀλλὰ ὁ ποιητὴς μένει πάντα ἐκεῖ ξυπνητὸς ὅλες τὶς ὥρες, ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς... Ὁ Πρωτοπάτης, ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα, δουλεύει ἀδιάκοπα. Ἐχει τελειώσει δυὸ σκίτσα τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ θὰ τοῦ χρησιμέψουν, μαζὶ μὲ ἄλλα παλιότερα ποὺ τοῦ ἔχει κάμει, γιὰ νὰ ἐπεξεργαστεῖ τὴ φυσιογνωμία του, τελειωτικά, σὲ χαλκογραφία. Εἶναι δυὸ σχέδια θαυμαστῆς ζωντάνιας κι ἐκφραστικότητος. Ὁ Παλαμᾶς τὰ κοιτάζει συλλογισμένος. Ψιθυρίζει μελαγχολικά: — Εἶναι ἡ εἰκόνα τῶν γηρατιῶν μου ἐδῶ...».

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι κι ὁ Μυριβήλης, ὅπως πρωτύτερα κι ὁ Ἐφταλιώτης κι ὁ Μπόεμ, στὴν ἐξαιρετὴ σκιαγραφία του βρίσκει τὸ ἄγριο στοιχεῖο στὴ φυσιογνωμία τοῦ Παλαμᾶ. Σ' αὐτὸ τὸ στοιχεῖο βρισκόταν τὸ ὀλύμπιο μεγαλεῖο του. Κι αὐτὸ εἶναι ποὺ ἔδινε στὴ ματιά του καὶ σ' ὅλη του τὴν ἐκφραση τὸ βάθος, τὸ μεγαλεῖο, τὴ σαγήνη καὶ τὴν ἐπιβολή. «Τὰ μάτια μου ἄλλα, κι ἄλλα ἔναι τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων», ὅπως λέει σ' ἓνα τραγοῦδι τοῦ ὁ ἴδιος. Τέτοιες προσωπογραφίες δὲν ἔχουμε γιὰ τὸ Σολωμό, ἀλλὰ κι ὁ Καβάφης δὲν βρῆκε τοὺς ἀξιους καὶ διεισδυτικοὺς προσωπογράφους του. Πόσο βοηθοῦν τὸ ἔργο τοῦ βιογράφου καὶ τοῦ κριτικοῦ αὐτὲς οἱ ἐξεταστικὲς ψυχογραφικὲς σκιαγραφίες, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ τονίσουμε.

20. Ἡ σκιαγραφία αὐτὴ τοῦ Στράτη Μυριβήλη δημοσιεύτηκε ἀχρονολόγητη στὸ βιβλίο του «Ὁ Παλαμᾶς στὴ ζωὴ μου» καὶ καταχωρήθηκε ἀνάμεσα σὲ συνεντεύξεις τοῦ 1927 στὰ «Ἀπαντα» Παλαμᾶ, 8. π. ΙΔ', σελ. 187—190. Ἀπ' τὰ στοιχεῖα τῆς προκύπτει ὅτι εἶναι πολὺ μεταγενέστερη, μᾶλλον τοῦ 1938, ὅταν ἦταν ὁ Πρωτοπάτης στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔβγαζε χαλκογραφίες καὶ ζοῦσε ὁ Τσιριμῶκος, ποὺ παρευρισκόταν στὴ συνέντευξη αὐτὴ τῶν δύο Λεσβίων.

ΚΩΝ. Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΕΝΑ ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑΣ

Ἡ ἀποθανοῦσα ἐσχάτως εἰς Ἀθήνας γνωστὴ λυρική ποιήτρια Θεώνη Δρακοπούλου (Μυρτιώτισσα) ἦτο ἡ τελευταία δύο ἱστορικῶν οἰκογενειῶν τῶν Πατρῶν, τῶν Δρακοπούλων καὶ τῶν Καλαμογδάρη. Τὸ ἀρχεῖον τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν διέσωξε καί, διὰ τῆς διαθήκης της, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν μακρινὸν συγγενῇ της κ. Γεώργιον Παπαδιαμαντόπουλον εἰς Ἀθήνας (οἱ Παπαδιαμαντόπουλοι τοῦ πρωτοεργάτου τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου ποὺ ἐφονεύθη εἰς τὴν Ἑξοδὸν τοῦ Μεσολογίου, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἰκογένειαν εἶναι καὶ ὁ Ζὰν Μορεάς, ἦτο συγγενικὴ ἐκείνης τῶν Καλαμογδάρη). Ὁ κ. Παπαδιαμαντόπουλος τὸ ἐχάρισεν εἰς τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην Πατρῶν, ὅπου καὶ εὗρίσκεται ἤδη. Ἐξ αὐτοῦ, χάριν τῆς ἀγαπητῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», ἀποσπῶ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς τῆς Μυρτιώτισσας ἱατροῦ Ἀριστομένους Δρακοπούλου, ποὺ ἐγράφη εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀπευθύνεται εἰς τὴν μητέρα του Θεώνην Δρακοπούλου εἰς Πάτρας καὶ ἔχει ἰδιαίτερόν πως ἐνδιαφέρον Ἑπειρωτικόν. Ὁ πατὴρ τῆς Μυρτιώτισσας, μόλις ἔλαβε τὸ δίπλωμά του, ἐπῆγεν ὡς ἱατρὸς νὰ μείνῃ εἰς Ἀλεξανδρέτταν, Χερβῶνα κλπ., ἀλλὰ ταχέως προσεκολλήθη εἰς τὸν πασσάν τῶν Σκοπίων. Ἐκεῖθεν φαίνεται ὅτι κατῆλθε, διὰ Μοναστηρίου (Βιτώλια) καὶ Καστορίας, εἰς Ἰωάννινα, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Πάτρας. Κατόπιν (1864), εἰσῆλθεν εἰς τὸν προξενικὸν κλάδον, ὑπηρετήσας εἰς Βάρναν, Φιλιπούπολιν, Ἀνδριανούπολιν, Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν καὶ Χανιά. Βιογραφικὰ δι' αὐτὸν εἰς Ἠλία Τσιτσέλη (Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα, Α', Ἀθῆναι, 1904, σελ. 135—136), ὅπου γράφεται μεταξὺ ἄλλων: «Ὑπηρετήσας καὶ ὡς ὑγειονομικὸς ἱατρὸς ἐπὶ τριετίαν ἐν Συρίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, ἔσχεν ἀφορμὴν νὰ περιηγηθῇ τὰ μέρη ταῦτα καὶ τὴν Θράκην καὶ Ἑπειρον, ὅπου ἀντιληφθεὶς τὰ ἐκεῖ πράγματα καὶ μελετήσας τὴν τοπογραφίαν καὶ τὰ ἐθνολογικὰ ζητήματα, μακρὰν ὑπέβαλεν ἐκθεσιν περὶ τούτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν». Ἐπ' αὐτοῦ σχετικὴ εἶναι ὁ κάτωθι ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχείου, ἐπὶ χάρτου κυανοῦ ἐλαφροῦ (δίφυλλον 021X02):

Ἀγαπητὴ μου μητέρα!

Ἰωάννινα 13 Ἰουλίου 1861

Ἦλθον καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν Κυριακὴν τὸ ἑσπέρας· σήμερον εἶναι Πέμπτη. Χθὲς ἐπρογευμάτισα εἰς τοῦ Κου Προξένου Πάκμορ, ὅμως πολὺ μὲ ὑποχρέωσε διὰ τοῦ εὐγενοῦς πρὸς ἐμὲ τρόπου του καὶ διὰ τὴν φροντίδα τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ἴχνη μου. Εἶδον καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ θείου μου Περικλῆ καὶ ὑπερεχάσθην διὰ τὰ δίδυμα, διότι δὲν τὸ ἐγνώριζα. Εὗγε καὶ εἰς τὸν γεωργὸν καὶ εἰς τὴν εὐκαρπον ἄρουραν. Ὁ ἵππος καὶ ἐνταῦθα ἔκαμε τὴν συνήθη ἐντύπωσιν. Ὁ Πασᾶς ἐζήτησε νὰ τὸν ἴδῃ τὸν ἔστειλα, καὶ σήμερον θὰ στείλῃ εἰς τὴν οἰκίαν μου ἓνα γαλμπάντην διὰ νὰ τὸν παρατηρήσῃ ἂν ἔχῃ ἐλάττωμά τι καὶ ἂν δὲν ἔχῃ νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσιν. Σημειώσατε ὅτι ὁ Πασᾶς αὐτὸς ἔχει καὶ 15 ἄλλους ἵππους, ἐγὼ ὅμως σκοπεύω νὰ τὸν εἴπω ὅτι ὁ ἵππος μου δὲν εἶναι διὰ πώλησιν, ἀλλὰ ἂν τοῦ ἤρесе πολὺ, πρὸς χάριν του τὸν δίδω, ὅχι ὅμως ὀλιγώτερον τῶν 10.000 γρ. οὔτε λεπτὸν παρακάτω. Εἶδον εἰς τὴν

ἐπιστολὴν τοῦ θεοῦ μου Περικλῆ διτι θέλει ἵππον, καθὼς καὶ ὁ Κορ Δαραλέξης, ἀλλὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα οὔτε καλοὶ ἵπποι εὐρίσκονται καὶ οἱ ὅπως οὖν καλοὶ εἶναι πολὺ ἀκριβοί. Ἐπρεπε νὰ μοῦ γράψουν εἰς Πισρένην νὰ φροντίσω νὰ τοὺς εὕρω λαμπροὺς καὶ εὐθυνοὺς ἵππους. Σκοπεύω νὰ διαμείνω ἐνταῦθα μιὰ δεκαετία ἡμέρας ἀκόμη καὶ μὴ δυσαρεστηθῇτε διότι πιθανὸν ποτὲ ἄλλοτε νὰ μὴν ἐπιστρέψω ἐδῶ, λοιπὸν νὰ περιέλθω καὶ γνωρίσω καλὰ τὸν τόπον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἦλθον ἐνταῦθα, οἱ ἄρρωστοι ἤρχισαν νὰ / συρρέουν εἰς τὴν οἰκίαν μου ὡς οἱ τυφλοὶ εἰς τὴν Ἀγιά Παρασκευὴ καὶ τοῦτο χάρις εἰς ἡγήραν σάλπιγγα τοῦ Ἑβραίου Μποχόρη, υἱοῦ τοῦ Μουρδοχάτ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνοδοιπόρησα ἀπὸ Πισρένης ἕως ἐδῶ καὶ ὅστις ἅμα φθάσωμεν εἰς πόλιν τινα, σηκώνει ὅλον τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος εἰς τὸ ποδᾶρι, φωνάζων διτι δὲν ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον Ἰατρὸς ἐξοχώτερος ἐμοῦ καὶ διηγείται ἱστορίας θεραπειῶν ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς καὶ τελευτᾶ λέγων διτι ὁ ὅς ἔχων ἀνάγκην τινα νὰ προστρέξῃ τὸ ταχύτερον εἰς ἐμὲ διότι ἐγὼ ἀναχωρῶ καὶ τοιαύτην τύχην δὲν εὐρίσκουν ἄλλοτε· τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ εἰς Σκόπια καὶ εἰς Καστοριά καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἰκονομοῦντο καὶ τὰ ἐξοδα τῆς ὁδοιπορίας. Τὴν ἐπιστολὴν μου ἐκ Σκοπίων, ἣν σᾶς ἔστειλα μέσον τοῦ πατρὸς τοῦ εἰρημένου, ἐλπίζω νὰ ἐλάβετε ὡς καὶ τὴν ἐκ Βιτωλίων. Ὁ ρηθεῖς ὡς καὶ ὁ πατήρ σου καὶ ὅλη σου ἡ οἰκογένεια σᾶς προσκυνῶν. Ἐγὼ τὸν ἐπωνόμασα Μέντωρα, διότι χάρις εἰς αὐτὸν ἐγγίτωσα ἀπὸ πολλὰ ἐξοδα, τὰ ὅποια θὰ ἐγίνοντο ἄνευ τῆς ἐπιτηρήσεώς σου καὶ τῶν οἰκονομολογικῶν γνώσεών σου. Ἐγνώρισα καὶ τοὺς Κορς Λαππαίους οἵτινες τὴν ἐπιστολὴν, ἣν τοὺς ἐστείλατε δι' ἐμὲ, τὴν εἶχον στείλει εἰς Πισρένην πρὸ τινων ἡμερῶν. Τὴν ἐπιστολὴν μου αὐτὴν θὰ λάβετε μετὰ 4 ἡμέρας ὥστε ἐλπίζω νὰ προφθάσῃ ἀπάντησίς σας ἐνταῦθα. Σκοπεύω νὰ ὁδοιπορήσω διὰ ξηρᾶς μέχρι Πατρῶν. Ὁ Κορ Πρόξενος θὰ μὲ ἐφοδιάσῃ μὲ ἐπιστολὰς δι' ὅλα τὰ μέρη ὅσα μέλλω νὰ διέλθω.

Σᾶς ἀσπάζομαι μεθ' ὅλων τῶν συγγενῶν μας

Τῆς Νόνας τὴν δεξιὰν ἀσπάζομαι καὶ τὸ φέσι της θὰ ἀγοράσω σήμερον

ὁ υἱός σου

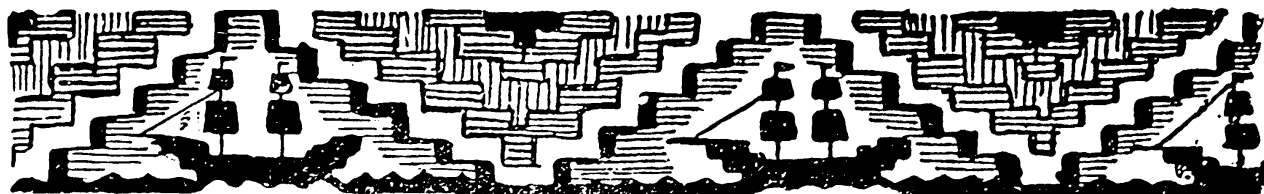
Ἀριστομένης

Εἰς τὴν γ' σελίδα προσθήκη δι' ἄλλης χειρὸς

καὶ ἐκ μέρους μου μποχόρι προσκυνῶ διὰ τὰ ὅσα σᾶς γράφει ὁ κύριος υἱός σας πρὸς ἐμὲ καλυτερὰ θέλει σᾶς τὰ ὁμολογήσει στοματικὰ καὶ θέλει τὸν βιάσει διὰ νὰ ἔλθῃ οὐλίγορα ἄφρον.

Ὁ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφερόμετος θεῖος Περικλῆς εἶναι ὁ Περικλῆς Γεώργ. Καλαμογδάρις, ἀδελφὸς τοῦ μετασολωμικοῦ πολὺ καλοῦ ποιητοῦ Ἡλία Καλαμογδάρι, ὁ ὁποῖος ὁμοῦς ἀπέθανε νεώτατος τῷ 1848 εἰς Κάϊρον. Προφανῶς πασᾶς ἐδῶ εἶναι ὁ τῶν Ἰωαννίνων διοικητὴς καὶ ὅχι ὁ πασᾶς τῶν Σκοπίων, τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου κατέλιπεν ἤδη καὶ κατέρχεται ὁ ἐπιστολογράφος πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ πατρίδα. «Ἐνα ναλπάντην» γράφεται εὐκρινῶς, ἀλλὰ εἶναι ἐσφαλμένη φωνητικὴ γραφή, θέλει νὰ εἴπῃ «Ἐνα ἀλμπάνην», πρόσωπον τοῦ πασᾶ εἰδικευμένον εἰς τὴν περιποίησιν (καὶ τὴν ἱατρικὴν ἀκόμη) τῶν ἵππων. Οἰκογένεια Λάππα εὐρίσκεται ἐγκατεστημένη μετεπαναστατικῶς εἰς Πάτρας, προερχομένη ἐκ Δρόβιανης τῆς Βορείου Ἠπείρου. Οἱ Λάππα αὐτοὶ τῶν Ἰωαννίνων νὰ εἶχον σχέσιν μὲ τοὺς ἐν Πάτραις; Πολὺ πιθανόν, πάντως ἦσαν γνωστοὶ τῶν Δρακοπούλων τῶν Πατρῶν. Τὰ ἑλληνικά, τέλος, τοῦ Ἑβραίου Μποχόρη δὲν στεροῦνται

Π. Α. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΨΕΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΛΜΑΣ

(Διήγημα)

Πάνε τόσα χρόνια από τότε, πού η Άλμα Γουόρθ ήταν ως είκοσι χρονών κοπέλλα. Μέτρια στο ανάστημα, με καλοδεμένο κορμί, κασιτανά μαλλιά, κι ένα πρόσωπο πολύ συμπαθητικό και γελαστό, μέσα στην άνοιξη της νεότητας της. Στην όλη της μορφή, θέση ξεχωριστή έπαιρναν τα μάτια της, με μεγάλες χάντρες διάφανες και λίγο χρυσαφί χρώμα, λες και τις είχε πασπαλίσει με γύρη από κρίνα. Όταν γελοῦσε, γελοῦσαν και τα μάτια της, με μικρούς - μικρούς κυματισμούς του γέλιου, από το στόμα ως τα βλέφαρα κι ως τις χρυσαφένιες χάντρες.

Είχε ῥθει τυχαία στο γραφείο να με ρωτήσει για κάποια της υπόθεση κι η απλή μας αυτή γνωριμία, σε δεύτερη και τρίτη συνάντηση, μās έκαμε καλούς φίλους. Φίλους μονάχα, γιατί η Άλμα είχε μερικες παράξενες ιδέες. Μου το είπε καθαρά και ξάστερα, πώς έπρεπε ν' άρκεστῶ μόνο στη φιλία και τη συντροφιά της. "Αν ζητούσα περισσότερα, θάχα να τον καιρό μου.

Μου τα έτόνισε αυτά, με μιὰ χαριτωμένη, κοριτσίστικη σοβαρότητα και πρόσθεση.

"Όσο εύκολα αγαπάτε σεις οι άντρες, τόσο κι επιπόλαιο. Γι' αυτό πρέπει να βεβαιωθῶ, αν μπορῶ ν' αγαπήσω εγώ πρώτα. Θα με παίρνεις ίσως για εγωίστρια, ε; "Ισως νάμαι, πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Άλλα να ξέρεις, όταν αγαπήσω, η αγάπη μου θάναί άδολη σαν πεταλούδα κι άπέραντη όπως η θάλασσα.

— Έμ βέβαια, είπα. "Αν είναι άδολη όπως η θάλασσα, ο θεός να φυλάει!

— Όχι, όχι εφώναξε. Μή συγχίζεις τα πράγματα, κι έσκασε στα γέλια.

Γιατί σεις οι άντρες, εξακολούθησε, είστε πολύ διαφορετικοί από μās τις γυναίκες, γενικά έννοῶ. Εγώ, να ποῦμε, δε θα μπορούσα ποτέ να σκοτώσω ένα ὁμορφο πουλί. Θα αιστανόμουν άφραστη ήδονή να το πιάσω στα χέρια μου. Θα νόμιζα πώς κρατῶ, σε μικρή γαλάζια μπάλα, ὁλόκληρο τὸν οὐρανό, ένα διάφανο κομμάτι από το άπειρο. Έπειτα θα το φιλοῦσα στο

ποιās τινος γραφικότητος, στεροῦνται ὁμως πληρότητος έκφράσεως και καλῆς συντάξεως.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἀρχεῖον τῆς Μυρτιώτισσας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄλλην οἰκογένειαν τῶν προγόνων της, τοὺς Καλαμογδάρας, εὐρίσκομεν ἀθησαύριστον μέχρι τώρα ἐντυπον φυλλάδιον 8σέλιδον 16ου σχήματος: «Λόγος ἐπικήδειος εἰς Παναγιώτην Καλαμογδάρτην ἀπαγγελθεὶς ἐν τῷ ναῷ Παντανάσσης» ἄνευ τόπου και χρόνου ἐκδόσεως και ἄνευ ὀνόματος τοῦ ὁμιλητοῦ· πάντως εἶναι ἐκδόσεως Πατρῶν τοῦ ἔτους 1873 και εἰς τὴν σ. 5 αὐτοῦ ἀναγιγνώσκομεν διὰ τὸν νεκρολογούμενον: «Τὸ ἔτος 1854 μεταξὺ τῶν πρώτων περιῆγεν μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἀντωνάκη τὴν σημαίαν τῆς ἀπελευθερώσεως εἰς τὰ δοῦλα ἐδάφη τῆς Ἡπείρου, συναγωνισθεὶς και συγκινδυνεύσας παρὰ τὸ πλευρὸν ἐκείνου. Ὅπως εἶναι γνωστὸν (Ἱστορικὸν Λεξικόν μου τῶν Πατρῶν, Πάτριαι, 1959 σ. 283), ὁ Ἀντώνιος Ἀνδρ. Καλαμογδάρτης, ἐπίσης ἐξαίρετος λόγιος, ποιητὴς και βουλευτὴς, ἐξεστράτευσεν εἰς Ἡπειρον ἐπὶ κεφαλῇ σώματος Πατρινῶν τὸ ἔτος ἐκεῖνο και συνελήφθη μάλιστα αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων (τοῦ Φουὰτ πασᾶ).

λαιμό και θά τὸ ἄφηνα λεύτερο. Σεῖς οἱ ἄντρες βάνετε σιτὸν ὦμο ἓνα ῥομφαλὸν ὅπλο κι ὅταν τὸ ἰδῆτε, τὸ σημαδεύετε, τὸ σκοτώνετε καὶ περιμένετε νὰ σᾶς τὸ φέρει τὸ σκυλί—γιὰ σκέψου—, τὸ σκυλί! Ἔτσι ματωμένο, πεθαμένο! Θεέ μου! Τάχα νᾶχετε σεῖς οἱ ἄντρες ψυχή;

Κι ἀπὸ σοβαρή, ὅπως τῷ ἔλεγε, ἀμέσως ἔπαιρνε τὸ πρόσωπό της μιὰ χαρούμενη ἔκφραση καὶ γελοῦσε μ' ἓνα μορφασμὸ ὑπεροψίας γιὰ τὴν ἀνωτερότητα, τάχα, τοῦ φύλου της.

Στις συναντήσεις μας γιὰ τὸν κινηματογράφο, τὸ θέατρο, τὶς συναυλίες ἢ καὶ ἀπλοὺς περιπάτους στὰ πάρκα, μοῦ χάριζε τὴν αἴσθησιν τῆς ἡρεμίας γαλάζιου λιμανιοῦ, μέσα στὴ ζωή. Ἡ ἀπειλή της ὅτι μποροῦσε νὰ χάσῃ τὴ φιλία της, ἂν ζητοῦσα τίποτε πέρα ἀπ' αὐτή, εἶχε μιὰ κατευναστικὴ ἐπίδραση στὴ μεσογειακὴ μου ιδιοσυγκρασία. Ὅμως ἡ θαλερὴ συντροφιά της, μοῦ ἔγινε τόσο ἀπαραίτητη, πὺ συνήθισα νὰ εἶμαι ἀπόλυτα εὐχαριστημένος, μονάχα μ' αὐτή.

Μοῦ εἶχε πεῖ, πὺς ἦταν μονάκριβη, πὺς ὁ πατέρας της εἶχε πεθάνει κι αὐτὴ ἔμενε μὲ τὴ μητέρα της κι ἐργαζόταν σὲ κάποιο μεγάλο φαρμακεῖο. Ἀπόφυγε νὰ μοῦ εἰπῇ σὲ ποιό. Μοῦ ἔδωσε μονάχα τὴ διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ της, πὺ ἦταν στὸ ἄλλο μέρος τοῦ Σικάγου, μακριὰ ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου.

Οἱ κουβέντες μας ἦσαν πάνω σὲ ζητήματα κοινωνικά, φιλολογικὰ καὶ εὐθυμες. Εἶχε ὅμως μιὰ ἀδυναμία. Τὴν εὐχαριστοῦσε πολὺ νὰ μιλάει γιὰ τὴν μητέρα της καὶ τὸ σπιντικὸ τους. Γελῶντας, μοῦ διηγόταν πόσο ἡ μητέρα της τὴν ἐγκρίνιαζε, γιατί, ἦταν, λέει, τεμπέλα καὶ κακὴ νοικοκυρά, καὶ πὺς ποτὲ δὲν θᾶκανε προκοπή. Τῷ νοιωθε ὅμως ὅτι, παρ' ὅλες τὶς γκρίνιες, ἡ μητέρα της ἦταν μιὰ ἀγία γυναῖκα καί, σὰ μητέρα, τέτοια πὺ δὲν εἶχε ξαναγεννηθῇ. Τὴ μιὰ φορὰ μοῦ ἔλεγε, πὺς εἶχαν πάει στὴν ἐκκλησιά, κι ὁ πάστορας, προστάτης, ἔλεγε στὴ μητέρα της, πόσο καλὴ ἦταν ἡ Ἄλμα, πόσο τυπικὴ, πόσο χαριτωμένη. «Τὸ τοῦρθε κι αὐτοῦ τοῦ χριστιανοῦ νὰ τὰ λέει αὐτὰ προστά μου». Τὴν ἄλλη, πὺς εἶχε πάει στὸ φαρμακεῖο νὰ ρωτήσῃ τὸν προϊστάμενο, ἂν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπὸ

τὴν κόρη της σὰν ὑπάλληλο. Κι' ὅμως, παρ' ὅλα τὰ παινέματα, πὺς εἶχαν νὰ ποῦν ὅλοι τους, δὲν ἔπαυε νὰ τὴν γκρινιάζει καὶ νὰ τὴν λέει ἀνοικοκύρευτη. Ὅλο σφάλματα τῆς εὗρισκε.

Δικαιολογοῦσε βέβαια τὴ μητέρα της, γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς γκρίνιες, γιατί ἔνοιωθε, πὺς γιὰ καλὸ της τὴν ὁρμήνευε καὶ τὴν ἐμάλωνε. Τῷ βλεπε δὲ μὲ πόση λαχτάρα τὴν ξυπνοῦσε τὸ πρωὶ γιὰ τὴ δουλειά της καὶ πὺς τὴν περίμενε τὸ βράδυ, μὲ κάθε τι ἔτοιμο, νὰ τὴν ξεκουράσῃ.

Ἐνα βράδυ, ὅπως εἶμαστε καθισμένοι στὸν καναπὲ τοῦ γραφείου μου, μοῦ ζήτησε ν' ἀγοράσω σταφύλια ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μανάβικο. Ὅταν τᾶφερα, βαρυτόν νὰ τὰ φάει. — «Βάλε μου, ἂν θές, καμμιά ρόγα στὸ στόμα, μοῦ εἶπε. Ἐχει δίκιο ἡ μαμά μου νὰ μὲ λέει τεμπέλα. Εἶναι τέτοια ἡ φτισιά μου», Τὴ νᾶκανα κι ἐγώ; Τὴν τᾶισα, ρόγα τὴ ρόγα, ὁλόκληρο σταφύλι.

Ὅμως ξαφνικὰ ἔχασα τὴν Ἄλμα. Γιὰ δέκα μέρες δὲν φάνηκε. Τὶς συναντήσεις μας τὶς κανόνιζε πάντοτε αὐτὴ, μὲ τὸ τηλέφωνο. Τοῦ φαρμακείου τὴ διεύθυνση δὲν μοῦ τὴν εἶχε δώσει, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ὁ προϊστάμενός της ἀπαγόρευε σ' ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους νᾶχουν τηλεφωνήματα. Πάντοτε μοῦ εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ τὴ συνοδέψω ὡς τὸ σπίτι της. Ἐπήγαινε μοῦ εἶπε μὲ τὸν ὑπέργειο καὶ τὴν ἔβγανε μπροστὰ στὴν πόρτα της. Εἶχα βέβαια τὴν διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ, ὅχι ὅμως καὶ τηλέφωνο.

Ἡ σιωπὴ γιὰ δέκα πέντε μέρες τώρα, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀφ' ὅτου γνωριστήκαμε, μὲ εἶχε ἀναστατώσει. Στὸ τέλος, τὸ πῆρα ἀπόφαση νὰ πάω στὸ σπίτι της, νὰ μάθω νέα της. Ἴσως ἦταν ἄρρωστη. Ἀδιάκριτο ἀπὸ μέρους μου νὰ τὴ ζητήσω ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν μποροῦσα καὶ νὰ ἡσυχάσω. Οὔτε κι ἦταν σωστὸ νὰ μὴ μάθω τί κάνει. Ἔτσι, τὴν Κυριακὴ τ' ἀπόγειομα πῆρα τὸν ὑπέργειο κι ἔφτασα στὸ σταθμό, πὺς ὑπολόγιζα νᾶναι καὶ τὸ σπίτι της. Πραγματικὰ ὁ ἀριθμὸς τοῦ σπιτιοῦ ἦταν ἀπέναντι στὸ σταθμό.

Χτύπησα τὸ κουδούνι. Μιὰ μεσόκοπη κυρία μοῦ ἀνοίξε.

Ἐχαιρέτησα κι εἶπα τ' ὄνομά μου.

— Ἄ! χάρηκα πολὺ κύριε, μοῦ εἶπε εὐγενικὰ καὶ γελαστή.

Περάστε.

— Ἡ μητέρα τῆς Δεσποινίδος Ἄλμας, ἂν δὲν κάνω λάθος.

— Ὅχι, ἡ θεία τῆς εἰμαι. Ἡ Κυρία Μάρτιν. Ἡ μητέρα τῆς ἔχει πεθάνει.

Στὸ μεταξὺ μὲ εἶχε ὀδηγήσει στὴ σάλα.

— Πέθανε, εἶπα. Πότε;

Ἡ κυρία δὲν πρόσεξε τὴν ταραχὴ μου, κι ὅπως ἐπαίρνε θέση στὴν πολυθρόνα ἀπέναντί μου, ἐπρόσθεσε. Μὰ ἔχει πεθάνει ἐδῶ καὶ τρία χρόνια..

— Ὡστε ἡ Ἄλμα κάθεται μαζί σας, ἀπλῶς μένει μαζί σας;

— Ναὶ κύριε. Τὸ καϋμένο τὸ κορίτσι στάθηκε πολὺ ἄτυχο. Ὅπως θὰ σοῦ εἶπε, ζοῦσαν στὸ Κεντώκη. Οἱ γονεῖς τῆς τὴν εἶχαν μὴ στάξει καὶ μὴ βρέξει. Δυστυχῶς ὁ πατέρας τῆς σκοτώθηκε ἐδῶ καὶ τέσσαρα χρόνια σ' ἓνα δυστύχημα, χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήσει πολλὰ πράγματα. Ἡ μητέρα τῆς — ἡ ἀδελφὴ μου — ἔμεινε χήρα, μὲ τὴν Ἄλμα, κοπελλίτσα δεκάξη χρονῶν. Τὸ πικράθηκε πολὺ. Ἀρρώστησε.

Στὸ χρόνο ἀπάνου, ἡ ἀρρώστεια τῆς τοὺς ἄφησε ἀπένταρους, χωρὶς κι αὐτὴ ἡ ἄμοιρη νὰ γλυτώσει. Μοῦ τηλεγράφησαν κι ἐπῆγα στὸ Λούιζβίλλ. Τὴν ἐθάψαμε. Κατόπιν ἐπῆρα τὴν Ἄλμα καὶ τὴν ἔφερα ἐδῶ. Δὲν εἶχε κι ἄλλους συγγενεῖς. Τῆς ἔδωσα αὐτὸ ἐκεῖ τὸ δωμάτιο. Βρῆκε δουλειὰ στὸ φαρμακεῖο. Εἰμαι κι ἐγὼ χήρα, βλέπεις. Εὐτυχῶς κι ἔχω αὐτὸ τὸ σπιτάκι. Ἐχω νοικάρισσες δυὸ φοιτήτριες καὶ φτωχοῦ ἀπὸ τὰ ἐνοίκια. Τί νὰ κάνουμε;

Ἡ Ἄλμα ἡ καϋμένη εἶναι τυπικὴ σὲ ὅλα τῆς. Χρυσὴ κοπέλλα, κύριε, ὅχι πὼς εἶναι ἀνηψιά μου. Παίρνει καὶ καλὸ μισθὸ καὶ βολεύεται. Προκομμένη σὲ ὅλα τῆς. Τὴν ἔχω καλλίτερα κι ἀπὸ παιδί μου. Μαγερεύω καὶ τρώμε κι οἱ τέσσερες ἐδῶ. Μόνο ποὺ μαλώνουμε μὲ τὴν Ἄλμα, γιατί θέλει νὰ μὲ βοηθάει, ἐνῶ ξέρω πόσο κουρασμένη γυρίζει ἀπὸ τὴ δουλειά τῆς. Ἀλλὰ κάνει καλὴ συντροφιά μὲ τὰ κορίτσια. Κάνουν ντόρο, γελᾶνε. Εἶναι πάντα μαζί τους, ἐκτὸς ὅταν ἔρχεται σὲ σὰς κύριε.

— Ὡστε σὰς ἔχει εἰπεῖ γιὰ μένα, ρώτησα.

— Μὰ πάντοτε μοῦ τὸ λέει, ὅταν ἔχει ραντεβού μαζί σας.

Ποῦ πήγατε, τί εἶδατε. Σὰς ἔχει μεγάλη ἐκτίμηση. Τῆς ἀρέσει πολὺ ἡ συντροφιά σας.

— Καὶ τώρα, ποῦ εἶναι;

— Ἄ, ναί. Λεῖπει δεκαπέντε μέρες τώρα, σὲ μιὰ ἐκδρομὴ μὲ τὶς ἄλλες δυὸ κοπέλλες. Τὴν ἐπῆραν μαζί τους στὸ χωριό τους, στὸ Γουῖσκόνσιν. Ἐζήτησε ἄδεια νὰ λείψει δεκαπέντε μέρες. Θὰ τὸ εὐχαριστηθεῖ πολὺ ἐκεῖ πάνω. Δὲ σὰς τηλεφώνησε, πὼς θάλειπε ὅλον αὐτὸν τὸν καιρό;

— Ὅχι, εἶπα.

— Πὼς τῶκανε αὐτό; Ἴσως διότι τ' ἀποφάσισαν κι ἔφυγαν βιαστικά. Ἀλλὰ μόλις ἔρθει, εἰμαι βεβαία, ὅτι θὰ σὰς τηλεφωνήσει ἀμέσως, χωρὶς νὰ τῆς τὸ θυμήσω ἐγώ.

— Ἀκριβῶς αὐτὸ δὲ θὰ τῶθελα νὰ γίνε, εἶπα. Θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μὴν τῆς ἀναφέρετε καθόλου ὅτι ἦρθα ἐδῶ.

— Κατάλαβα, κατάλαβα, εἶπε χαμογελῶντας ἡ κυρία Μάρτιν. Θέλετε νὰ τὴν πληρώσετε μὲ τὸ ἴδιο νόμισμα. Ἀδιαφορία αὐτὴ, ἀδιαφορία σεῖς. Κι ὅμως τὸ βλέπω στὰ μάτια σας, κύριε, ὅτι τὴν ἐκτιμᾶτε ὅσο κι αὐτὴ σὰς. Ἀλλὰ κι αὐτὰ τὰ πείσματα ἔχουν τὴ χάρη τους, ἔ;

Ἀποχαιρέτησα τὴν κυρία κι ἔφυγα.

Σὲ λίγες μέρες χτύπησε τὸ τηλέφωνο κι ἡ Ἄλμα, λιγωμένη στὰ γέλια, μοῦ ἔλεγε ὅτι τὴν εἶχε ἀπαγάγει ἓνας ἀστέρρας τοῦ κινηματογράφου καὶ τὴν εἶχε πάει στὴ Χαβάνη, ἀλλὰ ἔφυγε κι ἤθελε νὰ μὲ ἰδεῖ ἀμέσως. Τὸ ἴδιο βράδυ. Τῆς ἀπήντησα ὅτι εὐχαρίστως θὰ δεχόμουν τὴν ἄσωτη θυγατέρα.

Πράγματι, τὸ ἴδιο βράδυ ἦρθε κι ἐβγήκαμε περίπατο. Ὅταν τὴ ρώτησα γιατί αὐτὴ ἡ ἀπουσία τῆς τόσες μέρες, μοῦ ἀπάντησε, πὼς εἶχε τόση δουλειὰ στὸ φαρμακεῖο κι ἦταν τόσο πολὺ κουρασμένη, ποὺ δὲν μπορούσε οὔτε τὸ χέρι τῆς νὰ σηκώσει, γιὰ νὰ τηλεφωνήσει. Τόσο κουρασμένη! Ὅταν πάλι τὴ ρώτησα τί κάνει ἡ μητέρα τῆς, ἀρχισε τὸ ἴδιο βιολί. Πὼς τὴ μάλωνα κάθε μέρα, γιατί ποτὲ δὲν ἦταν ἱκανὴ οὔτε μιὰ γλάστρα νὰ ποτίσει. Τότε δὲν

τὸ βάστηξα πιά. Κι ὅταν ἐκαθήσαμε στὸ ζαχαροπλαστείο, ἐξέσπασα.

— Βρὲ Ἄλμα, τῆς λέω, μὲ γέμισες ψέμματα, ἀθεόφοβη, ἓνα χρόνο καιρὸ τώρα. Πῆγα στὸ σπίτι σου ζητώντας νὰ μάθω τὶ σοῦ συνέβη καὶ μοῦ τὰ εἶπε ἡ θεία σου Ὀλα. Ξέρω ποῦθε ἦρθες, ξέρω τὸ δράμα ποὺ ἐξησες, χάνοντας τοὺς γονεῖς σου, Ὀλα, Ὀλα. Ξέρω ποῦ ἦσουν κι αὐτὲς τὶς δέκα μέρες. Ἐνὰ δὲν ξέρω. Γιατὶ τὸσον καιρὸ Ὀλα αὐτὰ τὰ ψέματα.

Ἐχαμογέλασε. Ἀλλὰ αὐτὴν τὴ φορὰ ἦταν ἓνα χαμόγελο βιασμένο. Δὲν ἐγέλασαν καὶ τὰ μάτια τῆς μὲ τὰ παιχνιδιάρικα βλέφαρα.

Ὡστε πῆγες στὴ θεία μου. Πῶ, πῶ, πῶ! Φαντάζομαι τὶ θὰ λὲς γιὰ μένα! Πῶς νὰ στὸ εἰπῶ... Μοῦ ἔδινε τόση ἀνακούφιση νὰ μιλάω γιὰ τὴ μαμά μου μαζί σου. Τυχαῖα σοῦ εἶπα τὴν πρώτη φορὰ, ὅτι τάχα μ' ἐγκρίνιαζε ἡ μαμά μου. Καὶ τὸ πιστεύεις. Τὶ φυσικώτερο. Κι ἐγὼ νάμουν στὴ θέση σου. Κατόπιν μοῦ ἔγινε μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη αὐτὸ τὸ ψέμα. Ζοῦσα μαζί τῆς ὅταν σοῦ μιλοῦσα γι' αὐτή. Γιατὶ σὺ δὲν τὴν ἤξερες γιὰ πεθαμένη. Σοῦλεγα πὼς πηγαίναμε στὴν ἐκκλησιά, στὸ Μουσεῖο, στὸ Ζωολογικὸ κῆπο. Κι ὅλες αὐτὲς τὶς ὥρες τὶς ζοῦσα μαζί τῆς. Κι ὅταν σοῦλεγα νὰ μὲ ταῖσεις τὸ σταφύλι, — τὶ σαχλὸ—ἐπαιρνες τὴ θέση τῆς, γιὰ τόση δὲ μητρικὴ στοργή, ποὺ ζητοῦσα, Ἀχ! γιατί νὰ πᾶς στὴ θεία μου; Γιατὶ ἀθελά σου νὰ μοῦ στερήσεις αὐτὴ τὴν εὐτυχία; Κι ἐπῆρε τὸ τὸ πρόσωπό τῆς ἓνα παραπονιάρικο ὕφος. Ἀλλὰ δὲν ἦταν στὴ φύση τῆς τόση μελαγχολία.

— Σὲ γέμισα ψέμματα πράγματι, εἶπε χαμογελώντας, ὅμως θὰ μοῦ τὸ συγχωρήσεις, ἔ!

— Σὲ καταλαβαίνω, Ἄλμα...

— Πῶς νὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω, εἶπε μελαγχολικὰ πάλι. Ἐφερα ἀπὸ τὸ Λούιζβίλ μέσα στὴν καρδιά μου ὁλόκληρο τὸ σπίτι μὲ τοὺς δυὸ πεθαμένους. Ὅλο τὸ σπίτι μὲ τὰ ἐπιπλά του, τὴν αὐλή του, ἀκόμη καὶ τὰ χελιδόνια του. Τάφερα ἐδῶ στὸ Σικάγο καὶ ζοῦσα πάλι, στὸ σπίτι μου μὲ τὴ μητέρα μου. Κι ἔπρεπε νὰ τὸ εἰπῶ σὲ κάποιον. Ἴσως σὲ κούραζα μερικὲς φορὲς, ἀλλὰ ἡ-

σουν τόσο καλὸς νὰ μ' ἀκοῦς κι ἦταν τέτοια ἡ εὐδαιμονία γιὰ μένα νὰ σοῦ λέω αὐτὰ τὰ ψέματα.

Πραγματικὰ τώρα ἄρχισα νὰ λυποῦμαι κι ἐγώ. Ἀθελά μου σκότωσα αὐτὸ τὸ ψέμα τῆς. Κι' ἀληθινὰ ἀπὸ τότε μοῦ φάνηκε πὼς ἀπλώθηκε ἀνάμεσά μας ὁ ἴσκιος τῆς πεθαμένης.

Δὲν πέρασε πολλὺς καιροὺς ἀπὸ τότε κι ἓνα βράδυ εἶχαμε πάει στὸ σινεμά. Ὅταν βγήκαμε, «ξέρεις, μοῦ λέει, αὐτὴν τὴ φορὰ θ' ἄθελα νὰ μὲ συνοδέψεις ὥς τὸ σπίτι μου».

— Θὰ πάρουμε τότε ἓνα ταξὶ εἶπα. Εὐκαιρία νὰ κάμω καὶ τὸν... κουρσάρο.

— Καὶ μάλιστα μ' ἐκουσία ἀπαγωγή, εἶπε κι ἐγέλασε.

Σ' ὅλη τὴ διαδρομή, μοῦ φάνηκε σὰν λίγο μελαγχολικὴ. Ὅταν φθάσαμε μπροστὰ στὴν πολυκατοικία, ποὺ ἔμενε, κι ἔσταμάτησε τὸ ταξί, ξαφνικὰ μ' ἄρπαξε καὶ μ' ἐφίλησε, κι ἀνοίγοντας γρήγορα τὴν πόρτα: Σὲ παρακαλῶ, μοῦ λέει, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ βγεῖς, καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἦταν περισσότερο λυγμός.—Θὰ σὲ ἰδῶ πάλι ἔπειτ' ἀπὸ λίγες μέρες. Φεύγω αὐριο μὲ τὴ θεία μου γιὰ τὸ Λούιζβίλ. Μόνο γιὰ λίγες μέρες. Ἀντίο.

Ὅπως ὅμως τὴν ἔβλεπα νὰ βαδίζει στὸ διάδρομο, πρὸς τὴν πολυκατοικία, σχεδὸν τρέχοντας, εἶχε βγάλει ἀπὸ τὴν τσάντα τῆς τὸ μαντήλι τῆς καὶ μοῦ φάνηκε, πὼς σκούπιζε τὰ μάτια τῆς. Κι' ὅταν ἔφθασε στὴν πόρτα, στάθηκε καὶ μ' ἀποχαιρετοῦσε μ' αὐτὸ τὸ μαντήλι στὸ χέρι, ποὺ μοῦ φάνηκε σὰν ἓνα σκοτωμένο περιστέρι. Ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ χάθηκε μέσα στὸ χῶλλ τῆς πολυκατοικίας.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγες μέρες, ἔπαιρνα γράμμα τῆς ἀπὸ τὸ Λούιζβίλ. Ἐγραφε:

«Πολυαγαπημένε μου φίλε. Ἀξέχαστη θὰ μοῦ μένει ἡ παρέα σου κι ἡ συντροφιά σου. Ὅμως σὲ πληροφορῶ, πὼς γύρισα ἐδῶ καὶ θὰ παντρευθῶ ἓναν παλὺ παιδικό μου φίλο. Αὐτὴ τὴ φορὰ—πίστεψέ με—δὲ λέω... ψέμματα. Ἦταν σκληρὸ γιὰ μένα νὰ σέρνω τὶς ἀναμνήσεις μου μὲ τοὺς δυὸ τάφους σ' ἓναν ξένο τόπο. Ἐδῶ θὰ εἶμαι καλὴ. Ἐσώθηκαν... τὰ ψέματα. Ἀς μένει ἡ φι-
λία μας μιὰ ὥραία, ἀγνὴ ἀνάμνηση. Θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴ μοῦ ξαναγράψεις. Εὐχί-

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ
Παιδαγωγού

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΩΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

(Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Βασίλειος Χρήστου, Ἰατρός)

Ὁ Ἱπποκράτης ἀντιπροσωπεύει τὴν χρυσὴν
περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης
Sigerist

I

Σχολιαστὰ καὶ ἐρμηνευτὰ τῶν διασωθέντων ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους ὑπῆρξαν πολλοὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τοῦ Littre, ὅστις ἔφερεν εἰς φῶς ἓνα ἔργον μνημειῶδες περὶ Ἱπποκράτους, μὲ τὸν τίτλον:

Oeuvre d' Hippecrate—Paris 1861

Κατὰ τὸν Γάλλον ἱατρὸν Sigerist, ὅστις ἐγένετο διεθνῶς γνωστὸς διὰ τὸν ῥόλον του ὡς Ἱστορικοῦ τῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης, καὶ ἐγκατέλειψε μετὰ τὸν θάνατόν του (1957) μίαν Παγκοσμίαν Ἱστορίαν τῆς Ἱατρικῆς⁽¹⁾ ἐξ 783 σελίδων. Σχολιαστὰ καὶ ἐρμηνευτὰ διασωθέντων ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους ὑπῆρξαν πολλοί, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλέους τοῦ ἐκ Καρύστου, κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα, ὅστις ἐγκατέλειψε μάλιστα καὶ μίαν λεπτομερῆ περιγραφὴν περὶ Ὑγιεινῆς καὶ Διαιτητικῆς, περιωθεῖσαν εἰς τό: Corpus Hippocraticus.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω συγγραφὴν τοῦ Sigerist ἀφιερῶται σπουδαῖον καὶ μακροσκελὲς κεφάλαιον διὰ τὴν συλλογὴν ἐπίσης τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων, ἃν καὶ εἶναι δυσχερὲς ὁ διαχωρισμὸς τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων, κατὰ τὸν Sigerist, σὲ αὐθεντικὰ καὶ μὴ, διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ κανέν βιβλίον τοῦ Corpus Hippocraticus δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποφανθοῦμε μετὰ ἀκριβείας περὶ τῆς γνησιότητός του.

Δύο διάλογοι τοῦ Πλάτωνος—παρατηρεῖ ὁ Sigerist—μιλοῦν διὰ τὸ Ἱπποκρατικὸν ἔργον.

Αὐθεντικὰ ὅμως στοιχεῖα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ἱπποκράτους δὲν κατέχομεν καίτοι εἴχομεν εἰς χεῖρας μας τέσσαρας περὶ Αὐτοῦ Βιογραφίας⁽²⁾.

1. Sigerist, Weltgeschichtite der Medizin Zürich 1963 σελ. 783.

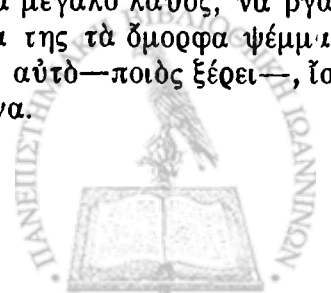
2. Zwei Dialoge Platos bezeugen uns den Namen und die Existenz Hippokrates. Viel mehr Authentische wissen wir seinen Leben nicht, obgleich wir vier Biographien über ihn besitzen. Sigerist (Αὐτόθι)

σου μου μονάχα νοερά κάθε εὐτυχία. Τὸ θέλω τόσο πολὺ ἀπὸ σένα.

Ἄλμα.

Τ' ὄρφανὸ χελιδόνι γύρισε σὶδὸν τόπο του. Ἀντάμωσε τὸ ταῖρι του καὶ θάχτιξε τὴ φωνηλά του, ποὺ τόσο πολὺ τὴν ἀποζη-

τοῦσε. Ἐγὼ δὲν εἶχα πιά θέση κοντά της. Κι ὅμως, ἔπειτ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ἀναρωτιέμαι μήπως ἔκανα μεγάλο λάθος, νὰ βγάλω στὰ φῶρα ἐκεῖνα τῆς τὰ ὁμορφα ψέμματα. Ἄν δὲν τῶκανα αὐτὸ—ποῖός ξέρει—, ἴσως νὰ μὴν τὴν ἔχανα.

Πάντως:

Αί 'Ιατρικαὶ Σχολαὶ τῆς Κω - Πατρίδος τοῦ 'Ιπποκράτους—καὶ τῆς Κνίδου διαπιστώνουν, κατὰ τὸν Sigerist, ὅτι ἤλθον εἰς φῶς κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον αἰῶνα περὶ τὰ ἐξήκοντα (60) ἔργα τοῦ 'Ιπποκράτους.

Καὶ ταῦτα μὲν, σὰν ἓνας γενικὸς προεισαγωγικὸς ἐντοπισμὸς σχετικὰ μὲ τὰ ἔργα τοῦ 'Ιπποκράτους, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων κληροδοτηθείσης παραδόσεως.

'Απὸ τῆς καθαρῆς ἐν 'Ελλάδι μεταφραστικῆς πλευρᾶς — ἐκτὸς τοῦ Κοραῆ— 'Ηπειρῶται λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες, ποὺ ἡσχολήθησαν ἐπίσης μὲ μετάφραση τῶν ἔργων τοῦ 'Ιπποκράτους εἶναι οἱ κάτωθι:

Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος ὁ ἐξ 'Ιωαννίνων, Διδάσκαλος τῆς πάλαι ποτὲ Μπαλαναίας Σχολῆς τῶν 'Ιωαννίνων, καὶ ἀντίπαλος τοῦ 'Αθανασία Ψαλῖδα εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, καί:

'Ο 'Ακτινολόγος καὶ Μέλος Διεθνῶν Συνεδρίων ἱατρὸς Βασίλειος Χρήστου, ἀπὸ τὸ 'Ασημοχώριον τῆς θρυλικῆς καὶ ἱστορικῆς 'Επαρχίας Κονίτσης.

Καὶ τώρα... ὡς ἐπιτραπῇ μίᾳ ἐπεξηγηματικῇ ἀποφίς ὡς πρὸς τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν μορφήν τῶν ἑκφραστικῶν ἐργασιῶν τῶν δύο ὡς ἄνω 'Ηπειρωτῶν λογίων καὶ 'Επιστημόνων.

II

Καὶ τοῦ μὲν Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία περιωρίσθη μονάχα εἰς τοὺς 'Αφορισμοὺς τοῦ 'Ιπποκράτους, ἐνῶ, ἀντιθέτως, τοῦ ἱατροῦ Βασιλείου Χρήστου, περιέλαβε:

- 1) Μετρικὴν ἀπόδοσιν τῶν Παραγγελιῶν τοῦ 'Ιπποκράτους.
- 2) 'Ελευθέραν ἀπόδοσιν τοῦ Νόμου τοῦ 'Ιπποκράτους.
- 3) Μετρικὴν ἀπόδοσιν τοῦ περὶ Τέχνης τοῦ 'Ιπποκράτους.
- 4) Νέαν διαίρεσιν, τιτλοποίησιν καὶ ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τοῦ περὶ 'Ιατροῦ καὶ περὶ Εὐσχημοσύνης τοῦ 'Ιπποκράτους.

'Απασαὶ αἱ ὡς ἄνω μεταφραστικαὶ ἐργασίαι τοῦ 'Ιατροῦ Χρήστου ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον δημοσιεύσεων⁽²⁾ καὶ ἀναδημοσιεύσεων καθὼς καὶ ἀνακοινώσεων εἰς 'Ιατρικὰ συνέδρια.

III

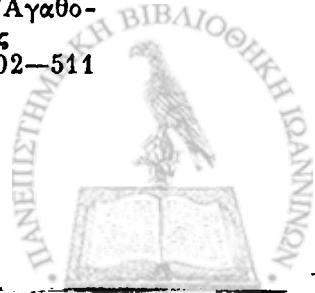
Καὶ τώρα... πρὶν ἢ παραθέσωμεν δεῖγμα ἐρμηνείας εἰς τοὺς 'Αφορισμοὺς τοῦ 'Ιπποκράτους, κατὰ τὰς γλωσσικὰς ἀπόψεις τοῦ Μπαλάνου, μίᾳ ἐπεβεβλημένη παρεμβολῇ καὶ ἐπεξηγήσιν γύρω ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὡς ἄνω χειρογράφου καὶ τὴν χρησιμοποίησίν του διὰ Παιδαγωγικοὺς σκοποὺς.

'Ασχολούμενος δηλαδὴ μὲ τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου τοῦ Γένους, τοῦ 'Αθανασίου Ψαλῖδα, τὰς Φιλοσοφικο - Παιδαγωγικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον τῆς ἐκ 500 σελίδων διδακτορικῆς διατριβῆς τῆς Ταπεινότητάς μας, ὑποβληθείσης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν, εὐρέθημεν εἰς

1. 'Ερμηνεία εἰς τοὺς 'Αφορισμοὺς τοῦ 'Ιπποκράτους, καταστρωθεῖσα εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ: Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ 'Ιωαννίνων.

(Χειρόγραφον ἀποκείμενον εἰς τὴν 'Εθνικὴν Βιβλιοθήκην ὑπ' ἀριθμ. 1498, ἐκ σελίδων 509, καὶ μὲ πρόλογον τοῦ Μπαλάνου γύρω ἀπὸ τὴν 'Ιατρικὴν ἐπιστήμην εἰς ἀρχαίαν 'Ελληνικὴν διάλεκτον. 'Ὡς κτήτωρ δὲ τοῦ ὡς ἄνω χειρογράφου ἀναγράφεται «Παρθένιος ὁ 'Αγαθοκλέους».)

2) Δελτίον καὶ Πρακτικὰ 'Ιατροχειρουργικῆς 'Εταιρείας, 'Αθῆναι 1962 σελ. 502—511 καὶ 525 — 533.

τὴν ἀνάγκην νὰ φέρωμεν εἰς φῶς καὶ ἀπόψεις γλωσσικὰς τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Μπαλαναίας Σχολῆς, πρὸς διασάφησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδας ὑποστηριζομένων ἀντιθέτων ἀπόψεων.

Εἰς τὴν προσπάθειάν μας δὲ αὐτῇ, ἔρριψεν φῶς ἡ ἀνεύρεσις τὰ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην ἀποκείμενα χειρόγραφα τοῦ Μπαλάνου, μὲ μετάφρασιν τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους εἰς κοινὴν φράσιν καὶ μὲ πρόλογον συντεταγμένον εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μὲ τὸν τίτλον: «Προοίμιον τοῦ παρόντος. Τὶ τὸ χρήσιμον τοῦ παρόντος πονήματος».

Ἔτσι:

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὡς ἄνω χειρογράφου ἐξυπηρέτησε διπλοῦν σκοπόν, ὡς μία δηλαδὴ συμβολὴ εἰς τὴν περὶ τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδας διδακτορικὴν διατριβὴν τῆς ταπεινότητός μας καὶ ὡς μία ἔρευνα συγκριτικὴ γύρω ἀπὸ τὰς μεταφραστικὰς ἀπόψεις τῶν ὡς ἄνω Ἑπειρωτῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων, οἵτινες ἡσχολήθησαν μὲ τὸν Ἱπποκράτην.

Κατὰ ταῦτα:

Τὰ εἰς Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν προλεγόμενα καὶ τὰ εἰς κοινὴν φράσιν μεταφρασθέντα ἐκ τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ἀποτελοῦν μίαν συμβολὴν εἰς τὰς ιδέας τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου περὶ Ἱπποκράτους καὶ Ἱατρικῆς Τέχνης καὶ Ἐπιστήμης.

Καὶ τώρα... κατόπιν τῆς ὡς ἄνω κατατοπιστικῆς παρεμβολῆς, παραθέτομεν:

Ἐν πρώτοις, Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν πρόλογόν του σχετικὰ μὲ τὴν Ἱατρικὴν Ἐπιστήμην, καὶ ἐν συνεχείᾳ: Δεῖγμα καὶ μορφή ἐρμηνείας τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, περατοῦντες τὴν ἔρευνάν μας μὲ παράθεσιν χαρακτηριστικῶν ἀποσπασματικῶν μεταφραστικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἱατροῦ Βασιλείου Χρήστου ἀπὸ τὰς πολυαριθμοὺς περὶ Ἱπποκράτους μεταφραστικὰς μελέτας του.

Καὶ ἤδη... ἀποσπασματικὰ ἀπόψεις ἐκ τοῦ εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Πρόλογου τοῦ Μπαλάνου.

IV

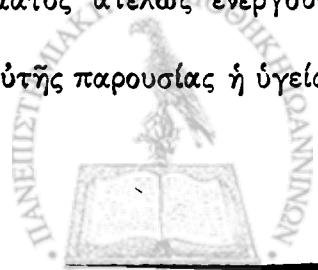
«Τὶ τὸ χρήσιμον τοῦ παρόντος πονήματος».

Ὅπερ εἶναι δοκῶς τοῖς μυστικοῖς ὀργάνοις ἡ ἀρμονικὴ καλουμένη ἀναλογία, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡ ὑγεία τῷ ἀνθρωπίνῳ πέφυκε σώματι. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνα τῶν ἐν αὐτοῖς χορδῶν καὶ προσήκουσαν εὐαρμοστίαν καὶ εὐρυθμίαν ἀποδεξάμενα, ἐμμελείας πάσης καὶ μεγίστης ἡδονῆς εἰσὶν ἔμπλεα, παρὰ τοῦ ἐπιδελξίου μοσουργοῦ ἐντέχνως κρουόμενα οὕτω γε καὶ τῷ τοῦ ἀνθρώπου σώματι, παρούσης μὲν ὑγείας, χάρις οὐχ' ἡ τυχοῦσα ἐπανθεῖ αὐτῷ τε καὶ ταῖς φυσικαῖς αὐτοῦ ἐνεργείαις, ἔτι δὲ καὶ δυνάμεων, ἀπούσης δὲ ταύτης πᾶν αἰσχος καὶ ἀδυναμία τε πᾶσα πρόσεστι, καὶ τῶν ἄλλων λυπητερῶν οὐκ ὀλίγα συνεπιγίνεται:

Γλύπτῃς ἀπλῶς, ἐλευθερίᾳ προσώπου, τερπνότης, ὁμμάτων φαιδρότης καὶ ἄπαξ εἰς πᾶν πᾶσα ἡ τῶν λοιπῶν μελῶν συμμετρία, ἀποστάσης ἤδη τῆς ὑγείας κατὰ μικρὸν ἐλαττοῦνται καὶ κάλλος σώματος, ταχύτης ποδῶν καὶ χειρῶν ἐπιδελξιοῦ καὶ εἰς τέλος ἀπομαραίνονται δίκην φυτῶν, τῶν τῆς ὑγρότητος ἀποστερουμένων.

Τὰ πολλὰ δὲ ταύτην καὶ οὐδ' ἂν ἦγε ὅλως ἦσαν ποτέ, γινῶναι τινὶ ἔξεσται. Τὸ δὲ χεῖριστον, ὅτι γε καὶ αἱ τῆς αἰσθήσεως δυνάμεις, καὶ αὐτῇ ἔτι ἡ φαντασία, τολμῶ δ' εἰπεῖν καὶ διάνοια, ἄνευ τῆς ὑγείας τοῦ σώματος ἀτελῶς ἐνεργοῦσιν, ἢ κρεῖττον εἰπεῖν, πλημμελῶς.

Ὅσῃν γὰρ εὐεξίαν καὶ καλλονὴν τῷ σώματι διὰ τῆς αὐτῆς παρουσίας ἡ ὑγεία

χαρίζεται, τοσαύτην ἔμπαλιν αἰσχους καὶ ἀταξίας διὰ τῆς ἀπουσίας πρόξενος αὐτῷ γίγνεται.

Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ὄντι ἡ ὑγεία καθέστηκεν, ἢ συμμετρία τις καὶ εὐκрасία, κατὰ τοὺς δοκιμωτέρους τῶν Ἱατρῶν

“Ὅσον γὰρ τοίνυν ἡ ὑγεία τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι φύσει καλῶν ὑπερέχει καὶ ὅτι μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις ἐφετῇ οὕσα τυγχάνει, τοσοῦτον γε καὶ ἡ ἱατρικὴ τέχνη προτιμωτέρα ἐστὶ τῶν λοιπῶν τεχνῶν ἅμα δὲ καὶ χρησιμωτέρα, ἵνα μὴ τι ταύτην καὶ ἀναγκαιοτέραν τολμηρότερον εἴπω.

Ταύτης οὖν τῆς χρησιμοτάτης καὶ βιωφελεστάτης τέχνης, πάντες σχεδὸν οἱ τῶν Ἑλλήνων ἔγκριτοι τὸν Ἀσκληπιὸν εὐρετὴν εἶναι λέγοντες, ἐν τοῖς καὶ ἰδίοις ἕκαστος συγγράμματι τοσοῦτον ἀλλήλοις διενηνόχασιν, ὅσοι οἱ μὲν αὐτοὶ παρὰ τοῦ Χείρωνος, τοῦ υἱοῦ φημὶ Κρόνου, τὴν ἱατρικὴν διδαχθέναι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐθέλουσι, οἱ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀπόλλωνος παραλαβόντα ταύτην εἰς ἀνθρώπους παραδοῦναι, ὥστε κατ’ αὐτοὺς τὴν ἱατρικὴν τέχνην δῶρον θεοῦ καὶ θεῖον εἶναι συνάγεται δίδαγμα.

Εἰ δ’ ἂν ταῦτα μυθώδη εἴποις καὶ ποιητῶν εἶναι ληρήματα, μέντοι γε τοῖς παρὰ τοῦ σοφοῦ Σειράχ περὶ αὐτῆς ἀδομένοις, οὐκ ἂν πάντως γε ἐν σταίῃς οὐδὲ δλως πως ἀμφιβάλῃς.

Τίμα γὰρ φησὶν ἱατρὸν πρὸς ταῖς χρεῖαις τιμαῖς αὐτοῦ καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ Κύριος. — Παρὰ γὰρ Ὑψίστου ἔστιν ἱασις.

Τοιγαροῦν :

Εἴτε Χείρων, εἴτε Ἀσκληπιός, εἴτε ἄλλος τις κατ’ ἀρχὰς εὐρετῆς τῆς ἐν ἀνθρώποις τῆς ἱατρικῆς ὥφθη τέχνης, μικρὸν τῷ ὄντι εἰς τὴν τοῦ λόγου βεβαίωσιν.

“Ὅτι δὲ παρὰ Ὑψίστου ἔστω ἱασις τουτὶ καὶ μόνον εἰς τε βεβαίωσιν μέγιστον, καὶ εἰς ἐγκώμιον ταύτης ἱκανώτατον.

Τὴν ἱατρικὴν φημὶ τέχνην, εἴτε παρὰ θεοῦ, εἴτε παρ’ ἀνθρώπων Ἀσκληπιὸς δεδίδαχται ὅπερ καὶ ἀληθέστερον, ἀλλὰ γε καὶ αὐτὸς πρῶτος παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἱστορικοῖς εὐρετῆς καὶ διδάσκαλος ταύτης ὀνομάζεται, μετὰ δὲ τὸν Ἀσκληπιόν, οἱ παρ’ αὐτῷ τὴν οὕτως ἀρίστην καὶ οὕτω χρεωδεστάτην τέχνην διδαχθέντες, Ἀσκληπιάδαις προσαγορευόμενοι, ἄνδρες ἄριστοι καὶ μεγάλοι ποτέ εἰς τε σοφίαν καὶ ἀγχίνοναν τετυχηκότες ἤδη ὀνόματος, ἐντελέστερον τοῖς μετέπειτα παραδεδώκασιν».

Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος
ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

V

Καὶ τώρα..., δεῖγμα καὶ μορφή ἑρμηνείας του εἰς τοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους.

«Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους καταστρωθεῖσα εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

Κατὰ Γαληνὸν μέρος Α' — Ἀφορισμὸς Αος (Κείμενον).

«Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερή, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή :

Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἐξωθεν».

Ἑρμηνεία κατὰ λέξιν

«Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὀλίγη καὶ ἡ τέχνη τῆς ἱατρικῆς μεγάλη καὶ

ὁ καιρὸς τῆς ἰατρείας γρήγορος καὶ ἡ δοκιμὴ τοῦ ἱατροῦ σφαλτὴ, καὶ ἡ κρίσις του καὶ γνῶσις δύσκολη.

Ἄλλὰ πρέπει ὅχι μονάχα ὁ ἱατρὸς νὰ δίδει ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ κάμνει εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀμὴ νὰ τὰ δέχεται καὶ ὁ ἄρρωστος καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ οἱ παρόντες καὶ νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἔξωθεν».

Ἑρμηνεία αἰτιώδης

«Βουλόμενος ὁ Ἱπποκράτης νὰ ἐρμηνεύσῃ κεφαλαιωδῶς καὶ ἐν περιλήψει περὶ παντὸς σχεδὸν εἶδους τῆς ἱατρικῆς τέχνης, τρία διδάσκει ὡς χρεωδέστερα διὰ τοῦ Α' κεφ. Ἀφορισμῶν ὡς συντομωτάτου Προοιμίου.

Καὶ αὖν, μὲν φανερώνει περὶ τίνος μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ, (Βον) δὲ παρασταίνει τὴν δυσκολίαν τῆς θεωρίας, καὶ γον), παραγγέλλει πόσο πρέπει νὰ φυλάττωνται, διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμον τῆς τοιαύτης θεωρίας.

Διαιρεῖται δὲ ὁ ἀφορισμὸς εἰς μέρη δύο :

Καὶ διὰ μὲν τοῦ α (συνάγεται τὸ αὖν) καὶ τὸ βον, (διὰ δὲ τοῦ βου) τὸν τρίτον (γον), ὅ,τι λοιπὸν μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ περὶ τῆς ἱατρικῆς τὸ φανερώνει, λέγει:

ἡ δὲ τέχνη μακρὴ

Ἐπειδὴ οὐδεμία τέχνη εἶναι μακροτέρα τῆς Ἱατρικῆς.

Ὅτι δὲ ἡ ἱατρικὴ εἶναι δυσκολωτάτη εἰς τὴν θεωρίαν, τὸ παρασταίνει διὰ τριῶν λέξεων.—Ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχει δυσκολίαν, τὸ φανερώνει καὶ τοῦτο, λέγει: Ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ.

Πόσα δὲ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἱατρικῆς διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμόν της, παραγγέλλει διὰ τῶν λοιπῶν, λέγων:

«Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρόντας καὶ τὰ ἔξωθεν».

Διὰ νὰ γίνῃ ὁμοῦς ἡ ἐρμηνεία σαφεστέρα, ἃς ἐξετάσωμεν κάθε μέρος τοῦ ἀφορισμοῦ χωριστά.

Ὁ βίος βραχύς

Ἡ ζωὴ δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἀρχίζει νὰ παιδευθῇ τὴν Ἱατρικὴν εἶναι ὀλίγη, συγκρινομένη μὲ τὴν Ἱατρικὴν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε εἰς ὅλην τὴν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ ἐντελῶς τὴν Ἱατρικὴν τέχνην.

Ἡ δὲ τέχνη μακρὴ!

Ἡ Ἱατρικὴ δηλαδὴ τέχνη εἶναι μεγάλη, διότι καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς προείπομεν, εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ θεωρία τῆς Ἱατρικῆς τέχνης εἶναι δυσκατάληπτος καὶ ἡ πρᾶξις της χρειάζεται πολυκαιρίαν, εἰς τὸ νὰ γίνῃ ὁ ἱατρὸς ἔμπειρος εἰς αὐτήν.

Ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς

Ὁ καιρὸς δηλαδὴ εἰς τὸν ὅποιον ἀρχίζει νὰ ἱατρεύσῃ ὁ ἱατρὸς τὸν ἀσθενῆ εἶναι γρήγορος, διότι τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εὐκολομετάβλητον, καὶ πολλάκις στοχαζόμενος ὁ ἱατρὸς πῶς εὐρίσκεται ὁ ἀσθενής, δὲν προφτάνει νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ βότανον καὶ ὁ ἀσθενής μεταβάλλεται εἰς ἄλλην διάθεσιν, καὶ χρειάζεται ἄλλο βότανον.

Αὕτη δὲ ἡ εὐκόλη μεταβολὴ συμβαίνει ἢ ἀπὸ αἰτίαν τῆς κράσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὰ συμβάντα καὶ ἀκυβερνησίαις.

Ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ

Ἡ δοκιμὴ δηλαδὴ ὅπου ἤθελε κάμει ὁ ἱατρὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὅταν δὲν ἔχει προδοκιμασμένον τὸ βότανον πολλάκις εἶναι σφαλτὴ⁽¹⁾ καὶ ἐπιζήμιος διότι δὲν δοκιμάζει ἄλογα ζῶα, ὅπου καὶ ἂν τὰ βλάπτει, δὲν φέρει μεγάλην ζημίαν, ἀμὴ δοκιμάζει εἰς τὸ λογικὸν ζῶον, τὸν ἄνθρωπον, ὅπου καὶ ἂν δὲν εὐτυχῇσει, φέρει φόνον.

Διὰ τοῦτο, δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἱατρὸς νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἀσθενῆ, ἀνίσως δὲν γνωρίζει προτῆτερα τὸ πάθος ἀκριβῶς καὶ τὸ βότανόν του ἂν εἶναι ἀρμόδιον εἰς τὸ πάθος, ὅπου τοῦ δίδει.

Ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ

Κρίσις ἐννοεῖται ἐνταῦθα κατὰ δύο τρόπους. Δηλαδή: ἢ ἐννοεῖται ὁ λόγος, μὲ τὸν ὅποιον δύναται ὁ ἱατρὸς νὰ γνωρίσει ποίαν κυβέρνησιν πρέπει νὰ κάμει εἰς τὸν ἀσθενῆ δι' ὠφέλειάν του, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ δυσκολώτατον, ἢ ἐννοεῖται κρίσις, ἢ γνῶσις ὅπου ἤθελε γίνεαι ἀπὸ ταῖς δοκιμαῖς τοῦ ἱατροῦ, ἢ ὅποια γνῶσις εἶναι καὶ αὕτη δυσκολωτάτη, διότι, ἐξ ὑποθέσεως, ἀνίσως ὁ ἱατρὸς δὲν γνωρίσει τὸ πάθος καὶ ἤθελε κάμει πολλὰς δοκιμαῖς, βέβχια ἤθελε βλάψει ἢ ἤθελε ὠφελῇσει.

Πῶς λοιπόν, ὕστερα ἀπὸ τόσαις δοκιμαῖς ἤθελε, γνωρίσει ὁ ἱατρὸς ποῖον βότανον ὠφέλησεν, ἢ ποῖον ἐβλάψεν;

Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἐξωθεν.

(Κατὰ Γαληνοῦ κείμενον)

«Ἐπειδὴ λοιπόν, ἡ Ἱατρικὴ εἶναι δύσκολη, καὶ καταγίνεται εἰς τὸ ἐξαίρετον ζῶον, τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο συμβουλεύει καὶ ὁ Ἱπποκράτης.

Πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ λέγει: Δὲν πρέπει μόνον ὁ ἱατρὸς νὰ δίδει ἐκεῖνα ποὺ χρειάζονται εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ εἶναι ὑπήκοος καὶ οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἐπιτήδαιοι, διὰ νὰ κἀνωσιν ὅσα ὁ ἱατρὸς προστάζει καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἐξωτερικά, δηλαδὴ τὸ σπίτι καὶ ὁ τόπος ὅπου ἀναπαύεται ὁ ἀσθενὴς νὰ εἶναι ἐπιτήδεια, ὅπου νὰ μὴ συγχίζεται ὁ ἀσθενὴς, οὔτε νὰ ὀργίζεται, οὔτε νὰ λυπεῖται».

Καὶ τώρα ὁ ἐπίλογος τοῦ χειρογράφου καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους.

«Ἀφορισμοὶ τοῦ Ἱπποκράτους κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Γαληνοῦ εἰς ἑπτὰ βιβλία διηρημένων, ἐξω δὲ τούτων εὐρίσκονται εἰς ἄλλα βιβλία καὶ ἄλλοι διάφοροι.

Ὅμως... ἐπειδὴ ἐβάρθη ἡγεμὼν καὶ διδάσκαλος τοῦ λόγου ὁ αὐτὸς Γαληνός, ὅσας αὐτὸς ἠξίωσε ἐρμηνείας ταύτας καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, ἡρμηνεύσαμεν εἰς πεζὴν φράσιν, σπουδάζοντες ὅσον τὸ δυνατόν διὰ τὸ σύντομον καὶ ἅμα εὐληπτον.

Καὶ τῷ μὲν Θεῷ δόξα καὶ αἰνος. Τοῖς δὲ τυγχάνουσι τῶν ἱατρῶν μεγίστη

1. Ἐσφαλμένη δηλαδὴ — Πρόκειται περὶ τύπου τῆς παλαιᾶς Γιαννιώτικης ὁμιλουμένης, ὅπως ἐπίσης καὶ περὶ τῆς λέξεως ἀμή. Σούρλας

χάρις ἔσται, ἀνίσως τῆς παρὰ τούτου τοῦ πονήματος συμβοηθείας χρήζοντας μετὰ σπουδῆς μελετῶσιν.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα»

Μπαλάνος Βασιλόπουλος

ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

VI

Καὶ τώρα... ὅς δοῦμε μορφές μεταφραστικῆς τέχνης καὶ τοῦ ἐτέρου τῶν Ἑπειρωτῶν λογίων καὶ Ἐπιστημόνων, ὅστις ἡσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸν Ἱπποκράτην, τοῦ Βασιλείου Χρήστου, Ἱατροῦ—Ἀκτινολόγου, καὶ μέλους διεθνῶν Συνεδρίων.

Νέα διαίρεση καὶ Μετρικὴ ἀπόδοση τῶν «Παραγγελιῶν» τοῦ Ἱπποκράτη

«Αἱ Παραγγελίαι τοῦ Ἱπποκράτους εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ χρησιμώτερα γραπτὰ ἔργα του, δι' ὅλους τοὺς ἰατροὺς τοῦ κόσμου. Μᾶς δίδει εἰς τὸ βιβλίον του αὐτό, μὲ βάθος καὶ κάλλος καὶ συντομίαν ἐπιγραμματικὴν, τὰς χρησιμώτερας, αἰωνίους, ἱατρικὰς 33 ἐντολάς του. Αὗται ἀπορρέουν ἀπὸ πλήρη ἐπίγνωσιν ἀμεταβλήτων Φυσικῶν—Βιολογικῶν, Ψυχικῶν, Ἠθικῶν καὶ δεοντολογικῶν νόμων, παρατηρηθέντων ὑπ' Αὐτοῦ, τὸν 5ον—4ον αἰῶνος π.χ., καὶ ἀποθανατισθέντων εἰς τὸ βιβλίον του αὐτό, πρὸς ἀρτίαν μόρφωσιν, ἐξάσκησιν καὶ κοινωνικὴν ἐμφάνισιν τῶν Ἱατρῶν. Βασικὸς σκοπὸς του ἦτο νὰ δημιουργήσῃ τὴν Ἱατρικὴν Πραγματικὴν Ἐπιστήμην.

Αἱ παραγγελίαι αὐταί, διὰ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον ἐρμηνευτικαὶ καὶ περισσότερον καταληπταὶ ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν εὐχάριστοι, ἀπεδόθησαν ὅλαι: 1ον) Εἰς τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. 2ον) Εἰς ἀπλὴν ἐλευθέραν 15σύλλαβον μετρικὴν γραφήν, καὶ 3ον) Μὲ νέαν ἀπλὴν, ἐννοιολογικὴν διαίρεσιν καὶ τιτλοποίησιν τούτων, ἀνερχομένων εἰς 33 συνολικῶς.

Παρομοία διαίρεσις τῶν Παραγγελιῶν αὐτῶν, δὲν ἐγένετο, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, μέχρι σήμερον.

Καὶ ἰδοὺ ἡ μετάφρασίς των:

1) Χρόνος — καιρός, ρυθμὸς καὶ ἀτμόσφαιρα ἱατρική.

Γιατρέ, στήν πράξη πρόσεξα, βαθεῖα μὲ λογική.

Ὁ χρόνος ὅλο τρέχει καὶ ἔχει πάντα καὶ τὸν κακὸ καὶ τὸν καλὸ καιρό.

Καιροὶ γυρνοῦν στὸ χρόνο μ' αἰτίες καὶ εὐκαιρίες γι' ἄρρωστο καὶ γιατρό.

Ὁ χρόνος ἔχει τοὺς καιροὺς μ' αἰτίες καὶ εὐκαιρίες

καὶ αὐτὲς γυρνοῦν μέσ' τοὺς καιροὺς καὶ βιάζονται στὸ χρόνο.

Ὁ χρόνος φέρνει γιατρεία· φέρναν καὶ οἱ συγκαιρίες.

Πρέπ' αὐτὰ καλὰ νὰ μάθεις. Καὶ θὰ γιατρεύεις μόνο:

Ἄν δὲν προσέχεις λογισμούς, ἀλλ' ὅσα σὺ θὰ βγάλεις

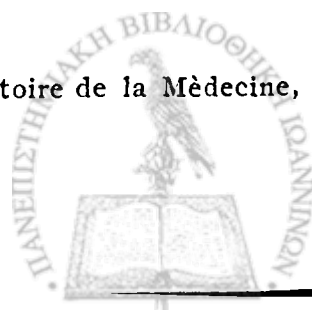
στήν πράξη σου, μὲ λογική, καὶ δίχως ν' ἀμφιβάλεις

2) Ἱπποκρατικὸς ὁρισμὸς τῆς λογικῆς.

Καὶ λογικὴ λοιπὸν θὰ πῇ σὲ τάξη νὰ τὰ στήνεις

ὅσα θυμᾶσαι καὶ ἔλαβες, ἀπ' ὅλες τὲς αἰσθήσεις,

1. Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ XVIIe Congrès International d' Histoire de la Médecine, Athenes, Atherins—Cos — 4—15 Septembre 1960.

Κι' αὐτὰ στὴ φαντασία σου καλὰ ν' ἀπεικονίσῃς
κι' ὅστερα τὶς εἰκόνες σου στὴ κρίση ν' ὀδηγήσῃς.
Πῶς, πότε — κι' εἰδικὰ νὰ κρίνει, συγκρίνει κι' ἐγκρίνει
βαθὺ νὰ βάλῃ νόημα, παντοτεινὸ νὰ μένει.

- 3) Κι' ἀπὸ τὸ ἓνα, κι' ἀπὸ τὴ μιὰ περίπτωσι, ἂν πρωταρχίσῃς
μεθοδικὰ καὶ δυνατὰ νὰ προχωρήσῃς καὶ δυνατὰ νὰ πείσῃς.
Ἐγκρίνω καὶ τὴ σκέψη π' ἀρχίζει ἀπὸ συμπτώσεις,
ἀρκεῖ ἀπ' τὰ συμπτώματα μιὰ μέθοδο νὰ στρώσῃς
Πρέπει μὲ κατὶ θετικὸ καὶ φωτεινὸ ν' ἀρχίσῃς,
δυνατὰ νὰ τὸ σκεφθεῖς, δυνατὸ νὰ τὸ κρατήσῃς
καὶ γιὰ τὸ κάθε ἔργο σου τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς πείσῃς.
- 4) Τὴ φύση πρόσεξε βαθειά, τῆς φύσης τὶς κινήσεις
Τὴ φύση ν' ἀντιγράψῃς, μ' αὐτὴ νὰ συντονίσῃς.
Πρόσεξε τὶς μεταβολές, τὴ δύναμη τῆς Φύσης
Τῆς φύσης τὶς πολύμορφες, διδακτικὲς κινήσεις
Τὴ φύση ἂν ἀντιγράψῃς, μ' αὐτὴ ἂν συντονίσῃς
τελικά, τονίζῃς τρανὲς ἀλήθειες, θὰ γνωρίσῃς.
- 5) Ἐπιπόλαια ἂν πῆς κι' ἂν ἐργαστῇς σὰν ἀμαθὴς βαρεῖα θὰ ἐκτεθεῖς
Κι' ἂν σὲ ἄρρωστο κάμῃς τὸ κακό, κακὰ καὶ γιὰ τὴ νὰ μὴ πληρωθεῖς;
Ἐπιπόλαια τὰ ἔργα σου μὴ πλάσῃς, μὴ τὰ πῆς:
θὰ κάμῃς κατάστασι βαρεῖα πολὺ καὶ θὰ ντραπεῖς.
- 6) Κι' ὅχι ἀπὸ σοφίσματα, μὲ πείσματα καὶ πολὺ σὲ βλάψῃ.
Ὅχι μόνο θεωρίες, ὅχι φλυαρίες. Καὶ πεισματικὰ νὰ μὴν ὀμιλήσῃς.
Ὅχι καὶ μισά. Ἐτσι τὸν ἄρρωστο στὴ φήμῃ σου δὲν θ' ὠφελήσῃς.
Πορίσματα μὴ βγάζῃς μόνο ἀπ' τὴ θεωρία
ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὴν πράξιν. Σφάλμα τὸ νὰ πεισμώνῃς,
καὶ πολὺ κατακριτέο μαζὶ μὲ φλυαρία.
Ὅχι μισὰ τὰ ἔργα σου· νὰ τὰ ὀλοκληρώνῃς
Ἄν θές — καὶ πρέπει — σ' ἀσφαλῇ κι' ἀπλᾶ νὰ συνηθῇς,
γι' αὐτὸ ποὺ λέμε Ἱατρικὴ νὰ ξέρῃς νὰ μιλήσῃς.
Τὸν ἄρρωστο, τὴ φήμῃ σου — ἂν θές — νὰ ὠφελήσῃς.
- 7) Καὶ ἀπὸ πρακτικὸν μάθαινε τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο
Ἐτσι ἡ τέχνη γίνεταί τρανὴ καὶ τὸ καλὸ μεγάλο,
Κι' ἀπὸ ἰδιῶτες μάθαινε· μὴ τοὺς περιφρονήσῃς
ὅπου νομίσῃς, πῶς συντομεύῃς καὶ θ' ὠφελήσῃς
Ἡ τέχνη ἔτσι μεγάλωσε· μὲ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο
Μὲ σκοπὸ μάζεψε, τὸ μικρὸ νὰ γίνῃ μεγάλο.
- 8) Πρόσεχε πολὺ· λίγα καὶ ὠφέλιμα νὰ λές, ἥρεμα νὰ μάθῃς
Παρὰ πολλὰ μὴ τάξεις καὶ πολὺ μετὰ κι' ἄσχημα τὴν πάθῃς.
Πρόσεχε πάντοτε πολὺ σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις
Ἦσυχια, χρήσιμα νὰ πείς, μὴ τὰ παραφουσκώσῃς
Πολλὰ μὴ τάξεις καὶ σοῦ ποῦν, λόγο μετὰ νὰ δώσῃς.
- 9) Θεραπεία πρέπει νὰ προκαθορίσῃς
πρέπει μ' αὐτὴ κάπου ν' ὠφελήσῃς.
Διάφορα χρήσιμα καὶ μὲ σκοπὸ νὰ τὰ συστήσῃς
Κατὶ ποῦ θὰ δώσῃς, κάπου πρέπει σὺ ν' ὠφελήσῃς

Κι' ὄχι δικαιολογίες. Σ' ἀρρώστειες περιστάσεις
καὶ μεταβολές, κούρα μιὰ καλὴ νὰ συνταιριάζεις.

- 10) Μὴ βιάζεστε καὶ μὴ πιέζετε μὲ χρήματα νὰ πληρωθῇτε
Θὰ ὠφεληθῇτε ἂν, πρῶτοι ὡς γιατροί, μόνον δοξαστῇτε,
Παρακαλῶ ἄς προστεθῇ κι' αὐτὸ μέσ' τῇ διδασκαλίᾳ :
Μὴ ἀρχινᾶς μὲ πληρωμὴ, ἀντίχτυπο θᾶχει μεγάλο
στὸν ἄρρωστο καὶ στὸ περιβάλλον, θὰ ποῦν γι' ἀσυμφωνία
παράτησες, ἀμέλῃσες, δὲν σύστησες τὸ ἓνα τὸ ἄλλο
Καὶ γιὰ τιμὴ δὲν πρέπει καὶ πολὺ - πολὺ γιὰ νὰ πασχίσεις
Ἐντύπωση θαρρῶ θᾶναι κακὴ γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἴνοχλήσεις,
Καὶ πιὸ χειρότερη πολὺ, ἀπάνω σὲ νόσημα βαρὺ,
ποὺ ὁ καιρὸς ἐπείγει κι' ἡ ἀρρώστια ὅλο προχωρεῖ.
Καὶ δὲν εἶναι σωστό—στὸν καλὸ Γιατρό—νὰ ζητᾷ ν' ὠφεληθῇ,
ἀντὶ νὰ φροντίζει πιὸ πολὺ, σὰ Γιατρός πὼς θὰ δοξασθῇ,
Καλύτερα νὰ σώζεις κι' ὠφελημένοι ἄς σὲ ἀδικοῦν,
Παρὰ νὰ ζοῦν κατεστραμμένοι κι' ἐσένα νὰ κακολογοῦν.
- 11) Μὴ τσακωθῇς, δὲν πρέπει, ὅταν ἀλλάξουνε Γιατρό
Γι' ἄρρωστο μὴ κάμεις τὸν κακό, ποτὲ τὸν αὐστηρό,
Ἄν καὶ κᾶτι ἄρρωστοι, Γιατρό προτιμοῦν ν' ἀλλάξουν,
τὸν ξένο καὶ ἀδοκίμαστο γιὰ κούρα νὰ φωνάξουν.
Κάμε τὸν ἀδιάβλητο· μὴ σκεφθῇς τὴν τιμωρία
Βλάπτει, πές τους, ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ φασαρία.
Ὁ κάθε Γιατρός «Μὰ τὸ Θεό».
Θέλει τ' ἄρρώστου τὸ καλό.
Γιατρός ποιὸς—Μὰ τὸ Θεό—τέλος καὶ καλὸ δὲ θέλει
τ' ἄρώστου, τὴν καλὴ διάγνωση ποὺ νὰ μὴ τὸν μέλλει
καὶ θεραπεία τέλεια τ' ἄρρώστου ν' ἀναγγέλλει ;
- 13) Κι' ἂν κερδίζεις, ξόδευε γιὰ νὰ προοδεύεις.
Κι' ἀπαιτῶ ἀπάνθρωπα νὰ μὴ ἐσοδεύεις
Καὶ δωρεὰν νὰ τοὺς κοιτᾷς κι' ἀπὸ εὐγνωμοσύνη.
Αὐτὴ τὴ φήμῃ ν' ἀγαπᾷς, παντοτεινὰ τὴν καλωσύνη.
Ἄν κερδίζεις, ξόδευε νὰ μάθεις γιὰ νὰ προοδεύεις,
Κι' ἀπαιτῶ ἀπάνθρωπα ποτὲ μὴν ἐσοδεύεις.
Νὰ βλέπεις τίς συνθῆκες του καὶ τὶ μπορεῖ νὰ δίνει
καὶ δωρεὰν νὰ τοὺς κοιτᾷς, μ' ὅλη τὴν καλωσύνη.
- 14) Ὁ ἄρρωστος θὰ γιατρευθῇ καλύτερα καὶ μ' ἀρρώστια πιὸ βαρειά,
Ἄν ὁ Γιατρός τοῦ δείξει στὴν ἀρρώστια του, πρῶτα : τὴν ἀνθρωπιά.
- 15) Γιὰ τὴν ὑγείᾱ τους πάντα νὰ πασχίζετε—κι' ἀμελεῖς γιατροὺς νὰ τοὺς
[θυμίζετε.
Γιὰ δλους καὶ γιὰ ὅλα, καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους ἀκόμη πάντοτε νὰ
[φροντίζετε.
- 16) Τίς παραγγελίες μου δὲν θὰ τίς ἐφαρμόσουν Γιατροὶ κατωτεινοί.
Οἱ ἀμαθεῖς, οἱ κόλακες—ζητιᾶνοι, οἱ κουτοπόνηροι, οἱ ταπεινοί
Τὰ λόγια μου δὲν θὰ αἰσθανθοῦν γιατροὶ κατωτεινοί,
Μ' αὐτοὶ δὲν εἶναι κᾶν Γιατροὶ—ταπεινοὶ κι' ἐλεεινοί.
Στέκουν στὰ πόδια τους νὰ ζητιανεύουν εὐτυχία
π' ἄρρώστους—εὐπορους—γιὰ κάποια τάχα ἐπιτυχία,

για ν' ἐκμεταλλευθοῦν αὐτοὺς π' ἡ Φύση ἔχει γιατρέψει.
Κι' ἂν βαρύνουν κακὰ—ψυχρὰ θᾶχουν αὐτοὺς μπερδέψει.

- 17) Οἱ ἄρρωστοι λίγο ἂν ἀνακουφιστοῦν, τοὺς φαίνεται πολὺ καὶ μένουν
[ἀπαθεῖς.

Θέλουν καλὴ διάθεση οἱ ἄρρωστοι—δὲν θέλουν συμπεριφορὰ
πάντοτε βαρειά. Στὸ γιατρὸ ζητοῦν νᾶβρουν τὴ χαρά!

- 18) Οἱ πλούσιοι, ἂν λίγο ζημιωθοῦν, δείχνουν μοχθηρία
Σπαταλοῦν παντοῦ καὶ δείχνουν στὸ Γιατρὸ φιλαργυρία.
Ἡ ἀρχοντιά λιγ' ἂν στερηθῇ, δείχνει μοχθηρία
κι' ἀχαριστία. Σπαταλᾷ... γιὰ μᾶς, φιλαργυρία.
θέλουν γειά, νὰ γυρνοῦν γιὰ τόκους—στ' ἀγροκτήματά τους
Κι' ὅταν δὲν εἰσπράτουν, ἀμελοῦν καὶ τὴν ἀφεντιά τους.

- 19) Στὰ δύσκολα, κάλεσε συμβούλιο· καὶ μὲ τοὺς ἄλλους νὰ συνεργαστῇς
Χωρὶς ἀναβολή, τὸν ἄρρωστο νὰ σώσεις, νὰ σωθῇς καὶ νὰ φωτιστῇς.
Ἄλλ' ἄρκετὴ εἶναι γι' αὐτοὺς ἡ τόση σημασία
Λαφρὰ — βαρειᾷ ἄρρωστος, ἄγρυπνη θέλει προστασία.
Καὶ κακὸ δὲν εἶναι, σὰ Γιατρός, κάπου ἂν σκαλώσεις
νὰ μὴ σκοτιστεῖς—Κι' ἂν δὲν ξέρεις τί; Νὰ συνεργαστεῖς.
Κάλεσε συμβούλιο καὶ μ' ἄλλους ἄρρωστο νὰ σώσεις
Καὶ νὰ τοὺς φωτίσεις, ν' ὠφελήσεις καὶ νὰ φωτιστῇς.

- 20) Κι' ὅταν συναντηθῇτε, δὲν πρέπει νὰ φιλονικεῖτε
Μή. Σᾶς ἐξορκίζω. Μή, ἓνας τὸν ἄλλο, μὴ φθονῇτε.
Εἴν' ἐλεεινό. Τὰ κάμ' αὐτὰ μόν' ἡ ἀλητεία
Κι' ἡ βλακεία θὰ φανῇ κι' ἡ σοφία, πῶχ' καὶ μωρία.

- 21) Ἀρχές βασικές ἂν τίς κρατήσεις κι' ἂν τοὺς πείσεις, καὶ καλὴ θὰ κάμεις
[Γιατρικὴ
Κι' ὅταν καλὰ φροντίσεις, νὰ συστήσεις νὰ μὴ παραστρατοῦν, νὰ μὴ ᾽ναι
[βιαστικοί.

Ἡ ἐπιστήμη ἔτσι θὰ φανῇ πράγματι μεγάλη,
Τέτοιες ἀρχές μὴ παραβείς, θεραπεία ἂν θές καλή.

- 22) Ὁ ἄρρωστος καὶ θὰ δυσπιστήσῃ. Κι' ὅταν ἀπανθήσῃ, δὲν θέλει νὰ ζήσει
Δὸς του νέα εὐεξία, προσάρμοσ' τον στὴ φύση, κι' ὁ χρόνος θὰ βοηθήσῃ.
Τὶς σκέψεις τακτοποίησε καὶ τὴ θερμοκρασία
καὶ τοὺς χυμοὺς ποὺ πέρνουνε ἀπ' τὴν κατεργασία
κι' ἀπὸ τροφὴ ξεχωριστὴ κι' ἀπανακατωμένη
νὰ δῇς ποὺ εἴν' ἐπίκτητα — κληρονομοβλαμένη.

- 23) Νᾶσαι ἀπλᾶ καὶ ὁμορφα ντυμένος
Καὶ ὄχι χτυπητὰ καὶ φιασιδωμένος.

- 24) Μηχανές καὶ ἐργαλεῖα νὰ καλομαζεύεις,
Πάντα πρέπει μὰ καλὰ νὰ καλοδουλεύεις.

- 25) Κι' ἂν σὲ Συνέδριο Γιατρῶν θελήσεις νὰ μιλήσεις
Τὴ φιλοπονία μὲ τὴν ἀρετὴν πρέπ' ν' ἀθανατίσεις.

- 26) Γεροντομαθημένοι, παραλυμένοι, ἀποτυχημένοι
Γιατροὶ ἐπίορκοι, ῥεξηλεμένοι κι' ὄλο ξεπεσμένοι.
Ἐπιθυμῶ νὰ μὴ Σᾶς ποῦν «Μάθε Γέρο Γράμματα»

θάχεις ἀτυχήμασα, σ' ὅλα σου τὰ πράγματα.

- 27) Συνιστῶ σ' αὐτούς, σ' ἅπλα ν' ἀσκηθοῦν καὶ πρακτικὰ καλὰ
ψηλὰ κι' ἀκούραστοι νὰ σταθοῦν οἱ ἄλλοι, νὰ βοηθοῦν, πνευματικὰ ν'
[ἀσχοληθοῦν.

Συνεργασία εὐκολα, ὅπου κι' ἂν πρωτοστατῶ
δὲν ζητῶ ἀπ' αὐτούς. Ἔχουν μυαλὸ — τρόπο χαλασμένο.
Κι' ἀφοῦ αὐτοὶ νὰ διορθωθοῦν δὲν εἶναι δυνατό,
συνιστῶ ν' ἀσχοληθοῦν καὶ πρακτικὰ καλὰ νὰ βοηθοῦν.

- 28) Δίαιτα αὐστηρὴ καὶ μακρυνή, ποτὲ νὰ μὴ τὴ δώσεις
Νὰ μὴ τὸ μακρύνεις τὸ κακό, καὶ μὴ τὸ μεγαλώσεις.

- 29) Νὰ φυλαχτῆς σ' ἀπότομη καιροῦ μεταβολή.

- 30) Τὰ γηρατειὰ θέλουν προσοχή
Τὰ νιάτα ἔχουν σ' ὅλα ἀντοχή.

- 31) Λόγια μπερδεμένα, δίχως νόημα: Θᾶναι ἀπ' ἀρρώστεια, ἢ ἡ ἀκούη του
[θᾶναι χαλασμένη
Ἡ θὰ εἶναι γεννημένοι καλλιτέχνες ἢ θᾶναι νεαροί, πάντα ἀφήρημένοι
[καὶ ἀφηνιασμένοι

- 32) Ἡ ὑπουλὴ ἀρρώστεια καὶ θὰ παραταθῇ,
ἢ ἄλλη θὰ κριθῇ. Κι' ἂν δὲν ἐντοπισθῇ,
θὰ φύγει κι' ἡ μικρή: ἂν δὲν ἐνισχυθῇ
ἀπὸ στενοχώριες, π' αὐτοὺς πὺν συμπαθεῖ.

- 33) Γιατρέ, μὴ παρακουραστεῖς· μὴ χάσεις τὴν ὕγεια
Κι' ὅταν παραζωριστεῖς· ἔξω ὅλα καὶ ψυχαγωγία.
Ἄν παρακουραστεῖς καὶ ζαλιστεῖς: Κόψε καὶ κάμε ἀποχή.
Συζήτηση γλυκεῖα, λιακάδα, τραγούδι κι' εὐχάριστ' ἐξοχή.

Βασίλειος Χρήστου

Ἰατρός

VII

Ὁ ἀναγνώστης ἢ ἡ ἀναγνώστρια τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου τῆς ταπεινότητός μας
ἔχει ἤδη — ἀπὸ τὰ παρατεθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου καὶ
τοῦ Ἀκτινολόγου Ἰατροῦ Βασιλείου Χρήστου — μίαν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς μορφῆς
καὶ τοῦ εἶδους τῶν μεταφραστικῶν ἐργασιῶν γύρω ἀπὸ τὰ διάφορα ἔργα τοῦ Πα-
τρὸς τῆς Ἰατρικῆς — τοῦ Ἱπποκράτους.

Ὅπως ὁμοῦ παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ Ἰατρός Χρήστου, τὸ ἔργον τὸ μεταφρα-
στικὸν τοῦ Ἱπποκράτους εἶναι τεράστιον καὶ χρήζει συνεργασίας πολλῶν, γιὰ νὰ
μὴ παρουσιάζωνται παρερμηνεῖαι.

Ἐπιβάλλει ἄλλως τε τοῦτο καὶ ἡ ἐποχὴ μας, ἡ ὁποία θεωρεῖται Νεο — Ἱπ-
ποκρατικὴ, καὶ βασίζει διεθνῶς — ὅπως τονίζει ὁ Ἰατρός Χρήστου — τὸ ἐπιστημο-
νικὸν τῆς οἰκοδόμημα εἰς τοὺς Κλασσικοὺς πρὸ παντός τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρ-
χαιότητος.

Ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Δ. Σαλαμάγκα, ἐμπνευσμένο ἀπ'τὸ ποιητικὸ περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Χρηστοβασίλη, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 32 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Χρηστοβασίλη, (21 Φεβρ. 1937), τὸ παίρνουμε ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Κας Ἀνθούλας Κατσίλα (κόρης τοῦ Χρηστοβασίλη).

Ἀσάλευτο ἓνα σπίτι, Θεέ μου, ἄς μείνη,
ποὺ δλημερὶς τῇ Λίμνῃ καὶ τὸ Κάστρο
καὶ τῇ γαλάζια τ' οὐρανοῦ γαλήνῃ
χαίρεται.

Τ' ἄστρο μιᾶς φλογερῆς ψυχῆς τρανοῦ Τεχνίτη
στὸ δροσερό του τ' ἀνθοκῆπι λάμπει
—γαλάζια δόξα, λές, τ' Ἀποσπερίτη—
χαρὲς καὶ θάμψη :

Γαλήνῃ κι ὁμορφιά καὶ κι' ἁρμονία
Πῶς μὲ τυλίγουν κάποια δειλινὰ
κι ἀπλώνουν στὴν ψυχὴ μου κάποια αἰθρία,
πέπλα γαλανά!

Ἄς ἦταν, Θεέ μου, ἀσάλευτο ἓνα σπίτι
πάντα νὰ μείνῃ!

Γιάννινα 9 VIII 1944

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

“Λυκόφως,,

Σιωπηλὸς ὁ θρῆνος τῆς ψυχῆς
ὄντας τὸ δεῖλι
(πνιγμένη σ' ἓνα δάκρυ)
ἀπ' τὴν πανύψηλῃ κορφή τῶν ρόδων
στὸ πέλαο τὸ σκοτερό τοῦ χρόνου
ἀργοβυθίζεις
μὲ ὑψωμένο σου τὸ χέρι κι' ἀπελπι
στὸ λαμπυρίζον ἄστρο
τῆς γαληνῆς ἀθανασίας·
χωρὶς νὰ εἶσαι ἥλιος λαμπερός
μὲ τὴν ἐρχόμενη καὶ ζωοφόρο ἀνατολὴ
ὅλος ὁρμὴ γιὰ τὸ αἰώνιο χρέος·
χωρὶς νὰ ἔχεις ἥλιος ὑπάρξει
ποὺ μὲ τοῦ πνεύματος τὴν λάμψη
καὶ τῆς καρδιᾶς τὴν φλόγα
νὰ ἔδειξες κι' ἐσὺ στὸν ἄνθρωπο
κάποιο ἀρχαῖο μονοπάτι
ἄδηλο, δαφνόσπαρτο, ποὺ ὁδηγεῖ
στὴν ὁμορφιά, στὸ χρέος, στὴν ἀλήθεια
(ποὺ κάποιον ἀργοσαλεύουν, κρυφοπαλίζουν).
ὦ Κύριε, δῶσε λοιπὸν τὸν θάνατο
ὅπου στὴν ὑπαρξὴ
τοῦ καθενὸς ταιριάζει.

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ «ΣΚΟΥΦΑ»,

Ὁ «Σκουφᾶς» τῆς Ἀρτας (Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος), ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ παλιὰ (ιδρύθηκε τὸ 1896) καὶ τὰ πιὸ σοβαρὰ πνευματικὰ σωματεῖα στὴ χώρα μας, ἐγκαινιάσει ἐφέτος (τὸν Ἰανουάριον) ἕνα πρότυπο Πνευματικὸ Κέντρο. Τὸ γεγονὸς αὐτό, ποὺ ἀπετέλεσε, γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπαρχία, ἕνα κεφάλαιο καὶ μιὰ κατὰκτηση, θὰ πρέπει νὰ τὸ χαιρετίσουμε μὲ αἰσθημάτων ἰδιαίτερης ἱκανοποίησης. Γιατί, ἡ παράδοση καὶ οἱ ζωντανὲς ἀρτηρίες τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης καὶ τῆς Ἐθνικῆς φυσιογνωμίας μας γενικώτερα, στίς ἐντυπωσιακὰς τοῦτες ἡμέρας ποὺ φέρνει ὁ τεχνικοεπιστημονικὸς αἰώνας μας, ὑπάρχουν ὅπως δὴποτε ἔξω ἀπ' τὸν ἀστικὸν ὑδροκέφαλον τῆς Ἀθήνας. Καί, γιὰ νὰ ἐπιβιώσουμε, νὰ διατηρήσουμε τὴν ἐλληνικότητα στὴν σύγχρονον ζωὴν, ἐπιβάλλεται νὰ κρατήσουμε τὴν πνευματικὴν ἐπαρχίαν. Εἶναι ἀνάγκη, ὅχι μονάχα νὰ προσέξουμε τὶς ἀξίες αὐτές, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς ἀξιοποιήσουμε, νὰ τὶς διαστρώσουμε, ὡς ἕνα πρωταρχικὸ ὑπόστρωμα ὑποδομῆς. Γιατί, μέσα στὰ εὐρυνόμενα πλαίσια μιᾶς ὑπερεθνικῆς κοινωνίας (ἡ ὁποία, μὲ τὰ σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας καὶ ἐπαφῆς, γίνεται ὁλοένα καὶ περισσότερο πραγματικότητα), ποὺ ἔρχεται μαζί μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκμηχανοποίησης τῆς ζωῆς, οἱ πάτριες ρίζες εἶναι ποὺ θὰ κρίνουν τὴν ἀντοχὴν ἐνὸς λαοῦ. Γι' αὐτό, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς, πὼς ἡ δημιουργία ἐνὸς τέτοιου Πνευματικοῦ Κέντρου ἀνταποκρίνεται σ' ἕνα βαρύτερον αἶτημα καὶ ἀποτελεῖ ἕνα πολυσήμαντο μῆνυμα, γιὰ τὴν πνευματικὴν μας κατοχύρωσιν. Μάλιστα, ἡ ἀξία καὶ τὸ βάρος, ποὺ ἔχει ἕνα τέτοιο γεγονός, γίνονται πιὸ δραστικά, ἂν ἀναλογιστοῦμε τὴν τυποποίησιν καὶ τὸν ἀποχρωματισμὸν, ποὺ φέρνει, κατὰ μοῖραν ἀναπόφευκτον, ἡ ἐποχὴ τούτη τοῦ ἔπους τῆς βιομηχανικῆς ὑπερανάπτυξης. Ἔτσι, ὁ «Σκουφᾶς», ποὺ, ἐπὶ 73 χρόνια, ἔχει δημιουργήσει μιὰ ὁλόκληρη δική του πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σοβαρὴ παράδοση καὶ ποὺ, κοντὰ στὴν ἄλλην πρόσφορά του, ἔχει δώσει στὰ γράμματά μας ἕνα ἀπ' τὰ ἀξιολογώτερα περιοδικὰ («Σκουφᾶς») καὶ ἕνα σῶμα μουσικῆς (Φιλαρμονικὴ τοῦ Σκουφᾶ) τὸ ἴδιο ἀξιόλογο, τώρα, εὐτύχισεν νὰ ἐγκαινιάσει κι' ἕνα μοναδικὸ Πνευματικὸ Ἐντευκτήριον. Τὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Σκουφᾶ, ποὺ εἶναι μιὰ πρωτότυπη στέγη γιὰ τὰ γράμματα, τὶς τέχνες, τὴν λαογραφίαν καὶ τὶς πολιτιστικὰς ἐκδηλώσεις (ἕνα μοντέρνον κτίριον ποὺ ἔχει αἴθουσες γιὰ διαλέξεις, γιὰ θέατρο, γιὰ ἐντευκτήριον, γιὰ βιβλιοθήκην, γιὰ συναυλίας, γιὰ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς κ.λ.π. καὶ ποὺ εἶναι καμωμένο μὲ ξεχωριστὴ αἰσθητικὴν), παίρνει μιὰν ἰδιάζουσαν θέσιν στὴν γενικώτερη πνευματικὴ ζωὴ καὶ κίνησιν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Εἶναι μιὰ μοναδικὴ κατὰκτηση, ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωριστῇ ὡς ὑπόδειγμα, καὶ μιὰ πρωτοπορεία, γιὰ τὴν ἔθνικὴν πνευματικὴν μας ἀνάπτυξιν καὶ διάρκειαν. Γι' αὐτό, ὅπως τονίσαμε, θὰ πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε—ἰδιαίτερα ἡ ἐπαρχία—καὶ νὰ τὸ ἀξιολογήσουμε μὲ κριτήρια εὐρύτερης προοπτικῆς.

Δίκαια, λοιπόν, μιὰ τέτοια προσπάθεια κι' ἕνα τέτοιο ἐπίτευγμα χαιρετίστηκε, στὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς χώρας μας, σὰν ἕνα γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας. Εἰδικώτερα, ἡμεῖς (οἱ Ἠπειρώτες διανοούμενοι), ποὺ ἔχουμε κι' ἕνα μέρος εὐθύνης γιὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς του, τὸ χαρήκαμε καὶ σὰν ὑπόθεσιν περισσότερο δική μας. Καὶ θὰ πρέπει νὰ πράξουμε, κατὰ δύναμιν, τὸ χρέος μας ἀπέναντι στὸ Πνευματικὸ αὐτὸ Κέντρο, ποὺ, γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων, στὸν τόπον μας, ἀποτελεῖ καὶ μιὰ περίπτωσιν πολὺ ἐνθαρρυντικὴν.

Δ. Κ.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἑρμηνείας Α. Φωτιάδου: «Στὰ βήματα τῆς μοῖρας» (μυθιστόρημα), 1967.

Τὸ ἔργο τοῦτο τῆς Ἠπειρώτισσας Ε. Φωτιάδου, εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ παρουσία καί, μαζί, μιὰ κατὰκτηση, ποὺ τὴν δικαιούται στὰ γράμματα καὶ στὴν σύγχρονον πνευματικὴν ζωὴν μας ἡ συγγραφεὺς του. Εἶναι μιὰ αὐτοκίνητη μορφή ἀπ' τὴν ζωὴν, ποὺ κλυδωνίζεται μέσα στὴν ἀπα-

στράπτουσα κενότητα καὶ στὴν ἐντυπωσιάζουσα ἐποχὴν μας. Καί, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἔχει ἕνα βαρύτερον ὑπόστρωμα ἀπ' τὴν ὑπαρξιακὴν ἀγωνίαν τῆς γενεᾶς μας. Ἰδιαίτερα, καθὼς στέκεται στὸ μεταίχμιον τῆς συνταρακτικῆς διάβασης τῶν χρόνων ἀπ' τὴν ἄβυσσον, ποὺ χωρίζει τὸν τωρινὸν ἀπ' τὸν χθεσινὸν (προπολεμικὸν ἄνθρωπον), ἡ Ε. Φωτιάδου δίνει ἐδῶ τὴν διαφεύγουσαν ἐκείνην ἀγωνίαν τῆς ἀόρατης σύγκρουσης, ποὺ καταδυναστεύει τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἀπαλλοτριώθηκε ἀπ' τὴν καινούργιαν ζωὴν. Ἔτσι, πίσω ἀπ' τὸ γινώριμον κλῆμα, ποὺ φέρνουν μαζί τους οἱ ἥρωες—ἀντάμα μὲ τὶς ἀξίες

φυσικά, και τὰ σταματημένα ύνεια στο κατωφλι τῆς μεταπήδησης δῶθε ἀπ' τὴν ἄβυσσο πού εἶπαμε—, κρύβεται ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς. Κι' αὐτὴ ἡ ἀγωνία εἶναι, στο μυθιστόρημα τῆς Ε. Φωτιάδου, ἓνα ὄντως δραματικὸ στοιχεῖο κι' ἓνα ἥρεμο σχεδιασμὸ τῆς ρευστότητας καὶ τῆς νηνεμίας, πού ἔχει ἀπομείνει στὴ θέση τῆς πίστεως γιὰ μιὰν δλόκληρη πορεία ἀνθρώπινης ζωῆς. Πράγματι, τὰ «Βήματα τῆς μοίρας» εἶναι μιὰ βαθύτερη ἀποτίμηση κι' ἓνας προβληματισμὸς συναισθηματικὸς πάνω στὴν ἀντοχή καὶ στὴν εὐαισθησία μας. Φυσικά, γιὰ τοὺς σύγχρονους ἀνθρώπους καί, πρὸ παντός, γιὰ τοὺς Ἕλληνας, πού ἤρθαν (τουλάχιστον, ὡς ἐδῶ τίς ἡμέρες μας), ἔχοντας τὴν μνήμη, τὸ φῶς, καὶ τὴν πνευματικὴ παράδοση, πού φτιάχνουν τὴν ὄντοτητα καὶ τὴν φυσιογνωμία τῆς ζωῆς. Γι' αὐτό, ἀκριβῶς, καὶ ἡ ὅλη τοῦ μυθιστορήματος τούτου εἶναι παρμένη ἀπὸ ζωντανὲς ἀρτηρίες καὶ δὲν ἔχει τὴν ψυχρότητα τοῦ ἐργαστηρίου. Ἡ εὐαισθησία, πού εἶναι ὁρατὴ σ' ὅλη τὴν ἔνταση τῆς ἀνέλιξης, προσφέρει γνησιότητα συγκίνησης κι' ἔχει, ἀκόμα, μιὰν ἀπειραχτὴ γεύση ἀπ' τὸ ἀνθρώπινο πάθος. Τὸ ἴδιο ἔντονα, ξεχωρίζει ἡ φυσικότητα τῆς δομῆς, πού οἰκοδομεῖται μ' ἓναν μεστό διάλογο καὶ μ' ἓνα ἄνετο περπάτημα φράσης, πού περικλεῖναι τὴν φωτεινότητα ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀρρενωπότητα τῆς ὁρενῆς πατρίδας, καθὼς γίνεται δῶ, μὲ τὴν ἡρεμία καὶ τὴν πληρότητα ἑνὸς καλλιεργημένου λόγου. Φτάνει σὲ ἀληθινὲς κορυφώσεις εἰκόνων, καμωμένες μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ μὲ τὴν ποίηση, πού διαποτίζει τὴν ἀνθρώπινη καὶ τὴ δική μας ζωὴ. Ὁ πόλεμος, ὅπως ἔρχεται κι' ὅπως φεύγει μέσ' ἀπ' τὰ σπίτια καὶ τίς οἰκογένειες, εἶναι πράγματι μιὰ τραγικότητα, ἓνα στοιχεῖο στὴ μοίρα καὶ στὴν μνήμη τῶν ἀνθρώπων, πού ἡ συγγραφεὺς ἐδῶ χαράζει μ' ἓνα ἰδιαίτερο χρῶμα. Γενικώτερα, τὸ βιβλίο αὐτὸ τῆς γνωστῆς καὶ τόσο δραστηρίας Ἡπειρώτισσας λογοτέχνιδος Ἑρμ. Α. Φωτιάδου, σημειώνει ἓναν σταθμὸ γι' αὐτὴν καὶ δίνει ἓνα μέτρο τῆς ἀξίας τῆς.

Κυριάκου Μητσοτάκη: «Πρόσωπα καὶ τόποι», (ταξιδιωτικὸ), 1966.

Διαποτισμένα μὲ ποίηση καὶ περιχυμένη ρέμβη, τὰ ταξιδιωτικὰ κείμενα τοῦ Κυριάκου Μητσοτάκη, εἶναι δυνατὴ καὶ καλοχαραγμένη ἐμπειρία πνευματικῆς περιήγησης στο φῶς, στὴν ἱστορία, στοὺς θρύλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους τῆς πατρίδας μας. Στὴν ἐποχὴ μας, ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν μετᾶλλαξη τῆς δυναστείας τῆς πόλης μὲ τὴν συνάντηση τῆς φύσης καὶ τὴν ζεστὴ ἀνθρώπινη καρδιά, εἶναι μιὰ ὑποφώσκουσα τραγικότητα. Ἔτσι, μποροῦμε νὰ πούμε, ἡ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία ἔχει ἐδῶ τὴν βαρύτητα ἀπὸνα μῆνυμα κι' ἀπὸνα πάθος ὑπαρξιακῆς ἀναγκαιότητας. Γιατί, τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὰ ἄλλα μηχανικὰ μέσα, δὲν καταργοῦν μονάχα τὴν ἀντίσταση τῶν ἀποστάσεων, καταργοῦν, δυστυχῶς, μαζὶ μὲ αὐτὴν, καὶ τὴν γεύση τοῦ ταξιδιοῦ. Καί, τότε, ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἔνταση τῆς ἀτέρμονης

ἀσφάλτου, ἀπομένει ξανά μὲ τὴν αἴσθηση τῆς ταχύτητας. Γι' αὐτό, τὰ κείμενα σὰν τὸ παραπάνω βιβλίο τοῦ Κυριάκου Μητσοτάκη, προσφέρουν ἐκεῖνο πού ἀκριβῶς διαφεύγει καὶ πού ἀναζητοῦμε τόσο ἐναγώνια: τὴν φυσιογνωμία, τὴν ὄντοτητα καὶ τὴν συγκίνηση, πού ἔχει ἓνας τόπος κι' ἓνας λαός. Ξεχωρίζει, λοιπόν, τὸ «πρόσωπα καὶ τόποι», ὅχι μονάχα γιὰτὶ εἶναι ἓνα ταξιδιωτικὸ κείμενο ὕψους ποιότητας λόγου, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ, ὁ καλλιλόγος καὶ ποιητὴς συγγραφέας του, τὸ ἔφτιαξε μὲ τὴν λεπτὴ αἴσθηση καὶ τὴν ἀψιὰ γεύση, πού δοκίμασε ὁ ἴδιος ὡς ὁδοιπόρος οἰκεῖος στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Στὰ τοπία καὶ στὶς προεκτάσεις τους, ὡς τὴν δική του ψυχὴ, ἡ μέθη, τὸ φῶς καὶ τὸ ρίγος, φτιάχνουν ἓνα ταξίδι χωρὶς τὴν ἀνάσχεση τῆς κοινῆς πορείας καὶ ξεχειλίζουν ἀπὸ χρῶματα καὶ σιωπηλὴν ὑποβολή. Εἶναι οἱ ὠραιότερες πυκνώσεις, πού κάνουν κάποτε τὰ κείμενα. Εἶναι μιὰ ἐνανθρώπιση τοῦ χώρου καὶ τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας μέσα σ' ἓνα κλῖμα πνευματικῆς ζωῆς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδιαίτερη βαρύτητα, πού ξεχωρίζει τὴν προσφορά τούτῃ τοῦ Κυρ. Μητσοτάκη (ἰδιαίτερα γιὰ τὴν Κρήτη καὶ τὰ αἰγαιοπελαγίτικα νησιά). Πιστεύομε πῶς ἡ ταξιδιωτικὴ μας λογοτεχνία, μὲ τέτοια ἔργα, ἀποκτάει μιὰ βαθειὰ θεμελίωση, (μιὰ ὑποδομὴ πού εἶναι πελεκημένη στὸν σκληρὸ βράχο, μὲ τὸ φῶς, τὴν ἀρμύρα καὶ στὴν διονυσιακὴ θρασύτητα τῆς φύσης). Καὶ πρέπει νὰ προσέρχονται.

Τασίας Ἀδάμ: «Ποιήματα» (Λυρικά) Ἑπικά), Τρίκαλα, 1968.

κεῖ στὰ ρημάδια, στὶς παράγκες
πού ἐμπειρία πάσης ὁδύνης κρυφοζεῖ

Σὲ λίκνισαν λυπητερά τραγούδια
πού σιγολέαν στὸν ἀργαλειὸν οἱ κόρες
οἱ λιγερές, πανέμνοστες κοπέλες,
πού ἀκόμα ὄντας τίς δάμαζεν ὁ γάμος
μιὰν ἀκατάλυτη τίς κράταε σεμνότη

Ἡ ὠριμη λυρικὴ εὐφροσύνη κι' ἡ κρυστάλλινη εὐαισθησία, πού κρατοῦν οἱ στίχοι τῆς ποίησης τῆς Τασίας Ἀδάμ, εἶναι μιὰ ἱριδίχουσα εὐφορία καὶ μιὰ ποιητικὴ μετουσίωση πού τόσο ἀναζητᾷ ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος. Μιὰ ζωὴ δλόκληρη, ἡ Τασία Ἀδάμ διακονεῖ στὰ γράμματα καὶ στο θέατρο, πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη θεραπευница τῆς Τέχνης. Καὶ ἡ προσφορά τῆς, γνωστῆ καὶ καταξιωμένη σ' ὅλοκληρη τὴν πνευματικὴν μας ζωὴ, εἶναι συνυφασμένη μὲ τὰ χρόνια καὶ τὰ πρόσωπα, πού ἐθεμελίωσαν τὴν πνευματικὴ ὑποδομὴ τῶν νεώτερων χρόνων μας. Ἔτσι, τὰ ποιήματα τούτα, καμωμένα μὲ τὴν ἐκλεπτυσμένη αἴσθηση, τὸν ἐξευγενισμένο στοχασμὸ καὶ τὸν καλλιεργημένο λόγο, ἔχουν μιὰ ἥρεμη βαθύτητα κι' ἓνα ἑλληνικὸ φῶς, πού φέρνει ὡς τὴν ρέμβη τῆς ποιητικῆς λύτρωσης.

Ἡ Τασία Ἀδάμ, μεταστοιχειώνει ἐδῶ τὴν ἄκρατη εὐαισθησία καὶ τὴν ἀνθρώπινη αἴσθηση

σὲ μιὰ πύκνωση προσωπικῆς συγκίνησης καὶ ιδιαίτερης ψυχικῆς θερμῆς. Ἀναντίρρητα, πρόκειται γιὰ μιὰ ποίηση ἐκλεκτικῆς ποιότητος καὶ μορφῆς.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Κων. Δ. Στεργιοπούλου: «Τὸ Μικτὸν Ἑπειρωτικὸν Στρατεύμα κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑπείρου», σελ. 400, Ἀθήναι, 1968.

Δὲν πρόκειται νὰ παρουσιάσω ἐδῶ τὸν Κ. Στεργιοπούλου. Καὶ τοῦτο, γιατί εἶναι ἀπὸ χρόνια πολὺ γνωστὸς σ' ὅλους μας ὁ ἐκλεκτὸς συμπατριώτης μας ἀνώτερος ἐκπαιδευτικὸς κ. Στεργιοπούλος ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ σπουδαία προσφορά του στὰ γράμματα. Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο, σημαντικὸ ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἀπλώνεται χρονικὰ σὲ μιὰ τεσσαρακονταετία περίπου. Ἡ συγγραφικὴ του δραστηριότητα ποικίλη, ἀλλὰ τὸν κ. Στεργιοπούλου κατὰ κύριο λόγο τὸν ἀπασχόλησε ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἡ ἱστορικὴ ἐρευνα καὶ μάλιστα ἡ Ἑπειρωτικὴ τέτοια. Μὲ τὸ ὡς τώρα ἔργο του, ὁ κ. Στεργιοπούλος, ἔχει ἀναδειχθεῖ σημαντικὸς καί, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἄξιος ἐργάτης τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας. Τὸ τελευταῖο βιβλίον του, πού κυκλοφόρησε ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ, μὲ τὸν παραπάνω τίτλο, παρέχει λαμπρὰς σελίδες ἀπ' τὴ δοξασμένη νεώτερη Ἑπειρωτικὴ ἱστορία. Μέσα στὶς 400 σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἀπεικονίζεται ἡ μεγάλη ἐθνικὴ προσφορά τοῦ Μικτοῦ Ἑπειρωτικοῦ Στρατεύματος κατὰ τὸν νικηφόρο πόλεμο τοῦ 1912 στὸ Ἑπειρωτικὸ μέτωπο. Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατεύματος (Μ.Η.Σ.) αὐτοῦ ἦταν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος 1912), ὁ τότε ὑπολοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ καὶ κατόπι δοξασμένος Ἑπειρώτης Δημήτριος Τ. Νότη Μπότσαρης. Ὁ κ. Μπότσαρης, εἶχε τὴ θαυμασία ἐμπνευση νὰ περισώσει καὶ νὰ διαφυλάξει τὸ ἀρχεῖο πού σχετίζεται μὲ τὴν ἀξιοσημείωτη δράση τοῦ Μ.Η.Σ. Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ τὸ ἔβαλε στὴ διάθεση τοῦ κ. Στεργιοπούλου καὶ αὐτὸς περνώντας το ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ ἱστορικὸ του ἔλεγχο καὶ τὸ θαυμάσιο συγγραφικὸ, κριτικὸ καὶ λογοτεχνικὸ του χωνευτήριον, τὸ ἐπεξεργάστηκε κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μᾶς παρουσιάσει ἕναν ἐκλεκτὸ τόμον πού πλουτίζει σημαντικὰ τὴν ἱστορικὴ Ἑπειρωτικὴ βιβλιογραφία.

Ἀρχικὰ ὁ συγγραφέας, μέσα σὲ μιὰ ἀρχετὰ πλατειά, λεπτομερειακὴ καὶ διαφωτιστικὴ εἰσαγωγή ἀπὸ 30 σελίδες, κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ τὴ δράση τοῦ

Μ.Η.Σ. Κατόπι, ἡ ὅλη ἐργασία, χωρίζεται σὲ τρία μεγάλα μέρη. Στὸ πρῶτο, διαλαμβάνονται διάφορα χρονικά, ὅπως ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Γιαννίνων, ἡ πολεμικὴ ἐκθεση γιὰ τὸ Μ.Η.Σ. τὸ χρονικὸ τῆς δράσης τοῦ Μ.Η.Σ., οἱ ἐπιχειρήσεις στὸν τομέα τῆς Ὀλύτσιας κ.λ.π. Τὸ β' μέρος τὸ καλύπτουν τὰ γραπτὰ κείμενα ἀπὸ τὸ Μ.Η.Σ. Σ' αὐτό, προηγείται ἡ ἐκθεση τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Μ.Η.Σ. κ. Δ. Μπότσαρη, μὲ τὴν μερομηνία 21—12—1912, κατόπι δέ, παρατῶνται 231 σχετικὰ ἐγγραφα, πού συνιστοῦν κατὰ τὸν πιὸ διαφωτιστικὸ τρόπο, τὴν ἐπικὴ δραστηριότητα τοῦ Μ.Η.Σ. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τοῦ ἀρχείου, συμπληρώνουν διάφοροι κατάλογοι τῶν γενναίων πολεμιστῶν πού πῆραν μέρος στὶς σχετικὲς μάχες, καθὼς καὶ ἄλλα γραπτὰ κείμενα γιὰ τὴ μισθοτροφοδοσία τῶν ὁπλιτῶν τοῦ Μ.Η.Σ. Στὸ γ' μέρος, παρατίθενται ὅσα ἔγραψεν ὁ τύπος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γιὰ τὸ Ἑπειρωτικὸ Μ.Η.Σ., πού καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν σελίδες δόξας τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας. Σὰν ἐπιμνημόσυνο, παρατίθεται πολὺ ἐπισημασμένο, ἕνα πρόσφατος (26—5—1968) ὕμνος τοῦ κ. Δημήτρη Μπότσαρη γιὰ τὸ Σούλι. Οἱ πίνακες τῶν ὀνομάτων καὶ πραγμάτων πού ἀκολουθοῦν στὸ τέλος καὶ ὁ λεπτομερειακὸς χάρτης τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χώρου, στὸν ὁποῖο ἔδρασε ὁ Μ.Η.Σ. καθιστοῦν ἀπὸ κάθε ἄποψη τὸ σύγγραμμα αὐτὸ, ἀρτιώτατο ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ κ. Στεργιοπούλου, εἶναι πολὺτιμο καὶ πολὺ διδακτικὸ γιὰ κάθε Ἑλληνα βέβαια, ιδιαίτερα ὅμως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διαβαστεῖ αὐτὸ ἀπὸ κάθε Ἑπειρώτη. Ἀξίζουν θερμότερα συγχαρητήρια τόσο στὸ στρατηγὸ κ. Μπότσαρη, γιὰ τὴ διαφύλαξη τῶν πολυτιμῶν ἀρχεῖων στοιχείων τοῦ Μ.Η.Σ., ὅσο καὶ στὸν κ. Στεργιοπούλου, πού μόχθησε μὲ τόση εὐσυνειδησία, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσει τὸ ἀριστο αὐτὸ σύγγραμμα. Πρέπει νὰ μὴ λείψει αὐτὸ ἀπὸ καμμιά Ἑπειρωτικὴ βιβλιοθήκη. Μάλιστα αὐτὸ πρέπει νὰ καταστεῖ ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὰ ἄτομα τῆς νέας γενεᾶς. Πολλὰ κεφάλαια εἶναι τόσο διδακτικά πού, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, θὰ μπορούσαν νὰ περιληφθοῦν, εἴτε αὐτοῦσια, εἴτε σὲ περικοπές, στὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων μας. Τὸ βιβλίο αὐτὸ παρέχει σαφέστατη καὶ πολὺ ντοκουμένταρισματὴν εἰκόνα τῶν συνθηκῶν, κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες πολέμησαν οἱ πρόγονοί μας γιὰ νὰ μᾶς χαρίσουν τὴ λευτεριά. Γενικὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἀριστο στὸ εἶδος του ἀπὸ κάθε πλευρὰ. Ἐνημερώνει ἱστορικά, μὰ καὶ φρονηματίζει ἐθνικὰ τὸν κάθε ἀναγνώστη.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

